Generalul **ION GHEORGHE**
atasat militar si ambasador la Berlin (1940-1944)

UN DICTATOR NEFERICIT

Editura Machiavelli

Generalul ION GHEORGHE

UN DICTATOR NEFERICIT

MAREŞALUL ANTONESCU

Christus a invins.
1942 M.al. Antonescu

Generalul ION GHEORGHE
atașat militar și ambasador la Berlin (1940–1944)

UN DICTATOR NEFERICIT

MAREȘALUL ANTONESCU

(Calea României spre Statul satelit)

Ediție și studiu introductiv
de
STELIAN NEAGOE

EDITURA *MACHIAVELLI*
București, 1996

Colecţia
ISTORIE & POLITICĂ
este coordonată
de
STELIAN NEAGOE

Toate drepturile pentru tipărirea
acestei ediţii aparţin în exclusivitate
EDITURII *MACHIAVELLI*

Bucureşti, Sectorul 1, B-dul Banu Manta nr. 22

ISBN 973-96599-9-7

STELIAN NEAGOE

CAZUL GENERALULUI ION GHEORGHE

REPERE ISTORICO-BIOGRAFICE

Miniştrii României la Berlin

Relaţiile diplomatice româno-germane au o vechime de aproape 128 de ani. La început, România a avut o singură Agenţie diplomatică pentru trei Capitale de Mari State: la Viena, Berlin şi Petersburg. Această Agenţie triplică a fost înfiinţată la 24 decembrie 1868, având drept prim titular pe Ludovic Steege. După demisia acestuia, aprobată de Domnitorul Carol I la 10 februarie 1871, a urmat la 20 martie 1871 numirea lui Petre P. Carp ca agent diplomatic al României pentru Berlin şi Viena. Liderul politic junimist a deţinut postul respectiv până la sfârşitul lui aprilie 1872.

La 6 mai 1872 a luat fiinţă la Berlin Agenţia diplomatică română de sine-stătătoare (cea de-a cincea după Constantinopol, Paris, Belgrad şi Viena). Titular al noii Agenţii a fost confirmat Theodor Rosetti (la 13 mai 1872), care se afla deja de doi ani la Berlin cu misiunea de a face să se ajungă la un *modus vivendi* cu Berlinul în privinţa „Afacerii Strousberg". Lui Rosetti i-a urmat Nicolae Creţulescu la Agenţia română de la Berlin. După N. Creţulescu a fost desemnat Titu Maiorescu agent diplomatic al României la Berlin, în perioada martie-iulie 1876.

Din 13 septembrie 1876 şi până în martie 1878, titular al Agenţiei diplomatice române de la Berlin a fost Al. Degré. Pentru ca din aprilie 1878 şi până în 1880, agentul diplomatic al României la Berlin să fie Iorgu Vârnav-Liteanu.

Între anii 1872–1874, agentul diplomatic român la Berlin a fost acreditat şi pentru Petersburg; până la 24 martie 1874, când s-a creat Agenţie diplomatică şi în capitala Rusiei.

De menţionat caracterul oficios al Agenţiilor diplomatice române din acea vreme şi nu oficial, deoarece România era socotită de cancelariile Marilor Puteri ca încă dependentă de Imperiul Otoman. După războiul Independenţei de Stat absolute, România a ridicat Agenţia diplomatică de la Berlin la rang de Legaţie iar agentul diplomatic a căpătat demnitatea de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar. Ca

prim titular în noua funcţie a fost confirmat acelaşi Iorgu Vârnav-Liteanu. De la 21 octombrie 1888 înainte, ministrul României la Berlin a fost Grigore Ghica, iar de la 14 martie 1896 Alexandru Beldiman.

În intervalul 15 august 1916–1 octombrie 1920 — anii războiului pentru Întregirea României — Reprezentanţa diplomatică română la Berlin n-a funcţionat.

În perioada interbelică România a fost reprezentată la Berlin de următorii miniştrii plenipotenţiari: Constantin Nanu (1920–1928), N. Petrescu-Comnen (1928–1930), Gheorghe Taşcă (1930–1932), N. Petrescu-Comnen (1932–1938), Radu Cruţescu (1939–1940), Alexandru Romalo (ianuarie–octombrie 1940), Constantin Grecianu (octombrie 1940–ianuarie 1941), Raoul Bossy (martie 1941–iunie 1943).

Prin urmare, generalul Ion Gheorghe — autorul cărţii pe care o prezentăm — a fost al doisprezecelea reprezentant diplomatic al României la Berlin.

După cel de-al doilea război mondial, România a întreţinut relaţii diplomatice cu Republica Democrată Germană, la nivel de Legaţii, începând din anul 1949. La 17 octombrie 1953, cele două Legaţii de la Berlin şi Bucureşti au fost ridicate la rang de Ambasade. Primul titular român a fost Gheorghe Stoica, numit la 27 octombrie 1953.

În Republica Federală Germania, Ambasada României a fost înfiinţată la 23 martie 1967, cu primul titular numit în persoana lui Constantin Oancea, la 14 iulie 1967.

După schimbarea regimului politic din România în decembrie 1989, ambasador la Bonn a fost numit, în februarie 1990, Radu Comşa — care a fost reconfirmat în funcţie şi după reunificarea Germaniei (la 3 octombrie 1990).

Al doilea general de Piteşti

Despre generalul Ion Gheorghe se ştie foarte puţin în România. De aceea considerăm necesar să prezentăm în acest context schiţa sa biografică.

S-a născut la 8 februarie 1893, în oraşul Piteşti — urbea natală a Mareşalului Ion Antonescu, pe care generalul Ion Gheorghe ni-l propune drept erou principal în cartea de faţă. Părinţii săi, Simion şi Maria Gheorghe — locuiau în strada Ţepeş Vodă nr. 18 din frumoasa localitate argeşeană.

În toamna anului 1911 (la 30 septembrie), Ion Gheorghe a devenit elev bursier la Şcoala Militară de Artilerie, Geniu şi Marină. La 1 iulie 1912 a primit gradul de sergent. Un an după aceea, la 23 iunie 1913, a fost avansat la gradul de sublocotenent, în acelaşi timp fiind şi mobilizat la Batalionul de Pontonieri, cu prilejul celui de-al doilea război balcanic.

În ziua de 8 mai 1916, sublocotenentul Ion Gheorghe s-a căsătorit cu Louise Bernard (din Brăila); cei doi soţi au avut un fiu, pe care l-au numit tot Ion.

Din 1 iulie 1916, Ion Gheorghe a fost înaintat la gradul de locotenent, pentru ca la 15 august 1916 să fie mobilizat la Compania a 3-a din Regimentul de Pontonieri.

Gradul de căpitan i-a fost conferit lui Ion Gheorghe la 1 septembrie 1917, iar la 18 septembrie 1917 a fost numit comandantul Companiei a 4-a din Regimentul de Pontonieri. Căpitanul Ion Gheorghe a fost trecut apoi la comanda Companiei a 2-a, începând cu data de 1 august 1918.

Urmare a armistiţiului şi păcii silnice încheiată de România cu Puterile Centrale (în mai 1918), căpitanul Ion Gheorghe a fost demobilizat (iulie 1918) odată cu cea mai mare parte a unităţilor Armatei române. După întorsătura norocoasă a frontului Aliaţilor, căpitanul Ion Gheorghe a fost remobilizat — la 18 octombrie 1918 — dimpreună cu întreaga Armată română.

Căpitanul Ion Gheorghe a fost decorat la 12 martie 1918, cu Ordinul „Steaua României" cu spade în grad de cavaler — „pentru curajul şi destoinicia cu care a condus în ziua de 18 septembrie 1916 trecerea peste Dunăre a Regimentului 10 Vânători — contribuind la stabilirea echilibrului din josul satului Papora".

După războiul pentru Întregirea României, căpitanul Ion Gheorghe a fost detaşat, la 1 noiembrie 1920, ca elev la Şcoala Superioară de Război din Bucureşti, ale cărei cursuri le-a absolvit la 1 octombrie 1922.

Stagiul regulamentar de după Şcoală, a fost repartizat să-l efectueze la Marele Stat-Major (de la 12 octombrie 1922). Pe când desfăşura activitate militară în cadrul Marelui Stat-Major, Ion Gheorghe a fost avansat la gradul de maior.

În anul 1924, maiorul Ion Gheorghe a fost decorat cu Ordinul „Coroana României".

De la 1 noiembrie 1927, maiorul Ion Gheorghe a fost mutat la Şcoala Superioară de Război, cadru didactic la Catedra de Geniu.

Maiorul Ion Gheorghe a trecut apoi, cu data de 1 octombrie 1929, la „Corpul său" — Batalionul I Pionieri Munte.

În perioada 23 mai–august 1930, maiorul Ion Gheorghe a efectuat o deplasare în Franţa — „în interes de serviciu".

După 1 aprilie 1931 îl aflăm din nou profesor de Genistică la Şcoala Superioară de Război din Bucureşti. Nu va rămâne mult timp la catedră, deoarece la 1 octombrie 1931 a fost mutat în Ministerul Armatei (titulatura de atunci a Ministerului) şi numit director general al Geniului.

Între timp, la 1 aprilie 1932, Ion Gheorghe a primit gradul de locotenent-colonel. El a revenit la Şcoala Superioară de Război în intervalul de timp 1 octombrie 1932–martie 1934.

Începând cu 1 aprilie 1934, locotenent-colonelul Ion Gheorghe a fost mutat la comanda Regimentului al II-lea Pionieri.

Anul 1934 a însemnat pentru Ion Gheorghe şi intrarea într-o experienţă diplomatică în care străluciseră predecesori de marcă, precum Alexandru Averescu şi Ion Antonescu. La 7 decembrie 1934, locotenent-colonelul Ion Gheorghe a fost numit ataşat militar al României în Turcia. Înaintea sa postul fusese girat de maiorul Ion Popescu, în calitate de ataşat militar adjunct. Noul ataşat militar român la Ankara şi-a adus contribuţia la activităţile pregătitoare care au dus la încheierea Convenţiei militare a Înţelegerii Balcanice (româno-turco-iugoslavă), cu prilejul reuniunii tripartite de la Belgrad în noiembrie 1935.

La 24 ianuarie 1938, Ion Gheorghe a fost avansat la gradul de colonel.

Două luni mai târziu, la 1 aprilie 1938, colonelul Ion Gheorghe a fost rechemat din postul de la Ankara, în locul său fiind numit colonelul (devenit apoi general) Traian Teodorescu (1938–1944).

Curând, la 1 octombrie 1938, colonelul Ion Gheorghe a fost trecut la comanda Regimentului al II-lea Căi Ferate.

În anul 1939, colonelului Ion Gheorghe i-a fost conferit Ordinul „Steaua României" în grad de ofiţer.

La 10 ianuarie 1940 a fost rechemat de la Regiment, pentru a fi numit adjunct de Stat-Major al Armatei a III-a, aflată în Moldova.

În iarna 1939-1940, conducerea Statului hotărâse crearea sistemului de întărire în Bucovina şi în Basarabia, cu care prilej, colonelul Ion Gheorghe a fost numit inspector al Sectorului III al construcţiilor de întărire. Perimetrul său era extins în Bucovina şi nord-estul Moldovei. În acele zone l-a surprins catastrofa din vara anului 1940, când cu „ulti-

matumul Molotov". După cum însuşi colonelul Ion Gheorghe mărturisea, a fost nevoit — împreună cu armata — să părăsească şi în parte să arunce în aer cazemate ce costaseră miliarde de lei şi înmagazinaseră munca istovitoare a atâtor mii de militari. Sectorul III al construcţiilor de întărire şi-a mutat activitatea în spatele liniei Dorna-Siret. Aci se afla colonelul Ion Gheorghe la 7 septembrie 1940, când a fost convocat la Corpul X Armată, cu reşedinţa la Piatra Neamţ, pentru a depune jurământul de credinţă noului Rege Mihai I şi Conducătorului Statului, Generalul Ion Antonescu.

De la Piatra Neamţ, colonelul Ion Gheorghe s-a deplasat la Bucureşti, pentru discuţii de specialitate la Direcţia Lucrărilor de Întărire. Reîntors la Piatra Neamţ, el a găsit o telegramă de la Marele Stat-Major, prin care i se punea în vedere să se prezinte de îndată la Bucureşti, generalului Constantin Pantazi — subsecretar de Stat la Ministerul Apărării Naţionale (al cărui titular era Generalul Ion Antonescu).

La Minister, generalul Pantazi îl încunoştinţează că din ordinul Conducătorului Statului, Generalul Ion Antonescu, a fost numit ataşat militar la Berlin — unde trebuia să plece neîntârziat.

Colonelul Ion Gheorghe a mers şi la şeful Marelui Stat-Major, generalul Alexandru Ioaniţiu, care i-a spus că pentru postul de la Berlin îl recomandase predecesorul, generalul Alexandru Rozin (rechemat din cauza unor idiosincrasii naziste). Generalul Ioaniţiu l-a propus Generalului Ion Antonescu — care-l cunoştea din anii când fusese şeful Şcolii Superioare de Război iar colonelul Ion Gheorghe profesor de Tactica Geniului — şi Şeful Statului l-a acceptat.

Înaintea lui Ion Gheorghe, la Berlin funcţionaseră locotenent-colonelul Octav Vorobchievici — ca ataşat militar (1939–1940); locotenent comandor Alexandru Zaharescu — ataşat aero (1938–1942); maior Alexandru Proca — ataşat militar adjunct (1939–1940); generalul Alexandru Rozin — ataşat militar (1940).

Între timp, din cauza evenimentelor interne şi internaţionale întâmplate, colonelul Ion Gheorghe a cunoscut — asemeni multor ofiţeri români — mobilizarea din 20 iunie 1940, demobilizarea din 15 septembrie 1940 şi, în fine, mobilizarea din 22 iunie 1941.

La 20 martie 1943, ataşatul militar al României la Berlin a fost înaintat la gradul de general de brigadă.

În condiţiile în care ambasadorul român la Berlin, Raoul Bossy era demisionar de mai bine de jumătate de an, Guvernul român a decis să numească pe proaspătul general Ion Gheorghe în funcţia de ambasador al României în Germania. Decretul a fost semnat la 15 iunie 1943.

Urmaşii şi colaboratorii de la Berlin ai noului ambasador au fost: locotenent-colonelul Eugen Tilichi — ataşat militar (1943–1944); locotenent comandor Nicolae Balotescu — ataşat aero (1942–1944); căpitan comandor Nicolae Antonescu — ataşat naval (1942–1944); maior Ioan Constantinescu — ataşat militar adjunct (1943–1944); maior Dima Iliescu — ataşat militar adjunct (1943–1944).

De menţionat că ataşatul militar român la Berlin era acreditat şi pentru posturile similare din Elveţia şi Danemarca.

Ce ar mai fi de adăugat la biografia generalului Ion Gheorghe. În dosarul său personal, la rubrica „Şcoli şi cursuri şcolare", mai apare frecventarea cursurilor Şcolii Pregătitoare de Artilerie şi de Geniu din Germania, despre care pomeneşte însuşi în cartea de faţă. De asemenea este menţionat ca absolvent a opt clase de liceu.

Generalul Ion Gheorghe a rămas la datorie, în serviciul comandat, până la ultima consecinţă. După „lovitura de Palat" de la 23 august 1944, la solicitarea lui Hitler şi a lui Ribbentrop, a refuzat să constituie un fel de Guvern fantomă în Germania, care să contracareze lovitura de la Bucureşti. Conducerea de Stat germană a apelat, în disperare de cauză, la Horia Sima şi acesta a încropit aşa-zisul „Guvern Naţional" de la Viena, în componenţa căruia solicitat să intre ca ministru de război, generalul Ion Gheorghe a refuzat categoric.

Cum generalul Ion Gheorghe n-a recunoscut nici modul cum s-a făcut răsturnarea regimului politic la Bucureşti, şi-a asumat riscurile rămânerii în Germania Occidentală pentru tot restul vieţii. Acest gest temerar a dus, în primul rând, la judecarea şi condamnarea la moarte în contumacie (ca „părăsitor de ţară pus în slujba hitlerismului"), iar în al doilea rând, la ani de recluziune în lagărele americane din Germania (Kornwestheim, Neu-Ulm, Augsburg şi Seckenheim de lângă Heidelberg).

Generalul Ion Gheorghe a încetat din viaţă în anul 1957. Nu înainte de a fi scris şi tipărit în limba germană, în anul 1952, prezenta carte — un testament politic spre luare aminte de către Posteritate, şi totodată zăbranic de doliu la cripta de aiurea a dictatorului nefericit Mareşalul Antonescu.

(Acest subcapitol a fost redactat pe baza documentelor aflate în Arhiva Ministerului Apărării Naţionale, Fond Direcţia de Personal, Memorii Bătrâni, Generali, Litera G., nr. 30)

* * *

De-a lungul carierei sale de profesor la Şcoala Superioară de Război din Bucureşti, generalul Ion Gheorghe s-a evidenţiat şi ca autor de cursuri şi de studii tehnice de specialitate, cu deosebire în domeniul Tacticii Geniului.

În anul 1921, „căpitanul Ion Gheorghe din Şcoala Superioară de Război" — cum stă scris pe pagina de gardă a lucrării tipărite — a tradus în limba română *Directivele Comandamentului Suprem German relative la bătălia defensivă şi ofensivă în războiul de poziţie.*

Alte lucrări editate de Ion Gheorghe:

- Maior Ion Gheorghe, *Principii şi precizări relative la organizarea terenului*, Bucureşti, 1926, Tipografiile Române Unite, 79 pagini, 1 planşă.
- Maior Ion Gheorghe, *Trecerea cursurilor de apă*, Bucureşti, 1926, Tipografia Geniului (Cotroceni), 17 pagini, 5 hărţi.
- Maior Ion Gheorghe, *Organizarea terenului. Principii tactice şi principii relative la organizarea terenului*, Bucureşti, 1928, Tipografia Geniului (Cotroceni), 102 pagini, 4 planşe.
- Maior Ion Gheorghe, *Întrebuinţarea tactică a Transmisiunilor*, Bucureşti, f. a., Tipografia Geniului (Cotroceni), 138 pagini.
- Locot.-colonel Ion Gheorghe, *Tactica Geniului*, vol. I, II, Bucureşti, 1932, Tipografia „Revistei Geniului" (Cotroceni), 164 şi, respectiv, 132 pagini, planşe, tabele.
- Locot.-colonel Ion Gheorghe, *Războiul de mişcare. Aplicaţiuni cu Detaşamentul şi Divizia*, Bucureşti, 1934, Tipografia „Revistei Geniului" (Cotroceni), 180 pagini, 3 hărţi.

Lucrarea în două volume *Tactica Geniului* a fost prefaţată de generalul M. Ignat — inspector general al Geniului din cadrul Ministerului Apărării Naţionale. Citãm câteva pasaje concludente din prefaţa respectivă:

„Lt.-colonel Ion Gheorghe, profesând de mai mulţi ani cursul de «Tactica Geniului» la Şcoala Superioară de Război, a reunit în lucrarea de faţă materia prelegerilor sale, cu privire la organizarea geniului, date şi caracteristici tehnice, activitatea comandamentelor de geniu, marşuri, trasporturi, staţionarea, ofensivă, defensivă, urmărirea, retragerea şi manevra în retragere, trecerea cursurilor de apă.

Dată fiind competenţa autorului, cunoscut deja prin scrierile sale de fond şi din care unele premiate de diferite reviste şi ţinând seamă şi de

faptul că lucrarea de față este prima de acest gen în armata noastră, succesul este pe deplin asigurat.

«Tactica Geniului» va servi nu numai ofițerilor armatei noastre, dar va fi și o bună călăuză pentru ofițerii din înaltele comandamente și diferitele Statmajoare, dându-se astfel putința întrebuințării, cu mai multă cunoștință de cauză, a armei geniului în operațiile războiului".

Din *Cuvânt înainte* al autorului am reținut: „Geniul este singura armă lipsită până în prezent de o tactică scrisă. Până deunăzi nu exista nici cel puțin un regulament asupra întrebuințării trupelor de geniu în campanie.

Războiul cel mare a ridicat această armă de la *auxiliară*, la armă *combatantă*". Încheierea se face printr-un citat din mareșalul Moltke, transcris în limba germană, pe care Ion Gheorghe și-o însușise în mod temeinic.

Această lucrare din1932 a lui Ion Gheorghe are și o dedicație: „Închin această primă TACTICĂ A GENIULUI d-lui general inspector de Armată C. Ștefănescu-Amza, ministrul apărării naționale — în semn de recunoștință și omagiu respectuos".

ATAŞAT MILITAR LA O.K.W.

Activitatea de ataşat militar la Berlin a colonelului Ion Gheorghe a fost una de excepţie. Rapoartele şi telegramele sale informative sunt un model al genului, strălucind prin analiza probă şi competentă a fenomenelor militare, politice şi diplomatice petrecute în anii 1940–1943.

La un moment dat, şeful Marelui Stat-Major român, generalul Ilie Şteflea — impresionat de bogăţia informaţiilor şi de acuitatea observaţiilor cuprinse în notele şi rapoartele ataşatului militar la Berlin — a trimis o parte din acest material ministrului afacerilor străine Mihai Antonescu, în ideea de a întregi documentaţia analoagă a respectivului Minister. Gestul firesc al generalului Şteflea a atras răspunsul înţepat al orgoliosului şef al diplomaţiei române de atunci, ce avea să constituie de fapt începutul unor animozităţi de durată între Mihai Antonescu şi Ion Gheorghe. Câteva subtilităţi din scrisoarea de răspuns a lui M. Antonescu către generalul Ilie Şteflea:

„Aţi avut gentileţea să-mi transmiteţi o serie de note ale d-lui colonel Gheorghe, ataşatul nostru militar de la Berlin. Am citit adesea foarte multe note-rapoarte ale d-lui colonel Gheorghe şi am găsit într-însele multe lucruri interesante. Cred însă că dvs. presupuneţi că nici Agenţiile noastre diplomatice şi nici serviciile mele de presă ca şi serviciile speciale de informaţii de care dispun, nu sunt străine de datele şi informaţiile pe care le comunică dl. colonel Gheorghe, probabil cu convingerea că noi nu suntem informaţi...

Îi mulţumesc totuşi d-lui colonel Gheorghe pentru sugestiile pe care le face în legătură cu propaganda noastră...

Îi mulţumesc totuşi d-lui colonel Gheorghe că pune atâta grijă în indicaţiile pe care le dă asupra modului cum trebuie să fie recrutat personalul diplomatic şi pentru alte ţări nu numai pentru Germania...

În ce priveşte punctul de vedere al d-lui colonel Gheorghe că toate mijloacele de propagandă trebuiesc concentrate în Germania, împărtă-

şind acelaşi punct de vedere am făcut cât am putut mai mult pentru a întinde propaganda noastră în Germania, dar îl rog pe dl. colonel Gheorghe să lase conştiinţei noastre metodele şi căile generale ale propagandei, informându-l liniştitor că propaganda noastră este întinsă în toate ţările, desigur nu în aceeaşi măsură ca în Germania, dar mai ales ea este întinsă acolo unde simt că propaganda ungară s-a aşezat".

„Inamicul principal este şi rămâne Anglia"

Evident că ataşatul militar la Berlin, colonelul Ion Gheorghe a continuat să-şi facă datoria cu scrupulozitate, rugând la finele fiecărui raport, fiecărei note „a se comunica cele de mai sus, autorităţilor superioare". Am extras din rapoartele ataşatului militar la Berlin, expediate Secţiei a II-a Informaţii a Marelui Stat-Major, pasajele ce ni s-au părut ilustrative pentru demonstraţia ce vrem să facem, anume înalta conştiinţă profesională şi inspiratele analize elaborate de colonelul Ion Gheorghe.

9 iulie 1942. Raport privind bombardamentul efectuat de englezi asupra oraşului german Colonia în noaptea de 30/31 mai 1942. „Se ştie că acest bombardament a fost cel mai puternic atac aerian dat de englezi asupra Germaniei, de la începutul războiului actual...

Rezultatele acestui bombardament, asupra unui oraş cu 800.000 locuitori şi 70.000 clădiri, au fost următoarele: circa 2.500 case complect distruse, majoritatea prin foc; 5.000 case evacuate total; 17.500 case avariate dar neevacuate. Incendiile provocate au ţinut 3 zile, focare mai există şi după o săptămână de la executarea atacului... Au căzut victime 3.000 oameni din care morţi circa 350... Au fost circa 350–400 avioane engleze, care au luat parte la acest atac... Englezii au pierdut în această acţiune 44 avioane, deci mai mult de 10% din forţele angajate. Menţionăm că aceste pierderi relativ mici — pentru masa mare de avioane angajate — se explică prin tactica adoptată, concretizată prin atacul la mică înălţime, scăpând deci tirului materialului greu şi mijlociu A. A. şi prin neutralizarea apărării A. A."

Dintr-un buletin informativ pe luna septembrie 1942, trimis de la Berlin la Bucureşti de colonelul Ion Gheorghe:

— „În ultima vreme, greutăţile alimentare au crescut foarte mult. — Durata prea mare a războiului nemulţumeşte pe toată lumea... Grelele pierderi de pe frontul de est au un puternic ecou asupra moralului

celor din interior... — Bombardamentele engleze au dat puternice lovituri populației germane... — Pe măsura prelungirii duratei războiului, se observă o dezorientare a spiritelor, căci scopul acestuia, definit prin «o nouă ordine europeană», apare ca o formulă lipsită de conținut. — Paralel cu înmulțirea greutăților interne, organizațiile S. S. își măresc volumul, atingând azi apogeul atât ca dezvoltare cât și ca influență. — Aspectele morale ale vieții lasă mult de dorit, mai ales în clasele de jos ale societății, unde atitudinile și concepțiile converg spre comunism. — Conducerea germană este atentă la toate aceste manifestări și caută să prevină prin măsuri optime perioada de criză, care se apropie. — Nici o problemă de ordin extern n-a putut fi clarificată sau soluționată. Germania continuă a păstra, în politica externă, vechiul ei principiu: a nu ataca până la sfârșitul războiului nici o problemă externă, în care sunt interesați vreunii din aliații ei. În fond, Germania se ferește de a-și arăta încă de pe acum adevăratele ei gânduri, așteptând sfârșitul războiului, când cu autoritatea și atotputernicia ce va avea atunci, va tranșa, fără posibilitate de replică, litigiile prevăzute, nu după bună dreptate, ci în conformitate cu interesele germane...

În ceea ce privește problema Ardealului, se întărește tot mai mult, în Germania, ideea unui Ardeal autonom, sub protectorat german... până la liniștirea spiritelor.

— Continuarea rezistenței sovietice face ca Turcia să-și amâne hotărârea ei, cultivând mai departe o situație de neutralitate. — Japonia începe să fie pentru Germania problema cea mai obsedantă.

— În ceea ce privește pe neutri (în special Elveția și Suedia) se observă o recrudescență a atitudinii antigermane.

În concluzie, politica externă germană tărăgănează și nu rezolvă nici o problemă, părând, din această cauză, a se uza ea singură pe zi ce trece.

În ceea ce ne privește, se apropie momentul întreprinderii unei acțiuni de clarificare a situației și problemelor noastre românești, profitând de potențialul politic de reacțiune german scăzut. Ar fi poate momentul favorabil obținerii de angajamente din partea Germaniei, în ceea ce privește problemele noastre. Germania n-ar putea să privească aceasta ca o sabotare și ea știe că lumina speranțelor noastre aprinsă, noi am căpăta un nou și puternic elan.

— Nici anul 1942 n-a adus decizia finală pe frontul de est — Conducerea anglo-americano-sovietică și-a propus câștigarea de timp și,

aparent, se pare că prin prelungirea rezistenței ruse, și-ar fi atins scopul. — Planul aliaților trebuie însă privit comparativ cu cel german, care prevede: inamicul principal este și rămâne Anglia; războiul va dura mult, deci, poate mulți ani; Germania să întărească și să consolideze regiunile cucerite din Rusia, care să-i permită — continuarea războiului (posesia de alimente și materii prime) pe timp nelimitat, obținerea de baze de atac pentru a lovi Anglia în părțile ei vitale, ieșirea din încercuire și joncțiunea cu aliatul japonez.

— În ceea ce privește pe ruși, cu toată slăbiciunea lor, adoptarea unei atitudini defensive este cu neputință, aceasta însemnând indirect mărturisirea neputinței de a recuceri ceea ce au pierdut... Ei vor pune în acțiunea pe Don tot ce le-a mai rămas pentru a realiza o străpungere a frontului în direcția Rostov...

— Germanii au mobilizați circa 10.000.000 oameni. — Materialul furnizat de anglo-americani Rusiei reprezintă valoarea a 30 brigăzi blindate (2.500 tancuri). — Englezii par a fi indispuși față de generalul de Gaulle, care are pretenții în raport invers cu ajutorul ce dă... — Pierderile germane în campania din est din acest an au fost foarte mari".

Erori în politica externă germană

În perioada 24 iulie–4 august 1942, colonelul Ion Gheorghe a luat parte la o călătorie de studiu întreprinsă de Marele Stat-Major german cu atașații militari, în Ucraina și Crimeea. Scopul principal rezida în vizitarea câmpurilor de luptă de la Feodosia, Eupatoria, Parpaci, Kerci și Sevastopol. Vorbind de „puterea de sacrificiu" a ostașilor sovietici în luptele din Crimeea, colonelul Ion Gheorghe are câteva observații demne de consemnat:

„Soldatul rus a avut în diferitele epoci istorice momente de ridicare și de scădere, în raport cu valoarea șefilor ce-a avut. Calitățile și defectele soldatului slav rus au fost aceleași totdeauna. Punerea lor în valoare, într-un fel sau altul, a fost în toate împrejurările, cum era și firesc, opera șefilor soldatului slav rus. Când ofițerii ruși de pe vremuri stăteau înapoia frontului la chef și soldatul rus mergea la atac numai cu căprarii, elanul său de luptă nu putea fi deosebit.

Soldatul rus are acum șefi, care în felul lor sunt totuși de prima mână. Comnadantul sau comisarul bolșevic nu stau, cum greșit se vede, înapoia liniei de luptă, cu revolverul în mână pentru a teroriza oamenii

lor, ci sunt ei înşişi cei dintâi luptători, întotdeauna în fruntea oamenilor lor, sau laolaltă cu ei în adăposturi, cu revolverul în mână, bineînţeles, dar nu numai pentru a sancţiona defecţiunile, dar şi pentru a-şi trage singur în cap ultimul glonţ, când neşansa luptei îi va impune aceasta".

Un raport-bilanţ pe anul 1942, cuprinde analize ale situaţiilor de politică internă, externă şi militară. Reţinem din cuprinzătoarea sinteză un fragment: „...Politica externă germană a avut multe şi mari greşeli. Ea s-a arătat, în orice caz, lipsită de simţul precis al măsurii. Ea n-a arătat clar şi de la început adevăratele ei ţeluri, fiindcă a socotit că n-are nevoie să facă aceasta. Ea şi-a zis că popoarele Europei vor termina prin a merge laolaltă cu cel mai tare, fie că vor sau nu aceasta...

Şi aşa ar fi fost dacă Rusia s-ar fi prăbuşit sigur şi definitiv în vara anului 1941, cum de altfel conducerea germană socotise...Europa ar fi fost atunci sigur şi hotărât în mâna Germaniei...

Germania trebuie să-şi apropie popoarele Europei sau cel puţin majoritatea lor, în mod sincer şi loial, pentru lupta de azi şi pentru opera de mâine. În lupta de azi pentru înfrângerea bolşevismului şi a-şi afirma, astfel, poziţia ei invincibilă pe Continent; în opera de mâine, pentru construcţia politică, economică şi socială a noii Europe.

Fără acest concurs al popoarelor Europei sau al majorităţii acestora, nici victoria în lupta de azi nu este posibilă, nici reuşita operei de mâine nu poate fi realizabilă. Căci este mai presus de orice îndoială că, aşa cum se prezintă lucrurile în momentul de faţă, atât din punct de vedere politic, cât şi mai ales militar, o victorie absolută germană, numai prin propriile ei forţe, nu mai este posibilă... Situaţia nu poate fi deci privită cu sentimentul siguranţei în succes, dacă Germania nu reuşeşte acum, cât mai este încă timp, să strângă în jurul ei majoritatea, cel puţin, a popoarelor Europei.

Pentru aceasta, politica ei externă trebuie mai întâi să clarifice şi să consolideze situaţia în tabăra propriilor ei aliaţi. Acest lucru nu se poate realiza decât dând fiecăruia ce este al său şi în proporţia sacrificiilor făcute pentru cauza comună. Ea trebuie apoi să anunţe statutul viitor al popoarelor, care se găsesc astăzi sub ocupaţia militară germană. Acestor popoare trebuie să li se garanteze fiinţa lor naţională şi posibilităţile de dezvoltare liberă în viitor. Ar fi singura cale care ar duce la o clarificare a situaţiei în Iugoslavia, Grecia, Polonia, Boemia şi Moravia, Olanda, Belgia, Norvegia şi chiar în Franţa. Din nefericire însă nu s-a

făcut decât prea puţin în această direcţie. În loc de a se câştiga toate aceste popoare la o acţiune comună, s-a căutat a se tulbura cât mai mult atmosfera în Statele respective, ridicându-se, în fiecare din acestea, unii oameni sau unele partide contra altora".

În zilele de 25-28 ianuarie 1943, ataşatul militar român la Berlin s-a deplasat la Paris, pentru a înmâna mareşalului von Rundstadt, Ordinul „Mihai Viteazul". Dincolo de misiunea în sine, colonelul Ion Gheorghe a notat: „Interesantă atmosfera în cercurile germane din Franţa. Acestea au aspectul vădit al unui uşor defetism. Oamenii aceştia trăiesc bine acolo, stau în hotelurile cele mai bune, mănâncă pe săturate şi golesc toate pivniţele franceze. Mulţi nici nu doresc să se întoarcă în Germania unde viaţa este dură. Cât despre frontul de est, cu atât mai puţin.

Este o stare de lucru de pace care pe măsură ce se prelungeşte, slăbeşte virtuţile războinice ale trupelor germane din Franţa.

Contactul cu lumea franceză ale cărei aspecte de viaţă uşuratică dar caldă şi spirituală contrastează atât de mult cu răceala şi totala indiferenţă ce este arătată germanilor, contribuie şi mai mult la slăbirea rezistenţei morale germane, căci mândria succeselor de la început se transformă încet în sentimente de jenă a ocupantului care nu mai este sigur de sine".

Totalitarismul absolut duce la comunism

Plină de prevestiri rele era şi telegrama cifrată expediată la Bucureşti, în ziua de 1 februarie 1943, de către ataşatul militar român de la Berlin:

„Discursurile mareşalului Goering şi domnului Goebbels, precum şi proclamaţia Führerului cu ocazia aniversării a zece ani de la instalarea la putere a regimului naţional-socialist au produs în opinia publică germană un sentiment intens de îngrijorare.

Tonul acestei manifestaţii poate fi considerat ca tragic. El a culminat în declaraţia lui Hitler că la sfârşitul acestui război nu vor fi învinşi şi învingători, ci numai supravieţuitori sau distruşi.

Tendinţa conducerii germane este de a ridica masa poporului german la nivel de exaltare eroică, capabilă nu numai de sacrificiul vieţii, dar şi de o totală lepădare de sine de aci înainte şi până când va fi cerut şi sacrificiul vieţii.

Din această tendință se poate deduce gradul de gravitate al situației, așa cum este văzută de chiar conducerea germană.

Odată cu aceste manifestațiuni s-a publicat și Decretul de mobilizarea tuturor bărbaților între 16 și 65 ani și a femeilor între 16 și 45 ani, urmând ca măsurile și normele de aplicare să fie indicate în curând.

Neprecizarea deocamdată a modalităților de aplicare ale acestui Decret a creat o tensiune foarte mare, dând curs liber tuturor zvonurilor și îngrijorărilor.

Impresiunea sigură ce se detașează de această nouă stare de lucruri este că, conducerea germană pare în adevăr hotărâtă pentru a trece concret la faza eroică a luptei întreprinse.

Este de asemenea sigur că masa poporului german, care este deja neliniștită în sufletul ei de atâtea îndoieli și îngrijorări, deși nu este animată de voința neînduplecată de a merge pe calea sacrificiilor eroice ce i se cer, se va lăsa totuși antrenată, cel puțin pentru un timp oarecare, pe această cale".

La 2 februarie 1943, colonelul Ion Gheorghe revenea cu o nouă telegramă cifrată la Marele Stat-Major român, relatând despre consecințele în opinia publică a nedreptelor acuze aduse trupelor române de la Don într-un comunicat militar german:

„Atrag atenția asupra pătrunderii în opinia publică germană, a ideii că evenimentele grave din est s-ar fi datorat slabei rezistențe și chiar defetismului trupelor aliate, deci și a noastră. Acest defetism ar fi creat rușilor avantaje tactice și inițiale, pe care trupele germane se căsnesc acum să le îndrepte.

Am intervenit adeseori la Marele Stat-Major german pentru a atrage atenția asupra acestui ciudat curent de opinie publică și au și fost luate măsuri de presă. Aceasta nu este suficient. Trebuie o acțiune și de ordin politic, dar lipsesc aici organele care să întreprindă aceasta.

În momentul când situația este destul de critică și când se pare că nici soldatul german nu mai este cel de la început, este periculos, pentru consecințele politice ce poate avea aceasta, să se acrediteze ideea că și noi, printre alții, am fi de vină în crearea acestei situații critice".

O lungă telegramă cifrată din 13 februarie 1943 ne înfățișează situația schimbată în privința continuării războiului din partea conducerii germane. Fiind important, textul respectiv îl redăm în integralitate:

„În legătură cu evenimentele din est, conducerea germană a început să treacă la măsurile pentru aplicarea războiului total.

Ca urmare vor fi închise în Germania circa 100.000 magazine de tot felul, în special cele care au fost destinate articolelor de lux, consumului lumii bogate şi cele ce depăşesc necesităţile stricte ale vieţii.

Nu va mai exista nici un individ, femeie sau bărbat, în limitele de vârstă prescrise, care să nu presteze un serviciu hotărât de autorităţile în drept.

Toate aceste măsuri, luate explicabil, sub presiunea gravei situaţii din est au accentuat şi mai mult depresiunea morală.

Argumentarea ce se face prin presă şi radio, că forţa dovedită de Soviete este efectul unic al unui regim care până ieri era disprețuit ca faraonic iar azi este ridicat la rang de totalitar şi deci demn de imitat, neliniştește profund poporul german.

Dacă o parte a poporului german s-a adaptat totalitarismului limitat şi moderat al naţional-socialismului, ideea ce se introduce acum a totalitarismului absolut, are un efect vădit deprimant asupra majorităţii poporului german (afară de unele cercuri de lucrători deja de idee de extremă stângă) pentru că fiecare este conştient că totalitarismul absolut nu poate duce decât la comunism.

Fiecare ştie apoi, că este mai uşor să introducă acest totalitarism absolut, decât să iasă din el, căci nu poate fi vorba de un efort de această natură pe timp de 3 sau 6 luni, ci pe o lungă perioadă, de unde o revenire la viaţa actuală nu va fi uşor posibilă.

Iată perspectivele ce se deschid poporului german şi care, repet fără nici o ezitare, îngrozesc pur şi simplu majoritatea acestui popor.

Ce va urma?

Nu este nici o îndoială că poporul german va merge pe acest drum, deoarece nu este nici o posibilitate de reacţiune.

Unii speră că evenimentele se vor putea precipita atât de repede, încât nu va fi poate timp ca măsurile ce vor conduce la totalitarismul absolut să fie complect realizate.

Speranţe absurde!

Germania posedă o forţă imensă şi posibilităţile ei de luptă şi rezistenţă sunt neînchipuit de mari şi lungi. Căci ceea ce se întâmplă acum în est, şi în general în situaţia de ansamblu a războiului, nu este rezultatul unei slăbiri gata de prăbuşire a Germaniei, ci efectul unor calcule greşite, în ceea ce priveşte limita eforturilor ce au putut sau nu fi făcute, atacând, şi a unei false politici.

Evenimentele prezente, nu vor duce la o prăbuşire a Germaniei, ci numai la o limitare a spaţiilor, în care eforturile ei pot fi avantajos proporţionate.

Dacă va fi totuşi posibil o prăbuşire a Germaniei, această operaţie nu va avea loc decât după încă foarte mult timp.

Germania va fi silită acum la o limitare a spaţiilor de acţiune potrivit raportului ei actual de forţe, dar ea s-a hotărât însă la o majorare, până la limita extremă a forţelor ei, fie pentru noi acţiuni ofensive, fie pentru o lungă luptă de rezistenţă pe viaţă şi pe moarte.

Această majorare a forţelor poate să fie realizată de totalitarismul absolut, pe cale de a fi introdus acum. Repet, însă, că acest lucru înseamnă o cotitură istorică, care poate deveni tragică şi aceasta nu numai pentru Germania, căci în Germania sunt totuşi forţe care ar fi vrut şi care ar fi putut chiar, în alte împrejurări, să tragă naţional-socialiştii către dreapta, dar care acum stau neputincioase în faţa fatalităţii, care trage naţional-socialismul către stânga, către limitele confuze ale comunismului.

Rog a se comunica cele de mai sus, autorităţilor superioare".

„Evacuarea radicală a evreilor"

Ataşatul militar român la Berlin s-a arătat frapat şi de un nou discurs pronunţat de ministrul german al propagandei — asupra „măsurilor excepţionale decretate de curând, ce vor fi integral aplicate şi chiar accentuate". Iată comentariul colonelului Ion Gheorghe pe marginea discursului lui Goebbels: „Nota generală a cuvântării este demagogică, impresia în opinia publică este deprimantă. Fiecare simte că în cercurile conducătoare creşte nervozitatea şi că aceste cercuri vorbesc prea mult, lăsând să se alunece, în acelaşi timp, pe panta demagogiei unui socialism prea de stânga.

Discursul lui Goebbels, repetând în rezumat frazele Führerului că din acest război nu vor rămâne învingători şi învinşi, ci numai distruşi ori supravieţuitori, a ţinut să anunţe poporul german că situaţia a ajuns la ora 12 fără numai două minute şi că, deci, se impun măsuri drastice pentru salvarea situaţiei.

...Aceste manifestări politice sunt cu totul exagerate şi ele sunt aspru criticate de toată lumea cu puţin bun simţ.

Repet, ele sunt rezultatul unei nervozități excesive și pot duce, dacă se stăruie pe această cale, la pierderea capului.

Rog comunicați și autorităților superioare".

Această notă informativă poartă data de 19 februarie 1943. Pentru ca în aceeași zi, ataşatul militar la Berlin să se grăbească a trimite un nou interesant mesaj la București:

„Mi se semnalează din zvonuri răspândite aci de ziariști, că România ar duce în prezent tratative cu Turcia; chiar Mareşalul Antonescu urmând să se întâlnească cu Președintele Turciei.

Că România ar urmări, prin intermediul și cu asistența politică a Turciei, găsirea unei platforme pentru ieșirea ei din situația actuală.

Cercurile politice și militare germane sunt opace față de asemenea zvonuri, ele ar fi convinse că deschiderea de tratative româno-turce, dacă ar avea în adevăr loc, nu ar putea aduce decât folos comun și Germaniei".

Urmărind atent evoluția politico-militară a conducerii germane, colonelul Ion Gheorghe era în măsură să raporteze noi și importante informații la București, în ziua de 25 februarie 1943:

„Proclamația dată de Führer cu prilejul aniversării a 23 de ani de la fondarea partidului este interpretată aici ca un document extrem de grav... Adică hotărârea aplicării unui regim totalitar absolut... Hotărârea ca mobilizarea generală a Continentului în regim totalitar absolut să se facă cu concursul tuturor aliaților Germaniei.

Aceasta înseamnă, în primul rând, amenințarea necesității ca și Statele aliate Germaniei să treacă ele însele la un astfel de regim și să presteze apoi Germaniei ajutorul necesar pentru constrângerea popoarelor foste inamice la schimbarea acestora în vastele tabere de muncă anunțate.

Stăruim asupra gravității acestor hotărâri anunțate prin proclamația lui Hitler. Ele vor avea consecințe nebănuit de grave pentru toate popoarele Europei. Aceste hotărâri trădează incapacitatea politică germană, care în neputința de a câștiga de bună voie popoarele Europei pentru o mobilizare generală a lor în lupta contra comunismului și pentru organizarea viitoare a Europei, se vede acum silită să recurgă la măsurile anunțate.

Pe lângă consolarea ce se crede că se aduce poporului german, spunând că sacrificiile lui vor fi la fel suportate de toată lumea, hotărârile de acum trădează un excesiv sentiment de fanatism de care este

însufleţită conducerea germană, fanatism menit să poarte Europa întreagă pe cărarea ce poate duce la izbândă, dar care merge prea lung şi prea aproape pe lângă prăpastia haosului.

Rog comunicaţi acestea autorităţilor superioare".

Nouă zile mai apoi, la 28 februarie 1943, ataşatul militar român cifra de la Berlin: „În urma proclamaţiei lui Hitler s-au semnalat o seamă de măsuri; între acestea, evacuarea radicală a evreilor de pe teritoriul german şi trimiterea lor spre est.

La Berlin au fost ieri strânşi chiar de pe stradă, urcaţi în camioane şi expediaţi apoi la destinaţii necunoscute".

Următoarea telegramă, din 2 martie 1943, are legătură cu cea precedentă: „Berlinul a fost puternic atacat în seara zilei de 1 martie a.c., de forţele aeriene anglo-americane. A fost cel mai puternic atac aerian suferit până în prezent de capitala Germaniei.

...Au fost câteva sute de mari incendii, aproape în toate cartierele Berlinului. Pagubele materiale, în majoritate particulare, sunt considerabile. Acest atac se situează pe linia atacurilor teroriste, declanşate ca represalii pentru măsurile ce s-au luat în Germania şi teritoriile ocupate, în urma proclamaţiei lui Hitler şi a declaraţiilor lui Goebbels, mai cu seamă în ce priveşte deportarea în masă a evreilor.

Cu două seri în urmă a fost atacată Colonia, unde au fost aruncate peste 100 mine aeriene. Pagubele în Colonia sunt catastrofale. Au fost evaluate după acest atac peste 50.000 persoane rămase fără adăpost".

Altminteri, ultima telegramă cifrată pe care ne-am propus s-o prezentăm — de data aceasta chiar în facsimil — datează din 3 martie 1943 şi descrie urmările grave pentru Germania ale bombardamentelor aeriene anglo-americane.

(Acest capitol a fost elaborat pe baza documentelor studiate în Arhiva Ministerului Apărării Naţionale, M.ST.M., Secţia a 2-a Informaţii, Fond 948, dosarul nr. 1051.)

PREDECESORUL ŞI SUCCESORUL ÎN OGLINZI PARALELE

Împrejurările au făcut ca diplomatul de carieră Raoul Bossy să-şi intersecteze la un moment dat (din martie 1941) activitatea de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României la Berlin, cu cea a colonelului Ion Gheorghe — aflat deja (din 1940) ataşat militar al Guvernului Antonescu în capitala Germaniei. Ion Gheorghe are în cartea sa şapte paragrafe (mai întinse sau mai sintetice) în care relatează o serie de fapte referitoare la persoana ambasadorului R. Bossy. Într-un rând povesteşte în termeni decenţi şi cu judecată obiectivă împrejurările în care a fost numit Bossy în delicatul post diplomatic de la Berlin (p. 169 în volumul de faţă).

În seviciul ţării

Bossy însuşi nu ascundea în *Jurnalul meu* — scriere politico-diplomatică aflată încă în manuscris — situaţia incomodă în care fusese pus. Pentru ziua de 20 februarie 1941, Raoul Bossy nota: „O telegramă cifrată, laconică, de la Creţianu, mă vesteşte că s-a cerut pentru mine agrementul ca ministru la Berlin. O datorie de conştiinţă mă face să întreb dacă Generalul Antonescu, căruia îi sunt foarte îndatorat pentru măgulitoarea sa atenţiune, nu crede că aş fi handicapat de faptul că abia acum trei luni am fost transferat de la Roma, unde am fost înlocuit de un titular fără nici o legătură cu acţiunea noastră diplomatică dinaintea adeziunii la Axă).

O zi mai târziu, Bossy revenea cu detalii: „Generalul Antonescu ia cunoştiinţă de ezitările mele, dar îşi menţine hotărârea... O mare emoţie mă cuprinde: despărţirea de Elveţia unde dorisem atâta să trăiesc şi la care am râvnit în tot cursul carierei, despărţirea de copii, pe care trebuie să-i las la şcolile lor din Elveţia, greutatea sarcinii care mă aşteaptă, chinuitoarea întrebare dacă voi putea aduce ţării, acolo, servi-

ciile la care toți se așteaptă, și atâtea alte sentimente intime și afinități străvechi. Tot ce pot spune este: Dumnezeu, care mă pune pe neașteptate în locul acela de mare răspundere să-mi dea și tăria și îndemânarea și darurile de care voi avea atâta nevoie".

Numit la 1 martie 1941, Raoul Bossy a fost primit de Führer în a doua jumătate a lunii, pentru prezentarea scrisorilor de acreditare. În *Jurnalul* său, după ce reproduce „monologul" lui Hitler, noul ministru român la Berlin încheie cu o caracterizare lapidară a Conducătorului german: „Foarte simplu și afabil. Plecarea cu același ceremonial".

Atașatul militar Ion Gheorghe se plânge la un moment dat în cartea sa (p. 178) de faptul că Bossy a știut din zilele de 11–12 iunie 1941 — când cu vizita lui Antonescu la Hitler — despre iminența războiului germano-româno-sovietic, dar că a păstrat secretul prin negare. Într-adevăr, iată mărturia lui Bossy încredințată *Jurnalului* chiar în ziua de 11 iunie 1941:

„La ora 7 dimineața sosesc la München... La ora 4 1/2, pe o ploaie teribilă, sosește avionul special al Führerului (plecat la ora 12 1/2 din București), din care coboară Generalul Antonescu, directorul politic de la Externe Davidescu și suita militară... Prima întrevedere cu Antonescu, care-mi spune că războiul contra Rusiei este lucru hotărât. A fost pus în curent de generalul Hansen cu cele mai mici detalii. Știe și data (foarte apropiată) și ora când va începe. Vor intra în luptă toate țările europene învecinate cu Rusia, deci și noi. Victoria este sigură și vom căpăta nu numai ce-am pierdut (Basarabia, Bucovina de Nord și zona din județul Dorohoi), ci și pe românii transnistrieni... Odată acest spațiu curățat de jidovi și ruși, va începe o acțiune diplomatică intensă pentru câștigarea Ardealului pierdut. Este foarte descurajat de cele ce-i spun cu privire la Banat. Va lupta cât va putea în această direcțiune".

În ziua de 12 iunie 1941, Hitler a oferit un dejun în onoarea lui Antonescu, descris astfel de Bossy: „Hitler are în dreapta sa pe mine, iar în față pe Antonescu... Conversația mea cu Hitler este mai mult de ordin artistic... Totuși vorbește și politică: «Cine ar fi putut crede cu un an în urmă că francezii vor avea de luptat împotriva Aliaților. Căci ei luptă într-adevăr în Siria»...

Davidescu îmi spune că a fost de față când Hitler a spus că nu cunoaște decât doi oameni adevărați în Europa: pe Mussolini și Generalul Antonescu".

Abia la 1 iulie 1941, Raoul Bossy mai pomeneşte în *Jurnal* numele colonelului Ion Gheorghe — enumerat printre cei prezenţi la dineul dat în onoarea ministrului german Clodius. Pentru ca în ziua de 6 august 1941, ministrul român la Berlin să reţină informaţia: „Colonelul Gheorghe, ataşatul meu militar, întors dintr-o călătorie de serviciu la Marele Cartier al nostru, îmi spune că Generalul Antonescu este cam îngrijorat de proporţiile măcelului populaţiei ovreieşti în Basarabia săvârşit de către nemţi. El vrea ocuparea militară a Transnistriei de către trupele noastre".

Un coleg diplomat, G. Elefterescu — ministrul român la Bratislava — trecând prin Berlin, a recunoscut lui Bossy că avea „un post de sacrificiu". În continuare, citäm din *Jurnalul* lui Bossy: „G. Elefterescu este convins că anglo-americanii vor câştiga partida. Se întreabă, însă, ca şi mine, ce formulă ar avea ei pentru problema rusă".

Transilvania — leagănul poporului român

Colonelul Ion Gheorghe recunoştea meritele incontestabile ale ambasadorului Raoul Bossy în lupta diplomatică desfăşurată pentru repararea nedreptăţii cauzată României prin Dictatul de la Viena (p. 208). Dar Ion Gheorghe sublinia cu amărăciune şi lipsa de solicitudine a conducătorilor germani pentru rezolvarea problemei transilvane în sensul cauzei juste române. Bossy prezenta memorii şi dialoga cu secretarul de Stat Weizsäcker şi cu subsecretarul de Stat Woermann de la Ministerul Afacerilor Străine german şi era primit extrem de rar de ministrul de Ribbentrop care venea foarte rar la Berlin, întrucât se afla mai tot timpul la Cartierul General al Führerului din Prusia Orientală.

Altminteri, aproape jumătate din textele manuscrise despre misiunea sa diplomatică la Berlin, cuprind intervenţiile lui R. Bossy la Ministerul Afacerilor Străine german în problema transilvană. Aşa, spre exemplu, în ziua de 19 septembrie 1941: „Remit lui Weizsäcker memoriul şi anexele privitoare la tratamentul populaţiei române din Ungaria, împreună cu o notă, care conchid că Guvernul din Budapesta prin nerespectarea angajamentelor solemne luate la arbitrajul de la Viena, a repudiat unilateral sentinţa, dând astfel românilor dreptul de a-şi reexamina atutidinea. Verbal arät că, pe când noi am executat dureroasele clauze teritoriale de la Viena, implicând cedarea leagănului poporu-

lui român, locuit în mare majoritate de noi, ungurii violează obligaţiunile ce şi-au asumat faţă de fraţii noştri ajunşi din nou în robie...

Weizsäcker rămâne pe gânduri. Se uită la fotografiile ce-i prezint despre uciderea românilor ardeleni, despre dărâmarea până în temelii a bisericilor lor. Recunoaşte că avem dreptate. Guvernul german nu bagatelizează chestiunea. El va examina cu obiectivitate materialul ce prezentăm. Dar ce problemă insolubilă şi Transilvania!"

Într-un alt loc din *Jurnal,* Bossy a însemnat pentru ziua de 23 decembrie 1943: „Potrivit indicaţiunilor primite, şi în lipsa lui Ribbentrop — absent din Berlin, ca întotdeauna —, văd pe Weizsäcker, căruia îi arăt că România se află pe pragul prăbuşirii economice din cauza inflaţiunii excesive datorite prestaţiunilor către Germania şi a avansurilor făcute pentru întreţinerea trupelor germane de la noi".

Generalul Ion Gheorghe are o părere tranşant negativă faţă de Mihai Antonescu. Atitudinea lui Raoul Bossy faţă de şeful diplomaţiei atonesciene este ceva mai îngăduitoare, mai nuanţată deşi într-un final, pretextul pentru precipitarea demisiei din post a lui Bossy va fi procurat de Mihai Antonescu.

La sfârşitul lui septembrie 1941, ambasadorul Bossy a fost decorat cu un înalt ordin. Îmbucurătoarea veste i-a fost transmisă din Bucureşti de însuşi M. Antonescu: „Pentru străduinţa credincioasă pe care aţi pus-o slujind interesele Ţării şi ajutând Guvernul în împlinirea răspunderii ce are, Regele v-a acordat «Steaua României» în gradul de Mare Ofiţer, pe care v-o trimit prin curier. Regret că nu vă pot înmâna personal această decoraţie şi vă rog ca odată cu mulţumirile mele pentru sprijinul ce ne daţi prin munca dvs., să primiţi o cordială strângere de mână".

Antoneştii la Hitler

O primă rezervă faţă de controversata personalitate a lui Mihai Antonescu şi-a exprimat-o R. Bossy la 25 noiembrie 1941: „Sosirea vicepreşedintelui de Consiliu Mihai A. Antonescu la Aahalter Bahnhof. Steaguri româneşti, companie de onoare. Sunt de faţă Ribbentrop şi toţi demnitarii superiori de la Auswärtiges Amt, precum şi fruntaşii Coloniei. Din nenorocire, «il marque mal». Şi aduce prea multe daruri — ca orientalii—: icre, bomboane de la Capşa, scoarţe, icoane ruseşti etc. Altminteri amabil, dar neexperimentat şi de un primejdios opti-

mism. La ora 12 1/2 are loc la Reichskanzlei semnarea reînnoirii Pactului Anti-Komintern şi noile adeziuni. Ribbentrop pozează răceala «britanică», dar în loc de «ainsance», apare complexul de inferioritate. Totuşi această adunare îi măgulește vanitatea şi se crede Metternichul acestui «Wiener-Kongress» sau Bismarckul Congresului din Berlin din 1878.

... Ică Antonescu, cum am zis, nu prea marchează bine. Alt soi de oameni au reprezentat România la congrese în trecut".

La reuniunea Pactului Tripartit s-au rostit discursuri de către miniştrii afacerilor străine ai ţărilor aliate şi afiliate. Un anume episod — polemica indirectă dintre miniştrii de externe ai Ungariei şi României — a fost relatată oarecum asemănător de Ion Gheorghe (p. 223) şi de Raoul Bossy. Iată însemnarea celui din urmă: „Bardossy, slav, revine asupra «Ungariei milenare» şi are cutezanţa de a vorbi de lupta contra comunismului din 1919. Cu multă prezenţă de spirit, Ică Antonescu îi taie efectul, adăugând un pasaj la declaraţia ce pregătise, în care aminteşte că România care a început lupta împotriva bolşevismului în 1919, o va continua până la capăt, sincer şi fără vorbe goale".

În ziua de 27 noiembrie 1941, Mihai Antonescu a fost primit de Hitler în audienţă. A fost de faţă şi Raoul Bossy, din a cărui evocare am reţinut cele declarate de Führer despre Mareşalul Antonescu, anume „că are despre Mareşalul Antonescu cea mai mare admiraţie, cel mai profund respect, cea mai sinceră preţuire. Este legat sufleteşte de el, ca de Mussolini. Pentru dânsul a rupt orice legătură cu Garda de Fier. Nu a fost o hotărâre uşoară de luat. Dar odată Codreanu mort, a constatat că urmaşul său nu e de acelaşi nivel. Faptul că a refuzat să vină la Berlin a fost concludent. De altfel Antonescu este singurul om în România. Un popor nu poate produce în acelaşi timp doi bărbaţi de acest format".

Iată un moment politic important din relaţiile româno-germane, povestit de Ion Gheorghe (p. 214) şi de Bossy: vizita Mareşalului Antonescu la Führer în ziua de 11 februarie 1942. Ce a reţinut Bossy: „Sosim cu o întârziere de trei ore, la frontiera română (Sniatyn). Este ora 2 noaptea. Aşteptăm pe Mareşal: eu şi ataşatul militar (col. Gheorghe) din partea română, şeful Protocolului Dörnberg şi Gauleiter Gerland de partea germană. Antonescu este însoţit de mai mulţi ofiţeri în frunte cu col. Davidescu, fostul meu ataşat militar de la Budapesta, de Killinger şi ataşaţii militari germani.

Pe drum spre Marele Cartier german... Asist la o foarte interesantă conversaţie Antonescu-Killinger. Mareşalul cere ca toate tratativele Guvernului român privitoare atât la chestiunile economice cât şi la întreţinerea trupelor germane aflate în România să fie duse personal de Killinger. Acuză pe Neubacher de afaceri iar pe generalul Schobert (comandantul trupelor germane după plecarea lui Hansen) de a minţi (i-a spus c-ar mai avea 35.000 oameni la noi — pentru a obţine bani mai mulţi de la noi — pe când nu sunt decât 15.000). Cerealele sunt plătite foarte scump de germani (deci, de noi — cu ajutorul inflaţiei!) pentru ca intermediarii de la noi (aluzie transparentă la Neubacher etc.) să-şi umple buzunarele. Cumpărăturile sunt apoi exagerate şi sunt făcute doar pentru afacerile personale ale nemţilor de la noi".

Sosiţi la Görlitz, în Prusia Orientală, unde-şi avea Cartierul General Hitler, au fost îndată primiţi de acesta, cu care ocazie Bossy a consemnat: „Hitler arată mai obosit şi îmbătrânit ca ultima dată. Sau mi se pare numai mie? Are pe Antonescu în faţă iar pe mine la dreapta lui. Ne anunţă căderea Singaporelui, a mândrei cetăţi britanice! Aparenţă de bucurie generală la toţi — cam zgomotoasă şi de gust mai îndoielnic la Ribbentrop. Noi, românii, rezervaţi. Hitler tace enigmatic. Îi spun încet: «A căzut cam iute. Niţeluş neplăcut pentru prestigiul rasei albe.» Îmi răspunde pe acelaşi ton: «Sunt de părerea dvs. Pe mine ştirea nu prea mă bucură!»".

Încă o întâmplare narată aidoma de cei doi reprezentanţi ai României la Berlin. Cea a lui Ion Gheorghe este cuprinsă în cartea de faţă (p. 222). Reproducem pe cea a lui Bossy, aflată în *Jurnal* cu data de 13 februarie 1942: „În tren, fac «le point» cu Antonescu. Îmi spune că a luptat din răsputeri cu Hitler, Ribbentrop şi Göring pe chestiunea Transilvaniei, dar că n-a izbutit să smulgă nici aparenţa unei făgăduieli de îndreptare a situaţiei. Göring a mers până a-i spune că în fond majoritatea populaţiei ardelene o formează saşii. Simptomatic şi îngrijorător!"

În fine, momentul despărţirii de Mareşalul Antonescu, când Bossy n-a reţinut în *Jurnalul* său observaţia Conducătorului Statului despre căciula sa... orientală, surprinsă de Ion Gheorghe. O frază totuşi notată de Bossy: „Mareşalul mă roagă ca şi pe ataşatul militar, să nu-l mai însoţim până la Sniatyn şi ne luăm rămas bun la Eberswalde, de unde ne întoarcem la Berlin cu automobilul".

Ministrul României la Berlin a făcut o vizită de aproape 20 de zile la începutul lui aprilie 1941 în Elveţia, unde se afla familia sa. Aci s-a

văzut şi cu Grigore Gafencu. Sunt interesante de reţinut cele însemnate de Bossy în urma acelei întâlniri: Gafencu „crede că poziţia mea la Berlin este foarte de dorit, căci eu pot vorbi demn în numele ţării şi nu rup toate punţile. Dacă însă Germania ar pierde lupta, n-ar mai trebui să rămân căci aş putea aduce servicii aiurea".

La 11 mai 1942, Bossy era la Bucureşti, în audienţă de lucru la Mihai Antonescu: „Mă complimentează pentru activitatea mea. Am fost primul diplomat pe care l-a decorat, deşi pe atunci nu mă cunoştea încă personal. A aflat că aş vrea să schimb de post. Mă roagă să rămân pe loc, căci nu vede pe nimeni care ar putea să mă înlocuiască. Sugerez vreun general cu Crucea de Fier pe piept. «Care?» — întreabă el — «nu-i cunoşti şi dumneata? Dacă e bun, avem nevoie de el la front, iar dacă nu e nu pot să-l trimit la Berlin». Răspund că sunt în serviciul ţării şi nu înţeleg să fac dificultăţi Guvernului, dar dacă s-ar găsi vreodată o persoană care ar putea conveni în locul meu, aş considera ca o uşurare ce mi-ar fi acordată de destin ca să mă dau la o parte dintr-un post pe care am rugat să nu mi se dea".

Bossy a fost din nou primit de şeful diplomaţiei antonesciene, la 20 mai 1942: „...Îi repet dorinţa mea de a fi desărcinat din misiunea mea. Mă roagă să mai rămân".

„Furtuni în pahar cu apă"

Până la urmă, vrând-nevrând, Mihai Antonescu a oferit lui Bossy cel mai bun pretext pentru a-şi da demisia irevocabilă din postul de la Berlin. Cele relatate succint însă obiectiv de Ion Gheorghe în cartea sa (p. 247), sunt complectate în chipul cel mai avizat de către Raoul Bossy:

„Ieri (13 octombrie 1942), Răzmeriţă, venit din Bucureşti, mi-a remis instrucţiuni ce i-au fost dictate de Mihai Antonescu, în urma unui «grav consiliu militar». Se pare că nemţii au redus cu 40% raţiile alocate trupelor noastre de pe front şi cu peste această cotă furajele cailor. Se face o diferenţiere faţă cu unităţile germane. Sunt însărcinat să aduc imediat cazul la cunoştinţa lui Ribbentrop — sau, dacă nu e la Berlin, la Auswärtiges Amt — cerând un răspuns pe care să-l transmită în 24 ore. Urmează să arăt că-i va fi imposibil Mareşalului Antonescu să vină înainte ca chestiunea să fie lămurită, căci n-ar putea comanda trupe române şi germane cu tratament diferenţiat, în defavoarea celor de neamul său...

Îmi exprim surprinderea că mi se dau a trata chestiuni militare cu Auswärtiges Amt. Doi civili să dicute despre asemenea lucruri! Răzmeriță îmi spune însă că Mihai Antonescu ține absolut să fac demersul imediat. Și el i-a atras atenția că ar fi preferabil să aștepte sosirea generalului Șteflea, dar Antonescu n-a vrut. Cum Răzmeriță este președintele delegației noastre economice și tratează cu Clodius în numele României, n-am nici un drept să mă îndoiesc de comunicarea urgentă ce-mi face. Fac deci demersul, mult atenuat în formă, pe lângă Woermann, care-mi promite că va interveni imediat pentru lămurirea chestiunii".

După două zile — la 15 octombrie 1942 — Bossy revenea cu noi informații: „Aseară, maiorul Zaharescu îmi raportează că atașatul militar colonelul Ion Gheorghe (căruia, conform instrucțiilor din București, îi ordonasem să intervină și el la Hauptquartier în privința reducerii rațiilor soldaților noștri) i-a telefonat că trebuie imediat retras protestul, Guvernul român convingându-se de adevărata situație. Concomitent îmi parvine o telegramă de la Mihai Antonescu, rugându-mă să transmit mulțumirile sale lui Woermann pentru rezultatul obținut prin intervenționea sa. Ceea ce fac, chiar în această dimineață".

După alte șase zile — la 21 octombrie 1942 — s-a iscat un adevărat conflict al lui Bossy cu Mihai Antonescu: „Întors de la Hauptquartier, colonelul Gheorghe îmi arată că, la primirea instrucțiunilor mele de a protesta contra reducerii rațiilor noastre, a făcut un demers verbal și apoi a telefonat generalului Șteflea, Șeful Marelui Stat-Major aflat tocmai la București, spre a-l întreba dacă trebuie să facă și un demers scris. Șteflea, necunoscând absolut nimic despre acestă chestiune, a întrebat pe Mihai Antonescu motivul pentru care a ridicat această chestiune. Apoi a telefonat lui Gheorghe că vicepreședintele Consiliului nu a dat nicicând indicații în acest sens și că «face răspunzători pe domnii ministru Bossy și colonel Gheorghe de a fi intervenit în această materie»!!! Spre a se apăra, Gheorghe citește natural, la telefon, instrucțiile ce-i dădusem și care corespundeau — însă mult atenuate celor expediate de «Ică». După o oră, Șteflea recheamă la telefon pe Gheorghe și îi spune de astă-dată că «vicepreședintele Consiliului își amintește acum că a dat instrucțiuni în acest sens» (!), dar că incidentul între timp s-a închis. Gheorghe a primit totuși acum o adresă oficială de la colonelul von Melethin, șeful secției atașaților militari de la Marele Cartier german, care îi comunică o telegramă din 17 octombrie a atașatului militar german din București, în care se precizează că «în ziua de

16 octombrie, preşedintele de Consiliu interimar M. Antonescu a declarat ministrului Germaniei la Bucureşti că informaţiunea despre reducerea cu 60% (!) a raţiilor trupelor române de pe front provine de la ministrul României la Berlin Bossy». Verbal, Gheorghe a fost oarecum tras la răspundere, fiind întrebat de unde am avut eu această ştire şi dându-i-se a înţelege că el, ca colaborator militar al meu, era răspunzător. Sunt indignat de această minciună! Pentru a se apăra de consecinţele unui demers pripit sau ale unei informaţii necontrolate, şeful Guvernului aruncă vina pe reprezentantul oficial al Ţării pe care, dimpotrivă, avea datoria de a-l acoperi în toate împrejurările. Sunt aşa de dezgustat, că-mi dau telegrafic şi motivat demisia.

24 octombrie 1942. Schimb dezagreabil de telegrame cu Ică. Evident, neagă a fi declarat lui Killinger că eu îi dădusem informaţia. Este «uimit» că, în timp de război, îmi cer desărcinarea fără a fi avut «politeţea» de a-i cere, în prealabil, verificarea exactităţii declaraţiei ce i se atribuie. Răspund că nu accept în situaţia mea «recomandaţii de politeţă», că este datoria mea de a demisiona când îmi dau seama că n-aş mai avea încrederea necesară aci, că n-am cerut verificarea pentru că nu-mi puteam închipui că Marele Stat-Major german sau ministrul Germaniei la Bucureşti ar putea fi bănuiţi de a transmite comunicări neadevărate. Din lealitate faţă de Ţara mea şi Guvernul ei, nu puteam dezminţi la Wilhelmstrasse o declaraţie oficială a primului ministru interimar. Acum, autorizat de el, o pot face, şi am făcut-o. Atrag atenţia asupra celor două ordine contradictorii date lui Gheorghe, oficial, prin mine, de a rectifica cele arătate de Melethin, altul, secret, prin Statul Major român, de a nu mai face nici un demers în această chestiune. — Seara, masă la Clodius. În treacăt se vorbeşte de M. Antonescu. Clodius critică diferite măsuri luate de el. Am impresia că nu-i acordă prea mare prestigiu.

27 octombrie 1942. «Ică» îmi răspunde că a vorbit cu Killinger şi că acesta va rectifica la Berlin şi la Hauptquartier că nu am fost indicat eu ca sursă a informaţiei cu pricina. Se plânge că, «în răspunderile şi frământările sale», îi pricinuiesc «mici incidente» şi «furtuni în pahar de apă». Răspund, la rândul meu, că iau act dar că nu eu am provocat aceste «mici incidente» şi «furtuni în pahar cu apă». Astfel se termină acest dialog penibil cu un om fără bună credinţă şi lipsit de cei 7 ani de acasă!"

Tragedia de la Don

În cele ce urmează vom reda câteva pasaje din *Jurnalul* lui Bossy, în care se fac referiri la colonelul Ion Gheorghe: „23 noiembrie 1942. A început o mare ofensivă rusă pe Don şi la Stalingrad. S-a rupt frontul germano-român pe 50 km. Statul Major german, după câte îmi raportează colonelul Gheorghe, priveşte situaţia ca foarte gravă". „24 noiembrie 1942. Colonelul Gheorghe îmi raportează că la Statul Major german i s-a arătat că situaţia s-a agravat. Patru divizii româneşti de pe Don sunt pe cale de a fi încercuite. Generalul Lascăr, comnadantul lor a cerut să se poată retrage, spre a nu anihila inutil trupele sale. Comandantul german al Grupului de armate se opune. Lascăr s-a adresat Mareşalului Antonescu, care, la rândul său, cere lui Hitler — printr-un mesaj transmis de ataşatul nostru militar — să se adopte punctul de vedere românesc". „26 noiembrie 1942. Situaţia de pe frontul rus s-a agravat. Cele patru divizii Lascăr au fost încercuite şi, după informaţiile colonelului Gheorghe, chiar lichidate deja". „27 noiembrie 1942... Colonelul Gheorghe îmi spune că cele patru divizii comandate de generalul Lascăr nu mai dau semne de viaţă. Aşa că lichidarea lor pare a se confirma. Ce tragedie!"

Zilele de 4–8 decembrie 1942, Bossy le-a petrecut la Laussane, în mijlocul familiei. S-a revăzut cu Grigore Gafencu care — spune Bossy — „consideră că sunt într-un post de luptă, că graţie mie şi demnităţii atitudinii mele «mai este o Românie la Berlin»".

Raoul Bossy şi-a repetat cererea de demisie, la 16 decembrie 1942: „ Scriu lui M. Antonescu, spre a cere desărcinarea mea din postul de la Berlin, pentru motive de sănătate. E a cincea cerere de acest fel a mea (3 verbale, 1 telegrafică şi aceasta, prin scrisoare particulară). Când procedezi cum îţi dictează conştiinţa, Dumnezeu nu poate să nu te ajute".

S-ar părea că nici oficialităţile germane nu erau străine de iminenţa plecării lui Bossy de la Berlin. Ne trimite spre o asemenea bănuială o însemnare a lui Bossy din aceeaşi zi de 16 decembrie 1942: „Pe neaşteptate, Ribbentrop, care se află pentru 48 ore la Berlin, mă roagă să trec la el la ora 6 seara... Îmi remite din partea Führerului Marea Cruce a Ordinului Vulturului german. Apoi o conversaţie de 55 minute... Plec la ora 7 1/2 seara, după aproape un ceas de întrevedere, din care cea mai mare parte a reprezentat-o monologul nervos şi îngrijorat al lui Ribbentrop".

La 3 ianuarie 1943, R. Bossy se afla încă la Berlin. El nota în *Jurnal* : „Prin colonelul Gheorghe şi prin colonelul Kiriacescu (trimis de consulul I. Popovici), aflu câteva amănunte despre tragedia noastră militară: cele trei divizii comandate de generalul Lascăr au fost complect împresurate pe cotul Donului şi anihilate. Se pare că generalii Lascăr, Mazarini şi Sion s-ar fi sinucis spre a nu cădea în mâna bolşevicilor... Divizia Tătăranu este împresurată la sud de Stalingrad cu cele douăzeci de divizii din Armata a VI-a germană. Trei divizii ale noastre s-au putut retrage la timp, dar crud decimate: n-au rămas decât unităţi răzleţe, batalioane etc. Să dea Dumnezeu să poată avea Antonescu puterea de a rezista nemţilor dacă îi vor cere să astupe golurile. Dacă mai avem forţe, trebuie să le păstrăm în ţară, căci avem şi alţi duşmani împrejur, cărora să le facem faţă.

Secretarul general Davidescu îmi telefonează că Ică Antonescu refuză a cincea demisie ce i-am prezentat".

Ministrul român la Berlin şi-a menţinut hotărârea de a demisiona chiar şi într-un moment mai delicat, precum cel consemnat pentru ziua de 8 ianuarie 1943: „Mareşalul Antonescu însoţit de Mihai Antonescu, de generalii Dobre şi Şteflea se află la Marele Cartier german. Nu m-am dus, fiind suferind".

După o săptămână, Bossy nota în *Jurnalul* său: „Întorşi de la Marele Cartier german, colonelul Gheorghe şi Răzmeriţă raportează cu privire la vizita Antoneştilor. Atmosfera a fost, se pare, împovărată! Explicaţiile optimiste ale lui Hitler asupra situaţiei militare nu mai prind. Antoneştii vor însă să lupte *usque ad finem*. În cazul unei păci de compromis, Anglia nu ar avea interes de a ne da pe mâna ruşilor. Dacă Germania se prăbuşeşte, nu au soluţie pregătită, şi neamul românesc urmează a proceda după faimoasa formulă : «văzând şi făcând»".

Un succesor „demn de un aşa predecesor"

Vom corobora acum mărturiile colonelului Ion Gheorghe (p. 249, 266) despre demisia lui Bossy din postul diplomatic de la Berlin cu însemnările celui în cauză: „4 februarie 1943. Sosesc la Bucureşti... Trec la secretarul general Davidescu, care îmi spune că, la ultima mea scrisoare cerând desărcinarea mea din misiunea de la Berlin, M. Antonescu — deşi a pus o rezoluţie negativă, pe care pe urmă ar fi retras-o — s-a arătat favorabil, «neputându-se ţine cineva cu sila într-un astfel

de post». Se caută numai un succesor «demn de un aşa predecesor» — adaugă amabil Davidescu".

Întâlnirea plină de semnificaţii a fost cea cu vicepreşedintele Consiliului de Miniştri şi ministrul afacerilor străine Mihai Antonescu, la 6 februarie 1943: „Lungă întrevedere cu M. Antonescu. De o amabilitate surprinzătoare şi foarte marcată. Începe prin a-mi mulţumi pentru munca mea de la Berlin: «Ştiu că pentru dumneavoastră, misiunea dumneavoastră de acolo reprezintă un sacrificiu pe care l-aţi făcut din patriotism. Cunosc sentimentele dumneavoastră şi îmi dau seama cât de dureros este acest sacrificiu. Îmi închipui şi ce jertfă este pentru doamna Bossy viaţa la Berlin în condiţiunile actuale, despărţită fiind de copiii dumneavoastră şi cu marea îngrijorare ce o are de la dispariţia fratelui domniei ei pe frontul de est. Voiam chiar să-i telegrafiez şi vă rog să-i spuneţi cât mă gândesc la tristeţea d-sale şi să-i transmiteţi omagiile mele respectuoase. Sunt deci cu totul de acord ca să fiţi desărcinat, cum aţi cerut, din misiunea de ministru al României la Berlin. V-aş ruga numai să-mi arătaţi dacă nu socotiţi că o schimbare de titular al Legaţiei României la Berlin în timpul războiului ar putea da loc la fel de fel de comentarii, şi apoi să-mi indicaţi care ar fi, după părerea dumneavoastră, personalitatea cea mai indicată spre a vă lua succesiunea». Eu: «Vă mulţumesc foarte mult pentru comprehensiunea dumneavoastră a unei situaţii personale pe care aţi caracterizat-o perfect. Soţia mea — căreia îi voi transmite mesajul dumneavoastră — şi cu mine vă mulţumim de asemenea pentru sentimentele ce ne exprimaţi şi pentru promisiunea dumneavoastră de a ne înlesni cât mai grabnic plecarea de la Berlin. Vin acum la cele două întrebări pe care mi le puneţi. Schimbarea titularilor Legaţiilor în timp de război este foarte frecventă. Nici nu ar putea fi altfel când un război ţine mai mulţi ani de zile. Vă voi da de altfel unele pilde: în cei doi ani de când sunt la Berlin, Spania a schimbat 3 ambasadori, Turcia 2, Bulgaria şi Croaţia 2 miniştri. Dar chiar România a avut, de la izbucnirea războiului, 4 miniştri diferiţi la Berlin (Radu Cruţescu, Romalo, Costi Grecianu şi cu mine). De altfel ce să mai vorbim de schimbări de şefi de misiune în timp de război, când azi în cea mai importantă fază a conflictului, Italia îşi schimbă ministrul de externe. Nu credeţi oare că înlocuirea lui Ciano va da mai bogat prilej de comentarii decât o remaniere a posturilor diplomatice române? Cât priveşte a doua întrebare — persoana titularului chemat a mă urma în post — îmi iau voia a reveni asupra ideii ce am supus în

mai multe rânduri: un general. De altminteri, Turcia, Japonia, Spania şi Ungaria sunt reprezentate la Berlin de generali iar Chili şi Bulgaria de colonei». M. Antonescu: «Găsesc sugestiunea dumitale bună. Ca colonei ne-am putea gândi la Gheorghe Ion, dar îl cred cam „slăbuţ" pentru un asemenea post şi, de altfel, numirea ataşatului militar ca şef de post poate că nu ar măguli pe nemţi. Un general i-ar flata mai mult. Pe cine propui?» Eu: «Dacă nu vreţi pe Gheorghe Ion — care ar putea fi avansat general — m-aş gândi la Potopeanu (cu studii făcute în Germania şi fost ministru al economiei naţionale, deci competent pentru supravegherea negocierilor noastre economice), Iacobici (dacă-l acceptă Mareşalul), Şteflea sau Stoenescu (şi el fost ministru de finanţe, despre care Clodius se exprimă în modul cel mai elogios) sau — dacă va fi avansat general — Mardare (care este subşeful Statului Major)». M. Antonescu: «Ia să-i luăm pe rând: Despre Iacobici nici să n-audă Mareşalul. De altfel a pierdut şi încrederea nemţilor. Ştiu la ce se gândea, dar dacă voia să joace carta aceea, trebuia s-o joace cu mine, nu contra mea. Nici pe Potopeanu nu l-ar vrea germanii, căci se cam ciorovăia cu ei când era ministru. Iar Mardare e anglofil sadea. Cel mai nimerit mi se pare Şteflea, din cei pe care mi i-ai citat». (De Stoenescu, pe care mi l-a sugerat Robert, nu spune nimic). Atunci eu: «În orice caz, v-aş ruga să-mi spuneţi dacă permutarea mea va avea loc curând sau nu, ca să ştiu dacă este cazul să previn pe soţia mea să înceapă pregătirile de plecare. Nu aş vrea să fie prea zorită la ultimul moment, căci este suferindă: aşteptăm un eveniment în familie». M. Antonescu: «Înţeleg perfect. Rugaţi-o să înceapă pe îndelete pregătirile de plecare, căci schimbarea de post se va efectua foarte curând».

R. Bossy a abordat cu Mihai Antonescu şi situaţia politico-diplomatico-militară „la zi". Este firesc important de semnalat, cum — spre deosebire de ura oarbă a generalului Ion Gheorghe pentru M. Antonescu — Bossy reliefează şi o altă faţă a secondantului Mareşalului Antonescu: „Mihai Antonescu îmi răspunde că are unele contacte (prin ţările neutre — René de Weck, Lisabona) şi că, tot în acest sens, vrea să utilizeze pe diplomaţii noştri de frunte cu legături vechi şi preţioase, dânduli-se misiuni de «coordonare», care să justifice prezenţa lor în străinătate, asigurându-le o mai mare libertate de acţiune ca miniştrilor în post. În prim rând s-a gândit la mine pentru o asemenea misiune. Va recurge şi la Creţianu, cu care a reluat contact... Vom lua toate măsurile ca să avem o armată tare în ţară. Până la vară vom avea o armată

nouă de 500.000 oameni, ce e drept fără prea multă aviație sau tunuri anti-aeriene și anti-tanc. Pot să mă folosesc de aceste date în conversațiunile pe care le-aș avea eventual în Elveția (unde este de părere să mă instaleze ca «coordonator»)".

La București, Bossy a avut o lungă conversație și cu Al. Crețianu, racolat de M. Antonescu pentru misiunea de „coordonator". Sfatul lui Crețianu pentru Bossy: „Caută să pleci" (din funcția de ministru al României la Berlin).

Încet-încet se limpezea și situația ministrului român la Berlin: „7 iunie 1943. Aflu prin Cămărășescu de la Roma, în treacăt prin Lausane, că... Télémaque a refuzat să meargă la Berlin. S-a cerut atunci — en désespoir de cause — agrementul pentru generalul Gheorghe. Zvon persistent că s-ar fi cerut agrementul pentru mine la Berna." „11 iunie 1943. Mi se telefonează din Berlin că Guvernul german și-a dat agrementul pentru numirea generalului Gheorghe ca ministru. În sfârșit!" „14 iunie 1943. Fiind înștiințat că generalul Gheorghe a fost numit ministru al României la Berlin, plec să-mi fac vizitele p. p. c.". „7 iulie 1943... Părăsesc în sfârșit Berlinul după 2 ani și trei luni. Uff!!!"

„Mareșalul pare posomorât și deprimat"

Tot ca o bilă de culoare ceva mai deschisă pentru Mihai Antonescu, semnalăm un fragment din *Jurnalul* lui Bossy pentru ziua de 26 august 1943: „Întrevedere cu M. Antonescu... Mă roagă să arăt în Elveția anglo-americanilor că Guvernul Antonescu se va retrage de îndată ce va simți că este o piedică în calea reconcilierii cu Națiunile Unite. Se face el garant că această retragere se va înfăptui la momentul oportun, cu voia Mareșalului Antonescu, sau împotriva lui... A păstrat mereu contactul cu Londra prin Suphi Tanrioer și de Weck... Tot prin turci, el a transmis englezilor dispozitivele trupelor noastre și indicația că coasta Basarabiei și Transnistriei sunt păzite numai de trupele noastre".

La 4 septembrie 1943, când Raoul Bossy era pe punctul să fie numit ministru al României la Vatican, a avut o nouă întrevedere cu Mihai Antonescu. Acesta îl ruga să anunțe celor cu care va veni în contact, stările de lucruri și punctul de vedere al Guvernului Antonescu: „Să le mai spun, Papei și lui Montini, că Guvernul român este precis informat că au avut loc în Stockholm negocieri germano-ruse, care au eșuat... Dacă România rămâne în rândul combatanților din Axă, Hitler

va păstra aceeași atitudinde, în privința noastră, ca și în negocierile trecute. În cazul contrar însă, se va considera degajat de orice obligațiune morală și va lăsa sovieticilor drumul liber la noi. Este cert că rușii, spre a îndemna pe germani să se dezintereseze de noi, vor căuta să le dovedească că tratăm în secret cu Aliații. Am cădea astfel pradă nemților sau muscalilor. Este aceasta în interesul Aliaților? Să-și dea seama ce ar pierde. În octombrie vom avea 22 divizii instruite, ce este drept prevăzute numai cu armament ușor (fără tancuri). Avem însă echipament pentru un milion de oameni. Aviație puțină, dar aviatori instruiți. Rezervele noastre economice sunt mari: 400.000 vagoane grâu, 300.000 vagoane porumb etc., pe care numai Mareșalul Antonescu are putința de a le refuza germanilor (pe motiv că nu le pot plăti), invocând imensul credit înghețat ce avem în Germania. Plus, importante stocuri de petrol care au putut fi refuzate germanilor, invocându-se distrugerea masivă a rafinăriilor de petrol de la Ploiești, la 1 august, prin bombardarea anglo-americană. Toate acestea formează rezerve care ar putea folosi nu numai românilor, ci și Aliaților, când vor sosi la noi. N-ar fi păcat să le ia gratis trupele germane? Ce să mai spunem despre cele 40 vagoane aur ce avem, plus devizele libere în valoare de alte 2 vagoane aur? Când însă Turcia va fi declarat războiul, sau Aliații, debarcând în Balcani s-ar apropia de teritoriul românesc, atunci s-ar putea răsturna situațiile. Fazele ar fi: schimbare de Guvern, schimbare de atitudine, ajutor efectiv. Mihai Antonescu răspunde că schimbarea de Guvern va avea loc la timpul optim (cu, sau fără voia Mareșalului!). De altfel, nici chiar Mareșalul Antonescu nu s-ar opune principial unei atari evoluții impuse de evenimente".

Patru zile mai apoi, Bossy a fost convocat din nou la Mihai Antonescu: „Capitularea fără condiții a armatei italiene... Vizita de plecare la Mihai Antonescu (de la care iese tocmai Bova-Scoppa, ministrul Italiei, vizibil abătut). Mă întâmpină cu cuvintele: «Nu te mai faci catolic, rămâi ortodox — căci n-ai putința să mai ajungi la Roma!» Aș putea însă să rămân în Elveția (sugerez ideea Crucii Roșii, care îi surâde), spre a dezvolta aceeași activitate de lămurire și informa. Textual: «Dacă ajungeți la Vatican, nu luați deocamdată contact direct cu colegii anglo-americani, afară de un caz întâmplător. Vaticanul vă va servi însă de mijlocitor. Aceasta ca să nu riscăm ocupație germană. După sosirea anglo-americanilor în Roma, puteți lua oricât de multe contacte directe. De asemenea dacă rămâneți în Elveția. În acest din urmă caz

este bine ca ministrul Angliei să afle că avem în țară 22 divizii parțial armate (dispozitivul lor e cunoscut de turci), 42 vagoane aur și devize (40 aur + 2 devize), 400.000 vagoane grâu, 300.000 vagoane porumb, petrol etc. Un gest al nostru (ca retragerea trupelor din Cuban) ar da toate acestea în mâinile nemților, plus probabila lichidare a cercurilor anglofile. Când însă anglo-americanii vor ajunge în zona noastră, schimbarea de Guvern se va face automatic, urmată de un aport efectiv adus cauzei Aliaților".

Desigur, ca și generalul Ion Gheorghe, ambasadorul Raoul Bossy a avut destule ocazii să-l cunoască direct pe Mareșalul Ion Antonescu. Ion Gheorghe îl prezintă în felul său — cu multe lumini și cu puține umbre. Raoul Bossy păstrează un anumit echilibru în zugrăvirea personalității Conducătorului Statului român. Vom releva trei situații caracteristice consemnate de Bossy.

În zilele 20–22 septembrie 1941, la Viena, se deschisese Târgul de mostre, unde era și un pavilion românesc. Cu acel prilej, în timpul unui dejun la Consulatul român, Bossy a avut o conversație cu fostul prim-ministrul Ion Gigurtu — „care găsește că am făcut rău că n-am intrat cu trupele în Banatul sârbesc, ceea ce ne-ar fi dat dreptul la anexarea acestui ținut. Dar Antonescu ar fi răspuns nemților că nu poate încălca teritoriul unui fost aliat. Răspund că sunt de acord cu punctul de vedere al Mareșalului".

Ministrul României la Berlin a fost primit de Mareșalul Antonescu la Președinția Consiliului de Miniștri, în ziua de 9 februarie 1943. Din monologul Conducătorului Statului am reținut finalul consemnat de Bossy în *Jurnal:* „...Despre Tansilvania a spus (Mareșalul Antonescu) lui Hitler: «O voi lua înapoi și fără dumneavoastră, căci dacă un popor de 16 1/2 milioane, ca cel român, nu ar fi în stare să dezrobească 1 1/2 milioane de frați asupriți de o națiune mai mică, nu ar merita să trăiască»".

În fine, vom transcrie și ultimul pasaj reținut în *Jurnal* după ultima audiență a lui Bossy la Mareșalul Antonescu, în ziua de 1 septembrie 1943: „Mareșalul Antonescu, la care stau o jumătate de ceas, pare posomorât și deprimat. După ce-mi dă unele indicații... trece la apărarea politicii ce a urmat: a trebuit să intre în război contra Rusiei căci nu putea să rămână cu brațele încrucișate și să primească Basarabia de la germani ca dar (sau în schimbul Transilvaniei, ceea ce ar fi fost și mai rău); a fost silit să ocupe Transnistria și Crimeea ca zone de securitate; a fost de asemenea obligat să meargă până la Donț și la Stalingrad,

căci când eşti aliat cu un Stat, trebuie să-l ajuţi până la capăt. «Dumneavoastră cei care ascultaţi radio englezesc, vă închipuiţi poate că eu stau rău la Londra. Dar nu este aşa, căci eu n-am făcut greşelile lui Hitler, şi n-am persecutat pe evrei». Despre politica noastră viitoare spune: «Dacă aş asculta pe dumneavoastră toţi şi aş retrage trupele din Cuban — ceea ce este de altfel tehnic imposibil, căci sunt sub comandă germană şi n-ar schimba nici faţa lucrurilor, deoarece noi n-avem decât trei divizii pe front, restul fiind trupe de acoperire în Crimeea — ce rezultat s-ar obţine? Comandanţii trupelor noastre din Cuban ar fi împuşcaţi de germani, după cum au fost împuşcaţi generalii italieni care se retrăgeau în Sicilia; ţara ar fi ocupată de germani şi i s-ar pune în cap un Guvern legionar cu Horia Sima sau altul. Plus că ar da toată Transilvania pe mâna ungurilor. Lasă-i mai bine pe unguri să facă vreo nebunie şi noi să ne reluăm Ardealul de Nord. Eu ce vreau este, în timpul războiului, să recuperez cât mai mult din ţinuturile ce ni s-au răpit, iar la pace să mă prezint la masa verde şi să pledez cauza integrităţii teritoriului României Mari »".

Târziu, la 2 iunie 1946, a doua zi după executarea prin împuşcare a Antoneştilor, Raoul Bossy, autoexilat în Elveţia, nota în *Jurnalul* său: „La noi, aşa -zişi criminali de război au fost condamnaţi, unii la moarte alţii la închisoare. Antoneştii, Alexianu şi Piki Vasiliu au fost executaţi (se pare chiar în mod oribil, din cauza emoţiei ce cuprinsese pe poliţiştii puşi să-i împuşte şi nu izbuteau să-i ucidă). Vor fi greşit, dar trădători nu erau".

Patru zile după aceea, Bossy a dejunat la Geneva cu Grigore Gafencu care „este foarte zbuciumat ca şi soţia sa, de execuţiile de la noi şi regretă că nu au putut fi graţiaţi. Îşi închipuie ce sentimente trebuie să cuprindă pe organizatorii loviturii de Stat din 23 august 1944, care, în loc să-i lase să fugă în străinătate, i-au prins în cursă chiar la Palatul Regal spre a-i aresta, deşi trataseră cu ei până în ajun".

Errare humanum est!

După plecarea de la Berlin, Raoul Bossy a mai avut puţine notaţii referitoare la înlocuitorul său, generalul Ion Gheorghe. Aşa spre pildă, la 15 decembrie 1943 se arăta consternat la aflarea ştirii că Ambasada română de la Berlin a fost mistuită de un incendiu provocat de bombardamente. La 27 august 1944, Bossy însemna: „Gallin, fostul meu con-

sul general la Berlin şi care este ultimul român sosit din Germania în Elveţia (unde l-au surprins evenimentele), vine să mă vadă la Crans. El îmi spune că ... generalul Gheorghe declara până acum în urmă tuturor că germanii nu pierd războiul şi că «ultima carte nu s-a jucat»".

Pentru ca târziu — probabil în 1952-53, după ce a apărut cartea lui Ion Gheorghe în limba germană — *Rumäniens Weg zum Satellitenstaat (Calea României spre Statul satelit)* — Bossy să se lase tentat a ataşa la *Jurnal* o notă oarecum întregitoare privitoare la componenţa Ambasadei române de la Berlin, cu accente incriminatorii la adresa generalului Ion Gheorghe, gest neobişnuit pentru un gentleman ca ambasadorul şi istoricul Raoul Bossy. În carte — după cum cititorii pot înşişi constata — generalul Ion Gheorghe a fost urban şi prevenitor cu reputatul ambasador R. Bossy. Să fi supărat cele câteva tangente ironic-critice într-atât pe delicatul Bossy, încât să se lase subjugat pentru o clipă patimei? Greu de lămurit. Dar să expunem nota respectivă, nu înainte de a ne face publică rezerva noastră faţă de rarisima scăpare a respectatului şi preţuitului de către noi Raoul Bossy:

„Ajuns la noul post, am găsit la Legaţie un numeros personal diplomatic, economic, cultural, militar şi consular, ceea ce era şi firesc date fiind numărul şi complexitatea chestiunilor ce se tratau la Berlin. Am păstrat o amintire afectuoasă colaboratorilor mei diplomatici: consilierii Brabeţianu şi Mihail Stănescu, secretarii Cugler — întotdeauna plin de haz —, Caius Văleanu — foarte «monden şi amator de viaţă socială» —, şi Moschuna-Sion. Foarte capabili şi vrednici s-au arătat consulul general Gallin şi consilierul economic Georgmăneanu. Serviciul cultural şi de presă era compus, în cea mai mare parte, din oameni competenţi şi sârguincioşi, dar, din păcate, nu prea independenţi şi obiectivi în judecata stărilor din Germania. O prea distinsă personalitate culturală, profesorul Sextil Puşcariu, membru al Academiei Române şi al Academiei de Ştiinţe a Prusiei (cum mai fusese doar decât Vodă Dimitrie Cantemir!), prezida Institutul Român din Berlin, asistat de activul său ginere Grigore Manoilescu. Singurul punct negru era ataşatul militar, colonelul Gheorghe Ion — sau Ion Gheorghe. Nu s-a putut prea bine preciza care din cele două pronume era numele de botez şi care numele de familie, căci Generalul Antonescu îi zicea «colonelul Gheorghe», iar Ică Antonescu «colonelul Ion». Nici chiar preopinentul nu pare să fi fost prea lămurit, căci prima parte a vieţii s-a iscălit Gheorghe Ion, iar în a doua Ion Gheorghe. La Legaţie am aflat că fuse-

se poreclit «ochiul Moscovei», subînţelegându-se însă «ochiul Marelui Stat-Major german», căci cu studii făcute în Germania, căsătorit cu o germană, profund convins până la urmă de izbânda Axei, luând în toate apărarea regimului lui Hitler, căruia nu-i găsea nici un cusur, era bănuit că avea legături excesiv de strânse cu comandamentul german, şi că îmbrăţişa mai degrabă vederile Berlinului decât acelea ale celor de acasă. Şi-a dat de altfel pe faţă sentimentele după 23 august 1944, când, deşi general şi ministru al Regelui, n-a ascultat de ordinul regal, a refuzat să se întoarcă în ţară după ruperea relaţiilor cu Germania, şi dezertând la cei ce erau acum inamicii patriei sale, a insultat pe Suveran la radio, îndemnându-şi colaboratorii să-l urmeze în tabăra germană. A îndrăznit chiar să alcătuiască o listă a membrilor Legaţiei şi Coloniei pe care fiecare urma să declare dacă, alături de dânsul, refuză să asculte de ordinul Regelui şi vrea să ducă mai departe lupta umăr la umăr cu germanii. Din fericire, nu s-au găsit decât cinci inşi care să apuce calea greşită şi să semneze apelul lui Gheorghe Ion (consilierul cultural şi asistentul său, ataşatul de presă adjunct, ajutorul de ataşat militar şi, vai!, parohul bisericii române). Astfel, Gheorghe Ion care, deşi ofiţer de Stat Major evitase cu grijă să ia o comandă pe front, măcar o singură zi în tot cursul războiului, a reuşit să bată un record fără precedent, fiind, acelaşi om, pe rând «ambuscat» şi dezertor! Condamnat la degradare în faţa trupelor şi la moarte pentru dezertare şi trădare, a scăpat de plutonul de execuţie căutându-şi un adăpost ascuns în Germania".

(Pentru elaborarea acestui capitol am folosit şi un şir de citate din Jurnalul meu, *de Raoul Bossy — operă memorialistică inedită în curs de apariţie, ce continuă seria amintirilor din viaţa diplomatică ale lui R. Bossy, tipărite de noi la Editura Humanitas în anii 1993-1994)*

AMBASADOR ÎN TIMP DE RĂZBOI

Odată fixată conducerea Statului român asupra numirii proaspătului general Ion Gheorghe în calitate de ministru al României la Berlin, s-a purces la întocmirea actelor procedurale obişnuite în cadrul Ministerului Afacerilor Străine. Direcţia Personalului a întrunit Comisia pentru numiri, înaintări şi transferări, de pe lângă Ministerul Afacerilor Străine. Prin Procesul-Verbal nr. 44, Comisia „avizează favorabil asupra numirii d-lui general Gheorghe Ion, în postul de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Ţării la Berlin". Nu este lipsit de interes să reţinem şi membrii Comisiei: G. Davidescu — secretar general al M. A. S. (preşedinte al Comisiei); G. Lecca — secretar general administrativ al M. A. S.; Vintilă Petalla — ministru plenipotenţiar; prof. Ion Vântu — membru al Consiliului Juridic; conf. univ. Ovidiu Vlădescu — membru al Consiliului Juridic; Ion Stănescu — directorul Contabilităţii.

În ziua de 1 iunie 1943, G. Davidescu a expediat pe adresa Legaţiei române de la Berlin o scurtă telegramă cifrată — „pentru informarea dvs. personal": „Vă înştiinţăm că s-a cerut astăzi prin Legaţia germană de la Bucureşti, agrementul Guvernului Reichului pentru numirea generalului Ion Gheorghe în calitate de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al României la Berlin".

Zece zile mai târziu, consilierul de legaţie Stănescu era în măsură să comunice Bucureştiului: „Guvernul Reichului şi-a dat agrementul pentru numirea d-lui general Ion Gheorghe în calitate de ministru al României în Germania". O comunicare asemănătoare a făcut Ministerului Afacerilor Străine român şi Ambasada germană de la Bucureşti, în aceeaşi zi de 11 iunie 1943.

Drept urmare, la 15 iunie 1943, ministrul afacerilor străine Mihai Antonescu, ruga telegrafic pe generalul Ion Gheorghe „să vină la Bucureşti în interes de serviciu".

Generalul Ion Gheorghe a fost numit ministru al României la Berlin prin Decretul nr. 1753 din 15 iunie 1943, semnat de Mareşalul Antonescu şi contrasemnat de raportorul decretului, vicepreşedintele Consiliului de Miniştri şi ministrul afacerilor străine, Mihai Antonescu.

Chestiunea ungară

Revenit la Berlin, generalul Ion Gheorghe şi-a început activitatea în noua calitate, cu aceeaşi destoinicie şi cu îndoit sârg. Telegramele cifrate, notele, rapoartele diplomatice sunt de acum şi mai substanţiale, mai analitice. Marea lor majoritate sunt expediate pe adresa „Domnului Profesor Mihai Antonescu, vicepreşedintele Consiliului de Miniştri, ministrul afacerilor străine". Scriind la 21 iunie 1943 un articol în ziarul *Berliner Börsen-Zeitung,* generalul Ion Gheorghe nu neglija să-şi ţină la curent superiorul de la Bucureşti: „Ceea ce am căutat să evidenţiez în acest articol, au fost nu numai jertfele aduse de România pentru cauza comună şi hotărârea ei de a continua lupta până la victoria finală, ci şi spiritul cu care a ştiut să lupte poporul român, ce continuă de fapt în acest război lupta sa din 1917 şi 1919 împotriva bolşevismului. Astfel, este prima dată când apar în presa germană rânduri ca cele ce urmează:

«În primăvara anului 1919 Ungaria, condusă de comunistul Béla Kun, declară României din nou război. Şi de data aceasta armata română a reuşit să alunge duşmanul bolşevic din spaţiul dunărean, iar Béla Kun şi partizanii săi au fost constrânşi să părăsească Ungaria»".

Fostul ataşat militar nu-şi uita vechile deprinderi, şi în telegramele cifrate ale ministrului român la Berlin întâlnim mai mereu informaţii cu caracter militar, precum cea din 5 iulie 1943: „Cercurile conducătoare germane par din ce în ce mai mult convinse că anglo-americanii vor încerca foarte curând debarcarea pe Continent..., concomitentă cu ofensiva ce pregătesc ruşii în sectorul Orel şi poate şi în sud".

Între timp, generalul Ion Gheorghe a fost primit în vizită de prezentare (3 iulie 1943) la baronul von Steengracht — ministru de Stat la Ministerul Afacerilor Străine german. Un raport amănunţit către Mihai Antonescu, cuprinde discuţiile purtate cu demnitarul german, care — aidoma subsecretarului de Stat Hencke şi a şefului Direcţiei Politice din Minister, von Erdmannsdorf — a avut cuvinte de apreciere la adre-

sa poporului român şi a conducerii sale politice şi militare. Spicuim din raportul ministrului român la Berlin:

„În chestiunea ungară, am rugat pe dl. Steengracht să facă toate diligenţele necesare pentru a fi ştearsă impresia ce noi, românii, o avem în mod justificat, a unei atitudini părtinitoare germane în problema aceasta. Eu însumi am citit de sute de ori în presa germană, subliniată pretinsa dreptate ce s-a făcut Ungariei prin dărâmarea Tratatului de la Trianon...

Aşa încât Germania, care voieşte a afirma o atitudine imparţială în problema româno-ungară, nu poate apare defel ca atare, în ochii românilor, dacă în presa germană continuă a se vorbi de nedreptatea de la Trianon.

... Am arătat că noi am sacrificat şi sute de mii de oameni şi întreg materialul nostru greu de război în luptele din răsărit. Că, în prezent, prin sforţări grele am reuşit să punem din nou pe picioare o armată, mai bună şi mai bine încadrată chiar decât a fost înainte, dar că acesteia îi lipseşte materialul de război, ce trebuie să ni-l dea Germania, nu numai pentru compensaţia la care avem dreptul pentru pierderile suferite, dar pentru interesul ce-l are însăşi Germania de a-şi şti asigurată regiunea noastră.

... Relaţiile economice par a fi terenul cel mai plin de dificultăţi... Am spus deja d-lui Steengracht că se pare că informaţiile economice germane asupra posibilităţilor noastre sunt superficiale. Într-adevăr, cercurile germane sunt convinse că la noi domneşte un belşug extraordinar... Este ştiut că germanii informatori, care vin la noi, se mărginesc a-şi culege impresiile între Athenée-Palace şi Cina, fără să cunoască realităţile ţării".

Şeful Legaţiei române a procedat şi la comasarea unor servicii pendinte de Ministerul Propagandei, ce funcţionau la Berlin. Reprezentanţa „Rador" a trecut pe lângă Serviciul Presei; reprezentanţa O.N.T. a fost comasată în Serviciul Cultural. De aci a urmat şi o deblocare de personal, dovedit slab, practic inutilizabil.

Polemici cu Mihai Antonescu

Curând, atmosfera de curtoazie dintre ministrul român la Berlin şi şeful diplomaţiei române de la Bucureşti a prins să se tensioneze. Totul a pornit de la o întâmpinare oarecum rechizitorială a generalului Ion

Gheorghe, prin care reclama în chip voalat neîncrederea conducerii germane în ... Mihai Antonescu:

„Nu poate fi nici o îndoială că Germania înţelege să-şi arate indispoziţia faţă de orice gest sau acţiune, pe care nu numai noi, dar orice Stat aliat ei, ar întreprinde-o în cadrul relaţiilor cu vreunul din Statele neutre (sau chiar aliate), în orice domeniu de activitate politică sau economică, dacă acest gest sau acţiune apar cumva cercurilor conducătoare germane ca un act de oarecare independenţă politică...

De câte ori se face de către Guvernul român vreo numire în străinătate, nu întârzie să se audă imediat şoapte de critică, de bănuială sau de rezervă, şoapte pornite desigur din cercurile de sus.

De asemenea, orice acţiune politică a noastră este filtrată prin toate sitele de bănuială posibile. Nu vreau să mai reamintesc tot convoiul de şoapte şi bănuieli ce a provocat, acum câtva timp, numirea d-lui Victor Cădere la Lisabona, nici felul cum a fost judecată.

Mă refer însă la un caz recent: numirea d-lui Solacolu, consilier de presă la Ankara. Este vădită enervarea provocată de această numire. Am auzit şoapte prin care se face o legătură între o «anumită» (cum se spune aici) acţiune diplomatică a noastră în Turcia şi această numire recentă...

Aceste stări de lucruri trebuiesc înlăturate. Sunt în curs şi se desenează în viitorul apropiat evenimente importante. Este natural ca fiecare Stat aliat Germaniei, şi deci şi noi, să-şi pună întrebarea, încotro se merge şi dacă actele conducerii germane sunt conforme cu realităţile situaţiei. Deci o conlucrare normală şi firească. Conducerea germană pare a nu înţelege însă conlucrarea aliaţilor ei decât numai în măsura voită de ea şi condiţionată de asentimentul ei prealabil. Este, socotesc, venit momentul clarificării acestei chestiuni, fără de care va continua să existe şi să se agraveze o stare de lucruri dăunătoare însuşi interesului general urmărit".

Observaţiile generalului Ion Gheorghe au atras mânia abia stăpânită a lui Mihai Antonescu, care şi-a prilejuit totuşi o scrisoare de răspuns într-un stil ditirambic:

„Am făcut în 1940 totul pentru ca să înlesnesc misiunea română a Mareşalului Antonescu cu riscuri de viaţă personală, asupra cărora am tăcut cu onoarea modestă a omului de bună-credinţă care îşi face datoria să slujească Ţara lui. Am făcut-o pentru că Ţara noastră era atunci ameninţată de partaj între vecini, de invazia rusă şi de protectoratul

german. 16 ani la Universitate şi Academia de Comerţ, ca şi în toate manifestările publice, n-am făcut decât să afirm credinţa mea în dreptul la independenţă românească.

Această independenţă nu generaţia noastră a făcut-o, d-le ministru, ci multe generaţii care au sfârşit înaintea noastră pentru ea.

Eu nu pot confunda istoria germană cu istoria neamului românesc şi nici suprima orice atribut al independenţei româneşti, confundându-l cu politica germană...

Dacă Dumnezeu îmi va învrednici viaţa ca să-mi înregistrez toate ceasurile grele, pe care le-am trăit pentru ţara mea, veţi vedea că din septembrie 1940 şi până azi, eu n-am făcut decât să fiu cu tot sufletul şi chiar cu trupul meu piept de apărare a unor poziţii pe care istoria le-a făcut înaintea noastră...

Eu ca ministru al afacerilor străine trebuie să iau unele atitudini şi sunt mai expus. Dar m-aş dezonora dacă o singură clipă aş ezita de a o face. Pe biroul meu, domnule ministru, stă de multe luni o scrisoare, pe care ar trebui s-o citească românii, dacă eu n-aş mai fi.

De luni întregi, având conştiinţa limpede a acestei atitudini, ca şi riscurile ei, eu nu ezit o clipă ca să urmez acest drum, pentru că altfel viaţa nu mă interesează.

... În aprilie 1943, când domnul Mareşal Antonescu a mers la Marele Cartier, eu am trimis lui von Ribbentrop o scrisoare, mărturia conştiinţei mele, cu o serie de note informative asupra situaţiei europene şi posibilităţilor internaţionale, arătându-i ceea ce eu am crezut. Aceste lucruri nu sunt luate în consideraţie, după cum din nefericire n-a fost luată în considerare mărturia Ducelui Mussolini că situaţia în Italia se agravează şi că lipsa forţelor de susţinere va prăbuşi sistemul său.

Orice schimbare de funcţionari, sau orice numire în diplomaţie, nu poate să constituie nici subiect de rezervă, nici poziţie de enervare. Noi avem datoria să ne informăm. Noi avem datoria să trimitem agenţi pricepuţi şi cu legături, ca uşa cercurilor locale să li se poată deschide, tocmai pentru ca informaţia să reuşească. Dacă pentru dl. Solacolu, consilier de presă la Ankara, şi s-a provocat enervare, ce va fi dacă va pleca dl. Creţianu la Ankara — fiindcă dl. Telemaque trecând în retragere pentru limită de vârstă, va trebui să numesc un bun diplomat în locul său şi fatal voi numi dintre diplomaţii mai vechi care să poată avea repede legături în Turcia, ci nu oameni cărora să li se închidă uşile sau cu care să se vorbească numai în monosilabe.

Dacă v-am făcut toate aceste informări este pentru că am găsit în scrisoarea dvs., plină de demnă înţelegere, un punct de vedere pe care doresc să-l întăresc.

... Germania nu trebuie să împingă la acte de nelealitate, ci trebuie să ajute cu înţelegerea sa situaţia popoarelor care poartă alături de Germania, azi, atâtea riscuri, după ce ieri au făcut atâtea jertfe.

...Fiţi sigur că sunt destul de lucid şi prea puţin vanitos, pentru ca să nu-mi dau seama că după ceea ce am făcut în 1940 ca să ajut misiunea istorică de salvare pe care a îndeplinit-o Mareşalul Antonescu şi după ce de la ianuarie 1941 şi până azi, am făcut totul pentru ca să păstrăm toată clasa conducătoare, toate puterile economice ale ţării şi tot echilibrul sănătos al ţărănimii noastre, şi în sfârşit după ce am fost preşedintele Consiliului interimar în ceasul dezrobirii Basarabiei şi Bucovinei şi la 15 septembrie 1941 am declarat caduc Actul de la Viena, această penibilă dezonoare românească, aş fi putut foarte bine să mă dau la o parte, pentru ca şi alţii dinaintea mea, din generaţia mea sau din urma mea să facă mai mult decât mine.

Dacă n-am făcut-o, este pentru că mi-am dat seama că în aceste ceasuri grele pentru Ţară nu pot să-mi iau destinul de beneficiar şi nici să fac acte de politician care se gândeşte la cariera lui nu la viitorul ţării.

Aceasta nu înseamnă că rămânând pe locul pe care-l am aş fi dispus să primesc ca să-l cobor faţă de oricine şi oricând".

De la defecţiunea Italiei la avertismentul danez

O serie de telegrame conţin ştiri şi fapte referitoare la defecţiunea Italiei. La 26 iulie 1943, generalul Ion Gheorghe raporta la Bucureşti despre modul în care fuseseră receptate la Berlin evenimentele din Italia: „Cele întâmplate fac numai ca războiul să devină doar mai aspru, luându-se măsuri severe pentru ca şi climatul intern să fie în concordanţă cu severitatea frontului; se ventila ideea caracterului revoluţionar al armatei — prin transformarea unităţilor normale în trupe S. S. "

O altă telegramă vorbeşte de faptul că „Führerul n-a putut trimite Italiei un ajutor masiv cum a cerut Ducele, socotind că un astfel de ajutor ar slăbi frontul din est, ceea ce nu trebuie să se întâmple în nici un caz. Führerul a cerut energic Italiei să-şi încordeze voinţa de luptă. Întrevederea Hitler–Mussolini a rămas ca atare fără rezultat. Ca urmare,

Italia a chemat sub arme noi contingente. Oamenii au refuzat însă, în majoritatea cazurilor, să se prezinte. Sub impresia lipsei totale de voinţă de luptă a poporului, Ducele a trebuit să se retragă".

Maniera intransigentă de militar a generalului Ion Gheorghe nu convenea diplomaţilor de carieră din Centrala de la Bucureşti, din care pricină s-au şi iscat o seamă de controverse. Bunăoară, G. Lecca de la Serviciul Personalului din cadrul Ministerului Afacerilor Străine, l-a apostrofat pe ministrul român la Berlin, asupra unor măsuri de personal luate la Legaţie. Se atrăgea, astfel, atenţia impetuosului general că Ministerul era în drept să facă numiri şi retrageri de personal la Legaţii — „situaţii în care nu cere avizul şefilor Misiunilor diplomatice".

Generalul Ion Gheorghe a răspuns îndată lui G. Lecca: „Sunt recunoscător pentru lămuriri. Cer scuze pentru prezumţia ce am avut de a crede că necesităţile de serviciu ale Legaţiei ce conduc ar putea fi cunoscute mai bine de mine, decât de dvs. Vă rog, totuşi, să îngăduiţi ca răspunderea să-mi fie lăsată mie chiar în acest caz".

La 4 august 1943, ministrul român la Berlin a trimis lui Mihai Antonescu un amplu raport confidenţial, cuprinzând „analiza situaţiilor politice şi militare din ultimul timp" — din care reieşea că evenimentele din Italia fuseseră cauzate de următoarele împrejurări: dezamăgirea treptată şi crescândă a poporului italian în urma înfrângerilor suferite; sentimentele de animozitate contra Germaniei şi politicii duse de aceasta; deziluziile provocate de abuzurile regimului fascist.

Generalul Ion Gheorghe se arată tot mai critic faţă de politica conducerii germane: „Germania a putut rezolva până acum unele probleme militare, dar n-a putut sau n-a vrut să rezolve nici o problemă politică. De asemenea, ea n-a dat naştere până acum nici unei creaţii politice. S-ar putea totuşi ca în faţa noii situaţii intervenite, atitudinea Germaniei să se schimbe. Ea ar putea simţi necesitatea constituirii unui punct de sprijin politic în est sau sud-est, de importanţă politică şi militară mai mare decât ar putea-o face, în prezent, fiecare din Statele sudice separat. Sau poate că ar fi bine a i se sugera conducerii germane această idee şi această necesitate, dacă ea însăşi nu se gândeşte încă la o soluţie în acest sens.

Ar fi, de asemenea, posibil ca unul sau altul din Statele sud-estice să urmeze exemplul Italiei. Cazurile care ne-ar interesa ar fi referitoare la Ungaria şi Bulgaria...

Conjuncturа politică şi militară poate prezenta, într-un viitor chiar foarte apropiat, situaţii cu totul neprevăzute. Aceste situaţii nu pot fi, pentru noi, numai nefavorabile. Dimpotrivă, unele situaţii posibile viitoare ne-ar putea oferi momente prielnice pentru problemele existenţei noastre naţionale. Important este însă nu numai de a prinde exact aceste momente şi a ne da seama de sensul lor, dar mai ales a le pregăti. S-ar impune, deci, necesitatea de a începe prin a folosi de pe acum orice împrejurare în sensul acestei pregătiri".

Un astfel de raport nu putea să atragă din partea lui Mihai Antonescu decât rânduri de gratulare: „Mulţumesc pentru rapoartele dvs. şi vă rog a mă informa continuu şi prin cifru special în legătură cu raportul dvs. privitor la raporturile româno-germane şi la unele sensibilităţi la Berlin".

La Berlin începeau măsurile de evacuare. Legaţia română era în situaţia să-şi pună la adăpost avutul, efectele şi mobilierul. Generalul Ion Gheorghe ruga Bucureştiul să autorizeze trimiterea acelor lucruri în ţară.

În mod sistematic, ministrul român la Berlin transmitea Bucureştiului telegrame cifrate, precum cea din 10 ianuarie 1943, privind „situaţia în est, care marca o accentuare a gravităţii spărturii frontului în regiunea sud-vest Bielgorod. Centrul de greutate al atacurilor ruse de aci a fost mutat dinspre sud, adică din direcţia Harkov spre vest şi sud-vest înspre Poltava. Această manevră foarte dibace rusă a contribuit la lărgirea spărturii frontului. Bătălia a luat în acest sector mari proporţii, ruşii introducând în luptă forţe absolut proaspete. Se reeditează astfel năvala rusă de astă-iarnă înspre Nipru".

Generalul Ion Gheorghe a trimis lui Mihai Antonescu copia articolului *Ce ascund în sine Federaţia şi Confederaţia est-europene,* apărut în publicaţia moscovită *Războiul şi clasa muncitoare.* Ministrul român la Berlin adăuga corespondenţei pentru Bucureşti: „Îmi permit a vă atrage atenţia asupra controversei interesante în care Moscova pune, pe de o parte, obligaţiile luate de aliaţii ei faţă de ea (Anglia în special), iar pe de altă parte, uneltirile acestora şi în special ale sateliţilor lor în ce priveşte planurile de organizare europeană. Moscova ia poziţie hotărâtă faţă de acestea, şi mai ales faţă de acela al unei Federaţii est-europene, care nu poate fi îndreptată, crede Moscova, decât contra ei".

La 28 august 1943, generalul Ion Gheorghe a prezentat scrisorile de acreditare Führerului Germaniei. În prealabil, ministrul român avusese

audienţă la ministrul afacerilor străine Ribbentrop. Concluzia în raportul ministrului român la Berlin: „În general Führerul şi întreg anturajul său sunt calmi şi încrezători în victorie. Se recunosc momentele serioase ale situaţiei actuale, dar se afirmă că ar fi fost găsite remediile necesare.

Impresia mea este că tot anturajul Führerului caută să ascundă o îngrijorare foarte mare şi care este totuşi destul de vădită".

Ziarul berlinez *Der Angriff* din 29 august 1943 a prezentat personalitatea noului ministru al României în Germania: „Noul ministru al Guvernului României nu este un om nou în capitala Reichului şi se poate susţine cu drept cuvânt că trecutul său îl poate situa printre cetăţenii statornici ai Berlinului...

Cu abilitatea care caracterizează personalitatea sa şi care îmbină armonic severitatea soldatului cu stilul diplomatic, Excelenţa Sa dl. Ion Gheorghe dă informaţii privitoare la activitatea sa: «Cu profundă bucurie am acceptat noua mea misiune, fiindcă în viitoarea sferă de activitate eu voi avea şi mai mare posibilitate pentru a lucra la adâncirea prieteniei româno-germane, mai mult decât ca ataşat militar...

Această răfuială este şi un război al României, care ca vecină a molohului bolşevic, a simţit dureros pe corpul său gheara acestui monstru...

Nu voi lăsa nimic neîncercat spre a valorfica pe deplin marile surse ale noului meu post»".

Simptomatic este şi preambulul unui raport diplomatic al generalului Ion Gheorghe, expediat la 5 septembrie 1943 lui Mihai Antonescu:

„În raportul meu nr. 3944 am avut onoarea a atrage atenţia asupra eventualităţii unor gesturi de mână forte ale conducerii germane, în unele ţări europene, şi în special în acelea situate în regiunile ce prezintă o importanţă deosebită pentru ansamblul teatrului general al războiului, dacă conducerea germană va socoti că situaţia în aceste ţări nu mai este prielnică scopurilor politice şi militare germane şi că, deci, ar fi îndreptăţită să ia asemenea măsuri.

Evenimentele din Danemarca au venit să confirme, prea repede chiar, cele ce raportasem cu nr. 3944.

Am asistat astfel la un caz extrem de concludent în ceea ce priveşte nu numai maniera de procedare, pe care şi-a fixat-o conducerea germană faţă de eventualele atitudini socotite potrivnice ei, şi care s-ar ivi

în diferitele țări europene, dar și în ceea ce privește posibilitățile și promptitudinea de reacțiune și de sancțiune a Germaniei.

Concluzia de tras este că dacă situația prezentă este pentru Germania grea și chiar foarte grea și că dacă însești șansele victoriei ei au devenit problematice, aceasta nu înseamnă câtuși de puțin că Germania este deja la pământ și că reacțiunile ei n-ar mai fi destul de periculoase.

Dimpotrivă, Germania este încă foarte puternică și posibilitățile ei sunt încă considerabile. Conducerea germană socotește chiar că numai o atitudine extrem de fermă a ei, și înăuntru, și în afară, îi poate salva situația, cel puțin în proporții satisfăcătoare.

Această atitudine a probat-o conducerea germană recent: în interior, prin introducerea regimului S. S.; în afară, prin drasticele măsuri luate în Danemarca".

Incidente diplomatice

În zilele de 2–3 septembrie 1943, Mareșalul Antonescu a avut întrevederi cu Hitler la Cartierul său General din Prusia Orientală. Patru zile mai apoi, generalul Ion Gheorghe se plângea șefului său la București: „Am onoarea a vă raporta că numai datorită unei întâmplări am putut fi prezent la Marele Cartier General german, cu ocazia vizitei acolo a domnului Mareșal...

Dacă procedeul conducerii politice externe germane este cel cunoscut, adică de a trata orice chestiune politică, militară, economică, etc., numai prin organele ei germane, eliminând intenționat, sistematic și vădit organele românești din circuitul acestei politici, ar fi necesar ca noi să ne pretăm la acest procedeu. S-ar impune, deci, ca ministrul Germaniei la Bucureștisă fie tratat, de către noi, la fel.

Căci este inadmisibil ca atât tot ce vine din partea conducerii politice germane pentru noi, cât și tot ce pleacă de la noi pentru Germania, să treacă exclusiv prin Legația Germaniei la București. În acest caz, s-ar impune desființarea Legației noastre de aci, sau a destinării ei numai pentru un rol pur reprezentativ, rol la care nu cred că trebuie să ne resemnăm.

Rog să binevoiți a aprecia că cele raportate mai sus nu au deloc de-a face cu vreo susceptibilitate a mea și că este chestiunea numai și numai de a lua poziție față de un procedeu pur și simplu jignitor pentru România și reprezentantul ei la Berlin".

Ministrul român la Berlin era în măsură să furnizeze Bucureştiului unele informaţii interesante răzbătute de peste Ocean, precum cea cuprinsă în telagrama cifrată din 22 septembrie 1943:

„În conferinţa de presă de ieri, s-au dat lămuriri asupra atitudinii d-lui Berle, subsecretar de Stat la Ministerul Afacerilor Străine american, cu privire la ideea lansată acolo de fostul ministru al României la Washington, Davilla, ca România să formeze în viitor un Stat tampon împotriva Rusiei.

S-a precizat aci că dl. Berle a adresat o scrisoare d-lui Davilla în care recomandă ca România să abandoneze astfel de idei şi că trebuie mai bine să se înţeleagă cu Sovietele.

S-a comentat aci că acest sfat echivalează cu reintegrarea României în sfera de influenţă rusă. S-a arătat de asemenea că din cuprinsul scrisorii Berle reiese că anglo-americanii nu vor «să-şi mai frigă degetele» în chestiunile româneşti sau altele sud-estice".

Aproape toţi curierii diplomatici trimişi de la Bucureşti către Legaţiile române din ţările occidentale neutre, treceau în drumul lor prin Berlin. V. V. Pella şi I. Atanasiu de la Legaţia din Berna au reclamat deschiderea la Berlin a unor plicuri adresate lor de către Gr. Niculescu-Buzeşti, directorul Cabinetului şi al Cifrului şi de către adjunctul acestuia — Berezlag.

Incidentul — real sau doar presupus — a dus la un schimb ceva mai tăios de corespondenţă între generalul Ion Gheorghe şi secretarul general G. Davidescu. Însuşi Gr. Niculescu-Buzeşti a adresat o notă cam semeaţă ministrului român la Berlin. Spiritele s-au potolit cumva, dar ciocnirea neprotocolară a lăsat urme, accentuând adversitatea dintre generalul Ion Gheorghe şi Gr. Niculescu-Buzeşti.

Mihai Antonescu i-a cerut generalului Ion Gheorghe să intervină la Berlin pentru a se acorda viză de plecare din România, fostului ambasador italian la Bucureşti, Bova Scoppa. La 2 noiembrie 1943, ministrul raportează la Bucureşti — „confidenţial şi personal" — că a rugat pe secretarul de Stat Steengracht „să reexamineze problema. D-sa mi-a propus că faţă de insistenţa mea, va trebui să pună chestiunea mai sus, după care îmi va da răspunsul definitiv. Cred totuşi că în urma cererii exprese a Guvernului Mussolini, o eventuală acordare de viză pentru dl. Bova Scoppa n-ar putea fi dată decât numai pentru Italia fascistă, dacă bineînţeles, domnia sa ar dori aceasta".

Pe textul acestei telegrame cifrate, Mihai Antonescu şi-a aşternut kilometrica sa constatare:

„Rămân la părerea mea. Principiile de drept internaţional s-au făcut în veacuri de experienţă. Dacă orice practică ar crea reguli, n-ar mai fi drept stabil.

După 17 ani de carieră, aş ofensa tot sistemul meu de gândire abătându-mă de la reguli pe care le consider minimale pentru respectul vieţii, al onoarei...

Ceea ce n-avem dreptul să facem cu infractorii politici — să-i extrădăm — avem cu aceia care au imunităţi diplomatice. E fals. Germania nu extrădează României infractori *ceruţi,* unii de drept comun, iar noi să extrădăm Italiei şi pe cei neceruţi. Eu nu pot face asemenea acte. Dacă se va stărui, voi cere lui von Ribbentrop să ia avizul d-lui Karl Schmidt, fiindcă principiile de drept nu pot fi totuşi mutilate".

Ştiri de pe front, transmise la Bucureşti în data de 3 noiembrie 1943: „Situaţia la est continuă a fi gravă. Forţele germano-române izolate în Crimeea sunt atacate din diferite direcţii. Un moment agravant îl prezintă pierderea Perekopului".

Ecourile conferinţei sovieto-anglo-americane de la Moscova au fost sintetizate în raportul generalului Ion Gheorghe din 4 noiembrie 1943:

„Faptul că anglo-americanii au rămas vădit la remorca Sovietelor produce aci un sentiment de satisfacţie, trâmbiţat însă prea gălăgios, ca să fie real. În fond tocmai această imensă creştere a influenţei sovietice îngrijorează profund şi oficialitatea şi opinia publică germană, iar satisfacţia superficială manifestată nu este decât expresia dezamăgirii că recenta conferinţă de la Moscova nu a provocat disensiunile sperate, deşi preţul ce a fost plătit pentru ca să nu se producă aceasta şi care este recunoaşterea tuturor pretenţiunilor sovietice este într-adevăr îngrijorător".

La 19 noiembrie 1943, ministrul României la Berlin anunţa la Bucureşti că a semnat „Proiectul de Convenţie cu privire la despăgubirea daunelor cauzate sau suferite de armata fiecărui din cele două State (german şi român)". Cu un curier, trimitea Ministerului Afacerilor Străine actul respectiv; pentru a se dispune întocmirea formalităţilor de ratificare.

Asociaţia germano-română (de la Berlin) şi-a diversificat activitatea prin înfiinţarea — la 22 noiembrie 1943 — a unei secţii la Viena. Festivităţile inaugurale au avut loc la Primăria din Viena, în prezenţa

generalului Ion Gheorghe, asistat de consilierul cultural V. Tulescu şi de secretarul de presă D. C. Amzăr.

Bătălia aeriană pentru Berlin

Spre finele lui noiembrie 1943, de la Berlin a fost transmisă la Bucureşti o telegramă cu un conţinut extrem de trist, de îndurerat:

„În urma grelelor bombardamente asupra Berlinului început în seara de 22 noiembrie şi care continuă încă, aproape întreaga regiune centrală a Berlinului a fost distrusă. Legaţia noastră a ars complect în noaptea de 22/23 noiembrie, ca de altfel toate Legaţiile străine. Au fost complect distruse arhiva, mobilierul Legaţiei şi întregul meu avut, ca de altfel şi avutul majorităţii funcţionarilor Legaţiei. Cei mai mulţi, dintre care şi familia mea nu avem decât ce se află pe noi. Corespondenţa secretă, cifrurile şi fondurile aflate asupra Legaţiei au fost calcinate în casele de fier. Victime nu au fost înregistrate până acum decât mama soţiei mele care era bolnavă şi al cărui sfârşit a fost grăbit din cauza împrejurărilor. Nu s-au putut găsi încă viceconsulul Rusu şi soţia sa. Tot personalul Legaţiei şi Consulatului este evacuat în apropiere de Berlin în localitatea Buckow unde este adăpostit, îngrijit, în condiţiuni mulţumitoare.

Ziua, Legaţia funcţionează la Berlin cu personalul strict necesar în localul Serviciului sociale al Legaţiei, singurul rămas intact, situat pe Meineckstrasse 12. Seara, acest personal este transportat la Buckow printr-un serviciu de automobile, organizat de Legaţie.

În Berlin, autorităţile germane funcţionează cu personal redus şi cu greutăţile inerente.

Nu avem încă legătura telefonică."

La 4 decembrie 1943, şeful Protocolului german a comunicat generalului Ion Gheorghe că Legaţiile din Berlin vor fi strămutate într-o localitate estică. „În fiecare zi ar trebui deci — se lamenta ministrul român — ca personalul Legaţiei să vină dimineaţa la Berlin din cartierele de refugiu de la Buckow (70 km departe de Berlin) iar seara să plece din nou...

Deplasarea Legaţiilor la est (Silezia) nu va avea loc decât după o nouă catastrofă ce se va abate asupra Berlinului.

Până atunci autorităţile germane par nehotărâte, pline de ezitări şi alergând în fiecare clipă după improvizaţii.

Mândria împiedică pe cei în drept să recunoască gravele dificultăţi în care a ajuns azi Berlinul, deşi tot ce a fost important în Berlin poate fi considerat ca pierdut, plus cel puţin un milion de oameni rămaşi fără adăpost numai de la atacurile de la 22 noiembrie încoace. În acest timp atacurile continuă aproape fără întrerupere, cauzând noi şi grave pagube".

Ultima telegramă cifrată (pe anul 1943), de la Berlin pentru Bucureşti, este relevantă asupra stării de spirit manifestată de conducerea germană: „În chestiunea tratativelor comerciale româno-germane, secretarul de Stat Steengracht mi-a vorbit pe un ton care părea mai mult o rugăminte expresă şi s-a adresat nouă pentru a ajuta Germania...

Germania cere să se aibă încredere în ea şi a i se acorda tot sprijinul şi creditul de care are nevoie. Ce nu poate plăti acum Germania va plăti totuşi mai târziu, căci niciodată poporul german, oricare au fost împrejurările, nu şi-a lăsat neachitate datoriile. Steengracht a cerut deci o cât mai binevoitoare înţelegere din partea noastră a împrejurărilor actuale".

În luna ianuarie 1944, generalul Ion Gheorghe a expediat mai multe rapoarte detaliate, confidenţiale, pentru Mihai Antonescu. În cel din 5 ianuarie consemna „datele generale ale situaţiei politico-militare în preajma deschiderii celui de-al doilea front, aşa cum reies ele din informaţiile ce pot fi culese în Germania". Vom extrage câteva din observaţiile ministrului român: „Politica Germaniei s-a menţinut tot timpul pasivă; ea n-a ştiut sau n-a putut să întreprindă nimic activ. Ea s-a mulţumit numai să speculeze asupra eventualităţii unor disensiuni între Naţiunile Unite".

„Fiind constrânsă la o răspândire de forţe pe un spaţiu imens şi pe fronturi numeroase, puterile Germaniei nu mai ajung pentru a garanta siguranţa tuturor acestor fronturi şi pentru a întreprinde, în acelaşi timp, ofensiva cu obiective mari şi îndepărtate, undeva. Problemul strategic impus Germaniei se limitează fatal, din cauzele văzute, la păstrarea defensivei pe toate fronturile".

„Caracterul diferit al defensivei germane pe diferitele fronturi este dictat şi de importanţa pe care conducerea germană o acordă acestora. Spaţiul din est, bunăoară, este socotit mai puţin important decât cel din vest... Încât, dacă conducerii germane i se pune problemul de a ţine neapărat undeva şi de a ceda în altă parte, cedarea este şi va fi desigur în est. Această gravă constatare ne îngrijorează pe noi în cel mai înalt grad. Din nefericire, aceasta este însă trista realitate!"

„Balanța forțelor, în special aeriene, este, de pe acum, vădit în dezavantajul Germaniei. Ea va fi silită, deci, dacă bătălia se va aprinde și în vest și în sud, în proporțiile anunțate de Națiunile Unite, să arunce la nevoie lest dintr-o parte pentru a putea ține în alta. Or, spațiul estic este considerat de conducerea germană ca mai pretabil defensivei elastice, adică aruncării de lest... Ceea ce se poate spune însă este că deja conducerea germană întrevede ca o limită maximă a unei replieri generale și forțate spre vest și sud a frontului din est, linia Carpații Moldovei și a Carpaților Păduroși, prelungită spre nord către Riga".

În raportul confidențial din 8 ianuarie 1944, generalul Ion Gheorghe analiza substraturile bătăliei aeriene contra Berlinului:

„A trecut o lună și jumătate de la începutul bătăliei aeriene de deasupra Berlinului. A fost nevoie de atâta timp pentru a privi și aprecia acest eveniment într-o perspectivă suficient de largă. De-abia acum ne putem da seama că această bătălie aeriană n-a avut numai scopul imediat al distrugerii capitalei Reichului, și nici că ea a constituit un eveniment de ordin pur militar. Dimpotrivă, bătălia aeriană de deasupra Berlinului trebuie socotită mai mult ca un act politic. Un act politic care a vrut să demonstreze atotputernicia aeriană a anglo-americanilor, concretizată în superioritatea incontestabilă și deja realizată a mijloacelor lor aeriene. Anglo-americanii au trebuit să demonstreze în prealabil această câștigată superioritate a lor, pentru ca apoi să se poată prezenta la masa, la care conveniseră să se așeze împreună cu Stalin, cu acest element nu numai militar, dar mai ales politic, înscris deja la partida lor".

Ministrul român sesiza și alte aspecte desprinse după bătălia aeriană asupra Berlinului: „Misiunile străine din Berlin, ca și populația întreagă a Berlinului, duc o viață de oraș din zona frontului, cu toate greutățile, pericolele și uneori și lipsurile legate de o astfel de situație. Peste toate acestea, stă voința neclintită ca Berlinul să țină! Această așa-zisă «Bătălie pentru Berlin» a provocat deja un rău imens. Pagubele sunt inestimabile, mizeria se întinde din ce în ce mai mult, instinctele rele ale multora ies la iveală, aspectul trist, lugubru al celor mai multe străzi îți strânge inima, vitrinele magazinelor și geamurile locuințelor rămase încă în picioare, peticite cu hârtie, cartoane, scânduri și tinichele, complectează tabloul mizeriei ce pune stăpânire, încet, încet, peste tot. Mulțimea se amestecă din ce în ce mai mult, într-un amalgam inform și impersonal, coborâtă toată pe aceeași treaptă a satisfacerii

numai a strictelor şi minimalelor nevoi de viaţă-standard, aşa cum am văzut pretutindeni în mizerele oraşe ale Rusiei bolşevice."

La începutul anului 1944 s-a redeschis şi conflictul dintre generalul Ion Gheorghe şi Gr. Niculescu-Buzeşti. Acesta din urmă remisese Legaţiei din Berlin nişte instrucţiuni referitoare la regimul curierilor diplomatici. O făcuse însă cu aroganţă şi într-o manieră jignitoare pentru şeful Legaţiei. Pentru a împăca lucrurile a intervenit din nou secretarul general al Ministerului Afacerilor Străine, Gh. Davidescu, care i-a scris în acest sens generalului Ion Gheorghe: „Menţionez că dl. Niculescu-Buzeşti este directorul Cabinetului şi Cifrului, că în această calitate domnia sa este autorizat a da instrucţiuni Oficiilor noastre din străinătate în limita atribuţiunilor Direcţiei ce conduce şi că această Direcţiune este răspunzătoare de serviciul curierilor. În aceste condiţii, regret de a nu putea fi de acord cu aprecierile ce formulaţi cu privire la domnia sa, aprecieri ce nu pot atribui decât inducerii dvs. în eroare..."

Răspunsul ministrului român la Berlin este implacabil: „Îmi este imposibil a lăsa să planeze asupra cuiva acuzaţii nedrepte. Este vorba de scrisoarea dvs. prin care aţi binevoit a-mi răspunde la raportul meu privitor la atitudinea pe care am considerat-o şi o consider ca inconvenabilă, ce dl. Niculescu-Buzeşti s-a crezut îndreptăţit să o aibă faţă de mine. În această privinţă, din moment ce dvs. aţi socotit necesar să aprobaţi această atitudine, eu nu mai am nimic de spus, decât regretul că un funcţionar al Ministerului poate nestânjenit să se adreseze pe un ton nepoliticos unui şef de Misiune în străinătate".

Războiul nervilor şi similitudini germano-ruse

Reluând şirul rapoartelor confidenţiale trimise de la Berlin lui Mihai Antonescu, relevăm câteva pasaje din cel datat 13 ianuarie 1944: „O scurtă analiză a condiţiilor în care va avea să lupte apărarea germană din vest, în cazul deschiderii aci a unui al doilea front...

Propaganda anglo-americană... consideră anunţarea insistentă şi cu atâta lux de amănunte a acestor preparative, ca un factor psihologic esenţial în desfăşurarea marii bătălii a războiului de nervi, începută de câtva timp cu atâta insistenţă".

„Apărarea germană din vest, atât de solidă şi la un potenţial de valoare militară propriu-zisă atât de înalt, este grevată de o mulţime de condiţii speciale foarte defavorabile. Bunăoară, spatele ei! Problema

spatelui frontului este deosebit de acută, atât în Norvegia, Danemarca, Olanda, Belgia, cât şi în Franţa... Toate aceste popoare sunt vădit şi profund duşmane Germaniei şi n-au nici încredere, nici simpatie, în şi pentru lupta întreprinsă de aceasta... De ce? Foarte simplu! Pentru că în toate aceste ţări au fost şi sunt, din nefericire, două ocupaţii: una militară propriu-zisă şi alta politico-poliţienească, a S. S.-ului şi a Gestapoului!...

Azi, în preziua grelelor încercări prin care trece apărarea germană din vest, spatele este complect nesigur! Bandele de partizani, de patrioţi, de comunişti, de criminali de rând, se întrec unele pe altele, amestecate într-un haos din ce în ce mai mare. Actele de sabotaj se înmulţesc într-un mod îngrijorător. Autorităţile de ocupaţie de-abia le mai pot face faţă! Ce va fi dacă şi când vor apare anglo-americanii pe Continent?"

La 24 ianuarie 1944, „marile cotidiene germane au publicat articole elogioase la adresa ţării noastre, cu ocazia zilei Unirii. În general s-au arătat zbuciumurile trăite de neamul nostru în cursul istoriei şi grelele jertfe făcute de noi pentru realizarea şi consolidarea Unirii, în special acele din actualul război".

În ziarul *Böersen-Zeitung* din 11 februarie 1944 a fost publicat editorialul intitulat *România cu ţeluri clare*, semnat de Franz Riedl. Între altele, publicistul german considera că „de la englezi n-ar fi nimic de sperat pentru România şi chiar dl. Tilea ar fi înştiinţat prietenii d-sale că Anglia şi America nu pot oferi nici o protecţie României contra sovieticilor. Sunt minciuni ceea ce susţin ziarele suedeze că în România ar fi simptome pentru o retragere din război şi că în Ankara s-ar fi întins de români tentacule pentru pace".

Un raport mai special a trimis generalul Ion Gheorghe lui Mihai Antonescu la 16 februarie 1944. În el se analiza problema restabilirii după război a etalonului-aur. Între cugetările politice ale ministrului român la Berlin, am reţinut: „Poate că înseşi aceste succese ale economiei revoluţionare germane să fi fost una din cauzele esenţiale ale izbucnirii războiului actual".

„Cu toată pasiunea politică şi războinică, cu care este dusă lupta dintre Germania şi Rusia, nu trebuie să se uite nici un moment că acestea se găsesc în acelaşi cerc. Căci, eliminând unele exagerări revoluţionare şi într-o parte şi în alta, bazele ideologiei politice şi economice sovietice şi naţional-socialiste nu sunt prea diferenţiate, fiind ambele

de esență socialistă! În fond, și în Rusia și în Germania, economia este de substanță socialistă, ca și tendințele politice, care se încadrează perfect, la ambele, în noțiunea socialismului de Stat! În subconștientul german economia socialistă sovietică, care merge acum la compromisul etalonului-aur, fie aceasta numai pentru comerțul exterior și numai pentru anumite scopuri, înseamnă că face un gest de trădare a ideii în sine, un pas ce îndepărtează, deci, economia sovietică de ideea fanatică socialistă. Gestul Sovietelor ar putea însemna, ca de altfel toate compromisurile, și o recunoaștere a slăbiciunii și neviabilității prin sine-însuși a sistemului economic bazat pe alte norme decât pe etalonul-aur, ceea ce este, în fond, o nouă și gravă lovitură dată Germaniei, care nu face numai un război militar ci duce și o luptă de revoluționare politică și economică.

Căci oricât de paradoxal ar părea aceasta, există, pe deasupra tuturor frământărilor prezente, în masele popoarelor german și rus, un sentiment, încă confuz, al similitudinii de idealuri pentru care luptă în prezent ambele aceste popoare.

Dacă fanatismul revoluționar național-socialist se arată, în teorie, indignat de compromisul sovietic al aderării la standardul-aur, nu este mai puțin adevărat că Germania însăși ar fi gata în orice moment să facă același lucru. Ca probă grija ei vădită de a-și menaja și majora rezervele ei de aur, cam anemice ce-i drept, — grijă care merge paralel (ca și la Soviete!) cu fanatismul cel mai acerb al economiei revoluționare național-socialiste!

Este aceasta o nesinceritate sau o compromitere a ideologiei revoluționare? Da, până la un punct...

Dar revoluțiile mari au avut întotdeauna îngăduințe olimpice pentru propriile lor devieri de la ideologia impusă altora, adesea cu atât de sângeroasă intoleranță, ca și zeii care trăsneau pe simplii muritori pentru greșeli, care erau la ei curente...

Rămâne deci veșnic adevărat dictonul: *Quod licet Jovi...*"

Atacurile aeriene anglo-americane asupra marilor orașe germane se întețeau, așa cum lăsa să se înțeleagă telegrama cifrată expediată la București de generalul Ion Gheorghe: „Situația la Berlin s-a agravat foarte mult în urma bombardamentului din noaptea de 15/16 februarie. Aceasta mai ales din cauza distrugerii în mare proporție a magazinelor de tot felul din vestul Capitalei, unde densitatea și importanța erau mai mari. Condițiile de lucru au devenit extrem de grele... În cele mai mul-

te regiuni ale Berlinului nu funcţionează nici telefonul, nici mijloacele de transport publice şi nu este nici gaz, nici apă şi nici lumină. Ce se reface în pauze, după atacuri, se strică adesea în atacul următor...

Liniştea publicului este de admirat. Ici şi colo răbufniri ale unuia sau altuia loviţi prea greu sau cu nervii pierduţi, dar aproape în totalitatea ei, masa poporului german îndură cu stoicism grelele împrejurări prin care trece... Eu pot asigura că în sufletul fiecărui german sunt prezente acum toate aceste sentimente într-o măsură mai mare sau mai mică, dar că totuşi la majoritatea poporului german predomină fără îndoială fanatismul luptei până la capăt".

Următorul raport confidenţial către vicepreşedintele Consiliului de Miniştri de la Bucureşti, l-am putea intitula *Reflexii asupra războiului nervilor*: „Războiul nervilor pare ajuns la apogeu. Asupra Germaniei s-au abătut nu numai teribilele dificultăţi, cu toate grelele lor consecinţe, ale unei lupte nemaipomenit de dure, care ţine, fără nici cel mai mic răgaz, de peste 8 luni de zile, pe frontul de est, ci şi sălbaticele atacuri aeriene asupra teritoriului Germaniei, de o intensitate impresionantă, cu devastări apocaliptice, de o cruzime fără seamăn. Toate aceste grele încercări sunt însoţite de corul sinistru al unei iritante propagande vrăjmaşe, ce cobeşte într-una sfârşitul, care nu vrea totuşi să vină, al Germaniei. Pe deasupra pluteşte ameninţarea invaziei şi a intensificării şi mai aprige a războiului aerian. Toată această atmosferă întunecată este luminată din timp în timp de trăsnetele atât de savant fulgerate din agitaţia diverselor conferinţe de la Moscova, Teheran, Cairo..., unde trupul şi sufletul Germaniei şi al poporului ei au fost, de atâtea ori până acum, ciopârţite, omorâte, arse şi suflate în toate vânturile..."

Am mai reţinut din cuprinzătorul raport al generalului Ion Gheorghe, din 22 februarie 1944: „Teribilă încleştare între forţele cele mai vitale ale acestui război, germane şi ruse".

„Trebuie să remarcăm acest fapt straniu că războiul aerian al anglo-americanilor, care luptă, în linii generale, pentru păstrarea aşezărilor sociale şi economice de până acum, este el însuşi instrumentul cel mai radical al distrugerii acestor aşezări. El aduce, prin pustiirile lui sălbatice, trista egalizare în mizerie a tuturor, egalizare ce pare a fi temelia indispensabilă, pe care să poată fi clădită lumea socialistă de mâine".

„Când conducerea germană s-a hotărât să spună că acest război nu va fi câştigat decât de Germania sau de Rusia, ea a afirmat nu numai un adevăr neîndoielnic, dar şi implicit convingerea nestrămutată că lumea

de mâine va fi neapărat clădită pe bază socialistă şi că aceasta va fi organizată numai de germani sau de ruşi, după cum victoria va fi a unora sau a altora. Căci victoria va însemna nu numai dreptul, dar şi posibilitatea pentru acel de partea cui va cădea ea, de a organiza lumea de mâine".

După o audienţă la Goebbels, în ziua de 3 martie 1944, ministrul român transmitea la Bucureşti: „Pentru a intra în ideea urmărită de mine, i-am arătat că grija cea mai mare a noastră în prezent este primejdia rusă. D-sa s-a lăsat imediat angajat în acest subiect. Din tot ce a spus reiese că înfrângerea Rusiei este încă considerată de conducerea germană ca singura soluţie a rezolvării favorabile a războiului. În tot ceea ce d-sa scrie se oglindeşte limpede această idee. Departe de a fi protagonistul unei înţelegeri germano-sovietice cum se susţine uneori în presa neutră, silinţa d-sale principală este de a contribui neîncetat prin cuvântările şi articolele sale a deschide ochii englezilor în special asupra erorii istorice ce fac luptând pentru victoria bolşevismului.

În altă ordine de idei, d-sa mi-a vorbit cu multă pasiune de trădarea Italiei, accentuând că Italia a încetat de a mai fi o mare putere şi că în viitor nimeni nu se va mai alia cu ea deorece va lipsi încrederea necesară pentru aceasta.

Remarc cu această ocazie că în toate conversaţiile de ordin politic ce am aci cu diferite personalităţi germane, revine cu insistenţă vădită chestiunea trădării Italiei. Acest lucru se datoreşte informaţiilor de cafenea culese de unii agenţi germani la noi, conform cărora ar exista în România o oarecare tendinţă de repetare a gestului mareşalului Badoglio. Spre informarea dvs. sunt obligat să raportez că la aceasta contribuie şi unele indiscreţiuni din partea noastră. Aci se ştie bunăoară că Oficiile noastre diplomatice din ţările neutre au instrucţiuni să întreţină relaţii amicale cu reprezentanţii Guvernului mareşalului Badoglio".

La rândul său, generalul Ion Gheorghe dăduse lui Goebbels „asigurări că România poate fi considerată azi ca fiind regiunea politică cea mai liniştită, cea mai sigură şi cea mai consolidată din întreaga Europă".

Chiar şi un mic detaliu, dacă prezintă interes politic pentru Bucureşti, generalul Ion Gheorghe nu ezită să-l telegrafieze. La 17 martie 1944, spre exemplu, se văzuse cu înaltul reprezentant german în probleme economice Neubacher, care în timpul unui dejun s-a adresat ministrului român cu cuvintele „Trăiască România Mare!"

Între solicitările Legației române de la Berlin am întâlnit una referitoare la activitățile de presă: „A se face tot posibilul să se trimită la Berlin 2–3 corespondenți de ziare de valoare confirmată, români de baștină, cu practică ziaristică suficientă, cu talent, cunoscători ai limbii și culturii germane. Aceștia ne-ar putea fi de un folos neprețuit".

La 6 aprilie 1944, Direcția Cabinetului și a Cifrului, condusă de Gr. Niculescu-Buzești a primit următoarea telegramă cifrată — strict secretă — semnată de generalul Ion Gheorghe: „Sunt informat din sursă finlandeză că noile condiții de pace propuse de Soviete Finlandei sunt mult atenuate. Sovietele ar fi renunțat la Hangoe și Viborg. De asemenea rușii ar fi schimbat formula pretenției de internare a forțelor germane din Finlanda în aceea de numai «izolarea» acestor forțe, ceea ce nu prezintă nici o claritate".

O telegramă interesantă a transmis generalul Ion Gheorghe la București în ziua de 7 aprilie 1944, în care se arată cum întreaga presă germană consacrase prima pagină interviului dat de Ribbentrop reprezentantului Agenției „Rador". Titluri mari subliniau „asigurarea că soldatul german va apăra România ca și propria sa patrie". Ministrul român observa că era „fără îndoială mărturisirea și angajamentul Germaniei față de România și ca atare înregistrarea unui succes pentru noi". Numai că — afirma generalul Ion Gheorghe — „pentru informarea dvs., raportez că interviul a fost pe de-a -ntregul ticluit și că reprezentantul Agenției «Rador» nu numai că nu a văzut pe Ribbentrop, dar nici nu a avut cunoștință de conținutul interviului, fiind plecat chiar la București". Altminteri, ministrul român protestase la Ministerul Afacerilor Străine de la Berlin, împotriva „procedării care-l pusese în fața unui fapt împlinit".

Ministrul român la Berlin se plângea într-un raport de lipsa gazetelor românești la chioșcurile germane. El propunea chiar cota unor publicații care să fie trimise în Germania: *Curentul* — 1.000 exemplare; *Universul* — 1.000; *Timpul* — 500; *Viața* —500.

Struțism politic

Adresându-se vicepreședintelui Mihai Antonescu, generalul Ion Gheorghe releva la 25 aprilie 1944: „Se poate spune că ne aflăm în prezent la sfârșitul uneia din cele mai importante faze ale războiului, și anume la aceea a campaniei iarna 1943/1944, gata a păși la faza de

operaţiuni militare şi de acţiuni politice a verii 1944, care pare a fi cea decisivă a acestui război".

Finalul raportului dă măsura competentului analist: „Aşadar, Germania trebuie repede înfrântă, doreşte Rusia, pentru ca posibilităţile ei de ajutorare la refacerea Rusiei să nu fie complect sleite. Germania trebuie apoi repede înfrântă pentru ca forţele ei militare, încă impresionante, să nu poată fi întoarse din nou, eventual, contra Rusiei, în cazul când anglo-americanii şi-ar transforma ezitarea vădită de până acum de a debarca în Europa, într-o amânare *sine die* a unei astfel de operaţiuni. Rusia nu poate fi liniştită faţă de o astfel de eventualitate; ea n-ar mai suporta cu succesul de până acum o nouă refulare spre est.

La rândul lor, anglo-americanii vor să doboare Germania cât mai repede posibil, pentru a scurta la maximum durata unui atât de costisitor război şi pentru teama unei defecţiuni morale pe care ar putea-o provoca un greu efort îndelungat, insuportabil pentru o structură socială şi economică bazată pe liberalismul capitalist. Dar Germania trebuie doborâtă cât mai repede posibil pentru teama, mai ales, ce o au anglo-americanii de agravarea fatală a problemelor politice legate de acest război şi a căror rezolvare, până acum, a trebuit să fie întotdeauna făcută în detrimentul lor, numai şi numai pentru a nu indispune Rusia. Japonia apoi nu trebuie lăsată prea mult să se întărească pentru o lungă rezistenţă, în cazul când grosul forţelor anglo-americane vor trebui să fie încă prea mult timp fixate în regiunea europeană, contra Germaniei.

Iată deci atâtea şi atâtea cauze, care deşi izvorâte din urmărirea unor scopuri diferite, duc la aceeaşi necesitate pentru «Naţiunile Unite», a lichidării cât mai rapide a rezistenţei Germaniei."

În conformitate cu dispoziţiunile Legii nr. 215/1944, pentru organizarea Ministerului Afacerilor Străine, generalul Ion Gheorghe a fost reconfirmat prin Decretul nr. 1104 din 30 aprilie 1944, semnat de Mareşalul Ion Antonescu, în funcţia de trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar (cls. II) al României la Berlin.

Generalul Ion Gheorghe şi-a dovedit simţul obiectivităţii în judecăţile sale faţă de erorile politice ale conducerii germane, cu prilejul unui impresionant raport confidenţial trimis lui Mihai Antonescu la 7 mai 1944: „Manifestările politice din ultimul timp, ale conducerii germane cu ocazia vizitei d-lui Mussolini la Marele Cartier General german, precum şi felul în care este privită şi tratată, atât de oficialitate cât şi de presa germană, problema ungară, îmi sugerează unele reflecţii asupra

conducerii germane, rămasă încă, cu toate marile frământări şi evenimente petrecute în timpul din urmă, la vechile ei linii.

Lipsă de imaginaţie sau struţism politic?

Şi una şi alta!"

„Dorinţa poate sinceră a conducerii germane de a-şi asocia partenerii grupaţi în sistemul Axei pentru această luptă de renaştere a Europei, a fost învinsă şi depăşită de concepţia rasială şi de credinţa în resursele şi drepturile de rasă superioară a poporului german...

Trag o singură concluzie: aceea că, în preajma marii încăierări finale şi decisive ce stă să înceapă, Germania nu găseşte altă înfăţişare politică cu care să se prezinte în această luptă hotărâtoare pentru însăşi soarta lumii, decât cu aceea nutrită de iluziile politice, dovedite de mult deşarte, Axa şi secundul cel mai favorit al acesteia, Ungaria!

Cu aceste iluzii perimate, ca şi cu aceea a luptei contra bolşevismului!

Căci tot struţismul şi lipsa de imaginaţie au făcut ca Germania să persiste în această formulă, de mult învechită, a luptei contra comunismului, în speranţa de a putea ralia, în lipsa altui steag de luptă, popoarele europene la lupta pentru salvarea Continentului. Aceasta, după ce înşişi ruşii au arătat şi celor mai naivi, că lupta ce se dă acum, este una în care este mai puţin vorba de comunism, ci mai mult de imperialismul rus. Acelaşi imperialism rus, cunoscut de mult dar numai îmbrăcat sub o haină nouă, care va fi, şi este chiar pe cale, să fie aruncată imediat ce nu va mai fi nevoie de ea.

Deci nu numai lupta contra bolşevismului rus, ci mai ales contra imperialismului rus. Dar pentru o asemenea formulă de luptă, Germania n-a putut face ca propriul ei imperialism să fie apreciat cu simpatie de popoarele europene, pe care ea a căutat să le ralieze la o luptă comună.

Să nu se creadă însă că toate aceste iluzii politice nu ar fi considerate de conducerea germană ca atare, numai că ea este silită să meargă înainte, însoţită de iluzii! Ele sunt cu toate cele întâmplate în Italia şi Ungaria, încă dragi conducerii germane, deşi ea ştie, că iluziile cele mai dragi sunt, în acelaşi timp, cele mai periculoase. Totuşi, ea nu se poate despărţi de ele, fiind însăşi opera ei!"

Semnificativ se arată a fi şi conţinutul telegramei cifrate trimise de la Berlin la 9 mai 1944: „Sunt informat că mai toţi corespondenţii de ziare germani în România şi în special corespondentul Agenţiei «Transocean», trimit rapoarte confidenţiale foarte îngrijorătoare asupra

stărilor de lucruri de la noi. Se spune că autoritatea Statului trece printr-o gravă criză, că moralul nostru este greu atins..."

Reacţia lui Mihai Antonescu se desprinde clar de pe însemnarea autografă făcută pe textul telegramei generalului Ion Gheorghe: „Am protestat personal la von Killinger, că nu putem tolera asemenea defăimări şi dl. corespondent de la «Transocean» să fie rechemat".

În aceeaşi zi de 9 mai 1944, ministrul român la Berlin telegrafia: „Rog a aproba venirea mea la Bucureşti pentru patru zile".

O dare de seamă detaliată a transmis generalul Ion Gheorghe lui Mihai Antonescu, la 18 mai 1944, în legătură cu modul în care fusese sărbătorită ziua naţională a României (10 Mai) în Germania. Se remarca aria de cuprindere: Capitala Reichului, oraşele de provincie — pretutindeni unde se găseau Consulate sau Lectorate române. Se evidenţia, de asemenea, „răsunetul foarte puternic în opinia publică şi în presa germană a sărbătoririi zilei naţionale a României".

În ziarul german *Deutsche Allgemein Zeitung* din 3 mai 1944 fusese publicat articolul *Sud-estul în fierbere,* în care „sub forma unei corespondenţe din Belgrad, se lăsa să se întrevadă că în România domneşte, de fapt, o atmosferă ostilă Germaniei şi încerca să pună într-o lumină nefavorabilă Guvernul român, susţinând că «anumite cercuri guvernamentale... au încuviinţat propaganda lui Maniu», dând poporului german o falsă impresie asupra ţinutei politice a României".

Generalul Ion Gheorghe menţiona asigurător în finalul notei diplomatice: „Ca urmare a protestului meu, Ministerul Afacerilor Străine german mi-a răspuns că redacţia ziarului sus-numit a primit avertismentul necesar".

Invazia

Ultimul raport confidenţial, de o extensie neobişnuită dar şi de sumbre reflecţii, l-a expediat generalul Ion Gheorghe lui Mihai Antonescu în ziua de 7 iunie 1944:

„Invazia cea mult aşteptată a început în fine!... Anglo-americanii s-au hotărât să înceapă invazia... şi din calcul politic: de a nu se găsi în momentul speratei prăbuşiri germane, în afara Europei, şi deci, cu drepturi minore în a-şi spune cuvântul lor la împărţirea prăzii".

„Din această încăierare, fiecare aşteaptă, desigur, venirea cât mai repede a deciziei. Din nenorocire decizia nu va veni însă atât de cu-

rând, cum se crede sau cum se dorește! Căci fiecare din partidele angajate în luptă sunt încă prea puternice, pentru ca una sau alta să se prăbușească atât de repede. Va fi, dimpotrivă, o luptă teribilă, de jertfe încă de neînchipuit...

Sunt convins că pionii jocului acestuia tragic, care este războiul de față, sunt greșit puși...

De aceea credem că în dosul frontului de luptă crâncenă ce se va naște pe pământul Franței, stau, de o parte, posibilitățile de revenire la cumințenie ale anglo-americanilor, spre o salvare a lumii civilizate, iar de alta, rânjetul sinistru al bolșevismului, care își așteaptă prada.

Cine va învinge din lupta din vest?

Repet, nici anglo-americanii, nici germanii, ci spiritul de salvare al civilizației mondiale, ori anarhia bolșevică!

Primiți vă rog, domnule vicepreședinte al Consiliului, asigurarea prea înaltei mele considerațiuni".

Generalul Ion Gheorghe a avut o curioasă convorbire amicală cu ministrul Schmidt, directorul Direcției de Presă și Informații din Ministerul Afacerilor Străine german. La 16 iulie 1944 a raportat conținutul acelei conversații politice, lui Mihai Antonescu la București. Discuțiile fuseseră axate asupra situației militare și politice europene a momentului respectiv. La întrebarea ministrului român dacă ar exista perspectiva unei apropieri dintre Germania și Anglia, ministrul Schmidt a dat un răspuns stupefiant: „Da, există totuși o posibilitate. Aceea de a face frică Angliei! La ceasta s-ar ajunge, angajând, numai *pro-forma*, tratative cu Sovietele. Ar fi de ajuns ca Anglia să simtă acest lucru, pentru ca să accepte ea însăși tratative, de teamă de a nu se reveni la situația din 1940.

— Ați încercat ceva în acest sens?, întreabă generalul.

— Nu încă, a răspuns dl. Schmidt, și *aceasta* din teama ce avem de a nu speria pe aliații noștri, în special pe dvs. (adică România)".

În altă ordine de idei, dintr-o telegramă cifrată expediată la 21 iulie 1944 de la Berlin la București, am reținut următoarea informație a generalului Ion Gheorghe: „Am întors o vizită noului ministru ungar la Berlin. Cu această ocaziune d-sa a revenit insistent la asigurările ce mi-a făcut anterior că noua conducere a Ungariei ar fi animată de cele mai bune intenții privitoare la România și că dorința ei ar fi de a se lichida toate conflictele ce ar exista între Ungaria și România.

I-am răspuns amintindu-i de manifestările politice ale vicepreşedintelui Consiliului ungar, generalul Ratz, care este în contrazicere flagrantă cu intenţiile ce pretinde a avea Şeful Guvernului ungar.

În general aceste intenţii nu sunt în prezent decât vorbe goale întrebuinţate numai în sensul propagandist fără să se fi trecut la vreun gest concret".

De la o vreme, Mihai Antonescu făcea intervenţii după intervenţii la Berlin — prin intermediul Legaţiei române — pentru repatrierea din Germania a unor evrei de cetăţenie română. Ultimele două telegrame cifrate semnate de ministrul român la Berlin privesc astfel de cazuri.

La 26 iulie 1944, generalul Ion Gheorghe raporta direct lui Mihai Antonescu: „Am onoarea a vă face cunoscut că Ministerul Afacerilor Străine mi-a comunicat că cetăţeana română de origine etnică evreiască Elena Iliescu a fost transportată, conform măsurilor generale luate contra evreilor, într-un lagăr de muncă din est. Locul unde se află în prezent nu poate fi stabilit şi eliberarea ei nu este posibilă înainte de terminarea războiului".

Cea de-a doua telegramă poartă data de 31 iulie 1944 şi este adresată tot vicepreşedintelui Mihai Antonescu: „Drept răspuns la telegramele dvs. cifrate nr. 1101, 2588, precum şi la adresa nr. 102379 din 3 iunie a.c., referitoare la eliberarea şi repatrierea doctorului Victor Balter şi a soţiei sale, am onoarea a vă face cunoscut că Auswärtiges Amt (Ministerul Afacerilor Străine) a răspuns la intervenţiunile mele în sensul că autorităţile competente au fost sesizate de acest caz şi că rezultatul ne va fi comunicat după terminarea cercetărilor".

Este, prin urmare, limpede că ministrul României la Berlin n-a ştiut nimic în acel timp despre practicile „soluţiei finale" aplicate de nazism evreilor.

(Acest capitol a fost elaborat pe baza documentelor studiate în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, Fond Germania, vol. 93, 94.)

PREȚUIREA MARELUI ISTORIC GERMAN ANDREAS HILLGRUBER

În excepționala sa lucrare *Hitler, Carol al II-lea și Mareșalul Antonescu* — a cărei ediții în limba română a fost publicată de noi la Editura Humanitas în anul 1994 — prodigiosul istoric german are multe referiri la generalul Ion Gheorghe, atât în calitatea sa de ataşat militar şi de ambasador al României la Berlin, cât mai cu seamă ca autor al cărții *Rumäniens Weg zum Satellitenstaat* (*Calea României spre Statul satelit*), apărută în anul 1952 la Heidelberg.

Andreas Hillgruber a tipărit lucrarea mai sus citată în anul 1954. Apariția acestei cărți singulare în peisajul istoriografic a fost precedată de un travaliu științific titanic, după cum reiese și din impresionantele surse documentare și note bibliografice anexate volumului. Istoricul german nu s-a mulțumit doar să consulte, să folosească o seamă de informații sau de judecăți de valoare din cartea generalului Ion Gheorghe. Dimpotrivă, a profitat de faptul că fostul ambasador român la Berlin domicilia în Germania Occidentală și a reușit să poarte discuții îndelungi cu generalul român. Edificatoare în acest sens ne sunt desele adnotări bibliografice făcute de Hillgruber în cartea sa, în genul „Comunicări făcute autorului de generalul Ion Gheorghe la 15 ianuarie 1953".

Prestigiosul istoric german are în cartea citată trei precizări interesante, vis-à-vis de situația în care s-a aflat ambasadorul Ion Gheorghe în urma „loviturii de Palat", — transformată în lovitură de Stat și confiscată de comuniști — de la 23 august 1944. Prima precizare: „După ce ministrul plenipotențiar român la Berlin, generalul Ion Gheorghe, a refuzat să devină șeful unui Guvern fantomă, Hitler s-a hotărât să facă acum ceea ce refuzase permanent până atunci: anume, el a încercat să colaboreze cu Garda de Fier, sperând ca astfel să câștige pentru partea germană cel puțin unele părți din Armata română" (A.H., pagina 267, în ediția noastră din 1994).

Cea de-a doua precizare: „În ziua de 24 august 1944, orele 17,00, radiodifuziunea germană a anunțat că «un șef al Gărzii de Fier care fusese condamnat la moarte în România» a preluat conducerea unui «Guvern național român».

...Pentru Horia Sima însă greutățile s-au ivit de la început. Curând s-a constatat că declarația sa potrivit căreia ar avea în România peste 60.000–80.000 de adepți, care ar putea desfășura acolo o activitate de partizani, nu corespundea realității. De asemenea, nu a putut fi realizată nici ideea constituirii unui «Guvern național» pe bază mai largă. Ministrul plenipotențiar la Berlin, generalul Ion Gheorghe, a refuzat să participe, căci el era atât împotriva lui Sima cât și împotriva Guvernului Sănătescu" (A.H., p. 268).

„Guvernul fantomă" s-a constituit la Viena abia la 10 decembrie 1944. Era compus din Horia Sima — președinte al Consiliului de Miniștri; Vasile Iașinschi — ministru de interne, sănătate, muncă și ocrotiri sociale; Corneliu Georgescu — ministru de finanțe; Mihai Sturdza — ministru de externe; Grigore Manolescu — ministrul propagandei; generalul Platon Chimoagă — ministru de război; Ion Sân-Giorgiu — ministrul instrucțiunii publice; Vladimir Christi — ministrul cultelor și artelor; Emil Popa — secretar general la Ministerul de Interne; Ion Ionică — directorul general la Ministerul Cultelor și Artelor. Ultimii trei miniștri nu erau membri ai Mișcării Legionare. Odată cu capitularea Germaniei, la 8/9 mai 1945, s-a destrămat și Guvernul constituit de Horia Sima în spațiul german.

Iar cu referire la generalul Constantin Sănătescu, antipatiile au fost reciproce, fiindcă în *Jurnalul generalului Sănătescu*, tipărit în anul 1993 de Editura Humanitas, aflăm un paragraf pe cât de contradictoriu în fond, pe atât de pătimaș și inelegant ca formă: „3 august 1944. Cu Buzești am fost la Snagov, unde am întâlnit pe Maniu și Mihai Popovici. Am analizat evenimentele externe și interne. Dacă Guvernul (Antonescu) nu trimite delegat la Moscova, apoi vom trimite noi pe generalul Aldea. Am luat înțelegere a face o întrunire cu generalul Aldea și cu câțiva generali ce sunt în București veniți de pe front. Am dejunat la Snagov cu Buzești care mi-a citit câteva telegrame de la generalul Ion Gheorghe, ministru la Berlin, care arată situația gravă din Germania. Se pare că Grupul de armate de nord a pierdut legătura pe uscat cu Germania, comunicând doar pe Mare. Multe trupe sunt în debandadă. În Finlanda s-a schimbat Președintele, probabil în vederea ieșirii din acțiune. Generalul Ion Gheorghe este un mare vinovat, căci în calitatea sa de ministru la

Berlin ne-a indus tot timpul în eroare asupra stării şi posibilităţilor germane. E un germanofil, fiind căsătorit cu o germancă" (p. 158).

A treia precizare făcută de A. Hillgruber: „Ion Gheorghe, care i-a urmat lui Raoul Bossy începând din 28 iunie 1943, a rămas în Germania, deşi fără vreo funcţie, şi a fost internat de americani în mai 1945" (A.H., p. 404).

În lucrarea *Hitler, Carol al II-lea şi Mareşalul Antonescu* sunt inserate şi câteva greşeli de datare strecurate în cartea generalului Ion Gheorghe. Bunăoară, generalul român fixa „începutul lunii aprilie 1941" pentru întâlnirea Hitler-Antonescu referitoare la iminentul război antisovietic; în realitate, decisiva convorbire între cei doi Conducători de Stat a avut loc în zilele de 11-12 iunie 1941.

Încă o corectare operată de Hillgruber la o inadvertenţă a generalului Ion Gheorghe: nu în martie, ci la 25 noiembrie 1942 a avut loc reuniunea aniversară a Pactului Tripartit, la care aderaseră şi alte State, între care şi România; totodată, Hillgruber făcea rezerve şi asupra titlului folosit de generalul Ion Gheorghe — *Confirmarea* aderării la Pactul Tripartit.

Generalul Ion Gheorghe a reţinut greşit — susţinea Hillgruber — luna martie 1943, ca moment al unei noi întâlniri Hitler-Antonescu; în realitate acea întâlnire avusese loc în luna aprilie 1943 (A.H., p. 379). Numai că generalul Ion Gheorghe afirmă că au existat două întâlniri între Hitler şi Antonescu, în martie şi în aprilie 1943 (I.G., pp. 266– 267, în cartea de faţă).

În două cazuri, istoricul Hillgruber a constatat neverosimilitatea afirmaţiilor făcute de generalul Ion Gheorghe în cartea sa. Este vorba de mobilurile care l-au îndemnat pe Mareşalul Antonescu să propună (sau să accepte — aici este controversa!) în 1942 o contribuţie sporită a României la războiul antisovietic (A.H., p. 372); şi mai este discuţia despre motivele înlocuirii generalului Speidel la şefia Misiunii aviaţiei militare germane din România (A.H., p. 376). Observaţiile lui Hillgruber sunt ele însele discutabile; personal, înclinăm să dăm dreptate celor afirmate de generalul Ion Gheorghe (I.G., p. 176, 229).

Există în cartea lui Andreas Hillgruber o observaţie justă la care subscriem pe de-a întregul: generalul Ion Gheorghe a exagerat ca un împătimat asupra rolului negativ avut de Mihai Antonescu în cadrul regimului politic din anii 1940–1944 — preşedinte interimar al Consiliului de Miniştri şi ministru de externe pe care ultimul ambasador român la Berlin îl judecă aspru, sfârşind prin a-l socoti drept „groparul României". Desigur că nici osanale nemeritate nu trebuiesc aduse personalităţii secondantului Mareşalului Antonescu. Mai degrabă — ca

totdeauna în viață și în istorie — adevărul, relativ și acesta, trebuie căutat undeva la mijlocul atitudinilor pro și contra Mihai Antonescu.

Coroborând datele din cele două lucrări semnate de istoricul Andreas Hillgruber și de generalul Ion Gheorghe, se pare că au existat 12 întâlniri între Conducătorii Statelor german și român, Hitler și Antonescu. La cele opt îndeobște cunoscute și atestate ca atare — 22/25 noiembrie 1940; 14/15 ianuarie 1941; 11/12 iunie 1941; 11 februarie 1942; 10/11 ianuarie 1943; 12/13 aprilie 1943; 23/24 martie 1944; 3/4 august 1944 — Hillgruber mai adaugă două: 10 octombrie 1942; 25/28 februarie 1944, generalul Ion Gheorghe consemnează și el una: martie 1943, iar împreună (Hillgruber și Ion Gheorghe) evocă încă o întâlnire Hitler-Antonescu, la 2/3 septembrie 1943.

DOSARUL UNEI FALSE CONDAMNĂRI LA MOARTE

Intriga de la Berna

Din păcate, pentru luna august 1944 nu se află în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe nici un document diplomatic emanat de la Legația României la Berlin.

Știm din alte surse că generalul Ion Gheorghe a refuzat propunerea lui Hitler și Ribbentrop de a forma un Guvern „fantomă" în Germania, după cum a refuzat și invitația lui Horia Sima de a prelua portofoliul Războiului în „Guvernul Național Român" de la Viena.

Abia la 7 octombrie 1944, aflăm o „telegramă în clar" de la Legația română din Berna, în care este nominalizat generalul Ion Gheorghe:

„Departamentul politic îmi comunică următoarea telegramă din partea domnului Mihai Popescu:

«Le Général Ion Gheorghe, suivi par le Capitaine Fintzesco, le secrétaire de presse Amzar et l'attaché social Oreste Popesco, se mettant par leur attitude hors du cadre de la mission, j'ai pris la direction de la Légation. Les membres de la Légation se trouvent à leurs domiciles. Le traitament des autorités allemandes est correct. Le ministre Solacolu et Dan de Belgrade se trouvent à Buckow. Les ministres Stanesco et Zabrowsky et leurs collaborateurs se trovent aux Consulats respectifs. De nos Consulats de Paris, Bruxelles et Utrecht aucune nouvelle.

Le fais des efforts pour confier la représentation et la défense de nos désirable que l'échange avec les diplomate allemands de Bucarest ait lieu aussi tôt que possible.

Signé Mihai Popesco»

Atanasiu"

Acea telegramă are pusă o rezoluție semnată de Eugen Filotti: „9 octombrie 1944, Direcției Personalului, cu copiile telegramei în clar trimise — din ordinul domnului ministru Buzești — la Ministerul de Război, și cu nota de serviciu pentru destituire".

Nota de serviciu este semnată de același Eugen Filotti:

„Din ordinul domnului ministru Niculescu-Buzești se vor întocmi formele pentru destituirea d-lui general Ion Gheorghe, fost ministru al României la Berlin și a d-lui Amzer, fost secretar de presă pe lângă aceeași Legație, care, potrivit informațiilor transmise de Legația noastră din Berna, au luat atitudine împotriva Guvernului țării".

Rezoluția Direcției Personalului: „S-au făcut formele de destituire pe data de 10 octombrie 1944".

Așadar, aceiași Pella, Atanasiu și Popescu de la Legația română din Elveția, dimpreună cu Gr. Niculescu-Buzești — de acum titularul portofoliului Externelor — aceiași cu care generalul Ion Gheorghe avusese prelungite conflicte „diplomatice", urziseră acum lovitura de grație pentru incomodul ministru român de la Berlin.

Telegrama de la Berna preciza limpede: „se mettant par leur attitude de hors du cadre de la Mission, j'ai pris la direction de la Légation". Și totuși...

Ministrul de război, generalul Mihai Racoviță, s-a precipitat, la rându-i, adresându-se colegului său de la Externe Niculescu-Buzești, la 14 octombrie 1944:

„Am onoarea a vă face cunoscut că am luat act de informația domniei voastre, în legătură cu atitudinea generalului Ion Gheorghe, fost ministru al României la Berlin și a aghiotantului acestuia.

Vă rog să binevoiți a dispune să ni se trimită o copie de pe comunicarea Legației din Berna pentru a ne servi drept acte, la măsurile ce se vor lua în contra acestor ofițeri".

Destituirea

Ministrul Gr. Niculescu-Buzești, deși aglomerat cu atâtea chestiuni importante și urgente la conducerea Ministerului Afacerilor Străine, nu va pregeta să întocmească însuși formele de destituire a ultimului ministru al României la Berlin. Iată textul raportului ministerial înaintat Regelui Mihai I:

„Sire,

Am onoarea a propune Majestății Voastre destituirea domnului general Ion Gheorghe, din postul de trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Berlin, pentru pactizare cu inamicul.

Dacă Majestatea Voastră va aproba această propunere, o rog respectuos să binevoiască a semna aci — alăturatul proiect de Decret.

Sunt cu cel mai profund respect
Sire,
al Majestății Voastre
prea plecat și prea supus servitor
Ministrul Afacerilor Străine
Gr.N. Buzești"

Decretul Regal a fost semnat la 21 octombrie 1944. Ministrul României la Berlin era „destituit din funcțiune pe data de 10 octombrie 1944, pentru pactizare cu inamicul".

O copie de pe Decretul Regal a fost de îndată trimisă de Ministerul Afacerilor Străine, șefului Marelui Stat-Major.

Foștii colegi de la Legația română din Elveția și din Ministerul Afacerilor Străine au mai recurs la o diversiune, cu scopul de a-l compromite iremediabil pe generalul Ion Gheorghe în ochii mai marilor noului regim politic de la București. Consilierul de legație Al. Scrădeanu — în numele ministrului afacerilor străine și consulul general Al. A. Botez semnau la 11 noiembrie 1944 următoarea corespondență adresată ministrului subsecretar de Stat al Aerului:

„Avem onoarea a vă aduce la cunoștință, după cum ne informează însărcinatul nostru cu afaceri în Elveția, că în urma îndemnului generalului Ion Gheorghe, fostul nostru ministru la Berlin, membrii Comisiei aeronautice române din Germania au luat atitudine împotriva Guvernului român.

În consecință vă rugăm să binevoiți a dispune să li se aplice cuvenitele sancțiuni."

Rezoluția subsecretarului de Stat al Aerului, generalul Gh. Wassliu: „1. Comunicare Marelui Stat-Major; 2. Idem Ministerului de Război; 3. Cine sunt acești membri?"

La 20 noiembrie 1944, Subsecretariatul de Stat al Aerului din cadrul Ministerului de Război a trimis Marelui Stat-Major lista celor cinci membri ai Comisiei aeronautice române din Germania, care „în urma îndemnului generalului Ion Gheorghe, fost ministru la Berlin, au luat atitudine împotriva Guvernului român".

Nu mult după aceea, la 11 decembrie 1944, noul ministru de război, generalul I. Negulescu a prezentat Regelui Mihai I un raport, în urma căruia s-a semnat Decretul Regal:

„Având în vedere art. 48 din Legea asupra înaintării în Armata de Uscat, modificat şi complectat prin Decretul-Lege nr. 196 din 27 ianuarie 1944, publicat în *Monitorul Oficial* nr. 23 din 28 ianuarie 1944, precum şi hotărârea Consiliului Superior al Oştirii, luată prin procesul verbal nr.11/1944;

Am decretat şi decretăm:

Art. I — Se aprobă de noi, trecerea din oficiu în poziţiunea de retragere pe data Decretului, prin aplicarea art. 48 din Legea asupra înaintărilor în Armata de Uscat, a următorilor ofiţeri:

General de brigadă

Gheorghe S. Ion, de la dispoziţia M. St. M. (fost ministru al României la Berlin).

Motivul: a întreprins acţiune politică personală (art. 48, alin. h din L. I. A)

.....

Dat în Bucureşti, la 13 decembrie 1944".

O copie de pe Decretul Regal nr. 2414 a fost trimisă de Ministerul de Război, Marelui Stat-Major, la 3 ianuarie 1945. O a doua copie a fost expediată pe adresa Ministerului Afacerilor Străine.

Primul care s-a sesizat în privinţa confiscării bunurilor din ţară ale generalului Ion Gheorghe a fost Ministerul Afacerilor Interne. Într-o notă adresată la 19 decembrie 1944 Preşedinţiei Conisliului de Miniştri, acest Departament arăta că generalul Ion Gheorghe era proprietarul unui imobil (din 1932) situat în Bucureşti, str. Ciprian Porumbescu nr. 4, şi, de asemenea, avea închiriată caseta nr. 158 la Banca Comercială Italiană şi Română.

De aici demersul M. A. I. către Guvern: „Dat fiind că generalul Ion Gheorghe a fost destituit din funcţia de ministru al României la Berlin, pentru pactizare cu inamicul, Ministerul Afacerilor Interne roagă pe domnul preşedinte al Consiliului de Miniştri să binevoiască a dispune punerea chestiunii sale în discuţia primului Consiliu de Miniştri, pentru a hotărî dacă intră în rândul persoanelor acuzate de crimă de război, în care caz să se indice şi măsurile asiguratoare asupra bunurilor sale mobile şi imobile, aflate în ţară, implicit deci şi verificarea safe-ului ce numitul are la Banca Comercială Italiană şi Română".

Pe această notă a M. A. I., există două rezoluţii ale secretarului general al Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, Ripoşanu. Prima, din 19 decembrie 1944: „Se va supune d-lui prim-ministru Rădescu". A doua

rezoluţie este din 20 decembrie 1944: „Va fi trecut pe lista criminalilor de război".

Cabala radiofonică

În seara zilei de 5 ianuarie 1945, ora 22,30, la Postul de Radio „Dunărea", de la Viena, a fost înscenată o cuvântare, de fapt un *Apel adresat poporului român,* rostit, chipurile, de către „generalul Ion Gheorghe, fost ministru al României la Berlin, care după trădarea de la 23 august 1944 a rămas în Capitala Reichului".

Cineva din anturajul Postului de Radio „Dunărea", la curent cu refuzul generalului Ion Gheorghe de a face parte din Guvernul constituit de Horia Sima la Viena, a pus la cale abjecta substituire de persoană.

Prezentăm, în cele de mai jos, textul acelui *Apel,* redactat într-un stil şi cu o terminologie neîntâlnite în tot scrisul generalului Ion Gheorghe.

„Fraţi români şi iubiţi camarazi!

Mă adresez vouă cu vorbe cinstite, pentru a vă arăta adevărata situaţie de astăzi a ţării noastre şi perspectivele de viitor.

Socot că acum vă daţi bine seama de ceea ce a însemnat actul mârşav de la 23 august 1944.

Onoarea ţării şi a armatei a fost terfelită de o clică de inşi care nu au avut şi nu au altă legătură cu România decât cea dictată de interesele lor personale. Aceste triste figuri, periculoşi agenţi ai francmasoneriei, s-au întrecut care de care să vândă pe mai mulţi arginţi onoarea şi trupul ţării. Ei nu ne-au trădat numai pe noi cei vii, ci şi pe cei morţi. Ei au profanat memoria celor 300.000 mucenici ai neamului. Dar nici asta nu le-a fost de ajuns; trădătorii au pus armata noastră să lupte împotriva adevăraţilor lor fraţi de arme şi suferinţă.

Aceşti falşi profeţi socot poate că vor reuşi de data aceasta, însă ei nu-şi dau seama că zicala «istoria se repetă» va fi valabilă mai repede decât cred ei.

Din fericire, toată lumea ştie că trădarea nu va apăsa poporul, ci numai pe aceia care au înfăptuit-o, în frunte cu jidanii şi cu francmasonii, autorii morali.

Se mai găseşte oare cineva care să creadă că o nouă aşezare a ordinei în Europa va fi posibilă să fie înfăptuită de hoardele bolşevice? Nu, niciodată!

Cei care v-au trădat își dau seama că zilele lor sunt numărate. Colosul german este încă în picioare și își va spune cuvântul cât de curând.

Frați români, iubiți camarazi!

Salvarea noastră nu poate veni decât de la noi înșine. Voi care ați fost înșelați, nu trebuie să mai credeți în tânguielile fariseilor. Ridicați-vă și mergeți alături de armata germană, adevărata lumină a noastră.

Hoardele bolșevice care ne-au cotropit țara au început a trosni din încheieturi, iar noi trebuie să începem a le da lovituri în plin.

Vă vestesc că pe poziția noastră de luptă fâlfâie iarăși steagul și lupta a reînceput".

„Vânătoarea de vrăjitoare"

Jurnalul nr. 188 al Consiliului de Miniștri reprezintă astăzi un document istoric de mare relevanță:

„Consiliul de Miniștri, în ședința sa de la 29 ianuarie 1945,

Luând în deliberare măsurile legale în vederea stabilirii răspunderilor celor *vinovați de crime de război*;

Având în vedere dispozițiile art. 14 din Convenția de Armistițiu, publicată în *Monitorul Oficial* nr.219 din 22 septembrie 1944;

În baza dispozițiunilor art. 5 și 7 din Legea nr.50, publicată în *Monitorul Oficial* nr.17 din 21 ianuarie 1945,

Decide:

Art. I. — Ordonă arestarea persoanelor mai jos arătate, bănuite de a fi comis crime de război și deferirea lor acuzatorilor publici, spre cercetare și instrucție:

1. *Ion Antonescu,* fost președinte al Consiliului de Miniștri

2. *Mihai Antonescu,* fost vicepreședinte al Consiliului de Miniștri"...

Ultimul (al 89-lea) de pe acea listă figurează „*generalul Ion Gheorghe,* fost ministru la Berlin.

Art. II. — Ratifică toate măsurile privative de libertate luate în mod provizoriu înainte de 29 ianuarie 1945, împotriva persoanelor prevăzute în acest jurnal.

Art. III. — Domnul ministru de justiție este însărcinat cu executarea acestui jurnal".

Semnau: *generalul N. Rădescu, Petru Groza, Lucrețiu Pătrășcanu, Ghiță Pop, Ion Hudiță, Gh. Vlădescu-Răcoasa, Gh. Nicolau, Const. Vișoianu, C. Brătianu, Mihai Romașcanu, generalul Ion Negulescu.*

Un al doilea jurnal (nr. 189) al Guvernului:

„Consiliul de Miniştri, în şedinţa de la 29 ianuarie 1945,

Luând în deliberare măsurile legale luate în vederea stabilirii răspunderilor celor *vinovaţi de dezastrul ţării;*

În baza dispoziţiunilor Legii nr. 488 publicată în *Monitorul Oficial* din 11 octombrie 1944, a art. 3 din Legea nr. 51 şi art. 5 şi 7 din Legea nr. 50, publicată în *Monitorul Oficial* nr.17 din 21 ianuarie 1945,

Decide:

Art. I. — Ordonă arestarea persoanelor mai jos arătate, bănuite a fi responsabile de dezastrul ţării şi deferirea lor acuzatorilor publici, spre anchetare şi instruire:

1. *Ion Antonescu*

2. *Mihai Antonescu"*

De această dată, *generalul Ion Gheorghe* ocupă poziţia 25 (dintr-un total de 65 persoane).

„Art. II. — Ratifică toate măsurile privative de libertate luate în mod provizoriu înainte de 29 ianuarie 1945, împotriva persoanelor prevăzute în acest jurnal.

Art. III. — Până la numirea şi desemnarea acuzatorilor publici în cauză, Parchetele respective vor lua din oficiu orice măsură asiguratoare asupra bunurilor mobile şi imobile aparţinând persoanelor prevăzute în prezentul jurnal.

Art. IV. — Domnul ministru de justiţie este însărcinat cu executarea prezentului jurnal".

Semnau toţi cei ce semnaseră şi jurnalul precedent, plus miniştrii *D. Danielopol* şi *Gh. Gheorghiu-Dej.*

Ancheta

Conformându-se hotărârilor Guvernului Rădescu, generalul Ion Dumitriu — judecător de instrucţie militar special din cadrul Curţii Militare de Casare şi Justiţie — s-a adresat Ministerului Afacerilor Străine, la 12 februarie 1945:

„Am onoarea a vă ruga să binevoiţi a ne trimite în copie comunicarea Legaţiei noastre din Berna, din care ar rezulta că generalul Ion Gheorghe, fost ministru al României la Berlin şi căpitanul Finţescu, aghiotantul său, au luat atitudine împotriva Guvernului Ţării şi s-au pus în afara cadrului Misiunii diplomatice din Germania.

Odată cu aceasta, vă rugăm a ne trimite şi orice documente şi informaţii mai aveţi în legătură cu acest caz, pentru a putea aduce cât mai multă lumină în instrucţia ce facem".

Ministerul Afacerilor Străine a primit la 19 februarie 1945 o nouă „telegramă în clar" de la Legaţia din Berna: „Căpitanul Paul Finţescu şi soţia sa s-au adresat Legaţiei Elveţiei din Berlin, spre a fi internaţi cu ceilalţi diplomaţi. A se vedea telegrama din 7 octombrie 1944. *Atanasiu*".

Pe adresa Curţii Militare de Casare şi Justiţie, Ministerul Afacerilor Străine a trimis la 21 februarie 1945, copii de pe cele două telegrame primite prin Legaţia română de la Berna (din 7 octombrie 1944 şi din 19 februarie 1945).

În dosarul penal întocmit de acuzatorul public de la Cabinetul 2 al Curţii Speciale pentru criminalii de război din cadrul Ministerului de Justiţie, există la pagina 19 o simplă coală de hârtie — fără antet, fără semnătură şi ştampilă, fără înregistrare de ieşire-intrare — pe care sunt bătute la maşină (caractere mari) câteva rânduri lipsite de orice atestare de proveninţă, text ce poartă următorul conţinut:

„Postul «Dunărea», 11.III.1945, ora 18,45

Apelul Generalului Ion Gheorghe

Vi s-a spus la 23 august că Rusia nu se va amesteca în treburile politice ale României. Amară închipuire de care v-aţi lăsat înşelaţi. Aţi crezut că va înceta lupta prin trădare, dar astăzi asistaţi la bolşevizarea ţării.

Vi se şopteşte că vă veţi bucura de liberate, cum puteţi însă crede că drepturile naţionale ale românismului vor putea veni de la Rusia Sovietică?

Lupta se duce pe deasupra intereselor personale ale Naţiunilor, pentru interesele lor. Dacă nu voiţi ca pieirea voastră definitivă să devină un fapt împlinit, alăturaţi-vă camarazilor voştri germani!"

Oricum am judeca lucrurile, nu cu astfel de dovezi stranii putea fi condamnat un om la moarte (în contumacie).

Curioasă se arată a fi şi atitudinea Ministerului de Război — Cabinetul Ministrului, Secretariatul General — în comparaţie cu cea manifestată de Marele Stat-Major. Acesta din urmă nu s-a precipitat să transmită Comisiei Speciale pentru judecarea criminalilor de război, acte dubioase referitoare la situaţia de după 23 august 1944 a generalului Ion Gheorghe. Dimpotrivă, a făcut cercetări serioase şi a remis

Ministerului Justiției numai acte și informații verificate. Pe când de la Ministerul de Război, toți cei trei titulari consecutivi ai portofoliului — generalii M. Racoviță, C. Sănătescu, I. Negulescu — s-au întrecut în a furniza Acuzatorului public tot felul de zvonuri și știri discutabile.

Exemplificăm cu două astfel de mostre, datate 1 aprilie 1945: „Relațiuni date de organele informative ale acestui Departament [Ministerul de Război], cu privire la situația și activitatea d-lui general Ion Gheorghe.

1/. La Berlin a avut legături cu atașatul de presă Amzer, și cu cunoscutul legionar Tincu, de la Legația română din Berlin.

2/. În prezent ministrul se află în Germania și colaborează cu generalul Chirnoagă, ministru de război în Guvernul naționalist din Germania".

Respectiva adresă are și un final pe măsură: „Pentru propaganda desfășurată în cadrele partidului național român (sic) din Germania [altă gogoriță], Guvernul român prin adresa Ministerului Justiției — Direcția judiciară nr. 10960 din 3.II.1945, a cerut relațiuni Ministerului de Război asupra generalului Gheorghe Ion, spre a i se retrage cetățenia".

În cadrul Ministerului de Justiție funcționa de acuma Tribunalul Special pentru judecare a celor vinovați de dezastrul țării. De acolo a trimis acuzatorul public de la Cabinetul I, avocatul Ion Raiciu, la 11 aprilie 1945, o adresă către Ministerul Afacerilor Străine, rugând să i se înainteze „de urgență Decretul de destituire pentru pactizare cu inamicul (și dosarul respectiv) privitor la generalul Ion Gheorghe, fost ministru al României la Berlin, fiindu-ne necesar pentru instrucția ce se efectuează la acest Cabinet".

Același avocat Ion Raiciu, acuzator public pe lângă Tribunalul Special pentru judecarea și sancționarea vinovaților de dezastrul țării și crime de război, a emis o ordonanță la 24 aprilie 1945, prin care dispunea desesizarea Cabinetului pe care îl conducea, în cazul generalului Ion Gheorghe. Din cauză că „bănuitul general Ion Gheorghe, după cum rezultă din actele dosarului respectiv n-a făcut parte ca ministru din niciunul din Cabinetele Antonescu — deci nu intra în categoria vinovaților de dezastrul țării".

Desesizarea de la Cabinetul pentru cercetarea vinovaților de dezastrul țării, în favoarea Cabinetului pentru cercetarea vinovaților de război se opera și pe motiv „că azi, generalul Ion Gheorghe face parte din Guvernul legionar din Germania, fapt prevăzut și pedepsit de art. 2, al. j din Decretul-Lege".

Atrăgând atenţia asupra falsei învinuiri că generalul Ion Gheorghe ar fi făcut parte din Guvernul Horia Sima (de la Viena), vom menţiona că Acuzatorul public şef al Tribunalului Special, Avram Bunaciu, a aprobat decizia avocatului I. Raiciu, dispunând preluarea cazului de către acuzatorul public Camil Suciu, de la Cabinetul 2, — ce se ocupa cu cercetarea criminalilor de război.

După controalele inopinate făcute la toate băncile şi unităţile CEC din ţară, după depistarea imobilelor proprietatea generalului Ion Gheorghe, acuzatorul Camil Suciu de la Curtea Specială pentru judecarea criminalilor de război, a emis ordonanţe prin care dispune înfiinţarea de sechestre asiguratoare asupra întregii averi a „bănuitului criminal de război":

— Imobilul din Bucureşti, str. Ciprian Porumbescu nr. 4 — compus din subsol, parter, etaj şi garaj. De reţinut că la acea dată imobilul era închiriat de familiile Igner Henry şi Marcovici Jean — pentru o chirie cumulată de 418.000 lei anual.

— Apartamentul de patru camere din blocul „Algiu", situat în Bucureşti, str. C.A. Rosetti, nr. 14. Apartamentul era închiriat de dentistul Mohr Simion, pentru o chirie anuală de 368.000 lei.

— Soldul creditor de 51.357 lei deţinut la Banca Românească din Bucureşti, str. Smârdan nr. 5-7.

— Soldul creditor de 47.789 lei deţinut la CEC Bucureşti, în libretul 165749.

Din nefericire pentu zeloşii anchetatori şi acuzatori publici — care descinseseră *in corpore* la Banca Comercială Italiană şi Română, aducând cu ei specialişti de la „Fichet" — la deschiderea prin spargere, caseta nr. 158, închiriată de generalul Ion Gheorghe la citata Bancă, a fost găsită ... goală!

Portărelul Ioan Dima ne lămureşte, printr-un act din 2 mai 1945, motivele măsurilor de sechestru: „Aceasta spre despăgubirea Statului român de eventualele pagube aduse ţării de bănuitul criminal de război, generalul Ion Gheorghe".

Apărarea

Între timp, Biroul Legături Externe al Secţiei a II-a Informaţii din cadrul Marelui Stat-Major a întreprins cercetări în privinţa generalului Ion Gheorghe şi a căpitanului Paul Finţescu.

În *Nota contrainformativă* nr. 181 din 13 mai 1945, întocmită pe baza „declarațiilor date de sublocotenenții Dumitriu și Stoia, foști studenți în Germania, precum și de plutonierul T. R. Galidescu Pandele din Regimentul 23/30 Artilerie (căzut prizonier în luptele din Ardeal), înapoiați recent din captivitatea germană", se afirma cu limpezime:

„Deosebit de restricțiunile de: control, cota alimentară, libertate și altele, impuse de germani, mișcarea legionară în legătură cu Gestapoul, furniza acestuia elementele informative asupra cetățenilor români nelegionari aflați în Germania și surprinși acolo ulterior datei de 23 august.

Categoriile de mai sus înglobau diplomații, studenții din facultăți și politehnicile germane nelegionari, oameni de afaceri din comerț și industrie, lucrători și meseriași, bolnavii veniți să caute un medic specialist, ca și răniții sau invalizii ce se aflau în tratament în clinicile germane, etc.

Se citează următoarele exemple de persoane mai cunoscute:

— Generalul *Gheorghe Ion*, fost ministru al României la Berlin, pentru faptul că nu a vrut să adere «mișcării legionare» a fost internat într-un lagăr din apropierea Berlinului.

.....

— Diplomații noștri au fost cu toții internați și aveau același tratament cu prizonierii de război. Se știe de asemeni că nu toți diplomații erau ținuți laolaltă în același lagăr.

În schimb:

— Cpt. *Fințescu*, fost șef al cabinetului militar al g-ralului Gheorghe Ion, ce trecea drept «aprig dușman al legionarilor», a fost și el la început internat, ca apoi să fie eliberat. Nu se pot cunoaște motivele ce i-au determinat pe germani a-l elibera".

.....

Un alt document relevant:

„*EXTRAS*

din declarația maistrului militar *Ignat Ioan*, fost secretar al Comisiei de Recepție a Marinei la Berlin, înapoiat în țară din captivitate la 13 mai 1945, înaintată de Statul Major al Marinei Secția a II-a cu raportul nr. 20249 din 20 iunie 1945:

«La începutul lunii septembrie 1944, președintele comisiei, domnul amiral Zlatian Paul, este chemat de la Küstrin, unde se afla cu domiciliu forțat împreună cu întreg personalul comisiei, pentru a merge la

Berlin ca să ridice un ordin urgent, de la fostul ministru al României la Berlin, general Gheorghe Ion.

În seara aceleiași zile, ofițerul se înapoiază de la Berlin, aducând o circulară din partea legionarilor, prin care se dădeau indicațiuni ca membrii comisiei să se prezinte la Viena pentru a fi înrolați în «Armata Națională de Eliberare».

Circulara era semnată de Corneliu Georgescu.

Nu se știe dacă la Berlin, domnul amiral Zlatian a luat sau nu contact cu generalul Gheorghe Ion»".

Ancheta continuă

Curtea Militară de Casare și Justiție a revenit la 19 iunie 1945, cu o nouă solicitare adresată Secției a II-a Informații din cadrul Marelui Stat-Major:

„În legătură cu cercetările ce se întreprind la această instanță, referitoare la acuzațiile aduse generalului de brigadă Gheorghe S. Ion și căpitanului Fințescu Paul, ambii din Marele Stat-Major foști în cadrele Legației române din Berlin — și pentru complectarea acestor cercetări întreprinse în urma deschiderii acțiunii penale contra lor;

Am onoarea a vă ruga să binevoiți a dispune să ni se comunice toate datele care le aveți cu privire la activitatea acestora precum și la atitudinea lor după 23 august 1944.

De asemenea ne este absolut necesar să știm dacă în adevăr ambii sau numai unul din ei și care anume s-ar fi adresat Legației elvețiene din Berlin, cerând internarea cu ceilalți diplomați precum și unde se găsesc acum acești ofițeri.

Aceste relațiuni ne sunt absolut necesare la complectarea instrucției ce se face contra sus-numiților".

Colonelul M. Lăzărescu, șeful Secției a II-a Informații din Marele Stat-Major, s-a adresat în consecință, la 22 iunie 1945, Ministerului Afacerilor Străine:

„Pentru complectarea cercetărilor întreprinse în legătură cu acuzațiile aduse generalului Gheorghe S. Ion și căpitanului Fințescu Paul;

Am onoarea a vă ruga să binevoiți a ne trimite, chiar prin delegatul nostru, plut. adm. Manughevici Găetan, o copie de pe raportul d-voastră nr. 117793/1944 pe baza căruia s-a întocmit I. D. nr. 1975, prin care generalul Gheorghe Ion a fost destituit din funcțiunea de ministru plenipotențiar și trimis extraordinar al României la Berlin.

Totodată, vă rugăm să binevoiţi a ne trimite copii eventual şi de pe alte documente sau informaţii pe care acel Departament le posedă, din care să rezulte dovezi pentru pactizarea sus-numiţilor cu inamicul, sau acelea care arată nevinovăţia lor.

Lucrarea ne este cerută urgent de Curtea Militară de Casare şi Justiţie".

Secretariatul de Stat al Aerului, care în cadrul Guvernului Petru Groza avea un alt titular, în persoana generalului Emanoil Ionescu, a răspuns şi el solicitărilor Tribunalului Poporului, recte Acuzatorului public Cab. 12, la 29 iunie 1945, prin punerea la dispoziţie a copiilor de pe adresa Ministerului Afacerilor Străine din 11 noiembrie 1944 şi de pe lista cu membrii Comisiei aeronautice române din Germania, ademeniţi, zice-se, de generalul Ion Gheorghe să ia „atitudine împotriva Guvernului român".

Rezoluţia de pe acea corespondenţă oficială aparţine acuzatorului public Camil Suciu, cu data de 30 iunie 1945: „La dosarul cauzei (nr. 35/1945) spre a se avea în vedere la cercetări". Pentru că era încă în cercetare cazul generalului Ion Gheorghe, probele administrate până atunci — ca şi cele ulterioare, de altfel — fiind neconcludente...

Întru adevăr

Marele Stat-Major a remis Curţii Militare de Casare şi Justiţie, la 23 iunie 1945, copii de pe toate actele avute la dispoziţie; cea mai mare parte din ele sunt deja prezentate de noi în paginile precedente.

În plus, se trimitea lista Guvernului constituit sub preşedinţia lui Horia Sima la 14 decembrie 1944, Cabinet ministerial a cărui componenţă am redat-o deja în paginile anterioare şi în care generalul Ion Gheorghe nu figura.

De altfel, nici unul din membrii acestui „Guvern de la Viena", în lucrările lor memorialistice sau în scrierile lor politice n-au pomenit niciodată numele generalului Ion Gheorghe; ne referim la scrieri semnate de Horia Sima, Mihai Sturdza, generalul Platon Chirnoagă, în care aceştia evocă geneza şi activitatea Guvernului respectiv.

Se trimitea, de asemenea, textul pretinsului *Apel* radiodifuzat în numele generalului Ion Gheorghe, cu observaţia — „Marele Stat-Major nu cunoaşte dacă acest discurs este în adevăr ţinut de generalul Ion Gheorghe, însă nici nu are dovezi din care să rezulte contrariu".

În finalul adresei se sublinia: „Totodată avem onoarea a vă aduce la cunoştinţă că Marele Stat-Major nu posedă alte documente în afara

celor menţionate mai sus şi nici alte informaţii. De asemenea nu cunoaştem unde se află în prezent generalul Ion Gheorghe şi căpitanul Paul Finţescu; după informaţii date de Ministerul Afacerilor Străine, personalul nostru diplomatic fost în Germania s-ar afla în prezent la Montecantini în Italia".

În aceeaşi ordine de idei, este de reţinut relativitatea informaţiilor furnizate de Ministerul Afacerilor Străine în legătură cu diplomaţii şi ofiţerii români internaţi în lagăre din Germania. Aşa de pildă, se presupunea că generalul Ion Gheorghe n-ar fi fost supus rigorilor respective, fiindcă nu se număra, la 8 ianuarie 1945, printre internaţii de la Krummhuebel (Silezia); unde se aflau deja lt. col. Tilichi, cpt. comandor Antonescu, lt. comandor Balotescu ş. a.

Dintr-un alt document de arhivă aflăm totuşi câte ceva despre regimul de care „se bucura" generalul Ion Gheorghe în Germania. Este vorba despre încă o declaraţie — trimisă de Marele Stat-Major, Curţii Militare de Casare şi Justiţie, la 28 iunie 1945 — a „maistrului militar cls. a III-a Ignat T. Ioan, din Subsecretariatul de Stat al Marinei, fost membru în Comisia Navală de Recepţie din Berlin, înapoiat recent din captivitatea germană", cuprinzând noi informaţii asupra generalului Ion Gheorghe:

„Declaraţie

Subsemnatul maistru militar III Ignat T. Ioan, referitor la personalul militar ce se mai află în Germania declar următoarele:

În luna ianuarie 1945 către sfârşitul lunii, fiind constrânşi de organele de poliţie germane pentru a ne înscrie la «Volksturm», şi pentru a scăpa de această înscriere, am plecat la Berlin.

Acolo m-am întâlnit cu maistrul Bidu, submaistrul Stoichiţescu, Albu T. de la Comisia Armatei de Uscat, care mi-au spus că merg la Legaţia română (fosta) pentru a ne scoate adeverinţe că suntem persoane civile.

Sosind în Bendlerstr. unde se găsea fosta Legaţie română, a sosit şi dl. general Ion Gheorghe, fost ministru la Berlin, pe care l-am rugat dacă poate să ne dea această adeverinţă.

Dânsul a spus că nu mai are nici o calitate de-a elibera astfel de adeverinţe, dar după multă stăruinţă ne-a eliberat, sub textul:

«Că sunt funcţionar civil trimis de Subsecretariatul de Stat al Marinei pentru cumpărături de materiale».

Dânsul a mai spus căci i-a fixat domiciliu în Berlin, i-a luat maşina şi nu-i mai dă voie să se deplaseze. O duce cam greu cu mâncarea. Domnia sa a plecat — pe jos în oraş. Ca fizic era mult slăbit.

De la maistru Bidu şi Albu am auzit că nu se ştie unde a dispărut dl. căpitan Finţescu — de vreo 4 zile.

În ceea ce priveşte chemarea d-lui amiral Zlatian Paul, pentru circulara emisă sub semnătura «Corneliu Georgescu» nu ştiu dacă i-a fost înmânată personal de dl. g-ral Ion Gheorghe.

Venind cu copia de pe circulară, a fost citită atât mie, d-lui lt. c-dor ing. Halus G. şi subof. Georgescu Tr., cât şi membrilor comisiei aviaţiei: dl. cpt. ing. Ioanin Gh. şi ing. Meltzer.

A cerut o părere, din partea celor ce ne găseam, toţi am refuzat.

Dl. amiral Zlatian a strâns această hârtie în mână şi a azvârlit-o în coş.

Toată această chestiune s-a întâmplat în biroul Comisiei Marină — Küstrin.

.....

Maistru (ss) *Ioan Ignat*
26. VI. 1945"

Ceva mai târziu, la 22 august 1945, Biroul Contrainformaţii al Secţiei a II-a din Marele Stat-Major făcea „cunoscut–spre ştiinţă" Biroului 3/Secţia a II-a următoarele:

„Domnul colonel Mărculescu Nicolae, fost în Marele Stat-Major Secţia a 6-a şi înapoiat din captivitate, a declarat că în Viena a aflat că fostul ministru al României la Berlin, generalul Ion Gheorghe, a fost solicitat de Guvernul Horia Sima să primească portofoliul Ministerului de Război în acel Guvern, însă a refuzat".

Condamnarea

Cu toate acestea, prin Hotărârea nr. 11 din 21 februarie 1946, Tribunalul Poporului din Bucureşti, constatând „Fapta săvârşită: A părăsit ţara punându-se în slujba hitlerismului, atacând din străinătate prin scris şi grai", a dat „Soluţia: Pedeapsa cu moarte" (în contumacie).

(Acest capitol a fost elaborat pe baza documentelor studiate în Arhivele Ministerului Apărării Naţionale — M.ST.M., Fond 948, dosarul nr. 1866; Ministerului Afacerilor Externe — Fond Direcţia Personalului, Dosar Personal, Litera G., nr. 137; Serviciului Român de Informaţii — Arhiva Securităţii Statului — F.P. 40018/2)

ÎN EMIGRAȚIE*...

În Arhiva Securității Statului din București se află sporadice informații despre activitatea generalului Ion Gheorghe în anii autoexilului său. Astfel, se menționează că în vara lui 1951 s-a constituit „Asociația Românilor Liberi din Germania Occidentală", sub președinția generalului Ion Gheorghe; Asociație recunoscută de fapt a fi o filială a Ligii Oamenilor Liberi (ce-și avea sediul în S. U. A.). Destul de curând, generalul Ion Gheorghe — spre a evita implicarea sa în diferitele controverse dintre emigranți — a cedat președinția Asociației, maiorului Gheorghe Bordea.

Asociația Românilor Liberi din Germania Occidentală a tipărit și un organ de presă — gazeta *Patria,* la fondarea și susținerea căreia generalul Ion Gheorghe a avut un aport substanțial.

Încurajat de succesul lucrării sale publicată în 1952 (cartea ce prezentăm), generalul Ion Gheorghe a editat în anul 1954, la Paris, o nouă lucrare, intitulată sugestiv *Nepoții unchiului Sam* — o carte cu amintirile sale din lagărele americane în care fusese internat în anii imediat postbelici. Sesizat de lipsa de percepție a americanilor față de cauzele reale europene ale celei de-a doua conflagrații mondiale, memorialistul a încercat să explice procesele istorice declanșatoare de războaie, ajutând în felul acesta la o mai adecvată opinie americană privitoare la contextul politic și necesitățile practice ale Europei postbelice.

Ca mai mereu în viața-i, generalul Ion Gheorghe și-a atras și prin acest volum invidia și ura unor contemporani ai săi. O seamă de cercuri din emigrația română s-au grăbit să eticheteze ultima apariție editorială a lui Ion Gheorghe — drept o carte antiamericană, și de aici zvonuri că autorul concepuse cartea dacă nu de conivență cu regimul comunist,

---

* *Acest capitol a fost elaborat pe baza informațiilor documentare provenite din Arhiva Serviciului Român de Informații (Arhiva Securității Statului, Fond „D", dosarele nr. 2160, 10851, 10947), puse la dispoziția noastră prin amabilitatea d-lui Mihai Pelin — care are în pregătire o carte despre emigrația română.*

măcar făcuse jocul autorităților de la București. Un motiv în plus ca generalul Ion Gheorghe să se distanțeze și mai mult de emigranții români ahtiați după bârfe și intrigi.

Interesant de reținut că serviciile de resort ale Securității Statului de la București au sfârșit prin a caracteriza cartea *Nepoții unchiului Sam*, ca pe un instrument diversionist — „a vrut să deruteze pe cei ce știau că lucra pentru americani".

Volumul lui Ion Gheorghe de amintiri se constituie de fapt într-o analiză critică, lucidă a acțiunii politice a conducerii americane în ultima parte a războiului al doilea mondial și în anii imediat postbelici.

Generalul Ion Gheorghe a avut, după cum spuneam, un fiu — Ion — născut în 1919. În anul 1952 — când a început să funcționeze Postul de Radio „Europa Liberă", secția română — Ion (Ionel) Gheorghe, fiul generalului, a fost numit șeful Serviciului de ascultarea emisiunilor posturilor de radio din România; cu care ocazie întocmea sinteze informative necesare activității Postului de Radio „Europa Liberă". Sediul serviciului era la München.

O fișă de Securitate din 4 aprilie 1977 îl prezintă pe Ion (Ionel) Gheorghe tot în calitate de șef al Serviciului de analiză și cercetare a informațiilor privind România, din cadrul Postului de Radio „Europa Liberă". De menționat că acest Serviciu (de mare preț pentru americani) funcționa oarecum independent de Redacția Secției Române.

Vom încheia acest periplu în spectaculoasa biografie a generalului Ion Gheorghe, cu un document de-a dreptul grotesc, emanație a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Populare Române.

Generalul Ion Gheorghe a încetat din viață în Germania Federală, în anul 1957, la vârsta de 64 de ani. Din păcate, i-a fost dat ultimului ambasador român la Berlin ca nici după moarte să nu se așeze liniștea asupra personalității sale. Pentru că iată ce blasfemie întâlnim într-un Ordin al M. A. I. din 21 martie 1960:

„Se pun în urmărire pe țară, elementele cuprinse în buletinul de față. În caz de identificare a acestora, se va face cunoscut organului care duce acțiunea de urmărire pe țară. Ordinele de urmărire pe țară emise anterior se anulează. Folosirea prezentului buletin se va face în conformitate cu prevederile Ordinului nr. 155/1959 și instrucțiunilor privind urmărirea pe țară.

Ministru al Afacerilor Interne
General-locotenent *Alexandru Drăghici*

În *Anexa* acestui *Ordin* se află și... numele mortului din 1957:

„Gheorghe Ion, fiul lui Simion și Maria, născut 6 februarie 1893 la Pitești, cu ultimul domiciliu în București, str. Ciprian Porumbescu nr. 4. Fost general. Semnalmente: talia 1,70 m, fața rotundă, bărbia lată, fruntea lată, chelie frontală, nasul și gura potrivite, părul cărunt, sprâncenele ascuțite.

Rude: Gheorghe Elena, domiciliată în București, str. Dr. Juvara nr. 11 (soră); Gujba Maria, domiciliată în Pitești, str. Vlad Țepeș nr. 16 (soră).

În anul 1942 (sic) a fost trimis ca atașat militar la Legația română din Berlin, Germania. După 23 august 1944, a refuzat să se întoarcă în țară. În prezent face parte din conducerea emigrației române din străinătate și este acuzat că desfășoară activitate dușmănoasă împotriva R. P. R.

În caz de identificare, să fie reținut".

Absurdul situației ne scutește de orice comentariu...

Oricum, fascinant este acest caz al generalului Ion Gheorghe, pe care nu-l putem încă încheia. Povestea continuă...

STELIAN NEAGOE

Notă asupra ediţiei

Cartea generalului Ion Gheorghe se tipăreşte în versiune românească, după ediţia princeps apărută în anul 1952 la Heidelberg, în Editura Kurt Vowinckel.

Autorul şi editorul din 1952 au intitulat lucrarea *Rumäniens Weg zum Satellitenstaat — Calea (Drumul) României spre Statul satelit.* În ediţia noastră am optat pentru „un titlu ceva mai comercial" — ***Un dictator nefericit: Mareşalul Antonescu***, expresie ce se găseşte ca atare în cuprinsul volumului de faţă" — titlul iniţial fiind păstrat numai în pagina de gardă a volumului.

Generalul Ion Gheorghe şi-a scris cartea în condiţii vitrege, după o documentare precară: întreaga arhivă a Legaţiei române la Berlin fusese făcută scrum în urma bombardamentelor anglo-americane, iar arhivele din ţară îi erau cu totul inaccesibile. Astfel că, fiind nevoit să-şi elaboreze lucrarea mai mult din memorie, autorul face unele inerente confuzii evenimenţiale.

Corneliu Zelea-Codreanu n-a fost ucis „împreună cu întreaga sa organizaţie de conducere în cursul unei «încercări de evadare»" (pagina 116 din volumul de faţă); de fapt, în noiembrie 1938, C. Z. Codreanu a fost asasinat dimpreună cu „nicadorii" (ucigaşii prim-ministrului I. G. Duca) şi cu „decemvirii" (asasinii dizidentului gardist Mihai Stelescu).

Generalul Ion Gheorghe scrie că „abia întors la Bucureşti, Regele Carol al II-lea a ordonat asasinarea lui Codreanu şi a oamenilor săi" (p. 117). Or se ştie astăzi că ordinul pentru uciderea lui C. Z. Codreanu l-a dat Regele Carol al II-lea telegrafic, pe când se afla în tren (pe teritoriul Cehoslovaciei) în drumul de la Berlin spre Bucureşti.

În cartea ce prezentăm se vorbeşte de protestul Generalului Ion Antonescu faţă de tratamentul inuman la care erau supuşi legionarii închişi, după care se afirmă: „Răspunsul Regelui la protest a fost degradarea Generalului, care curând după aceea, şi anume după uciderea lui Codreanu, a fost arestat" (p. 117). Adevărul este că Generalul Ion Antonescu nu a fost degradat ci doar demis de la comanda militară şi pus la dispoziţia Ministerului, în perioada 30 noiembrie 1938–6 iunie 1940, după care i s-a aprobat demisia din cadrele active ale Armatei. Arestarea Generalului Antonescu, la domiciliul său din Predeal, s-a produs în prima decadă a lui iulie 1940, după care i s-a fixat domiciliu obligatoriu la mânăstirea Bistriţa (Vâlcea).

Frontul Renaşterii Naţionale n-a fost „o organizaţie oarecum fascizantă" (p. 116), după cum întreaga *dictatură regală* (februarie 1938–septembrie 1940) n-a avut caracter fascist.

Părerile cam sumbre ale generalului Ion Gheorghe despre concentrările masive româneşti din 1939, (p. 121) nu corespund realităţii; dimpotrivă, acele concentrări au demonstrat voinţa spontană a rezerviştilor de a apăra integritatea Statului naţional român — grav ameninţată de revanşism şi revizionism.

Nu subscriem nici la duritatea cu care acuză generalul Ion Gheorghe (p. 123) cedările silnice teritoriale, acceptate nu cu inima ușoară de factorii responsabili ai țării, în toamna pătimirii noastre din 1940.

Surprinde, de asemenea, concluzia la care a ajuns autorul cu privire la eroul său preferat — Mareșalul Antonescu. Socotim cel puțin discutabilă judecata potrivit căreia Conducătorul Statului „nu a căzut ca un erou, în pofida morții sale tragice, ci ca un politician naufragiat" (p. 132).

La p. 342 se spune că „Partidul Comunist nu existase niciodată legal". Totuși, în perioada mai 1921–aprilie 1924, acea incipientă formațiune politică de extremă stângă și-a desfășurat activitatea (atâta câtă a fost) în condiții de legalitate.

„România a declarat război Germaniei" — se afirmă la p. 347. Faptele au avut o desfășurare ceva mai complexă. Inițial, noua conducere a României a garantat libertatea de retragere a trupelor germane. Comandanții militari germani locali nu s-au ținut de cuvântul dat și — impulsionați de ordinele lui Hitler — au declanșat atacul asupra Bucureștiului. Din această „defecțiune" a rezultat declarația de război față de Germania.

Mareșalul Antonescu nu a fost chemat la Palatul Regal „*în seara* zilei de 23 august 1944" (p. 356) ci la orele 15,30.

Pe de altă parte, în cartea generalului Ion Gheorghe sunt o seamă de idei valoroase, care subliniază o dată în plus virtuțile de tactician militar și de analist politic ale autorului. Cititorii vor constata, de pildă, delimitările nete ale generalului Ion Gheorghe față de Garda de Fier și față de erorile politice ale lui Hitler. El are pagini incitante cu privire la analogiile dintre social-naționalism și socialismul general european — față de acesta din urmă manifestându-și încrederea de viitor. Un frumos manifest dedică autorul, „Europei unite de mâine" — judecăți de valoare care prind contur în anii zilelor noastre. Generalul Ion Gheorghe are cuvinte de apreciere a calităților soldatului german, în schimb întâlnim destule accente severe pentru manoperele Gestapoului și trupelor S. S. Sunt relevante paralelele, similitudinile operate cu dictatori celebri, precum Hitler și Stalin. În general, autorul cărții de față are atitudini exigente față de protagoniștii lumii politice românești a vremii respective. Personajul central al cărții — Mareșalul Antonescu — și Iuliu Maniu se bucură de simpatia bine temperată a generalului Ion Gheorghe. Dimpotrivă, personalități precum Mihai Antonescu sau Gr. Niculescu-Buzești ies destul de șifonate de sub condeiul scrupulosului militar și diplomat român.

În privința ediției propriu-zise, menționăm că am adoptat câteva alte metode în transcrierea textului, decât editorul german. Noi am preferat să redăm dialogurile cu litere italice — și nu prin ghilimele. De asemenea, n-am scris cu literă majusculă: *c*onducerea germană, *c*onducerea română; *r*ăsărit, *e*st, *v*est, *n*ord; *c*ampanie; *f*ront.

Notele de subsol, spațierile unor cuvinte sau unor fraze, precum și intervențiile cuprinse între paranteze rotunde — aparțin autorului cărții. Cele câteva corectări de datare calendaristică operate de noi, sunt marcate prin paranteze ascuțite.

Lipsa de spațiu ne-a impus o supraselecție a documentelor prezentate și în facsimile.

S. N.

Generalul
ION GHEORGHE

UN DICTATOR NEFERICIT
MAREŞALUL ANTONESCU

Antonescu și Hitler

Prolog

FULGERUL DIN SENIN

Alt-Madlitz şi Berlin, 23/24 august 1944

După distrugerea cartierului Grădinii Zoologice în îngrozitoarele nopţi de la 23 şi 24 noiembrie 1943, Ambasada română bombardată a fost mutată în apropierea Berlinului, la fel ca toate reprezentanţele diplomatice străine. Serviciul nostru foarte cuprinzător ca şi familiile personalului Ambasadei şi-a găsit adăpost în parte în castelul contesei Dohna, la Buckow, în parte în hotelul sezonier de pe malul lacului Buckow, precum şi în castelul Friedersdorf al familiei von Marwitz; serviciul diplomatic propriu-zis al Ambasadei noastre a fost mutat însă în castelul Alt-Madlitz, unde mi-am adus şi familia şi unde am fost primit cu căldură. Proprietara castelului, contesa von Finckenstein, ne-a pus cu plăcere la dispoziţie toate încăperile şi instalaţiile necesare pentru a ne îndeplini într-o oarecare măsură îndatoririle noastre diplomatice.

Prietenii şi cunoştinţele mele din Berlin obişnuiau să vină cu plăcere la Alt-Madlitz deoarece se simţeau atraşi nu numai de cunoscuta ospitalitate românească, ci şi de frumuseţea reconfortantă a parcului castelului. Aşa se face că aşteptam numeroşi oaspeţi şi în seara zilei de 23 august 1944. Printre aceştia se găseau secretarul de Stat Freiherr von Steengracht, directorul acestuia de cabinet, Freiherr von Mirbach, Pamfil Şeicaru, cunoscutul editorialist al publicaţiei bucureştene *Curentul* împreună cu soţia, proprietara castelului, contesa von Finckenstein şi câţiva membri ai Ambasadei române. Ambasadorul Finlandei la Berlin, Kiwimaeki, care fusese de asemenea invitat, se scuzase din cauza evenimentelor care interveniseră pe neaşteptate în Finlanda.

Oaspeţii mei au sosit cu o întârziere mai mică sau mai mare. La ora 19,30 — invitaţia fusese pentru ora 18,30 — se adunaseră însă cu toţi în afară de Freiherr von Steengracht. Nimeni nu-şi putea explica întârzierea neobişnuită a secretarului de Stat, cunoscut pentru punctua-

litatea și corectitudinea sa. În cele din urmă, la ora 20,30 mașina sa a apărut pe aleea care ducea către terasa castelului. După ce s-a scuzat în mod convențional pentru întârziere, Freiherr v. Steengracht și-a dat evident silința să pară bine dispus, dar cu toate acestea el nu a putut înlătura impresia neplăcută. Abia în dimineața zilei următoare aveam să aflăm adevăratele motive ale ciudatei sale întârzieri.

*

Pamfil Șeicaru se găsea de câteva zile la Berlin. El intenționa să plece în Elveția. Ca atâția alți exponenți ai opiniei publice din România, care au posibilitatea de a arunca o privire sigură în culisele vieții politice din această țară, lui nu i-a mai rămas altă soluție — ținând seama de evenimentele amenințătoare ce se conturau la orizont — decât să fugă într-o țară neutră.

În perioada aceea, frontul se afla în nordul Moldovei, în Basarabia și de-a lungul Nistrului. El era ocupat de 29 divizii germane și de 26 divizii române. Dar ce importanță mai putea avea un front oricât de puternic ar fi fost, dacă în spatele lui pierise încrederea în sensul luptei? Căci nu mai era nici o îndoială că România participa la o luptă ale cărei perspective victorioase încetaseră de mult să mai existe. Curajoasele trupe române, care străbătuseră aproape doi ani victorioase întinderile rusești alături de aliații lor germani, au trebuit să se supună soartei dureroase care lovise pe acești aliați și să împărtășească cu ei decepțiile și înfrângerile care începuseră la Stalingrad și care au continuat în timpul anului 1943. În primăvara anului 1944 diviziile române se aflau în urma unor retrageri pline de pierderi din Caucaz, de la Volga și din Crimeea, pe scumpul pământ al patriei. Sub arșița soarelui din acel an, ele au pornit încă o dată pentru a-și apăra glia. Ele știau că abia acum avea să înceapă greul luptei, iar gândurile lor erau cât se poate de simple: dacă au fost gata să-și verse sângele în stepele rusești pentru un ideal care le-a fost prezentat drept național și creștin, atunci cum ar fi putut ele șovăi să-și dubleze forțele acum, când era vorba de propria țară?

Totul părea zadarnic, căci pentru această luptă nu era suficient numai un front gata de sacrificii, ci mai era nevoie de un front în țară, susținut de aceeași forță morală. Dar odată cu victoriile obținute în război dispăruse și elanul moral inițial din țară. Nici conducerea, nici poporul nu mai aveau forța spirituală de a da noi impulsuri frontului, dimpotri-

vă: conducerea şi poporul nu mai erau altceva decât un barometru pasiv al frontului, iar acele indicatoare arătau de mult „furtună".

Încrederea într-o victorie pierise de mult. Disperarea şi tristeţea puseseră stăpânire pe oameni. Numai speranţa într-un succes adusese România de partea Germaniei în acest război şi atât timp cât a existat această speranţă, totul părea în ordine. Ea era suficientă pentru a justifica alianţa cu Germania. Când însă a dispărut perspectiva unei victorii, a început să se prăbuşească fundamentul politic al luptei comune. Căci despre o statornicie, care s-ar fi putut naşte numai dintr-o idee naţională superioară, sau dintr-o ideologie politică şi care ar fi putut declanşa dorinţa de rezistenţă, chiar având în vedere înfrângerea, nu s-a putut vorbi niciodată. Obiectivul pe care îl urmărea România în război, consta în redobândirea teritoriilor pierdute în vara anului 1940: anume Basarabia şi nordul Bucovinei, precum şi nordul Transilvaniei. Acest obiectiv putea fi atins numai printr-o alianţă cu Germania victorioasă şi pe atunci Germania părea să aibă cele mai multe şanse. Când însă şansele marelui „favorit" au început evident să dispară, România s-a găsit deodată în situaţia unui jucător cuprins de panică, căruia i se părea de prisos să aştepte sfârşitul cursei şi care încearcă în ultimul moment să mizeze pe un alt „favorit", indiferent de preţ. Când războiul s-a apropiat de graniţele române şi a cuprins în cele din urmă pământul românesc, teama din ţară s-a transformat în panică. Atacurile aeriene neîncetate ale avioanelor anglo-americane agravaseră de asemenea din ce în ce mai mult situaţia. Forţele de rezistenţă au fost pe deplin paralizate.

Mulţi dintre exponenţii ameninţaţi ai opiniei publice din România găsiseră de mult adăpost în Elveţia, Suedia, Spania sau Portugalia. Pamfil Şeicaru a rămas relativ mult timp în ţară. Din cauza editorialului său anticomunist, care apărea zilnic în *Curentul*, el se găsea într-o poziţie foarte expusă. În cele din urmă, el a fugit, printre ultimii din calea pericolului ce se apropia.

Eu nu am latitudinea de a aprecia rolul controversat al lui Şeicaru. De ceea ce sunt convins este faptul că el poseda, ca orice om cinic, un remarcabil simţ politic. În timpul războiului el a dus o politică care era germanofilă, dar a făcut-o însă numai în mod indirect, aş spune în mod camuflat. Atitudinea sa politică era evident anticomunistă, de aceea mai ales în timpul alianţei de arme germano-române, el a evoluat pe o linie pro germană, dar nu şi-a ascuns în nici un caz înclinaţia pentru Occident. Prin aceasta el reprezenta atitudinea fundamentală a aproape

tuturor forţelor politice din România, fără a împărtăşi însă naivitatea acestora referitoare la o influenţă occidentală efectivă asupra bolşevismului. Scepticismul său l-a determinat mai curând să prefere securitatea oferită de un azil neutru, dominaţiei bolşevice şi să lase sperata protecţie anglo-americană în seama altora. În acest scop el s-a înarmat cu un paşaport diplomatic, pe care avea dreptul să-l obţină în calitate de profesor de ziaristică la aşa-numita „academie a diplomaţilor". Acest institut ciudat fusese creat de altfel abia cu o lună înainte de prăbuşirea României de către fantastul şi primul gropar al României, Mihai Antonescu.

Şeicaru a arătat la Berlin că este foarte grăbit. La Bucureşti el nu mai avusese timp să-şi procure viza necesară pentru localităţile neutre unde urma să se stabilească; acum se străduia să obţină vizele care îi mai lipseau prin intermediul Ambasadei noastre. Ministerul de Externe german, care nu-l simpatiza prea mult pe Şeicaru, a ezitat însă să-i acorde viza de ieşire din Germania. Şeicaru era apreciat ca un ziarist anticomunist eficient, dar Ministerul de Externe era neliniştit de tendinţele sale pro occidentale. Dr. Paul Schmidt, conducătorul secţiei de presă şi informare de la Ministerul de Externe mi-a spus odată că doi oameni de la Bucureşti nu-l lasă să doarmă în pace: Mihai Antonescu şi Pamfil Şeicaru. Într-adevăr ambii se găseau pe aceeaşi linie politică, dar această linie era considerată la Berlin periculoasă. Concepţia germană se asemăna datorită logicii şi rigidităţii sale politice cu o formulă matematică; potrivit acestei concepţii, România nu avea voie în calitate de aliat al Germaniei să aibă alţi duşmani sau alţi prieteni decât Germania însăşi. Aceasta nu corespundea însă concepţiilor lui M. Antonescu şi Şeicaru, căci după părerea lor România putea foarte bine avea cu Germania un duşman comun, anume Rusia; în ce priveşte anglo-americanii însă, ei nu vedeau nici o congruenţă. Vechile simpatii ale României pentru anglo-americani nu dispăruseră, deşi aceştia declaraseră României război şi o atacaseră în mod pustiitor pe calea aerului. Între Mihai Antonescu şi Şeicaru exista însă o deosebire fundamentală; reprezentând sentimentele poporului român faţă de anglo-americani, Şeicaru nu era dealtfel decât o persoană particulară, care nu se simţea angajat faţă de Germania decât prin angajamentele vagi şi nedefinite ale unui cetăţean faţă de un Stat aliat. Mihai Antonescu semnase însă în calitate de vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri şi de ministru de externe al României aderarea la Pactul Tripatit, iar acest pas adusese România într-o poziţie duşmănoasă atât faţă de Rusia cât şi faţă de

Occident. Dar acest fapt nu a părut niciodată un impediment moral pentru Mihai Antonescu.

Existența politică într-o anumită măsură dublă, a celor doi făcuse deja mult sânge rău în cercurile conducătoare din Germania. Exista neîncredere atât față de lealitatea unuia cât și a celuilalt. Rapoartele Ambasadei germane de la București erau la fel de nefavorabile pentru Șeicaru. Fără îndoială că acesta se temea că va primi prea târziu viza pentru Elveția.

Ne-am așezat la masă. Temperamentul expansiv al lui Șeicaru cu ușoara sa coloratură exotică era foarte antrenant pentru oaspeții distinși de altă naționalitate și a dat serii o notă degajată, cum nu numai că era permis în asemenea ocazii, dar era chiar de dorit în special în cercurile diplomatice. În afară de aceasta, Șeicaru a părut tot timpul interesant, nu numai din cauza cuprinzătoarelor sale cunoștințe în ce privește viața politică română, ci și cea internațională.

Principala temă de discuție au constituit-o în timpul mesei evenimentele politice din ultima zi. Ieșirea Finlandei din război a provocat o impresie adâncă în cercurile germane, dar nu le-a surprins, deoarece nu erau necunoscute tratativele duse de politicienii finlandezi. Oaspeții mei germani au discutat cu însuflețire despre procedeul de acționare al Finlandei, fără a-l condamna. O continuare a războiului era imposibilă pentru Finlanda, de aceea ea a acționat corespunzător cu situația sa, fără a face un act de dușmănie sau de nelealitate față de Germania. Mai mult încă: acest popor mic, dar cinstit, a reușit să-și apere onoarea națională în pofida tuturor presiunilor, în special din partea suedeză și anglo-americană. Pe deasupra, el a acceptat oferta sovietică de armistițiu numai cu condiția ca trupelor germane aflate pe teritoriul finlandez să li se acorde permisiunea de liberă trecere, deși Moscova insistase ca acestea să fie dezarmate.

În timpul mesei s-a discutat și despre eforturile Guvernului bulgar condus de B a g r i a n o v, care trimisese emisari la Cairo, de a examina împreună cu anglo-americanii posibilitatea unei păci separate. Freiherr von Steengracht s-a folosit de acest prilej pentru a vorbi despre „aventurile nesigure în care se aruncă unii și alții", fără ca cei de față să înțeleagă aluzia la România. Dimpotrivă, Șeicaru s-a crezut silit de observația pronunțată cu un zâmbet amar de secretarul de Stat, să aducă o replică înflăcărată în care cuvintele „campania triumfală a României în Rusia", „onoarea națională", „trecutul românesc pecetluit cu sângele vărsat în grele înfrângeri, dar nepătat", etc. au sunat probabil în urechile

lui v. Steengracht ca un ecou al unei ironii sumbre. Căci secretarul de Stat era singurul dintre noi care cunoștea la această oră ce se întâmplase tocmai la București.

După masă s-a făcut o scurtă plimbare prin parcul castelului. Dl. von Steengracht i-a oferit brațul soției mele și i-a șoptit că vrea să-i facă o comunicare importantă. Datorită atașării contesei Finckenstein, conversația a rămas însă la nivelul unei pălăvrăgeli inofensive, cum se obișnuiește după fiecare masă diplomatică.

Abia la despărțire, târziu după miezul nopții, v. Steengracht m-a întrebat în șopată:

— *Doriți să-i acord lui Șeicaru viza de plecare?*

— *Da, vă rog,* i-am răspuns.

— *Chiar în împrejurările actuale?*

— *Firește! Dar nu știu ce vreți să spuneți cu aceasta?*

Secretarul de Stat a zâmbit. Apoi s-a urcat în mașină și a plecat însoțit de directorul său de cabinet, Mirbach.

*

După plecarea oaspeților am discutat ca de obicei cu colaboratorii mei despre impresiile din cursul serii. Consilierul nostru economic, dr. Pascal mi-a comunicat că a auzit când Freiherr von Steengracht i-a șoptit directorului său de cabinet:

— *Ciudat — par să fie sinceri!*

Mirbach, pe care-l cunoșteam din timpul serviciului său la Ambasada germană din București ca fiind „bonvivant" (băiat de viață) a replicat:

— *În orice caz, ne vom distra bine la reîntoarcere.*

Soției mele îi bătuse de asemenea la ochi comportarea lui Steengracht. Ea mi-a povestit despre intenția secretarului de Stat de a-i face o comunicare, care nu avusese loc din cauza contesei Finckenstein. Fără îndoială că era vorba de ceva important. Am răspuns:

— *Așa va-să-zică! Cine știe ce poveste prostească s-o mai fi întâmplat din nou la București. Nu cred însă că este ceva deosebit, deoarece astăzi nu am primit încă nici o telegramă din România.*

Soția mea mi-a relatat apoi că servitorul Karl i-a spus că în timpul mesei, Mirbach a fost chemat tot mereu la telefon de Ministerul de Externe.

— *Și pentru noi nu a fost nici un apel din Berlin?*

— *Nu.*

— *Vom vedea mâine ce s-a întâmplat.*

A doua zi de dimineaţă am plecat ca de obicei la Berlin. Cerul era acoperit, se cernea o ploaie măruntă. Când am ajuns pe înnoratul Alexanderplatz au început să urle sirenele. Pentru a scurta drumul, şoferul meu a schimbat imediat direcţia, înconjurând Domul spre aleea Unter den Linden. Ajuns la hotelul Adlon, am intrat în încăperea destinată membrilor corpului diplomatic. În hol era obişnuita îmbulzeală. Am zărit pe câţiva membri ai Ambasadei, în mijlocul lor pe Şeicaru. La prima privire am văzut groaza întipărită pe feţe. Şeicaru m-a descoperit şi s-a năpustit spre mine cu părul vâlvoi şi cu gesturi dramatice:

— *Aţi auzit, domnule ministru?*

— *Ce anume? Ce s-a întâmplat?*

— *Cum? Nu ştiţi nimic? Ei, asta-i bună!*

— *Dar ce s-a întâmplat, prietene? Eu nu ştiu nimic, abia am sosit.*

— *Lovitură de Stat, domnule! Ieşire din război - totul a trecut - Regele a vorbit azi-noapte la radio - pace separată - Guvern nou sub generalul Sănătescu - Mareşalul Antonescu şi Guvernul său arestaţi - Ei, ce spuneţi acum? Cum, nu ştiaţi nimic? Dar nu vă mai prefaceţi, ce dracu!*

Copleşit de avalanşa de noutăţi îngrozitoare nu puteam spune nici un cuvânt. După trecerea şocului m-am grăbit să ies şi am plecat, fără a ţine seama de alarmă, la cartierul Ambasadei aflat în Berlin pe Bendlerstrasse. Aici găsiserăm noi, graţie ajutorului dat de şeful Protocolului, baronul von Dörnberg, un adăpost la caz de nevoie pentru convorbirile noastre de lucru de la Berlin. Am găsit aici aproape pe toţi membrii Ambasadei, în parte cu familiile lor, adunaţi în hol. Efectul şocului se putea citi pe toate feţele. De la Bucureşti nici o ştire oficială. Legătura telefonică fusese întreruptă încă din timpul nopţii. Deoarece tăcea şi Ministerul de Externe german, cunoştinţele noastre în legătură cu întâmplările din ţară nu se bazau decât pe emisiunile radiodifuziunii londoneze, care fuseseră ascultate în timpul nopţii de câţiva membri ai Ambasadei. Curând după aceea au confirmat şi alte posturi străine îngrozitoarea cotitură de la Bucureşti, care urma să aibă consecinţe imprevizibile pentru poporul român şi viitorul său.

Cum s-a putut ajunge la aceasta?

Următoarele pagini vor încerca să clarifice această întrebare.

Prima parte

„FENOMENUL" ANTONESCU

În timpul internării mele în lagărul Augsburg, unde fusesem trimis ca general și fost ambasador plenipotențiar al României în Germania, am fost interogat de ofițerul anchetator american și asupra motivelor și împrejurărilor care l-au adus pe Generalul Antonescu la conducerea Statului. După cum știam din discuții anterioare, ofițerul nu avea aproape nici un fel de cunoștințe asupra situației din Europa și cu atât mai puțin din sud-estul Europei din timpul celui de-al doilea război mondial. Mi-a fost de aceea greu să-i prezint lucrurile pe înțeles.

— *Ați fost un bun prieten al lui Antonescu?* m-a întrebat el.

— *Prieten? Ar fi cu totul exagerat dacă aș vrea să mă numesc un prieten al fostului Conducător al Statului român,* am răspuns eu. Dar apoi mi-am amintit de obiceiul specific american, potrivit căruia Președintele S.U.A. încredințează în general posturile diplomatice în străinătate prietenilor personali și am adăugat:

— *Nu, nu! Nu din acest motiv am fost numit ambasador la Berlin. Eu sunt soldat, iar Mareșalul Antonescu a fost în diverse împrejurări superiorul meu imediat. Între el și mine au existat într-adevăr relații de serviciu excelente; a le considera însă drept prietenie, ar fi lipsă de modestie din partea mea.*

— *L-ați stimat?,* a întrebat ofițerul american, iar după o mică pauză: *Îl mai stimați și astăzi?*

— *Nici acest lucru nu este exact,* am răspuns eu. *În afară de înalte calități de om de Stat — era un patriot înflăcărat — Mareșalul Antonescu avea și numeroase greșeli și slăbiciuni menite să pună sub semn de întrebare admirația și stima pentru el. Cert este că destinul său s-a legat deodată de destinul României și orice bun român l-a urmat pe Mareșal, deoarece destinul națiunii cerea acest lucru. Această înlănțuire a destinelor se dovedește prin faptul că tragediei personale a Mareșalului i-a urmat tragedia întregului popor.*[1]

---

[1] În acea vreme Mareșalul Antonescu nu fusese adus în fața plutonului de execuție, dar acest sfârșit era de prevăzut.

— *Numai el este vinovat,* a spus americanul.

Am răspuns:

— *Fără îndoială că Mareşalul Antonescu a făcut în calitate de om de Stat câteva erori pline de consecinţe, pe care trebuie să le ispăşească acum poporul român. Dar sentinţa nepărtinitoare a istoriei va dovedi odată că nu el a fost acela care a trasat calea României în cel de-al doilea război mondial. Când Antonescu a luat frânele în mână, România se găsea deja pe o cale impusă de un întreg complex de împrejurări. Firește că Antonescu ar fi putut să se folosească de întreaga pondere a prestigiului său pentru a reîntoarce România din acest drum. Ar fi însă prematur să apreciem acum acest lucru cu o siguranţă absolută. Căci chiar dacă sfârşitul nefericit al războiului ne îndreptăţeşte să reproşăm Mareşalului lipsă de prevedere, pe de altă parte experienţele şi cunoştinţele dobândite în urma capitulării României dovedesc că Mareşalul s-a identificat cu tendinţa de autoconservare a poporului român când l-a chemat la luptă împotriva bolşevismului.*

— *Noi am dat deja sentinţa asupra lui Antonescu!,* a respins americanul cele spuse de mine. *A fost un dictator, un fascist, un tiran feroce!*

S-a întrerupt, deoarece a observat zâmbetul meu şi apoi a adăugat:

— *Ceea ce nu pare încă suficient de clar este întrebarea: cum a fost posibil pentru un singur om să smulgă puterea într-un Stat democratic cum era România? V-aş fi recunoscător dacă aţi vrea să-mi explicaţi.*

— *Împrejurările care au produs „fenomenul" Antonescu,* am început eu, *se pot caracteriza pe scurt după cum urmează:*

Falimentul vechilor partide politice ale României;

Apariţia mişcării legionare Garda de Fier, care a reprezentat la rândul ei o consecinţă a înfrângerii pe planul politicii interne, la care au contribuit şi influenţe fasciste şi naţional-socialiste din afară şi imediat după aceea apariţia Generalului Antonescu în politica internă;

Eşecul dictaturii lui Carol al II-lea şi lupta nefastă dintre acesta şi Garda de Fier;

Prăbuşirea sistemului Alianţei, în care era încadrată politica de securitate a României şi deplina izolare pe planul politicii externe care a rezultat de aici;

Revizuirea statutului european de la Versailles cu adăugirile sale de la Trianon şi Neuilly, ceea ce a avut pentru România consecinţe dureroase.

Interlocutorul meu american şi-a notat toate acestea cu multă grijă. După aceasta a propus o amânare a convorbirii pe a doua zi, pentru a-mi oferi prilej să mă concentrez şi să mă pregătesc. Am fost astfel silit să dirijez discuţia noastră în direcţia unor fapte precise.

Când ne-am aflat din nou faţă în faţă, am elaborat următoarea imagine a evoluţiei evenimentelor.

Falimentul vechilor partide politice

Nici o naţiune europeană nu a rămas cruţată după primul război mondial de urmările acestuia. Noi forţe politice, sociale şi economice au apărut în cadrul aşa-numitelor raporturi stabile antebelice şi au provocat, în funcţie de temperamentul naţional, dispute interne mai mult sau mai puţin aprinse. Fenomenul dezorientării politice totale, care a dominat lumea între cele două războaie, şi-a găsit expresia şi în România. Aceasta, o ţară democrată numai în teorie, îşi pierduse vechea sa orientare politică. Dificultăţile din interior au fost amplificate de probleme serioase rezultate din alipirea unor noi provincii însemnate. Acestea aveau structuri politice, sociale şi economice diferite şi erau populate de minorităţi naţionale puternice cu tendinţe centrifugale în parte foarte pronunţate. Toate aceste împrejurări au provocat schimbări adânci în viaţa politică a ţării. În locul vechiului sistem al celor două partide, susţinut de liberali şi conservatori, a intervenit, în urma unei interpretări greşite a ideii democratice, o luptă acerbă a partidelor şi clicilor care urmăreau aproape în exclusivitate numai interese personale ale politicienilor ambiţioşi şi lipsiţi de scrupule. În pofida dezavantajelor sale, vechiul sistem al celor două partide oferea un echilibru stabil, în timp ce noul sistem al mai multor partide nu numai că anihila acest echilibru, dar corupea într-un mod catastrofal morala vieţii politice. „Succesul" acestei modificări a sistemului a constat într-o anarhie totală.

O mare parte din vina pentru această evoluţie a purtat-o Regele Carol al II-lea. Caracterul impulsiv, tiranic şi răzbunător al acestuia a otrăvit atmosfera într-un mod condamnabil. Intervenţiile lipsite de scrupule în viaţa politică, chiar în obişnuitele intrigi de culise ale partidelor, au dus la prăbuşirea totală a structurii politice a României care era şi aşa putredă.

Din sistemul politic întrucâtva stabil din perioada antebelică nu a mai rămas în picioare decât vechiul Partid Liberal. Partidul Conservator care, pe planul politicii externe mizase pe cartea germană, fusese

strivit în conceptul său după sfârşitul războiului. Mai târziu, Grigore Filipescu[1] a încercat să reînvie ideea conservatoare, dar aceasta a rămas o problemă pur personală. În ce priveşte Partidul Conservator-Democrat, acesta s-a menţinut numai atât timp cât a trăit şeful lui, Take Ionescu, care îl reprezentase de fapt prin persoana sa şi înainte de război.

Partidul Liberal, aşa-numitul partid al burgheziei române, reprezenta înainte de război o clasă burgheză care abia trecuse de perioada copilăriei şi neavând nici o tradiţie lupta din greu cu adevărata burghezie, anume cea evreiască. De aceea, Partidul Liberal a reprezentat întotdeauna o doctrină politică confuză. El era liberal, democratic, conservator, naţional şi între anumite limite chiar şi socialist. Prin absurda lozincă electorală: „Prin noi înşine!" el nu ridica numai pretenţia asupra monopolizării economiei, ci şi asupra întregii vieţi politice. Împrăştierea sa doctrinară în toate direcţiile îl punea în situaţia de a se adapta curentelor de moment şi de a trece cu bine prin toate crizele. Această interpretare elastică a ideii liberale corespundea situaţiei politice tulburi, dar oglindea şi natura nestatornică a românilor care înclina spre oscilaţii extreme. Cred că această identificare oportunistă cu natura specifică a românilor este aceea care a făcut ca Partidul Liberal să devină cel mai puternic şi să supravieţuiască tuturor celorlalte partide. Sursa lui de putere a fost caracterul său „românesc", iar nu cum se credea în general, depunerile sale la bancă. După primul război mondial a apărut în locul Partidului Conservator şi celui Conservator Democrat — ca pretutindeni în Europa — o mulţime de partide dintre care numai două s-au dovedit capabile să guverneze: Partidul Poporului condus de Averescu şi Partidul Naţional Ţărănesc (ultimul a luat naştere din contopirea Partidului Ţărănesc din Vechiul Regat cu Partidul Naţional din Transilvania). Prima fază a perioadei dintre cele două războaie şi anume până la reîntoarcerea lui Carol al II-lea din exil, în anul 1930, s-a aflat sub semnul Partidului Liberal, care, urmându-şi tradiţia, s-a priceput să guverneze chiar din opoziţie.

Regele Carol al II-lea a pus definitiv capăt acestei situaţii după urcarea sa pe Tron. Aceasta nu pe baza concepţiilor sale politice, ci mai curând din răzbunare faţă de puternica familie Brătianu, ai căror mem-

[1] Grigore Filipescu era fiul marelui om de Stat român şi patriot Nicolae Filipescu, el însuşi unul din conducătorii Partidului Conservator, care s-a distanţat însă mai târziu de concepţiile partidului său şi a influenţat în mod hotărâtor participarea României la război împotriva Puterilor Centrale.

bri au ştiut să se menţină neîntrerupt în fruntea Partidului Liberal de la întemeierea sa.

La început Carol al II-lea şi-a îndreptat simpatia asupra Partidului Naţional Ţărănesc, care se pronunţase pentru reîntoarcerea sa din exil şi jucase un rol de mediator faţă de opinia publică. Mai târziu însă divergenţele iniţial principiale, apoi însă personale dintre Rege şi conducătorul naţional-ţărăniştilor, Iuliu Maniu, au dus la ruptura totală."[1]

La scurt timp după urcarea pe Tron a Regelui Carol al II-lea, poziţia celor trei partide mari: liberal, averescan şi naţional-ţărănist, era puternic zdruncinată. Partidul Liberal şi-a pierdut vestita sa unitate şi disciplină, deoarece dizgraţia Regelui semăna discordie în rândurile sale. Îndârjitele dispute din cadrul său nu vădeau numai un caracter doctrinar, ci şi micşorarea şanselor sale de guvernare ca urmare a dizgraţiei regale. Partidul averescan se epuizase la rândul său în două încercări infructuoase de guvernare încă înaintea reîntoarcerii lui Carol al II-lea. Marea popularitate a întemeietorului său, mareşalul Averescu s-a pierdut ca urmare a lipsei unei orientări politice decisive. Nimeni n-ar fi putut spune care era baza doctrinară a acestui partid, din simplul motiv că nici nu poseda aşa ceva.

Partidul Naţional Ţărănesc decepţionase de asemenea puternic mai ales ţărănimea care-şi pusese mari speranţe în el. Marea sa şansă se pierduse; anume de a fi în viaţa publică a României o puternică organizaţie a clasei muncitoare, mai ales a populaţiei rurale. Această sarcină i s-a oferit oficial, a rămas însă nefolosită. În calitate de acumulare de forţe şi reprezentant al intereselor ar fi trebuit să-şi pună drept ţel de a îmbunătăţi pe o bază într-adevăr democratică situaţia ţăranilor şi de a ridica nivelul de trai printr-o soluţionare eficientă a problemelor. Este drept că nu ar fi putut evita o cotitură mai puternică spre stânga, adică

[1] Regele Carol al II-lea a dus o viaţă foarte aventuroasă încă înainte de urcarea sa pe Tron. El se căsătorise încă din timpul primului război mondial cu doamna Zizi Lambrino care i-a dăruit un fiu. Mai târziu s-a văzut silit din motive ale raţiunii de Stat şi de oportunitate politică să desfacă căsătoria pentru a lua pe Prinţesa Elena, fiica lui Constantin de Grecia. Din această căsătorie s-a născut Mihai I. Încă din timpul acestei căsnicii el întreţinea relaţii intime cu soţia unui ofiţer, cunoscuta doamnă Lupescu, o evreică. Silit de tatăl său, Regele Ferdinand I, să renunţe la această legătură, el a preferat să plece în exil la Paris. Carol s-a considerat o victimă a şefului de atunci al Partidului Liberal, Ion I.C.Brătianu, care se pare că l-a determinat pe Ferdinand I să ia această hotărâre drastică. Carol s-a întors la 8 iunie 1930 şi s-a urcat pe Tron în locul fiului său minor care fusese proclamat Rege (tutelat de Regenţă) după moartea lui Ferdinand I.

spre marea masă a ţărănimii sărăcită şi demnă de compătimire. Partidul a deviat de la această linie iniţială din motive oportuniste. De dragul unor perspective mai bune de guvernare el a făcut numai paşi sociali şovăitori şi a preferat să se menţină pe linia compromisurilor, astfel încât a apărut mai curând ca un partid al centrului burghez. Aceasta a fost o evoluţie greşită, deoarece România avea nevoie mult mai stringentă de un adevărat partid de masă al ţăranilor. Îndată după preluarea puterii, partidul a ajuns la marginea prăpastiei, deoarece fusese cuprins şi descompus de uneltiri murdare şi de scandaluri pe tema corupţiei politice.

Numai personalitatea şefului său Iuliu Maniu a împiedicat prăbuşirea partidului. Maniu a ştiut să se folosească cu o abilitate deosebită de poziţia sa personală faţă de tendinţele tot mai dictatoriale ale lui Carol al II-lea, speculând mai ales viaţa intimă a acestuia şi apărând astfel partidul. Opinia publică vedea în Maniu un adversar al Regelui şi îi acorda simpatiile sale şi atunci când Partidul Naţional Ţărănesc se prăbuşea tot mai mult. De aceea, în pofida încercărilor sale de a guverna cu Partidul Naţional Ţărănesc împotriva lui Maniu (Cabinetul Vaida-Voievod), Regele nu a reuşit să înlăture simpatia de care se bucura acesta în popor. Totuşi viaţa politică a fost pe această cale ruinată cu totul. După câţiva ani Carol al II-lea nu mai poseda nici un singur instrument constituţional de guvernare îndeajuns de puternic să înfrunte problemele politice, sociale şi economice. Aceste probleme au rămas la fel de nerezolvate ca şi problema naţională care a început să se agraveze. Odată cu marile partide se distrusese orice disciplină şi orice coeziune. Dacă cercetăm cauzele care au dus la aceasta, ne dăm seama că nu a fost numai vina Regelui dornic de răzbunare, deoarece acest faliment al partidelor oglindea într-adevăr epuizarea care cuprinsese sistemul politicii interne. Deoarece toate partidele se orientau după momentul dat şi nu posedau nici o ideologie bine conturată, ele erau neputincioase faţă de marile transformări şi influenţe revoluţionare ce ameninţau dinspre est şi vest.

Vechiul sistem politic era o imitaţie superficială a unor instituţii democratice cu caracter bizantin. În această atmosferă era imposibilă elaborarea unei adevărate ideologii politice şi sociale. Este semnificativ că partidele minate de o ideologie cumpătată rămâneau cele mai slabe. Nici partidele naţionaliste, nici cele socialiste nu au putut cuceri vreodată o poziţie reală în viaţa politică internă, deoarece aceasta nu se

măsura după necesitatea sau importanţa ideologiei respective, ci numai şi numai după perspectivele de guvernare. Numai ideologii „incorijibili" se adunau în astfel de tabere lipsite de perspectivă. Religia şi puterea marilor partide rămânea însă oportunismul.

Această scurtă prezentare a situaţiei este suficientă pentru a vedea cât de lipsită de orice fundament etic solid era întreaga viaţă politică a României şi cât de inevitabil se îndrepta spre catastrofă.

Decăderea vechilor partide a devenit evidentă la începutul anului 1938, după ce Guvernul liberal Tătărescu nu a mai reuşit să obţină majoritatea în pofida vestitei „zestre guvernamentală" care oferise întotdeauna ponderea hotărâtoare în toate alegerile „libere". Un eveniment unic în analele politicii române! Gheorghe Tătărescu crezuse că-şi poate permite luxul unor alegeri într-o oarecare măsură libere. Riscul a fost însă prea mare, iar eşecul nu a corespuns desigur nici dorinţelor lui Carol al II-lea, nici dorinţelor lui Tătărescu. Acest eşec electoral al Guvernului din decembrie 1937 a însemnat începutul crizei definitive a partidelor.

Noi fenomene în viaţa politică

Mişcarea Legionară (Garda de Fier)

Criza care izbucnise astfel urma să ducă la anularea totală a echilibrului în viaţa politică internă. Moştenirea marilor partide nu putea reveni decât Mişcării Legionare. Deşi impregnată de diverse ideologii străine, totuşi aceasta a adus un element nou şi într-un anumit sens chiar revoluţionar în viaţa politică a României. Mişcarea Legionară dovedea o voinţă puternică, în timp ce vechile partide decăzuseră tocmai din lipsă de aşa ceva. Nevoia de înnoire politică se simţea chiar şi în masele largi populare; aceasta nu explică însă puternicul avânt al Mişcării Legionare. Fără sprijinul obţinut din partea revoluţiei fasciste şi naţional-socialiste, sub emanaţia căreia fragila Mişcare Legionară şi-a dobândit vitalitatea, nu ar fi fost posibil un asemenea avânt. Căci în ciuda decăderii politice şi dorinţei de înnoire, lipsa de dinamism ideologic în România ar fi conservat situaţia aşa cum era. Adevărata tulburare a echilibrului a venit din afară.

Revoluţiile ideologice nu pot fi înfăptuite decât de marile naţiuni; naţiunilor mici nu le rămâne deschisă decât calea imitării sau adaptării. Privind sub acest aspect Mişcarea Legionară nu avea, în pofida tuturor forţelor din interiorul său o bază suficientă de dezvoltare.

Tânărul conducător al Legiunii, Corneliu Zelea Codreanu, era un mistic care se distingea prin fanatism naţional şi convingerea sinceră că el a fost ales să ducă poporul român pe căi mai sănătoase. Voinţa, caracterul şi pasiunea sa îi confereau o anumită asemănare cu Hitler. La fel ca şi acesta, el exercita o putere de atracţie de necontestat şi avea o uimitoare capacitate de fascinare. Misticismul religios care lipsea lui Hitler conferea caracterului lui Codreanu o neobişnuită linişte sufletească, cum poate fi găsită de altfel numai la martirii religioşi, care nu l-a părăsit nici în faţa morţii.[1]

Cel care venea în contact cu „Căpitanul" Gărzii de Fier, cum se numea Codreanu, nu-şi forma o impresie prea puternică în ce priveşte aptitudinile sale spirituale. Concepţiilor sale politice le lipsea claritatea, la fel planurilor sale care nu aveau un contur bine stabilit. Dar oricât de confuze ar fi fost ideile sale, marea sa forţă sufletească prin care atrăgea masele după sine era foarte convingătoare. Misticismul religios al lui Codreanu şi al legionarilor săi se contopea cu concepţiile creştin-ortodoxe ale poporului primitiv şi provoca fenomene ale unui fanatism care nu caracterizează de obicei pe români. Un mare efect l-a avut şi încurajarea legionarilor pentru un naţional socialism cu caracter românesc specific. Fără a avea contururi precise şi prezentat numai în linii generale, acest socialism promitea mai ales masei de ţărani o îmbunătăţire radicală a condiţiilor lor de trai. Conjunctura fascismului din Europa era favorabilă lozincii despre „socialismul naţional". Masele vedeau succesele Statelor fasciste şi puteau fi uşor convinse că democraţia nu mai este în stare să obţină progrese în domeniul social şi economic. Numai un regim autoritar, ca cel propagat de legionari, părea capabil să satisfacă masele în domeniul social şi economic.

Bine conturată era ideea antisemită. Ea nu era în nici un caz împrumutată de la naţional-socialişti, ci ancorată în tradiţia românească veche de secole. În forma cuzistă iniţială antisemitismul avea un caracter latent. A. C. Cuza şi adepţii săi voiau să rezolve problema evreilor printr-o evoluţie treptată, fără să facă din aceasta un act politic de prim rang. Legionarii credeau însă, ca orice mişcare revoluţionară că trebuie să rezolve complicata problemă a evreilor prin violenţă. Era ca şi cum energia poporului român înmagazinată în urma unor îndelungi suferinţe de nedescris s-ar fi descărcat ca o lovitură de trăsnet împotriva evrei-

[1] Oare nu au vrut adepţii lui Codreanu să-l sanctifice când au ajuns la putere?

lor. După structura sa sufletească poporul român este de o toleranţă extraordinară. Acum era însă răscolit şi aţâţat de fanatismul religios al Legiunii. Deoarece s-au pus la dispoziţie şi numeroşi preoţi din provincie care susţineau cu înflăcărare ideea antisemită, tensiunea a devenit tot mai periculoasă.

Îngrijorătoare pentru elementele moderate era şi înclinaţia teroristă a legionarilor, o însuşire de asemenea străină naturii poporului român. Pentru acest terorism nu era vinovată numai Garda. Regele Carol al II-lea a dus împotriva ei o luptă îndârjită şi lipsită de abilitate, fiind conştient de faptul că Garda de Fier reprezenta cel mai mare pericol revoluţionar pentru vechea situaţie politică, socială şi economică. Domnitorii romantici şi care înclină spre hotărâri cu caracter revoluţionar, cum era Carol al II-lea, nu iubesc deloc revoluţiile şi pe revoluţionari, când nu este vorba de propriile lor revoluţii.

Pentru a imuniza România împotriva Gărzii de Fier, Carol al II-lea a încercat să folosească drept antidot Guvernul naţional şi antisemit al lui Goga. Încercarea a eşuat. Regele s-a decis atunci la o lovitură care dormita de mult timp în subconştientul său; s-a făcut el însuşi dictator! Aceasta însemna începutul sfârşitului. Guvernul Goga dovedise o lipsă totală de autoritate pentru a înlătura excesele antisemite; dimpotrivă, excesele au fost chiar încurajate de unii membri ai Guvernului. Căderii lui Goga după scurt timp i-a urmat dictatura deschisă a Regelui.

Mai înainte s-a ajuns însă la un intermezzo care merită să fie subliniat: convorbiri între Iuliu Maniu şi Corneliu Codreanu au dus la încheierea în noiembrie 1937 a unui cartel electoral între cei doi conducători de partide. Opinia publică nu a aflat niciodată adevăratele motive. Maniu s-a limitat să declare că este necesar să se preîntâmpine cu orice mijloc intenţiile dictatoriale ale Regelui, fie sub forma unui cartel electoral, fie chiar printr-o colaborare politică cu Garda de Fier. Putem accepta această explicaţie, dar este greu de crezut că Maniu nu era conştient de ajutorul moral pe care îl acorda Gărzii de Fier prin acest gest. Prin cartelul electoral, Garda de Fier a primit în faţa opiniei publice un certificat de legitimitate. Comportarea morală ireproşabilă şi popularitatea lui Maniu au conferit certificatului o dublă valoare. Până în acel moment, Mişcarea Legionară fusese primită de factorii politici competenţi ai ţării cu o rezervă accentuată în ce priveşte încrederea în această organizaţie. Acum însă s-a dublat forţa de şoc a Gărzii de Fier, iar succesele sale politice au căpătat proporţii considerabile.

Generalul Antonescu apare pe scena politicii interne

Un eveniment important care s-a petrecut în acelaşi timp, a fost prima apariţie a Generalului Antonescu în fruntea unui Departament politic, şi anume ca ministru de război în Guvernul Goga.

Generalul era deja o personalitate cunoscută. Activitatea sa de conducător al Biroului de operaţiuni în cadrul Marelui Cartier General între 1916 şi 1918 crease în jurul său o atmosferă deosebită. El era pe atunci una din forţele promotoare ale rezistenţei naţionale şi făcea parte din acel grup de patrioţi care nu voiau să admită să se comercializeze onoarea naţională. De aceea, el a combătut cu cea mai mare înverşunare ideea unei păci separate şi a mers chiar atât de departe încât a cerut continuarea luptei până la ultima consecinţă. Proiectul său purta romantica denumire de „Triunghiul morţii"[1] şi era mânat de intenţia fantezistă de a continua războiul şi după prăbuşirea militară a Rusiei.

Şi după războiul naţional, numele lui Antonescu şi-a păstrat simpatia de care se bucura nu numai în cercurile militare, ci şi în masele populare. Strălucita sa carieră militară dovedeşte o nestăvilită energie şi voinţă. Patriotismul înflăcărat, corectitudinea absolută şi grija permanentă pentru viitorul poporului se îmbinau la el cu dorinţa de a pune onoarea naţională deasupra oricărui alt lucru. Generalul Antonescu credea sincer în rolul şi chemarea sa istorică. Este lesne de înţeles că ambiţia sa era corespunzător de mare. Sentimentul propriei sale valori era justificat, chiar dacă nu atât în privinţa intelectuală, cât mai mult în privinţă morală şi dinamică. Încă din tinereţe Antonescu era plin de un dispreţ aproape suveran pentru conducătorii militari şi politici de atunci. Fără îndoială că el s-a ridicat cu mult deasupra slăbiciunilor acelora. Antonescu a fost un fenomen incontestabil apărut în mijlocul unei societăţi al cărei caracter consta de fapt în lipsa sa de caracter.

Natura sa era de altfel complicată, neechilibrată, adesea surprinzătoare. Aparent un „pachet de nervi", el dovedea mereu o absolută liniş-

[1] „Triunghiul morţii" cuprindea un mic teritoriu din Moldova mijlocie având în centru regiunea Laşului. Aici urma să se retragă Guvernul şi armata pentru a lupta până la ultima picătură de sânge. Era firesc o idee de inspiraţie istorică, o aluzie la „părintele poporului român", Regele Decebal care, când lupta sa pentru libertatea Daciei se apropia de înfrângere, s-a retras în cetatea Sarmisegetuza şi s-a otrăvit aici după o rezistenţă înverşunată împotriva romanilor. Acest exemplu istoric l-a impresionat profund pe locotenent-colonelul Antonescu. La fel l-au impresionat probabil evenimentele din jurul datei de 23 august 1944.

te sufletească şi o viguroasă stăpânire de sine. Banii nu-l interesau, dar s-a bucurat de bunurile pământeşti, fără a le căuta. În fiinţa sa se întruneau egoismul şi o blândeţe aproape copilărească. El se considera îndreptăţit să aibă sentimente şi înclinaţii pe care le condamna la alţii. Aceasta dovedeşte o trăsătură tiranică. Era croit din stofa acelora care calcă peste cadavre, dar care sunt pătrunşi totodată de forţă religioasă şi sunt toleranţi faţă de slăbiciunile omeneşti. Lipsit de orice genialitate, acţiunile şi atitudinea sa nu purtau amprenta unei strălucite spontaneităţi, şi mai ales a unei concentrări de voinţă.

Remarcabilele sale rezultate obţinute în funcţiile de conducător al Academiei de Război şi de comandant al Diviziei a III-a infanterie dovedeau o remarcabilă notă personală. El a manifestat o dorinţă de înnoire şi mai târziu, în calitate de şef al Statului Major General, în 1934. Fără nici un sentiment de pietate el a măturat praful aşternut timp de decenii pe întregul organism al Armatei române. El a cutezat să înfiereze minciuna despre o pretinsă armată puternică. Cu această minciună au încercat toate Guvernele să ascundă adevărul cu privire la adevărata situaţie. În realitate, armata existentă nu oferea ţării nici cea mai mică securitate militară. Ea era umflată pe dinafară, dar cu totul goală pe dinăuntru. Generalul Antonescu i-a demascat slăbiciunile fără scrupule, la fel cum a biciuit fariseismul partidelor şi Guvernelor care se pronunţau în mod demagogic pentru armată, fără a ieşi din gesturile făţarnice. Antonescu a cerut măsuri imediate şi radicale, fără să obţină altceva decât înaintarea sa în grad. Mocirla politică s-a dovedit a fi mai puternică decât el. De altfel mai târziu, în calitate de Conducător al Statului, el a reuşit să realizeze numai în parte reformele propuse în acea vreme.

În ciuda înaintării sale în grad sau tocmai din această cauză a crescut prestigiul Generalului. El a început să-şi dezvolte relaţiile politice, astfel mai ales cu Octavian Goga, şeful Partidului Naţional Creştin, şi cu Stelian Popescu, directorul publicaţiei naţionale *Universul*. A luat contact şi cu Corneliu Codreanu.

El a fost reţinut, pentru a rămâne neangajat în momentul hotărâtor. Astfel a acceptat numai după o îndelungă ezitare să fie ministru de război în Cabinetul Goga. Abia când şi-a dat seama că Goga nu poate aduce clarificarea necesară a situaţiei politice prin propriile forţe, Generalul Antonescu a acceptat acest post. Cu acelaşi temperament ca în vremea când era şef al Statului Major General, el a preluat acum, ca ministru de război, lupta împotriva mocirlei în care zăcea armata. Acţiu-

nea de înzestrare a armatei era un teren propice pentru marile tranzacţii industriale dar şi pentru o mulţime de mici afacerişti; chiar persoanele intime din jurul Regelui îşi băgaseră mâinile în această afacere. Faţă de această reţea deasă de interese, Antonescu nu avea nici o şansă. El a tras concluziile cuvenite şi s-a retras. La fel cum făcuse cu patru ani în urmă, el a trântit mânios uşile în urma sa. Prestigiul său în ochii opiniei publice a continuat să crească. Tot mai mare a devenit cercul acelora care vedeau în el viitorul salvator al Statului.

Dictatura Regelui Carol al II-lea

Dictatura lui Carol al II-lea nu era altceva decât o simplă imitaţie a dictaturilor fasciste. Aşa-numita „revoluţie de sus", promovată de el, purta numele răsunător de: „Frontul Renaşterii Naţionale". Într-adevăr, înnoirea sa politică era o necesitate de prim rang pentru poporul român. Dar încercarea de imitaţie a lui Carol al II-lea nu a găsit un ecou real. Ca urmare a neîntreruptelor decepţii politice, poporul român înclina spre scepticism.

Regele Carol a dovedit prin dictatura sa din nou că înclină spre imitaţie. Exemplul său preferat părea a fi Împăratul Wilhelm al II-lea; îi caracteriza aceeaşi agitaţie nervoasă, aceeaşi nestatornicie, acelaşi gust pentru pompă şi autocraţie, aceeaşi pasiune pentru făurirea de planuri şi aceeaşi preocupare pentru nimicuri. Carol al II-lea era inteligent, dar nu avea un caracter stabil. El şi-a dat seama că lucrurile nu mai pot merge aşa şi că numai o modificare radicală a aparatului de Stat, împotmolit în mocirlă ar putea să-l facă din nou să meargă cum trebuie. Emanaţiile marilor mişcări revoluţionare din Est şi Vest smulseseră poporul român din obişnuita sa letargie. Regele simţea că opinia publică începuse, după falimentul vechilor partide şi după decepţiile suferite — la care Carol al II-lea contribuise şi el într-o măsură — să se orienteze spre Mişcarea Legionară. În pofida părţilor sale negative, aceasta reprezenta în ochii maselor un adevărat program de înnoire şi părea să aibă perspective de succes, după cum dovediseră revoluţiile fasciste din străinătate.

Structura sufletească a lui Carol al II-lea făcea imposibilă adaptarea sa la Mişcarea Legionară. Era şi de neconceput că el va accepta să ia în considerare renunţări serioase nu numai de natură politică, ci şi personală,[1]

[1] Una din principalele ţinte de atac o constituiau relaţiile Regelui cu doamna Lupescu. Puternicul curs antisemit al Gărzii de Fier făcea să pară de neconceput ca doamna Lupescu să rămână în continuare în fruntea Camarilei regale.

de dragul Gărzii de Fier. El a decis să lupte. Deoarece nu mai putea opune Gărzii de Fier vechile partide căzute în dizgrație, el și-a văzut șansa în anticiparea revoluției devenite necesară, întreprinzând-o el însuși. A devenit dictator. Peste noapte Constituția a fost anulată și a fost elaborată o alta. Ea nu trezea nici măcar curiozitatea naivilor. În locul partidelor apărea un singur partid, „Frontul Renașterii Naționale". Firește cu uniforme, salut fascist și un stat major de conducere asemănător cu cel al SA. Cadrele partidului erau formate din fripturiști ai tuturor partidelor discreditate.

Opinia publică a privit cu surprindere această deghizare. Ea a preferat să considere dictatura o comedie amuzantă. Un Rege ca șef de partid — așa ceva nu mai fusese! Nimeni nu știa dacă Regele însuși lua acțiunea în serios sau dacă era numai o manevră amuzantă cu scopul de a-i îmblânzi pe dictatorii supărați Hitler și Mussolini, ale căror sentimente puțin prietenoase față de români, erau la fel de cunoscute ca și antipatia lor pentru Regele Carol.

Principalul scop al dictaturii regale era punerea partidelor în afara legii, mai ales a Gărzii de Fier. „Noua Constituție" nu admitea decât un singur partid, acela al „Renașterii Naționale". Sectariștii vechilor partide manifestau resemnare; alții condamnau cu cuvinte amare afluxul de neisprăviți spre „Frontul Renașterii Naționale"; alții, naturi mai filozofice, priveau lucrurile cu o curiozitate răbdătoare. Numai două grupuri de forțe au cutezat să-l înfrunte pe Rege: Iuliu Maniu, care se afla în propriul partid pe o poziție izolată, și Garda de Fier. Tactica de rezistență a celor doi era diferită: Maniu s-a mulțumit cu proteste pasive și cu retragerea sa, atât de îndrăgită pentru el, Garda însă a pornit la luptă deschisă.

Tactica lui Maniu implica mai puține pericole. Ea urmărea o subminare lentă a adversarului regal. Tactica Gărzii de Fier purta dimpotrivă amprenta unei revolte deschise și a unor lovituri brutale. Fiecare lovitură era înapoiată înzecit. Desființarea prin lege a Gărzii de Fier a contribuit la înăsprirea înclinațiilor sale teroriste. Ajutorul moral și probabil și material pe care îl primea Garda de Fier de la fascismul italian și mai ales de la național-socialiști a încurajat-o în lupta sa împotriva Regelui. Disputa a devenit tot mai înverșunată. Arestările și represaliile nu mai luau sfârșit. Tragedia a ajuns la punctul culminant când Carol a ordonat uciderea lui Codreanu împreună cu întreaga sa organizație de conducere în cursul unei „încercări de evadare". După o pauză de paralizare înfricoșată, Garda de Fier a răspuns printr-o altă

lovitură: ea l-a ucis pe prim-ministrul Armand Călinescu, care servise lui Carol al II-lea ca unealtă împotriva Mişcării Legionare.

Între timp, Regele fusese la Londra unde îşi asumase însemnate angajamente politice. Întărit de promisiuni briatnice, el s-a crezut îndeajuns de stăpân pe situaţie pentru a se folosi de viclenia sa şi faţă de Hitler, luându-şi şi faţă de acesta angajamente, pe care nu se gândea însă nicidecum să le îndeplinească. Căci abia întors la Bucureşti, el a ordonat asasinarea lui Codreanu şi a oamenilor săi. Hitler s-a decis atunci definitiv să-l nimicească.

Un eveniment l-a constituit protestul lui Antonescu împotriva tratamentului inuman la care erau supuşi legionarii închişi, tratament pe care-l constatase cu prilejul unei inspecţii a închisorilor din sfera Corpului său de Armată. Răspunsul Regelui la protest a fost degradarea Generalului, care curând după aceea, şi anume după uciderea lui Codreanu, a fost arestat.

Este cert că Generalul Antonescu a avut încă dinainte legături cu Codreanu, dar este la fel de cert că el nu a fost nici membru al Gărzii de Fier, nici nu a acceptat programul acesteia. Fără îndoială că apreciind perspectivele de viitor ale Mişcării Legionare, el ajunsese la convingerea că este utilă o colaborare; fie sub forma unei colaborări politice cu Legiunea, fie folosindu-se de şansele acestuia pentru realizarea planurilor proprii. El nu s-a gândit însă nici un moment să intre el însuşi în Mişcare, ci mai curând să smulgă conducerea la momentul oportun, pentru a submina tendinţele radicale şi a face din Garda de Fier un instrument adecvat de guvernare. Intenţia sa a fost salutată de întreaga opinie publică din România. Mai târziu, Generalul a trebuit firește să renunţe la această încercare.

În orbirea lor înflăcărată, Regele şi uneltele sale au făcut totul pentru a uni pe cele două forţe dinamice de opoziţie, în loc de a le ţine distanţate. Persecutarea legionarilor a evoluat în ultima sa fază printr-o persecutare paralelă cu a Generalului Antonescu. Prin aceasta, dictatura regală l-a pus pe „martirul" Antonescu pe primul plan al tuturor speranţelor naţionale. Opinia publică a început să se teamă mai puţin de luarea puterii de către Garda de Fier, deoarece socotea că în frunte va fi Generalul Antonescu.

Izolarea României pe planul politicii externe

În aceeaşi perioadă în care Hitler prelua puterea în Germania, au început să se adune nori negri şi grei la orizontul României, căci încălca-

rea de către Hitler a Tratatului de la Versailles însemna, direct şi indirect prăbuşirea totală a bazei politice a României.

Direct, deoarece statutul teritorial al României fusese consfinţit pe baza Tratatului de la Versailles (cu adăugirile de la Trianon şi Neuilly), iar acum era ameninţat de grele amputări. Indirect, deoarece măsurile politice şi militare ale lui Hitler în vederea anulării „dictatului" de la Versailles aveau să distrugă întregul sistem european în care era inclusă România şi să o izoleze pe deplin.

România, a cărei structură politică era profund zdruncinată din motivele mai sus menţionate, nu avea nici o şansă de a rezista loviturilor din afară. În trecut ţara putuse preîntâmpina cu succes evenimentele graţie unei fericite unităţi interne. Actuala situaţie era însă nefericită: dezbinarea internă, nefasta dictatură regală, prăbuşirea moralei publice, brutalitatea luptei dintre Rege şi Garda de Fier, influenţele marilor puteri fasciste asupra acestor divergenţe interne etc. puneau ţara în imposibilitate de a respinge corespunzător onoarei naţionale loviturile grele din afară.

România era o componentă a unui sistem politic internaţional constituit cu mare greutate. Arhitectura sa politică avea un schelet de proporţii impozante, constituit din protecţia franceză directă şi cea engleză indirectă, dar care se afla însă pe fundamente putrede şi artificiale. Ca orice sistem foarte complicat, el ascundea o mare dezordine. Fascinaţia pactelor politice dintre cele două războaie mondiale mărea lipsa de claritate care caracteriza apriori întregul sistem politic. Situaţia României în cadrul sistemului era foarte nefavorabilă din punct de vedere geografic şi strategic: avea graniţe enorm de lungi cu unele State care puneau pretenţii teritoriale (Rusia, Ungaria, Bulgaria) şi graniţe minuscule cu State prietene, mai exact spus cu astfel de State, care erau interesate în menţinerea *statu quo*-ului (Iugoslavia, Cehoslovacia, Polonia).

Sistemul general de securitate, în care era încadrată şi România, cuprindea diverse constelaţii, care se roteau la rândul lor în jurul planetei franceze: alianţa româno-poloneză, Mica Antantă şi Antanta Balcanică. Văzute în mod izolat fiecare din aceste constelaţii aveau numai o valoare limitată. Astfel, Polonia şi România nu ar fi putut înfrunta niciodată cu propriile forţe potenţialul sovietic gigantic; Mica Antantă, la rândul ei, sau Antanta Balcanică nu erau în stare să lichideze singure conflictele latente cu Ungaria şi Bulgaria, deoarece aceasta ar fi fost

posibil numai în cadrul unei ofensive mai mari, care depășea însă propriile lor acțiuni și interese. Căci revizionismul ungar și bulgar în ce privește teritoriile era ancorat în programul de revizuire al Italiei și Germaniei și nici Ungaria, nici Bulgaria nu-și puteau impune singure pretențiile. Speranța lor se îndrepta în direcția marii lupte, pe care Italia și Germania o declaraseră întregului statut politic din Europa.

Desigur că sistemul francez avusese și el epoca sa de strălucire. Și anume atât timp cât făclia victoriei și a atotputerniciei franceze a continuat să ardă după primul război mondial. Curând însă au început să strălucească alți sori pe firmamentul Europei, a căror forță crește rapid și care periclita sistemul politic francez. S-a ajuns la tendințe de slăbire a structurii respective. Încrederea în eficiența sistemului francez a dispărut. Fiecare parte componentă a sistemului a descoperit deodată interese particulare, care au declanșat tendințe semnificative de evadare; Iugoslavia a căutat să se apropie de Italia și Germania; Cehoslovacia și-a oferit teritoriul sovieticilor ca bază aeriană; România însăși și-a arătat intenția de a se apropia de Puterile fasciste, după câteva încercări slabe, întreprinse de Titulescu, de înțelegere cu Rusia. Această tendință nu era reprezentată numai de Mișcarea Legionară ci și de alte cercuri mai ales naționaliste. Chiar unii dintre cei mai fideli adepți ai idealului democratic nu respingeau ideea unei orientări în direcția Marilor Puteri Italia și Germania.

Când Regele Carol s-a aruncat în aventura dictaturii, după angajamentul reînnoit oficial la Londra față de Puterile occidentale (în primăvara anului 1939), când a dizolvat partidele democratice punând în locul lor o organizație oarecum fascizantă, confuzia de pe planul politicii interne s-a extins și asupra politicii externe românești.

Deși era evident că forțele centrifuge aveau să distrugă sistemul politic din care făcea parte și România, nu se lua nici o măsură pentru înlăturarea dezordinii. În calitate de atașat militar în Turcia (1935–1938) m-am mirat de superficialitatea cu care se tratau problemele în convorbirile Antantei Balcanice. Lipsa de sinceritate de care dădeau dovadă aproape toți partenerii era evidentă, interesele lor contradictorii, iar alianța părea cu totul artificială. Am avut impresia că este vorba de un joc de copii, care se străduiesc să facă impresia că sunt independenți, în timp ce tutorii lor politici au deocamdată alte griji și le lasă frâu liber în jocul lor. Acest joc politic urma însă să sufere curând lovitura Marilor Puteri

mâniate, asupra alianței româno-poloneze, Micii Antante și Alianței Balcanice. Această lovitură nu a cruțat nici România.

Soluționarea problemei Renaniei și Anschluss-ul Austriei au demonstrat lumii că sistemul de securitate al Franței a eșuat și că Anglia nu a fost capabilă să-l sprijine. Prima lovitură directă împotriva sistemului francez a nimerit Cehoslovacia. Franța nu a putut decât s-o sfătuiască pe aceasta să se jertfească pentru salvarea păcii mondiale iluzorii. Mica Antantă murise. Întreaga construcție politică a Europei s-a prăbușit ca un castel de nisip.

A venit rândul Poloniei. Deoarece această problemă nu putea fi soluționată pe cale pașnică, Hitler s-a decis la război. Scurt timp înainte el a dat însă o lovitură de teatru, care a surprins întreaga lume: Tratatul germano-sovietic de prietenie și neagresiune.

Această cotitură a fost pentru România pur și simplu catastrofală. Experiențele trecutului dovediseră că echilibrul României putea fi menținut numai dacă Marile Puteri, cu care se învecina direct sau indirect, se dușmăneau reciproc. Politica română tradițională consta de aceea în a se alia cu cel mai puternic în momentul respectiv sau de a solicita protecția acestuia. Firește că acest lucru nu mergea fără dureroase compromisuri și pierderi de teritorii, dar toate aceste jertfe nu erau considerate niciodată definitive. Cu toate dezavantajele unei asemenea politici, existența poporului nu era periclitată și acesta era în ultimă instanță criteriul hotărâtor.

Alianța germano-sovietică a pus România în fața unei situații cu totul noi. Principiul echilibrului fusese încălcat, România se găsea în situația cea mai grea din istoria sa și a trebuit să aducă jertfe aproape insuportabile.

Fulgerătoarea prăbușire a Poloniei, pe care concomitent și Rusia o atacase din spate, a provocat panică în România. Nu mai putea fi nici măcar vorba despre îndeplinirea angajamentului de aliat, având în vedere agresiunea sovietică. Acest angajament a fost considerat inutil și de aceea nici nu a fost invocat de Polonia. Întregul sistem de ajutor reciproc s-a dovedit a fi pe deplin inutil.

Prăbușirea Poloniei a dereglat și compasul politic al României. Cehoslovacia era dizolvată, Polonia pentru cea de-a patra oară împărțită, Mica Antantă și Alianța Balcanică dezmembrate, Franța se retrăsese în spatele fatalei linii Maginot, Anglia era nepregătită — toate acestea creau României conștiința clară și deprimantă a unei depline izolări. În

dezordinea care a izbucnit, dictatura regală a fost cuprinsă de neurastenie. Fără a avea o bază morală în popor, lipsită de stabilitate datorită dezbinărilor interne, ea privea cu groază primele fulgere ale uraganului care se anunța din toate părțile. Ea credea că va putea învinge propria dezorientare printr-o aparentă concentrare a forțelor: a fost mobilizată armata. Din nou a trebuit ca sărmanul și chinuitul popor român să plătească oalele sparte cu ușurință de conducere. În acele zile reci și ploioase de toamnă târzie ale anului 1939 au fost adunate sute de mii de oameni în zdrențe, flămânzi, biciuiți de un vânt aspru, înghesuiți în vagoane de vite pentru a apăra — imaginați-vă! — cu trupurile lor sfântul pământ al patriei! Toamna, apoi iarna anului 1939/40 și primăvara următoare s-au scurs cu aceleași mobilizări absurde, cu risipirea oarbă a miliarde de lei care fuseseră storși de la bietul popor, cu construirea de tranșee inutile și ridicole de-a lungul granițelor țării și cu afaceri scandaloase la procurarea de arme minore, cu totul nepotrivite pentru un război modern.

Între timp nu mai luau sfârșit în viața politică a țării atentatele și asasinatele — o urmare fatală a stării neconstituționale și a domniei arbitrare a dictaturii. Țara era străbătură de fiori de groază. Ea aștepta plină de teamă catastrofa.

Acțiunea Germaniei în Danemarca și Norvegia indica noi evenimente militare. În mai 1940 se ajunsese la acel stadiu. A început ofensiva împotriva Franței.

Această prăbușire s-a petrecut în ochii lumii într-un ritm și o proporție, pe care nu și le-au închipuit probabil nici conducătorii germani. Catastrofa franceză a înlăturat și ultima umbră de speranță a României. Soarta țării urma să se hotărască definitiv și de această hotărâre urma să depindă tot viitorul poporului.

După nenorocirea sa internă, România a ajuns din păcate la răscrucea viitorului său. Prăbușirea internă determinase în mod necesar orientarea ce avea să urmeze, acesta fiind un fapt secondat de alte grele încercări, fatale din punct de vedere istoric, pentru clarificarea definitivă a viitorului țării și al națiunii.

Catastrofele din 1940 și preluarea puterii de către Antonescu

Uniunea Sovietică s-a priceput să tragă avantaje mari din alianța încheiată cu Germania, fără a aduce ea însăși jertfe. Ea a cerut să se îm-

parte prada cucerită de Germania. Moscova a încercat mai ales să pună mâna pe importante poziţii strategice. Conform unui plan bine stabilit, ea proceda treptat, în timp ce Germania îşi cucerea puterea în Europa cu jertfe de sânge. La prăbuşirea Poloniei, Rusia a cerut cu o grabă semnificativă să se împartă prada cu ea. Când Germania a cucerit Danemarca şi Norvegia, Rusia a ocupat fără ezitare Statele baltice. Acum, după înfrângerea Franţei, Rusia a prezentat o notă de plată care afecta din nefericire România. Ea cerea sub formă ultimativă de la România „retrocedarea" Basarabiei şi a nordului Bucovinei. Moscova îşi argumenta pretenţia la Basarabia afirmând că această provincie aparţinuse până în 1917 Rusiei, uitând însă intenţionat că Basarabia este o provincie pur românească, care până în 1812 aparţinuse Moldovei şi fusese anexată atunci pentru prima dată de Rusia. În urmă cu 130 de ani, Basarabia fusese obiectul unui târg între Napoleon şi Alexandru I; acest târg s-a repetat acum între Hitler şi Stalin. Moscova a uitat însă că partea sudică şi cea mai fertilă a Basarabiei fusese înapoiată din nou Moldovei după războiul Crimeei şi fusese luată românilor abia după războiul ruso-turc din 1877/78, care români luptaseră în acest război de partea Rusiei aducând jertfe grele. În ciuda tuturor ocupaţiilor ruseşti, Basarabia rămăsese o regiune cu o incontestabilă majoritate română. Chiar şi statisticile ruseşti şi sovietice confirmă acest lucru. După prăbuşirea vechii Rusii în anul 1917, Basarabia s-a reîntors de bună voie la România, ţara mamă.

În ce priveşte Bucovina, fie chiar numai partea sa nordică, aceasta nu aparţinuse niciodată Rusiei. Pretenţiile sovietice se bazau de aceea pe motive strategice. Posedarea Bucovinei de Nord făcea posibil ca trecătorile din Carpaţi să fie supuse controlului rusesc. Prin aceasta se deschidea şi mai mult portiţa creată în urma ocupării de către sovietici a Ucrainei de Vest, pentru o înaintare sovietică în câmpia ungară.

Pretenţiile tenace ale Rusiei la Basarabia nu urmăreau o mărire a teritoriului rusesc, şi aşa uriaş, ci ca Rusia să devină Stat riveran la Dunăre. O asemenea situaţie permitea Rusiei nu numai să participe la reglementarea navigaţiei, ci şi să influenţeze Statele riverane mai mici în privinţa economică şi politică. Dunărea fusese considerată întotdeauna de politica rusească ca un drum natural de pătrundere în inima Europei. De aceea Basarabia a trecut în repetate rânduri la Rusia şi înapoi la România, în funcţie de barometrul politic, care era sau nu favorabil Rusiei. Ori de câte ori Rusia fusese înfrântă din punct de vedere militar,

ea trebuise să renunţe la Basarabia şi ori de câte ori învingea, această regiune se reîntorcea rapid în mâinile sale.

După încheierea Tratatului germano-sovietic era de prevăzut această nenorocire pentru România. Fiind cuprins de o febră nervoasă, Guvernul român a făcut declaraţii bombastice, în care se spunea că se va lupta până la ultima suflare, dacă cineva va încerca să răpească ceva din teritoriul românesc. Guvernul spera ca prin această declaraţie să poată ridica moralul poporului. Regele Carol al II-lea a afirmat că întăririle absurde şi inutil construite, constituie un „cordon de fier şi foc" care apără graniţele româneşti. Moldova era înţesată de trupe instruite pentru luptă, gata să opună o rezistenţă hotărâtă împotriva oricărei agresiuni. Nimeni nu concepea că România ar putea fi îmbucătăţită fără ca aceasta să lupte într-adevăr până la ultima suflare, cum cerea legea onoarei naţionale.

Ultimatumul sovieticilor a fost de o brutalitate neobişnuită. El cerea evacuarea în decurs de patru zile. Cine nu vroia să accepte dominaţia sovietică, trebuia să părăsească provincia în cadrul acestui termen. Este de imaginat ce însemna aceasta pentru trupele împrăştiate în Basarabia şi Bucovina de Nord, pentru miile de funcţionari şi familiile lor, pentru sutele de mii de români care nu voiau să rămână sub dominaţie bolşevică, şi ce însemna aceasta pentru bogăţiile poporului şi Statului, ce nu mai puteau fi salvate, ţinând seamă de cei ce rămâneau în regiunile ce urmau să fie cedate.

Problema evacuării a fost îngreunată şi de faptul că nu se făcuseră nici un fel de pregătiri pentru această eventualitate. Se acordase crezare lozincii despre „cordonul de fier şi foc" şi se crezuse ţara în siguranţă. Toate acestea se dovedeau acum a fi o minciună criminală. Pentru a face crima şi mai deplină, au fost date chiar ordine care interziceau retragerea familiilor de funcţionari şi ofiţeri, pentru a nu se crea o panică „nejustificată". (!)

Pregătirile militare pentru apărare şi asigurările lăudăroase ale conducerii de Stat au amuţit. Sub impresia ultimatumului sovietic oamenii din conducere şi-au pierdut într-atât capul, încât au uitat de cerinţele fundamentale ale onoarei naţionale. Hotărârea Consiliului de Coroană de a se supune necondiţionat brutalei ameninţări, lovea ţara şi mai greu decât însuşi ultimatumul. Oricât de dureroasă era pierderea teritorială, şi mai dureroasă încă era pierderea ţinutei morale. O profundă amărăciune a pus stăpânire pe toţi românii patrioţi. Cum fusese posibilă

această nenorocire națională? Cine era vinovat nu numai de îmbucătățirea țării, ci și de decreptitudinea morală?

Șocul moral al poporului român era uriaș. S-au ridicat numeroase voci pentru a protesta împotriva lașității Regelui și a consilierilor săi, care încercau să se justifice declarând că este inutilă o rezistență împotriva colosului sovietic. Ca și cum onoarea unei națiuni are sens și valabilitate numai atunci când succesul este sigur!

Cel mai puternic și mai clar a exprimat indignarea generală Generalul Antonescu, adresând proteste înverșunate Regelui. Atitudinea sa a trezit un ecou înflăcărat în poporul în numele căruia vorbea. Națiunea a început să-i dea ascultare. Ea și-a dat seama că mai există încă români, care aveau curajul să se ridice împotriva descompunerii morale a conducerii de Stat.

Dar în paharul suferințelor, pe care trebuia să-l bea poporul român ca urmare a capitulării conducerii sale, căzuseră numai primele picături amare. Curând aveau să urmeze altele.

Abia fusese dată lovitura sovietică și România a fost din nou alarmată de cererea Italiei și Germaniei de a satisface disputele teritoriale cu Ungaria și Bulgaria pe calea tratativelor.

Conducerea românească renunțase deja o dată la apărarea onoarei naționale și ea a continuat să păsească pe acest drum. În speranța de a o scoate cu bine la capăt în târgul ce urma să aibă loc, ea s-a declarat gata de tratative. În urma unor îndelungi conferințe fără rezultat cu reprezentanții unguri a devenit clar că nu pot fi puse de acord concepțiile române și ungare. Bazându-se pe sprijinul germano-italian, pretențiile Ungariei erau atât de exagerate, încât o înțelegere pașnică părea exclusă. După toate eforturile lui Carol al II-lea de a dobândi favoarea Marilor Puteri fasciste, printr-o orientare aparentă în direcția acestora, și după încercarea lui de a-i convinge de „noul spirit" din România prin imitația sa de dictatură, a fost întreprinsă în cele din urmă o altă încercare de acest gen: s-a alcătuit în grabă Guvernul Gigurtu, având pe M. Manoilescu ca ministru de externe. Au fost puse în evidență personalități pro-italiene, pro-germane și fascizante pentru a atenua mânia celor puternici. Dar și această manevră a eșuat. Hotărârea de a lovi România fusese luată și trebuia dusă la îndeplinire.

Sentința dictatului de la Viena căreia conducerea României i se supusese apriori, a lovit țara drept în inimă. Transilvania a fost sfâșiată printr-o nouă graniță în două părți, o graniță care era pe cât de absurdă

pe atât de nedreaptă şi al cărei scop a devenit evident abia mai târziu. După ezitări dramatice a învins şi de data aceasta laşitatea. Curând după aceea, România a trebuit să cedeze Bulgariei şi sudul Dobrogei.

Dictatura regală ajunsese la capătul falimentului său politic şi moral. Poziţia Regelui Carol al II-lea, care sperase să-şi salveze Tronul prin toate aceste jertfe, devenise imposibil de menţinut.

Şi de data aceasta Generalul Antonescu a fost acela care i-a aruncat Regelui în faţă întreaga indignare a poporului. El i-a înmânat lui Carol al II-lea un memoriu, în care arăta că drumul pe care dusese Regele ţara, avea să sfârşească incontestabil într-o catastrofă. Numai măsurile rapide ar putea preîntâmpina calamitatea. Antonescu i-a cerut de aceea Regelui să tragă concluziile cuvenite.

Poziţia lui Carol al II-lea a început să se clatine. El a încercat încă o ultimă manevră disperată. Conducătorii legionari care mai rămăseseră în viaţă şi găsiseră adăpost în Germania, s-au reîntors în ţară, deoarece simţiseră agonia dictaturii regale. Ultima manevră a Regelui a fost de a lua legătură cu ei şi de a căuta să-i câştige de partea sa.

În fruntea conducătorilor legionari care supravieţuiseră se afla profesorul Horia Sima. Potrivit afirmaţiilor unei părţi a legionarilor, el era succesorul de drept al lui Codreanu. Alţii susţineau că Horia Sima şi-a asumat un rol de conducător, care nu îi revenea. Regele era gata să-i ofere lui Horia Sima un portofoliu ministerial şi a depus eforturi disperate în această direcţie. Noul Guvern urma să preîntâmpine o explozie naţională şi să salveze în ultimul ceas poziţia lui Carol.

Era posibil ca această idee să fi fost sugerată de Ambasada germană de la Bucureşti. Eu consider această posibilitate îndoielnică, deoarece ştiu ce concepţii nutrea ambasadorul german de atunci, Fabricius. Acesta socotea o preluare a puterii de către legionari, care l-ar fi măturat pe Rege, un pericol pentru stabilitatea internă a României, în care Germania era interesată, ţinând seama de situaţia din acel moment. El considera că Garda de Fier este incapabilă, după pierderea adevăratei sale conduceri, să remedieze situaţia dificilă. De aceea este foarte posibil ca Fabricius să fi considerat o conducere a legionarilor sub Regele Carol drept o soluţie favorabilă, presupunând că Carol al II-lea intenţionează într-adevăr să se orienteze din punct de vedere politic înspre Germania. Sub acest aspect pot fi mai uşor înţelese încercările Regelui de a ajunge la o înţelegere cu Garda.

Fabricius întreținea relații bune cu Regele. El îl sfătuise pe Carol al II-lea în numele Germaniei și în alte împrejurări. Astfel opinia publică românească era convinsă că hotărârea Consiliului de Coroană de a accepta ultimatumul sovietic, urma un sfat al ambasadorului german, care dădea de înțeles că această reglementare va fi numai de scurtă durată.

Influența germană asupra Regelui în problema Legiunii pare cu atât mai probabilă, cu cât este greu de explicat altfel cum atât Regele, care declarase Gărzii o luptă pe viață și pe moarte și care avea pe conștiință asasinarea conducătorului său, cât și Horia Sima, căruia îi revenea moștenirea lui Codreanu, au acceptat să-și dea mâna. Oricum ar sta lucrurile, cert este că Regele a oferit lui Horia Sima și oamenilor săi posturi ministeriale și că aceștia au acceptat oferta.

După cum era de prevăzut, colaborarea nu putea dura mai mult de câteva zile. Tronul era de facto deja pierdut, iar puternicele valuri ale revoluției legionare nu mai puteau fi stăvilite. Horia Sima a demisionat și a cerut abdicarea Regelui. Garda de Fier voia să pună mâna pe întreaga putere.

Criza a izbucnit deschis.

În fața Palatului s-a adunat o mare masă de oameni care demonstra împotriva Regelui și cerea abdicarea acestuia. Regele și Garda de Fier se aflau acum față în față, în tabere opuse, fără ca unul să-l poată doborî pe celălalt. Carol al II-lea își pierduse cu totul stăpânirea de sine. În loc de a cădea onorabil, cum se cuvine unui Rege, el s-a lăsat măturat de pe Tron. Garda de Fier la rândul ei nu avea o conducere instruită și sigură. Ea nu se afla deasupra evenimentelor, ci în mijlocul acestora. Din cauza dorinței de victorie, râvnită atâta vreme, îi lipsea maturitatea și hotărârea de a smulge și a valorifica victoria. Ea și-a pierdut stăpânirea de sine din primul moment al triumfului.

Generalul Antonescu a devenit conștient la timp de această tulburare fatală a echilibrului. El simțea de asemenea că n u m a i e l s i n g u r era în stare să manevreze situația și a știut să aștepte momentul decisiv. Era necesară intervenția unei forțe conștiente între puterea înfrântă a Regelui și puterea insuficientă a Legiunii, pentru a lua în mână frânele care scăpaseră.

Venise ceasul acțiunii. Generalul Antonescu și-a făcut loc prin mulțimea ce se adunase în fața Palatului și s-a dus singur la Rege. El i-a cerut acestuia în n u m e l e î n t r e g i i n a ț i u n i, și nu numai în numele Gărzii de Fier, să renunțe la Tron. Acțiunea sa a depășit prin

aceasta cu mult cadrul şi interesele unui partid. El a vorbit în numele poporului, al cărui împuternicit se simţea în acel moment.

Regele a capitulat. Puterea a trecut din mâinile sale în mâinile Generalului, care a preluat-o în numele poporului. Acest lucru a fost de o importanţă hotărâtoare pentru viitor, deoarece prin pasul său Antonescu nu s-a pus în fruntea Gărzii de Fier, ci deasupra ei.

Această situaţie ascundea însă deja sâmburele unor viitoare conflicte între General şi Garda de Fier. Antonescu a considerat Garda un instrument de guvernare pe care vroia să-l folosească pentru reconstruirea materială şi morală a ţării. Garda de Fier s-a crezut însă jefuită de propria sa victorie şi a acceptat tutela Generalului Antonescu numai cu condiţia ca acesta să se supună concepţiei politice şi ideologice a Gărzii de Fier.

Prin aceasta Generalul Antonescu şi-a văzut încă din prima zi primejduită libertatea sa de acţiune. El a crezut totuşi că va reuşi să ducă ţara spre un viitor mai bun. El reuşise să întreprindă schimbul de putere fără vărsare de sânge şi fără noi zguduiri. Ţara greu rănită, decepţionată şi descurajată privea plină de speranţă spre el. Chiar şi sectariştii vechilor partide, care se distanţaseră de lupta înverşunată pentru clarificarea politică, deoarece sperau că prin rezerva lor li se vor deschide în viitor posibilităţi de speculaţie, erau mulţumiţi de General, deoarece acesta nu părea înclinat spre încăierări cu vechile partide, deşi acestea aveau o mare parte din vină pentru catastrofa României. Este drept că legionarii anunţaseră că vor fi pedepsiţi cei răspunzători, dar aceasta nu a fost luată prea în tragic, deoarece oricine ştia că Generalul nu admite nici o încălcare a legii şi că va ţine Garda de Fier bine în frâu.

Partea a doua

GUVERNUL ANTONESCU ŞI SFÂRŞITUL GĂRZII DE FIER

Într-unul din interviurile acordate de Mussolini lui Emil Ludwig, acesta l-a întrebat pe „Duce" despre planurile sale privind succesiunea. Mussolini a răspuns că nu s-a ocupat încă niciodată cu această problemă, şi anume din simplul motiv că nu poate avea niciodată un succesor politic direct, deoarece opera sa va fi continuată bineînţeles de clasa domnitoare italiană. Era cunoscută înclinaţia lui Mussolini spre ironie; de aceea Emil Ludwig nu a putut spune cu certitudine dacă răspunsul acestuia reprezenta într-adevăr părerea sa sinceră sau nu.

În timp ce intenţiile lui Mussolini puteau fi puse astfel la îndoială, pentru Mareşalul Antonescu nu era valabil acest lucru, deoarece el s-a considerat întotdeauna numai un conducător condiţionat de timp al Statului român. El se simţea ales numai de împrejurările extraordinare şi tragice prin care trecea România. Aceste împrejurări au imprimat o notă deosebită dictaturii sale. El era pe deplin conştient că în România domnea o situaţie inadmisibilă, credea însă că puternica sa voinţă şi caracterul său ferm sunt suficiente pentru a înlătura aceste stări de lucruri prin măsuri severe de administraţie. El nu era un spirit revoluţionar. Pentru o soluţionare revoluţionară a problemelor, el nu avea nici genialitatea, nici înclinaţia necesară. Dictatura sa personală s-a bazat numai pe instituţiile civile şi militare existente. Făcând abstracţie de scurtul interval al colaborării cu Garda de Fier, el nu a avut la dispoziţie nici un fel de organizaţie politică deja existentă sau creată ad-hoc. El a renunţat conştient să-şi fundamenteze dictatura pe o doctrină de partid. Comportarea sa era logică: deoarece el însuşi nu făcea parte din nici un partid, considera de prisos să creeze o organizaţie politică. Un astfel de partid neancorat nicăieri din punct de vedere ideologic, nu ar fi fost de altfel decât o camarilă personală. Mareşalul Antonescu a renunţat la aceasta, fie din cauză că era absolut sigur de armată, fie că

nu dorea să devină sclavul unui partid. Concepţia sa a rămas neschimbată şi mai târziu, mai ales după experienţele sale cu Garda de Fier.

Coincidenţa în timp a dictaturii sale cu dictaturile fasciste din alte ţări a creat impresia eronată sau răutăcioasă că sub Antonescu a domnit în România un regim fascist. Aceasta este valabil numai pentru perioada de colaborare dintre Antonescu şi Garda de Fier, deci între 14 septembrie 1940 şi revolta legionarilor de la 21–23 ianuarie 1941. Căci înăbuşirea acestei revolte nu l-a scăpat numai pe Antonescu de povara Gărzii de Fier, ci ea reprezintă şi eliminarea reală a ideii fasciste din viaţa politică a României.

*

A fost vreun dictator cândva fericit?

În majoritatea cazurilor istoria răspunde negativ la această întrebare. Nu numai pentru că voinţa şi energia de care trebuie să dea permanent dovadă un dictator sunt atât de mari, încât toate celelalte forţe spirituale dispar din nefericire în abisul conştiinţei şi sunt condamnate la inactivitate, ci mai ales pentru că dictatorii nu pot în majoritatea cazurilor să rezolve cu succes sarcinile pe care şi le pun ei înşişi. Sufletul uman are atâtea abisuri şi colţuri obscure, atâtea forţe deosebite şi de neînţeles, încât toate metodele aplicate de dictatori de-a lungul timpurilor nu au putut subjuga masele decât parţial şi temporar. Nici viclenia cea mai abilă, nici asprimea brutală nu au putut să încătuşeze mult timp sufletul acestor mase.

Cu toate acestea, mulţi dictatori au reprezentat începutul unei noi epoci. Este nevoie pentru aceasta de o dictatură revoluţionară, care să deschidă noului ce ajunge la maturitate calea spre viitor la momentul istoric hotărâtor.

Mareşalul Antonescu a fost — şi se poate afirma cu certitudine acest lucru — un dictator nefericit. Căci pe cât de necesară a fost intervenţia sa în situaţia internă devenită inacceptabilă, pe atât de neeficientă a fost dictatura sa. Istoria cunoaşte mulţi dictatori, dar aproape niciunul nu a fost un adept atât de convins al evoluţiei paşnice ca Antonescu. O evoluţie paşnică însă nu ar fi avut nevoie de un dictator.

Trebuie să ne întrebăm: era situaţia oare într-adevăr aşa, încât stările de lucruri inacceptabile din România ar fi putut fi schimbate şi printr-o evoluţie paşnică, cum o concepea mareşalul Antonescu, în locul unor măsuri revoluţionare? De răspunsul la această întrebare depinde

părerea pe care ne-o vom face despre filozofia politică *sui generis* a dictatorului Antonescu.

Structura socială a României

Împrejurările nefavorabile şi stadiul de dezvoltare au făcut ca politica naţională a României să nu aibă niciodată contururi precise. Moralul românilor a oscilat în mod necesar în cadrul unei largi sfere de relativitate, iar spiritul de „strecurare" abilă a fost ridicat la gradul de etalon al inteligenţei naţionale. Din această mentalitate provine lipsa de scrupule, ce se poate întâlni adesea în viaţa publică.

Spre cinstea poporului român trebuie să se spună totuşi că această tristă descompunere etică lua proporţii îngrijorătoare numai la o anumită categorie a societăţii româneşti, mai ales în acele cercuri cuprinse de pasiunea de „a face politică". Masele largi ale poporului aveau cu toate acestea simţul onoarei şi al ruşinii.

Într-adevăr, în România trăiau două grupuri, aş putea spune chiar două popoare diferite, ale căror obiceiuri şi structuri sufleteşti se deosebeau puternic: ţărănimea şi populaţia orăşenească. Unitară din punct de vedere sufletesc poate fi calificată numai populaţia rurală. Populaţia citadină dimpotrivă, se dezvoltase în condiţii nefavorabile, vădea aspecte clare ale unui conglomerat eterogen. Ea părea de origine dubioasă şi nu avea un sentiment naţional închegat. Masa ţărănimii poartă amprenta clară a provenienţei sale daco-romane; aceasta s-a menţinut aproape nealterată, mai ales în regiunile muntoase. Numai la graniţa răsăriteană şi cea sudică se poate constata o uşoară influenţă slavă. Altfel stau lucrurile la populaţia orăşenească.

Din punct de vedere tipologic, aceasta aparţine mai multor orientări şi dovedeşte puternice influenţe străine. Nucleul său are o anumită puritate şi se compune din muncitorime şi premise ale unei burghezii (negustori şi liber profesionişti), dar acest nucleu nu s-a putut dezvolta îndeajuns de puternic, pentru a imprima o amprentă caracteristică populaţiei citadine. Importanţa decisivă în tipologie a avut-o populaţia de la periferie pe de o parte, şi anumite categorii ale aşa-numitei „societăţi bune" pe de altă parte. Aceste forţe periferice de formare a populaţiei citadine şi a vieţii publice au purtat în sine germenele lipsei demnităţii naţionale, supunerea la influenţele străine şi vulnerabilitatea la corupţia morală. Plebea cu adevărat tri vială de la periferia oraşelor şi câteva categorii ale aşa-numitei „societăţi bune" corupte s-au dezvoltat la fel ca

tumorile canceroase pe trupul chinuit al poporului. De aici provenea otrava şi putreziciunea care descompunea acest trup. Aceste fenomene au fost din nefericire generalizate, astfel încât s-a creat impresia că ele corespund unei înclinaţii normale a spiritului românesc. Oricât de sporadic apărea însă această descompunere ea a contribuit totuşi ca viaţa publică din România să devină o farsă respingătoare.

Strivit pe de o parte între plebea periferiilor şi acel soi de „societate bună" şi pe de altă parte în cursul luptei economice dificile cu evreimea bine organizată, nucleul pur al populaţiei citadine nu s-a putut dezvolta spre a depăşi cadrul unei vieţi naţionale modeste. Elementele rurale care năvăleau spre oraşe se pierdeau din păcate fie în mocirla periferiilor, fie în acele pături dubioase care se suprapuseseră societăţii cu adevărat bune. Prin aceasta se înmulţea numărul parveniţilor de care era împânzit organismul social. „Societatea bună" care se recruta pe această cale, reprezenta pătura conducătoare a ţării.

Din cauza lipsei ţărănimii organizate, conducerea a rămas în mâinile acestei clase dominante. Lipsită de orice idealuri naţionale superioare, eterogenă în originea şi forma sa, existenţa acestei clase urma tradiţiile nefaste ale unui orientalism politic. Existau şi excepţii, dar acestea erau înăbuşite de masa celorlalţi.

La patul de agonie al acestei situaţii s-au ivit doi medici; Generalul Antonescu şi Garda de Fier. Aceasta din urmă, cu adevărat revoluţionară, nu visa la nimic altceva decât la o înlăturare prin violenţă a acestei stări de lucruri, în timp ce Generalul, care se opunea oricărei soluţii revoluţionare, nu se gândea decât la un tratament constituţional, conform ordinei. Generalul a dominat Garda de Fier în mod hotărâtor prin puternica sa personalitate, dar aceasta nu a renunţat la ideologia şi metodele sale. Divergenţa dintre idei şi metodă nu a putut fi înlăturată.

Singur, absolut singur s-a aflat Antonescu, după înlăturarea Gărzii de Fier, în faţa grelei moşteniri a falimentului moral. Mai avea el oare forţa morală de a îndeplini opera de reforme pentru care se credea chemat?

Dacă examinăm toate faptele, împrejurările şi evenimentele în intervalul dintre preluarea puterii de către Antonescu şi sfârşitul său, constatăm cu imparţialitate că Generalul nu a îndeplinit speranţele poporului român. S-ar putea spune în favoarea lui că a fost cuprins de vârtejul catastrofei mondiale şi de aceea nu putea avea succes. El şi-a asumat o sarcină care era împletită indestructibil cu soarta Europei şi a avut o perspectivă insuficientă asupra marii drame mondiale, care înce-

pea tocmai să se desfăşoare. Destinul României nu depindea astfel de el şi de ţară; el era în conformitate cu legitatea istorică imuabilă. Este cert chiar că Antonescu s-a lăsat copleşit de această fatalitate istorică, părându-i-se inutil să reformeze viaţa publică din România, deoarece marile transformări istorice din lume urmau să aibă drept rezultat şi o transformare a României. Această concepţie era firească cu totul greşită, deoarece un Conducător de Stat nu trebuie să se supună pur şi simplu mersului evenimentelor şi să aştepte fără curaj ca alţii să facă ordine în locul său. El nu ar fi trebuit să se resemneze cu „timpurile nefavorabile", ci sarcina sa ar fi fost mai curând de a rezolva problemele timpului, folosind toate forţele spirituale şi morale, chiar cu preţul unui sfârşit eventual tragic dar eroic! Asta aşteptase de la el poporul român!

Sarcina pe care şi-o asumase iniţial Generalul Antonescu şi care trebuia rezolvată era nemărginit de grea şi el s-ar fi putut să cadă. Poate trebuia să cadă. Dar aceasta trebuia să se petreacă într-un mod eroic!

Tragedia acestei vieţi care ar fi putut fi eroică şi ar fi trebuit să fie eroică, consta în faptul că Generalul Antonescu s-a lăsat purtat de evenimente, deoarece spera să poată duce pe această cale vasul naţiunii nevătămat prin strâmtori. El nu a încercat nici măcar să domine evenimentele. El a devenit astfel un calculator politic, un raţional. El nu a devenit un luptător fanatic pentru o idee. Din acest motiv, nu a căzut ca un erou, în pofida morţii sale tragice, ci ca un politician naufragiat.

Moştenitor al angajamentelor politice

Regimul Antonescu era împovărat de la bun început de numeroase angajamente politice ale predecesorilor săi. S-a menţionat deja că Regele Carol al II-lea îşi asumase faţă de Germania anumite angajamente de natură politică, economică şi chiar militară.

Astfel între România şi Germania a fost încheiat mai întâi aşa-numitul pact al petrolului. România se angaja să livreze importante cantităţi de produse petroliere, mai ales benzină, în schimbul cărora urma să obţină din Germania armament. Este evident că Regele, fie că era sincer sau nu faţă de Germania, nu putea refuza să livreze petrol, deoarece Germania se găsea atunci în culmea puterii sale, mai ales după prăbuşirea Franţei. Pe de altă parte, este cert că Regele Carol al II-lea a imitat exemplul lui Ion I. C. Brătianu, care adormise neîncrederea Germaniei între 1914 şi 1916 prin livrări forţate de cereale şi petrol. Pentru Germania comerţul era de data aceasta foarte favorabil,

deoarece obţinea cantităţi enorme de petrol fără a plăti prea mult în schimb, deoarece armamentul livrat României provenea din prada de război dobândită în Cehoslovacia, Polonia şi Franţa. Din producţia internă a Germaniei se oferea foarte puţin material. România putea să facă în afară de aceasta comenzi la uzinele Skoda şi mai târziu la uzinele franceze, trebuind să se limiteze în general la acel gen de material de război care nu era folosit de Wehrmachtul german.

Tratativele pentru încheierea „pactului petrolului" au fost purtate sub conducerea personală a Regelui de către generalul Rozin, care pleca adesea în Germania, unde ducea tratative cu A.G.K. („Societatea de export a materialului de război"), condusă de generalul Thomas[1] conform directivelor mareşalului Göring. Mai târziu Regele l-a numit pe generalul Rozin ataşat militar la Berlin, trecând în competenţa acestuia supravegherea livrărilor de armament.

Germania instituise între timp la Bucureşti un birou economic, care avea sarcina de a supraveghea la rândul său livrările române de petrol. Acest organism nu era subordonat Ambasadei germane. Conducătorul său era trimisul Neubacher, care a împrumutat funcţiei sale economice un accentuat caracter politic şi a făcut din acest serviciu un cap de pod al Partidului Naţional-Socialist în România, pentru a putea interveni în politica internă din această ţară. Astfel, Neubacher şi biroul său au jucat un rol important în evenimentele din preajma abdicării Regelui; legionarii întreţineau legături strânse cu Neubacher. Generalul Antonescu a trebuit să preia această situaţie când a venit la putere şi să se resemneze.

În afară de aceste aranjamente, Carol al II-lea îşi asumase şi îndatoriri militare mult mai grele, care se găseau de asemenea în moştenirea preluată de Antonescu.

Potrivit dictatului de la Viena, Germania se simţea angajată să ofere României o garanţie pentru graniţele mutilate ale ţării. În caz că aceas-

[1] După prăbuşirea Germaniei, generalul Thomas a susţinut că el a fost de la început împotriva lui Hitler şi a războiului său. La întâlnirile pe care le-am avut însă cu el în calitate de ataşat militar şi mai târziu de ambasador, nu mi-a făcut deloc impresia că nu participa din tot sufletul la război; dimpotrivă, ori de câte ori era vorba de livrări de armament către România, el era îngrijorat că prin aceasta s-ar putea slăbi rezervele germane de armament. După atentatul împotriva lui Hitler a fost arestat şi generalul Thomas, a scăpat însă de pedeapsa cu moartea, deoarece nu a putut fi dovedită participarea sa la complot. La sfârşitul anului 1946 a murit într-un spital american.

tă graniță era acceptată, aceasta însemna în mod necesar o orientare politică cu totul nouă a României. Deoarece oferta de garanție era cuplată cu dictatul de la Viena, ca urmare a supunerii României la dictat a intrat în funcțiune și garanția.

România se găsea într-o situație disperată. Basarabia și nordul Bucovinei erau înțesate de trupe sovietice; numeroase încălcări ale liniei de demarcație și ocuparea prin violență a câtorva insule din Delta Dunării de către ruși creau posibilitatea unei alte agresiuni. Garanția germană părea adecvată să înlăture acest coșmar. Ea a fost acceptată în speranța că suferințele României vor găsi un sfârșit.

Cu toate acestea, se poate afirma pe drept cuvânt că conducerea României a făcut acest pas plin de consecințe cu superficialitate. Ea a acționat probabil sub influența dezorientării morale și sufletești pe care o provocase în România sentința Comisiei de arbitraj de la Viena.

Aproape nimeni nu mai avea suficient simț politic pentru a-și da seama cărui scop servea de fapt noua înscenare de la Viena. Pe de o parte Ungaria își obținuse răsplata pentru politica sa de revizuire dusă în spiritul celei germane și italiene, pe de altă parte însă era vorba de o altă măsură strategică și mai importantă: noua graniță româno-ungară străbătea creasta Carpaților Răsăriteni până în regiunea Brașovului. Ea oferea atât în privință defensivă cât și ofensivă posibilități favorabile de desfășurare față de Rusia; România nu era sigură pentru Berlin, cu toate eforturile lui Carol al II-lea, de aceea Reichul credea că un eventual atac sovietic împotriva Balcanilor ar trebui barat în Carpații Răsăriteni și oprit printr-un rapid contraatac german întreprins prin trecătoarea de la Predeal, aflată în apropiere. Trupele rusești ar fi putut fi astfel oprite în regiunea Galațiului. Noua regiune ungară pătrundea ca un pumnal dinspre nord spre sud, la cotul dintre Moldova și Muntenia. Din punct de vedere geografic, noua graniță era de o nemaipomenită absurditate, din punct de vedere militar ea era însă logică, deoarece conducerea germană se aștepta încă de atunci la eventualitatea unui război defensiv sau ofensiv cu Rusia și își asigura pe această cale flancul.

Conducerea slabă și incapabilă a Statului român s-a lăsat intimidată de amenințările germane. Ea a acceptat dictatul de la Viena împreună cu toate consecințele sale. În lașitatea ei, uitase că pierderea onoarei naționale nu mai putea fi remediată prin nimic. Indiferent de urmările pe care le-ar fi avut pentru România o respingere categorică a dictatului de la Viena — drumul suferinței nu ar fi fost niciodată atât de amar cum a

devenit prin acceptarea fatală a dictatului! Din nou a fost confirmată experienţa istorică, că prin laşitate nu se poate salva nimic, nici pentru conducerea laşă, nici pentru poporul care o urmează. În ceasul istoric numai simţul onoarei şi curajul pot preîntâmpina cu eficienţă nenorocirea şi împiedica o suferinţă şi mai mare, o umilire şi mai adâncă!

Acceptarea dictatului de la Viena însemna începutul unui drum al celor mai grele erori politice şi naţionale. Tot ce a urmat, era numai consecinţa inevitabilă a acestei erori. Dar să nu anticipăm.

Dictatul de la Viena fusese pronunţat, România acceptase garanţia germană. Prima consecinţă nemijlocită a fost că Regele Carol a adresat Germaniei rugămintea de a trimite o Misiune militară în România, pentru complectarea instrucţiei armatei române. Poate că prin aceasta el voia să dovedească noua sa orientare, poate că se gândea numai la o instrucţie a armatei române, bazate pe noile metode germane care se dovediseră eficiente. Oricum ar fi stat lucrurile, Misiunea militară germană care a venit în România, fusese chemată de Regele Carol al II-lea. Germania a ezitat mai întâi să îndeplinească această rugăminte. Motivul este lesne de înţeles: nu voia să neliniştească Uniunea Sovietică şi să se expună la proteste din această parte. Între timp Carol al II-lea a fost înlăturat. Când Generalul Antonescu a preluat puterea, s-a aflat şi el în faţa problemei Misiunii militare germane. Germania, care se decisese să trimită Misiunea, din motive despre care vom mai vorbi, l-a întrebat pe Antonescu dacă şi acesta doreşte Misiunea. Generalul a răspuns afirmativ. Este însă cert că şi el, ca şi Carol al II-lea, se gândea numai la o influenţă germană limitată asupra instruirii armatei române. Lucrurile aveau să ia însă o cu totul altă întorsătură.

Primele mele impresii despre noul regim

În toamna lui 1939 am fost rechemat de la comandamentul regimentului, care îmi fusese dat după reîntoarcerea mea din Turcia, unde fusesem ataşat militar (1935–1938), pentru a pleca în Moldova ca şef adjunct de stat major al unei unităţi de armată. În iarna anului 1939–40 s-a hotărât crearea unui cuprinzător sistem de întăriri în Bucovina şi Basarabia. Asta mi-a adus numirea de inspector al sectorului III al construcţiilor de întărire. Domeniul meu era Bucovina şi nord-estul Moldovei. Aici am trăit catastrofa din vara anului 1940. Zguduit în străfundurile fiinţei mele, am fost silit să părăsesc şi în parte să arunc în aer cazematele de beton care costaseră multe miliarde. Lucrările de întărire au fost continuate în spatele liniei Dorna-Siret.

Din această muncă istovitoare am fost chemat în dimineaţa lui 7 septembrie 1940 la Corpul X Armată la Piatra Neamţ, pentru a depune jurământul de credinţă Regelui Mihai şi Generalului Antonescu. În aceeaşi zi am plecat la Bucureşti pentru a vorbi cu direcţia lucrărilor de întărire. Două zile mai târziu m-am reîntors la Piatra Neamţ şi am găsit o telegramă sosită între timp a Marelui Stat Major, care-mi ordona să mă prezint imediat la generalul Pantazi, care era pe atunci subsecretar de Stat la Ministerul de Război, condus de Generalul Antonescu însuşi.

Fără a şti despre ce este vorba, am plecat la Bucureşti. Generalul Pantazi mi-a comunicat că din ordinul Conducătorului Statului am fost numit ataşat militar la Berlin, unde trebuie să plec neîntârziat.

Această numire era un act neobişnuit de protecţie, deoarece potrivit obiceiurilor Statului Major General, nimeni nu putea fi numit de două ori ataşat militar. Am plecat la Ministerul de Război la Marele Stat Major pentru a mă prezenta noului şef de Stat Major, generalul Ioaniţiu. Aici am zărit pe scări un grup de ofiţeri germani de stat major, ceea ce m-a surprins. Generalul Ioaniţiu mi-a şoptit:

— *Bine că aţi venit la timp. Avem o convorbire cu reprezentanţi ai Statului Major german. Dumneavoastră veţi face pe interpretul, deoarece nimeni dintre noi nu vorbeşte nemţeşte.*

În sala de conferinţe, generalul Ioaniţiu m-a prezentat şefului secţiei de informare din Statul Major General german, generalul von Tippelskirch, — care era totodată şeful delegaţiei germane — în noua mea calitate de ataşat militar la Berlin. Încă nu bănuiam despre ce era vorba; generalul von Tippelskirch venise pentru a anunţa că Germania aprobase să trimită o misiune militară şi pentru a se informa asupra intenţiilor Generalului Antonescu privind sfera de acţiune a acestei Misiuni.

Îmi amintesc că din partea română nimeni nu avea cunoştinţe concrete în această problemă importantă. Statul Major român, care gândea mai ales în noţiuni teoretice, părea să se gândească şi în problema Misiunii militare, mai curând la transmiterea de cunoştinţe teoretice, în timp ce partea germană se gândise la măsuri practice de instruire, extinse eventual prin folosirea de trupe, cu care să se facă instrucţie.

Guvernul Antonescu abia începuse să funcţioneze. Pe biroul noului Conducător de Stat se îngrămădeau probleme de cele mai diverse feluri. Statul român era pe cale de a căuta noi baze vitale, după zguduirile grele de la 6 septembrie. Toate erau de-andoaselea — şi în această situaţie

critică, nestabilă, trebuiau să se ducă tratative asupra naturii şi formei Misiunii militare germane!

Puteau avea loc astfel numai convorbiri principiale, care s-au sfârşit prin aceea că România semna un cec în alb. Toate problemele de detaliu, care priveau componenţa, scopul şi mijloacele de întreţinere a Misiunii, au rămas deschise. Firește că nimeni nu bănuia pe atunci ce greutate se atârna prin aceasta de picioarele României.

*

Generalul Ioaniţiu m-a informat despre împrejurările care duseseră la numirea mea ca ataşat militar la Berlin. Înaintea mea deţinuse acest post generalul Rozin. Predecesorul acestuia, colonelul Octav Vorobchievici, fusese rechemat, deoarece prin strânsele sale legături cu Serviciul Secret condus de omul de încredere al lui Carol al II-lea, Moruzov[1], care avea la rândul său legături cu Abwehr-ul german, părea prea implicat în aceste afaceri, pentru a mai putea ocupa un post diplomatic. În afară de aceasta, colonelul Vorobchievici întreţinea relaţii intime şi cu legionarii fugiţi în Germania. Dar nici succesorul său, generalul Rozin nu a rămas mult timp la Berlin.

Generalul v. Tippelskirch, în subordinea căruia se afla secţia pentru ataşaţii militari străini, a aflat despre o pretinsă provenienţă evreiască a lui Rozin. Deoarece acest lucru era inadmisibil în perioada aceea, generalul von Tippelskirch a sugerat cu prilejul unei vizite la Bucureşti Statului Major de aici posibilitatea unei rechemări a generalului Rozin, deşi acesta frecventase ca şi mine Academia de Război prusacă şi întreţinea cele mai cordiale relaţii cu numeroşi camarazi germani din acea vreme, care ajunseseră între timp în înalte posturi militare.

Atitudinea rezervată a Statului Major General faţă de generalul Rozin l-a determinat pe Antonescu să-l recheme şi să-i încredinţeze alte sarcini mai importante în România. La discutarea problemei succesorului acestuia, generalul Rozin m-a recomandat generalului Ioaniţiu, care m-a propus. Antonescu mă cunoştea din perioada când am fost

[1] Moruzov a început ca agent de informaţie de mâna a treia al Statului Major român. Obraznic şi descurcăreţ cum era, a reuşit să dea marea lovitură după ani de activitate neimportantă: l-a informat pe Carol al II-lea direct despre anumiţi politicieni români. Aceasta i-a adus postul de şef al Serviciului Secret român. L-am văzut cu prilejul unei serbări din Palatul Regal, în eleganta uniformă a Frontului Renaşterii Naţionale, după ce figura sa îmi atrăsese mai înainte atenţia pe culoarele Statului Major fiind îmbrăcat pe atunci în haine modeste.

profesor la Academia de Război din România şi avea evident o părere bună despre mine; a acceptat propunerea.

Consider necesar să redau aceste amănunte, pentru a prezenta relaţiile dintre Generalul Antonescu şi mine corespunzător realităţii. S-a afirmat adesea că am fost „omul" lui Antonescu şi că acesta nu a avut nimic mai grabnic de făcut, după ce a preluat conducerea, decât să mă numească ataşat militar la Berlin. Dacă relaţiile mele cu Generalul Antonescu ar fi fost într-adevăr de această natură, atunci ar fi avut pentru mine cu siguranţă posibilităţi mult mai bune. Cine a avut de altfel prilejul să-l cunoască mai îndeaproape pe Antonescu, ştie că firea rece a acestuia nu permitea nimănui să se apropie de el şi că îi lipsea înclinaţia de a avea „oamenii săi".

*

M-am prezentat Conducătorului Statului pentru a-mi lua în primire postul. Întâmplarea a făcut să fie primit în acelaşi timp şi generalul von Tippelskirch. S-a ajuns astfel la o nouă discuţie asupra Misiunii militare germane. Generalul Antonescu l-a rugat pe von Tippelskirch să transmită Guvernului german cererea sa de a trimite cât mai curând Misiunea. Mie mi-a dat de asemenea indicaţia de a acţiona la Berlin în această direcţie. Nu s-a spus nici un cuvânt despre scopul şi componenţa Misiunii.

Generalul Antonescu îşi avea sediul în palatul Cantacuzino de pe Calea Victoriei. În hol era un continuu dute-vino de oameni, printre care dominau „băieţii" Gărzii de Fier, cu sau fără cămăşi verzi. Generalul Pantazi şi locotenent-colonelul Dragomir m-au întâmpinat în hol cu feţe îngrijorate. Domnea o atmosferă tinerească, revoluţionară. Pretutindeni erau mucuri de ţigară aruncate: pe mese, sub mese, în toate colţurile. Guvernul se afla în durerile facerii. În cadrul Gărzii de Fier erau certuri din cauza împărţirii fotoliilor ministeriale. În cele din urmă Generalul Antonescu a dat de înţeles „comandantului" Legiunii că doreşte să se numească neîntârziat miniştrii legionari, altfel se va vedea silit să formeze un Guvern militar. Aceasta a fost prima înfruntare. Garda de Fier se găsea într-adevăr într-o situaţie dificilă. Îi lipsea un candidat politic adecvat. Veniseră membri chemaţi şi nechemaţi, pentru a participa la dezbaterile înflăcărate. În sfârşit s-a ajuns la un Guvern de compromis. Generalul, care îi trata pe conducătorii legionari ca pe elevii de şcoală şi revărsa asupra lor explozii de mânie, i-a respins pe câţiva dintre legionarii propuşi, deoarece nu avea încredere în calităţile lor, ocupând posturile ministeriale rămase vacante cu experţi şi

ofiţeri. Garda de Fier, care ceruse un Guvern pur legionar, a protestat zgomotos. Nemulţumirea ei s-a transformat în mânie. Tensiunea a crescut permanent şi a dus în cele din urmă la rebeliunea legionarilor.

*

Eu nu am avut vreodată o înclinaţie prea mare nici pentru, nici împotriva Mişcării Legionare. Din principiile sale ideologice fundamentale — misticismul religios, antisemitismul şinaţional-socialismul — m-a atras numai ultimul, mai ales din cauza accentului său social. Misticismul său religios îmi era cu totul străin, deoarece vulgariza problema religioasă într-un mod insuportabil. Eram profund indignat de mascarada „păstorului Petrache Lupu"[1], care era firește un caz aparte al misticismului, dar care în exaltarea sa nu putea să fie în nici un caz obiectul unei „educări" naţionale, cum încerca mai ales Regele Carol al II-lea, dintr-un calcul plin de viclenie. Carol tolera chiar sanctificarea publică a „omului care vorbise cu Dumnezeu", în speranţa tainică de a obţine de aici avantaje politice; pălăvrăgelile naive ale păstorului erau considerate de masa indusă în eroare ca fiind voinţa Domnului. Astfel de forme stupide putea îmbrăca deci misticismul religios, pe care îl îmbrăţişase şi Garda de Fier şi care nu provenea dintr-o etică religioasă superioară, ci numai din bigotismul obscur al maselor.

În ce priveşte antisemitismul Gărzii de Fier, acesta a îmbrăcat de asemenea forme îngrijorătoare, deoarece legionarii credeau că vor putea rezolva prin metode radicale problema evreilor, deosebit de spinoasă.

După părerea mea, evreimea din România nu reprezenta un pericol pentru dezvoltarea economică şi naţională a acesteia; abia descompunerea vieţii publice, a politicii şi economiei, deci mistificarea democraţiei, a dat naştere descompunerii morale care a complicat necesarmente şi problema evreilor. În această democraţie schimonosită lipsea factorul de echilibru, anume o burghezie sănătoasă, cu adevărat democratică. Evreimea era singurul organism cu caracter burghez. Dar ea nu se lăsa asimilată, făcând abstracţie de câteva părţi ale vechii evreimi, care trăia de decenii în România. Peste aceştia se suprapuseseră însă pături noi, masive, care năvăliseră în ţară mai ales după primul război mondial, graţie administraţiei corupte. Despre o asimilare a acestor noi

[1] Petrache, un cioban din judeţul Dolj afirma că într-o bună zi Domnul — el a spus „Moşul" — a apărut pe câmpie şi i-a comunicat că ţara ar fi împovărată de multe păcate care nu pot fi îndreptate decât printr-un post sever şi prin rugăciuni. „Moşul" l-a însărcinat să reveleze acest lucru oamenilor. Pe locul în care Dumnezeu i-a „apărut" ciobanului s-a ridicat un lăcaş de pelerinaj şi, mai târziu, chiar o biserică.

veniţi nu putea fi vorba. Presiunea pe care o exercita evreimea mai ales în privinţă economică, a început să crească. O mare parte din economia naţională se găsea în mâinile ei. La aceasta s-a adăugat o atitudine duşmănoasă a evreimii faţă de poporul român, care teoretic era conducător, căruia evreimea se simţea superioară. Tendinţele centrifuge ale evreilor din Transilvania în direcţia Ungariei şi cele asemănătoare în direcţia Rusiei Sovietice ale evreilor din Răsăritul ţării, au adâncit şi mai mult duşmănia reciprocă.

Garda de Fier s-a folosit de această situaţie fatală. Antisemitismul său era argumentat mai ales prin pericolul care rezulta din tendinţele centrifugale ale evreilor. Fără îndoială că o problemă a evreilor exista şi fără îndoială că ea avea nevoie de o soluţie; nici un om rezonabil nu putea însă fi entuziasmat de modul empiric, în care a încercat Mişcarea Legionară să compenseze presiunea economică a evreilor şi nu putea să salute concepţiile sumare şi radicale care predominau în rândul legionarilor.

Aşa cum stăteau lucrurile, problema evreilor nu putea fi rezolvată decât numai printr-o modificare socială a structurii poporului român. Era prea târziu să se încerce o dezvoltare forţată a burgheziei. Pentru aceasta lipseau toate premisele. Rămânea posibilitatea transformării pe bază socialistă. Ideea socialistă nu fusese niciodată cultivată cu adevărat în România, deşi se impunea în viaţa publică, mai ales în ce priveşte rezolvarea problemei ţărăneşti. Ideea socialistă găsea o argumentare mai puternică în cercurile proletare; însă deoarece acest proletariat era prea mic din punct de vedere numeric pentru a avea vreo pondere politică, această idee socialistă a rămas în stadiul de început.

O transformare socialistă a societăţii ar fi înlăturat după părerea mea presiunea economică exercitată de evrei, eliminând astfel şi această problemă acută. Pe această cale ar fi fost posibilă şi o anumită asimilare, fiind însă necesară o dispensare de proporţia prea mare a evreilor în cadrul populaţiei, prin măsuri internaţionale, de exemplu prin crearea unei patrii a evreilor, cum s-a făcut cu Palestina.

Singurul punct de vedere pozitiv din ideologia legionară a fost acela al unui socialism naţional. El era însă de provenienţă străină şi fusese aplicat la situaţia din România fără contururi precise. Socialismul naţional al Legiunii nu corespundea problematicii române specifice. Tendinţele legionare oscilau între extrema dreaptă şi stângă. Majoritatea legionarilor era orientată asupra naţional-socialismului german

extrem de naţionalist, al cărui socialism confuz se menţinea în cadrul compromisului condiţionat de timp. O parte însă tindea spre stânga şi anume în sensul unei exagerări a ideii socialiste, în parte din motive demagogice, în parte pentru o formă totalitară care îşi găseşte cea mai clară expresie în bolşevism.

*

Potrivit uzanţelor, am făcut înaintea plecării mele la Berlin o vizită ambasadorului german Fabricius. Îl cunoşteam de la Ankara, unde fusese însărcinat cu afaceri înaintea numirii sale la Bucureşti. Păstrez încă din acel timp cele mai frumoase amintiri despre acest excepţional diplomat şi om. Din nefericire, a fost împins şi el, la fel ca mulţi alţi diplomaţi germani capabili, pe o linie moartă de către regimul naţional-socialist, în dauna diplomaţiei germane. Voi mai vorbi despre împrejurările în care a trebuit să părăsească postul său de la Bucureşti.

Generalul Rozin mi-a recomandat să-l vizitez şi pe „celălalt ambasador" al Germaniei, Neubacher, deoarece mai aveam de-a face cu el în legătură cu „pactul petrolului", ceea ce nu s-a adeverit de altfel mai târziu. Convorbirea cu Neubacher m-a convins că în afară de obligaţiile sale economice, acesta se ocupa încă cu multe alte lucruri. Când a venit vorba de Berlin, mi-a spus că voi întâlni acolo ca ambasador român pe un om foarte plăcut. Deoarece nu se luase încă nici o hotărâre privind noul ambasador, l-am întrebat surprins pe Neubacher care este numele acestuia.

— *Nu se poate spune încă nimic cu certitudine, în orice caz va fi ori Vojen, ori Grecianu. Ambii sunt legionari convinşi. Sima mi-a comunicat că i-a prevăzut pe amândoi pentru Berlin, respectiv Roma. Vom vedea care încotro se va duce.*

Într-adevăr inginerul Grecianu a devenit ambasadorul României la Berlin, în timp ce Vojen, o figură de boem, a plecat la Roma.

Am plecat la Berlin nutrind sentimente contradictorii. Eram foarte îngrijorat asupra felului în care România păşise pe noua sa cale. Vechea mea simpatie pentru poporul german pornea de la convingerea nestrămutată că Germania nu reprezintă numai geografic inima Europei, ci că vitalitatea şi destoinicia poporului german îi conferă într-adevăr rangul unei inimi europene. Revoluţia naţional-socialistă m-a atras din cauza caracterului său socialist atât timp cât nu am cunoscut trăsăturile sale contradictorii şi uneltirile sale obscure. În acea vreme, în

anul 1940, Germania se găsea pe o culme care promitea succesul deplin al revoluției și acest succes trebuia să aibă consecințe însemnate pentru Europa și întreaga lume. Căci războiul dus de Germania se deosebea de războaiele obișnuite: el era purtat în numele revoluției național-socialiste și numeroșii idealiști care credeau în această revoluție, pentru că îi atrăgeau promisiunile unui socialism național — dar nu naționalist! —, sperau o cotitură spre mai bine pentru țările lor. Eu credeam și mai cred și astăzi că situația de compătimit din România nu poate fi înlăturată decât printr-o orânduire socialistă, un socialism care nu exclude ideea națională, care trebuie să rămână scumpă tuturor românilor. Un socialism fără compas național se pierde în labirintul întunecat al dictaturii proletare; un socialism, care se automistifică printr-o exagerare naționalistă, induce de asemenea în eroare. Adevăratul socialism trebuie să aibă în esența sa un caracter democratic, deși are nevoie mai ales la început de o puternică mână conducătoare, capabilă să exercite presiunea necesară pentru a duce poporul român, treptat, spre o viață mai bună. Deci un socialism dirijat, fără nici o tiranie, fără dictatură socialistă, fără exagerări naționaliste — deci un socialism democratic!

Astfel credeam eu că se poate înfăptui revoluția național-socialistă, împreună cu marea majoritate a poporului german și cu toți europenii de bună credință. Și eu o doream în această formă și cu aceste idealuri și pentru România. Din nefericire, în conducătorii revoluției germane a câștigat curând supremație înclinația naționalistă extremă și prin aceasta o înclinație imperialistă de nestăvilit. Aceasta a întunecat cu totul ideologia național-socialistă. A transformat tensiunea dintre contradicții într-o luptă și a falsificat într-un mod condamnabil baza socialistă a revoluției. Dar toate rătăcirile tragice ale unei revoluții care începuse atât de promițător, toate lipsurile în privința instinctului politic, a orizontului, a bunăvoinței și stăpânirii de sine, mai ales în a doua parte a războiului, s-au vădit abia mai târziu.

Dar nu numai speranțele, pe care ni le puneam în ideea unui socialism național, făceau să mă atragă noul meu post de la Berlin, ci și calda mea simpatie pentru calitățile poporului german, a cărui importanță remarcabilă pentru viitorul Europei nu poate fi pusă la îndoială nici după prăbușirea materială și morală a regimului național-socialist.

În cursul vizitelor mele de sosire la Berlin, am avut impresia unei anumite rezerve față de România. Pentru a anticipa: am simțit această

neîncredere faţă de România în cursul întregii mele activităţi, până în ultimul moment. Cauzele? Erau fie reminiscenţe ale trecutului, fie o aşteptare prudentă ca situaţia din România să se clarifice definitiv.

La Ambasadă l-am întâlnit pe ambasadorul de până atunci, Romalo, un favorit al lui Carol al II-lea, care avea toate bagajele împachetate şi era pe cale de a se reîntoarce la Bucureşti. Cămăşi verzi se puteau vedea în birouri şi pe coridoare. Vizite particulare neîntrerupte, în cursul cărora se schimbau „parole" cu funcţionarii prieteni. Pretutindeni domnea o atmosferă de cafenea. Zilele mari ale victoriei legionare îşi făceau efectul!

Consulatul general român era cazat în două camere mici, alături de garajul Ambasadei şi oferea un aspect dezolant. Pe scară era un covor murdar şi rupt. Consulul general Caragea, un cetăţean „de ultimă oră" — născut dintr-un părinte turc şi unul suedez — vorbea stricat românește şi era o ţintă de anecdote. Marele domn al Consulatului era portarul Jinga, care încasa un bacşiş gras de la oaspeţii Consulatului şi care mai îndeplinea şi funcţia unui servitor de cafele. Spaţiul Consulatului era absolut nesatisfăcător, ţinând seama de numărul persoanelor care se perindau pe aici. Uneori oamenii trebuiau să aştepte ore întregi în stradă. Toate acestea dădeau o notă foarte deprimantă.

Biroul ataşatului militar se găsea deasupra Consulatului general, în două încăperi. Două ajutoare, maiorul de aviaţie Zaharescu şi maiorul Proca, pentru problemele trupelor terestre, îmi stăteau la dispoziţie, în afară de aceasta secretarul Anuşca, care ocupa acest post deja de 20 de ani. Spre surprinderea mea am aflat că maiorul Proca, care nu era ofiţer de stat major, întreţinea încă din timpul lui Moruzov legături cu agenţi ai amiralului Canaris. Deoarece am refuzat un amestec al serviciului nostru în afaceri de spionaj, am cerut înlocuirea imediată a lui Proca cu un ofiţer de stat major. Eu personal nu l-am vizitat niciodată pe amiralul Canaris, deşi aproape toţi ceilalţi colegi din străinătate au făcut acest lucru. Abia după doi ani l-am întâlnit pe Canaris întâmplător la o recepţie. El m-a examinat surprins şi m-a întrebat foarte prietenos de ce nu-l vizitez. I-am răspuns că nu am avut încă nici un prilej destul de important pentru a-l deranja. La această scuză am rămas şi pe viitor.

*

Scurt timp după mine a venit şi noul ambasador la Berlin, Grecianu. În pofida sectarismului său legionar, el făcea ca om o bună impresie: destoinic, serios, muncitor, bun organizator, fără înclinaţie spre exagerări.

Din partea germană a fost primit bine, deoarece era considerat sincer şi supus. El s-a priceput să mărească simpatia de care se bucura prin declaraţia că în cadrul noii politici europene a Germaniei, graniţele joacă un rol subordonat; aceste cuvinte au găsit firește un ecou lesne de înţeles în cercurile germane; în România însă ele au provocat surpriză. Cu toate acestea cred că Grecianu era un bun român. Este drept că printre legionari se obişnuia să fi mai catolic decât Papa. Cultura lui Grecianu era de altfel mai mult de natură tehnică. El avea calităţi organizatorice, dar îi lipsea simţul politic. Era de mirare că el, care provenea din vechea nobilime, se arăta destul de stângaci în societate. În schimb el a depus o activitate anumită. În scurt timp el a reuşit să înzestreze Ambasada preluată aproape goală cu mobilierul necesar, servindu-se în acest scop de o sursă demnă de remarcat, anume de vila doamnei Lupescu din Bucureşti. Această idee avea un caracter tipic legionar. Salonul de primire al Ambasadei s-a transformat într-un adevărat muzeu de artă chinezească, deoarece doamna Lupescu îl înzestrase cu nenumărate raritaţi chineze. Cel care intra în Ambasada noastră îşi închipuia că se găseşte într-o Ambasadă din răsăritul Asiei.

Faţă de mine Grecianu s-a purtat în timpul întregii sale activităţi (din octombrie 1940 până în ianuarie 1941) destul de rezervat, ceea ce mi s-a părut explicabil, deoarece şi eu eram la fel de rezervat faţă de legionari. Eu îmi vedeam de treburile mele şi evitam activităţile legionare din cadrul Ambasadei.

Grecianu era solicitat permanent de cele mai diverse „comitete" legionare. Cel mai insuportabil s-a vădit a fi „comitetul bisericesc", care a amenajat peste noapte o capelă cu graba neliniştită a „băieţilor". Ea se găsea în încăperile sărăcăcioase aflate deasupra unei măcelării şi era dominată de culoarea verde — culoarea Legiunii. O capelă creştină cu spoială politică în cel mai adevărat înţeles al cuvântului!

Conflictul cu Legiunea se agravează

Din Bucureşti au venit ştiri mai serioase. Ele dădeau de înţeles că tensiunea dintre Generalul Antonescu şi Garda de Fier se apropia de punctul culminant.

Antonescu menţinuse Ministerul Apărării în mâinile sale şi numise în cele mai importante Ministere pe oamenii săi de încredere (Economie: locotenent-colonelul Dragomir; Justiţie: Mihai Antonescu), dar a trebuit să lase legionarilor Ministerul de Interne. Candidatul acestora,

generalul în rezervă Petrovicescu, părea lui Antonescu potrivit pentru a ocupa acest post de răspundere, deoarece credea că militarul Petrovicescu va avea o acţiune moderatoare asupra legionarilor.

Dar deja din primul moment au început să fiarbă pasiunile Gărzii de Fier, însetată de răzbunare. S-a ajuns la arestări ilegale ale foştilor politicieni, fără a se ţine seama dacă existau sau nu acuzaţii împotriva lor. Jafurile, maltratările şi uciderile de evrei se aflau pe ordinea de zi. Dispoziţia lui Antonescu de a se proceda strict constituţional în anchetarea foştilor politicieni, a putut fi respectată întrucâtva în Capitală. În provincie însă, unde majoritatea prefecţilor erau legionari, lucrurile au îmbrăcat forme îngrijorătoare. Domnea teroarea. Toate speranţele se îndreptau asupra Generalului, de la care se aştepta să strunească pornirile primejdioase. Este drept că în Legiune existau idealişti, dar şi mai multe existenţe ratate: studenţi cărora nu le ardea de carte, tineri de tot felul, elemente obscure care voiau să tragă foloase de pe urma revoluţiei.

Horia Sima dirija întregul aparat administrativ şi poliţienesc prin intermediul ministrului de interne Petrovicescu, care îi era fidel. Chiar şi prefectura de poliţie din Bucureşti era condusă de un legionar, colonelul în rezervă Zăvoianu. Situaţia a devenit tot mai gravă. Ordinele lui Antonescu nu mai aveau nici un efect deoarece erau sabotate deschis. Garda de Fier a încercat să exercite presiune asupra Generalului, pentru ca acesta să promoveze îndeosebi revoluţia economică. Antonescu credea însă că este nevoie de o revoluţie morală. Deviza sa era: „Muncă, legalitate, ordine şi dreptate!" Generalul Antonescu considera că este suficientă persoana sa autoritară pentru a garanta fericirea celor conduşi de el. Strunirea Gărzii de Fier era necesară, dar aceasta nu ajungea. Bunele intenţii ale Generalului privind o reformă morală nu erau suficiente pentru a seca vechea mocirlă. Ele trădau pe de altă parte că Generalul nu şi-a dat seama de transformările profunde ale vremii şi a căzut pradă iluziei că poporul român va rămâne cruţat de revoluţiile din est şi vest. El ar fi trebuit să-şi dea seama că evoluţia societăţii se îndrepta nestăvilit spre o orânduire socialistă.

Din nefericire, Generalul nu a putut înţelege acest lucru. O conservare a situaţiei fatale trebuia să ducă în mod necesar la explozii revoluţionare, cum au dovedit rebeliunea legionarilor şi mai târziu, 23 august 1944. Este mai bine să preîntâmpini asemenea explozii, creând din timp ventile prin care se poate scurge răul, decât să aştepţi până când

înlăturarea inevitabilă a acestui rău se face pe calea revoluțiilor sângeroase și tragice.

Generalul Antonescu a considerat neoportună o asemenea transformare socială și economică a României, atât timp cât nu se luase o hotărâre în război și prin aceasta o hotărâre privind soarta țării. El credea că mai târziu va avea destul timp pentru reforme. Ca soldat credea în atotputernicia ordinelor, iar un comandant binevoitor nu putea face după părerea sa decât bine. Aceasta era o teorie prea naivă în simplitatea sa.

Acestei concepții i se opunea tulburența nerăbdătoare a legionarilor, care cereau măsuri imediate. Succesorii misticului Codreanu ardeau de nerăbdare să treacă la fapte. Ei aveau de realizat un program: testamentul lui Codreanu, pe care voiau să-l pună fără întârziere în practică, de îndată ce ajunseseră la putere. Visul lui Codreanu se cristaliza în frumoasele cuvinte: „România trebuie să devină atât de frumoasă ca soarele pe cer!" Nimeni nu știa însă exact cum urma să fie realizat acest vis frumos. Horia Sima repeta în mod stereotip, în furtunoasele sesiuni ale Consiliului de Miniștri, preceptele insuflate de Neubacher. Primul și cel mai important sector care necesita reforme era, după Neubacher, cel e c o n o m i c . Horia Sima nu urmărea nici mai mult nici mai puțin decât aplicarea principiilor economice național-socialiste. Nimeni nu avea însă mai puțină înțelegere pentru acestea decât Generalul Antonescu. Pentru el concepția național-socialistă era la fel de ininteligibilă, mai ales în privință economică, ca și cea comunistă.

De aceea și astăzi încă îmi mai vine să râd când citesc în unele publicații străine că Generalul Antonescu este caracterizat drept un „nazist sălbatic". Nimic nu îi era mai străin în realitate, nimic nu era mai opus firii sale decât ideea mistificată a național-socialismului.

În timp deci ce Garda de Fier tindea spre o descărcare revoluționară, Generalul Antonescu se opunea cu îndârjire acestei tendințe. Aceasta trebuia să ducă în mod inevitabil la explozie. La aceasta se adăuga o neîncredere reciprocă, care s-a amplificat până la un dispreț plin de ură. Antonescu vedea în Garda de Fier un pericol pentru țară; Garda dimpotrivă îl considera frâna care o împiedica să-și îndeplinească sarcina sa istorică. Este posibil ca Generalul să fi fost conștient că logica era de partea conducătorilor legionari, care în ciuda ideologiei lor nebuloase se deplasau pe o linie politică consecventă.

Ar fi fost deci sarcina Generalului Antonescu de a căuta o cale de mijloc, de exemplu în delimitarea cadrului în care trebuiau să acționeze

forţele revoluţionare. Găsirea acestei căi de mijloc era o necesitate politică, având în vedere situaţia care impunea reforme; în afară de aceasta, Antonescu avea o anumită datorie de a lăsa Gărzii de Fier spaţiu de acţiune. Puternicei sale personalităţi îi revenea sarcina de a tempera revoluţia. Mişcarea ajunsă la putere trebuia să obţină posibilitatea de a-şi canaliza în mod pozitiv impulsurile sale revoluţionare, fără a ajunge la remorca ideologiilor străine.

Fără o asemenea strunire, Garda de Fier, care nu poseda o ideologie matură proprie, trebuia să nimerească în mod iminent în vârtejul concepţiei despre lume a naţional-socialiştilor. Pericolul acesta era prezent, mai ales de când adevărata conducere a legionarilor fusese ucisă. Conducerea ciuntită care rămăsese nu avea o orientare proprie şi o ţinută morală suficientă: ea a devenit obiectul unor influenţe străine.

Generalul Antonescu ar fi putut fi acea forţă care să transmită Mişcării Legionare direcţia de şoc, forma şi ţelul acesteia. Din nefericire, el a ajuns la convingerea că o asemenea strădanie este de prisos. El a văzut în Garda de Fier numai puterea distrugătoare. Orice acceptare a tendinţelor revoluţionare i se părea periculoasă. Conflictul a îmbrăcat forme îngrijorătoare. Izbucnirea sa pe faţă a fost însă încă o dată amânată de vizita lui Antonescu la Hitler.

*

Această primă vizită a avut loc în noiembrie 1940. La dorinţa cercurilor germane conducătoare, mai ales la dorinţa Partidului Naţional-Socialist (N.S.D.A.P.), Generalul a venit însoţit de aproape toţi legionarii conducători. Pe de o parte conducătorii germani voiau să-i cunoască personal pe aceştia, pe de altă parte, legionarii doreau să stabilească cu ei liniile directoare, după care România urma să fie reorientată în sensul ideologiei naţional-socialiste.

Horia Sima rămăsese în ţară. El trebuia să-l înlocuiască pe Conducătorul Statului în timpul absenţei acestuia.[1] Primirea de la Berlin a fost foarte călduroasă. Generalul Antonescu a venit cu cele mai mari speranţe. El era decis să facă cunoscute ţelurile sale politice. Pe primul loc se

[1] Potrivit altor afirmaţii, Horia Sima nu a luat parte la această vizită din cauza îmbolnăvirii sale. Se pretinde că ambasadorul german Fabricius a omis intenţionat să-l invite în numele lui Hitler. Sima a crezut că nu trebuie să accepte acest tratament degradant, deoarece se considera din punct de vedere politic egal cu Antonescu, în calitate de comandant al Gărzii de Fier aflate la Guvern şi de vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri.

afla la el problema Transilvaniei. Această problemă a determinat ca un leit-motiv permanent raporturile sale cu Hitler. Cu o încăpățânare și o insistență demne de remarcat, Antonescu punea tot mereu în discuție această problemă. Concepția sa de politică externă se baza aproape exclusiv pe această unică problemă. În gândirea sa, noua orientare a României se afla într-o legătură indisolubilă cu problema Transilvaniei. El concepea sensul unei mai strânse legături dintre România și Germania numai cu prețul redobândirii nordului Transilvaniei. Această redobândire nu era pentru el numai un scop politic, ci și o credință. Ea era însăși sensul politicii sale. În numeroasele întâlniri pe care le-a avut Generalul Antonescu cu Hitler, Göring și Ribbentrop, problema Transilvaniei s-a aflat pe primul plan, indiferent de pretextul nemijlocit al întâlnirii respective și în ciuda rezervei cu care era întâmpinat când punea această problemă spinoasă.

Tragedia vieții lui Antonescu constă în eșecurile pe care le-a suferit în cele două probleme de bază ale politicii sale: el a eșuat în sarcina sa de politică internă, de a însănătoși viața românească; el a eșuat de asemenea în politica externă, în redobândirea vechilor granițe ale României. Nici unul din țeluri nu a fost atins de el, deoarece nu puteau fi îndeplinite și deoarece pornea de la premise false.

În politica externă își asumase sarcina de a câștiga procesul cu Transilvania, trecând însă cu vederea că prin noua sa orientare în direcția Germaniei, România obținuse valoarea pe care Ungaria o avea deja înainte. Era de aceea nelogic să se aștepte la o favorizare. Atât timp cât România era pentru Germania cel mult egală în drepturi cu Ungaria, Generalul Antonescu nu avea nici o perspectivă de a-și realiza dorința sa de restituire a nordului Transilvaniei. Premisele false de la care a pornit l-au determinat să aleagă și armele greșite; mai întâi pledoariile sale pentru dreptate, apoi când a văzut că ele nu duc la succes, încercarea de a concura cu Ungaria prin realizări românești superioare. Tactica sa urmărea să dovedească Germaniei că România este partenerul cel mai valoros și că de aceea trebuie să se bucure de un tratament preferențial. Această concepție nefericită a dus la catastrofa trupelor românești de la Stalingrad, de pe Don și din Caucaz, fără a apropia țelul politic râvnit de Antonescu.

Procesul său pentru Transilvania putea fi câștigat numai dacă Ungaria ar fi deviat de la linia germană. Acest lucru s-a încercat într-adevăr în primăvara lui 1944 de Guvernul Kallay. Atunci Hitler s-a decis

pentru soluţia română a problemei Transilvaniei. Dar era deja prea târziu. Atât de târziu, încât nici măcar Antonescu nu mai insista să se îndeplinească promisiunea dată de Hitler.

Dar despre toate acestea va fi vorba mai pe larg.

În noiembrie 1940 Generalul Antonescu l-a anunţat pe Führer că România doreşte să se orienteze în direcţia Germaniei. Pentru a ancora noua orientare în poporul român şi pentru a-i prezenta acestuia principiul dreptăţii preconizat de Reichul german, trebuia să aibă loc o revizuire a dictatului de la Viena. Pentru a documenta justeţea pretenţiilor române asupra Transilvaniei, Generalul Antonescu s-a înarmat cu numeroase documente. Pe toate acestea i le-a prezentat lui Hitler. Temperamentul său înflăcărat şi mai ales sentimentul său patriotic l-au determinat pe Hitler să-i dea ascultare. Deşi şeful Protocolului îl făcuse atent pe Antonescu că problema Transilvaniei nu trebuia abordată deoarece Hitler o consideră definitiv rezolvată, deşi persoanele de faţă influenţate de propaganda ungară ascultau amuzate, Generalul nu a cedat. Hartă după hartă, statistică după statistică au fost prezentate de el, un argument urma după altul, până a fost pronunţat şi ultimul cuvânt pe care îl avea Antonescu pe inimă. El nu şi-a putut convinge interlocutorii, dar era limpede că îi impresionase prin argumentaţia sa înflăcărată şi mai ales prin atitudinea sa patriotică. La sfârşit, Hitler a spus: „Aş fi fericit dacă generalii germani ar arăta o asemenea dragoste pentru poporul lor ca Generalul Antonescu pentru naţiunea sa!"

Generalul Antonescu s-a bucurat de onoruri mari la Berlin. El singur a fost cazat la Palatul Bellevue, destinat numai pentru conducătorii de Stat străini. Întâlnirile cu Hitler au avut loc în cancelariatul Reichului. Ca de obicei, discuţiile au fost traduse de translatorul şef al lui Hitler, dr. Paul Schmidt. Antonescu nu vorbea nici un cuvânt nemţeşte, de aceea se simţea foarte stânjenit în discuţie. Temperamentul său retoric nu se putea desfăşura în procedura lentă a traducerii şi pierdea astfel din eficienţă. După una din convorbirile lui cu Hitler, Generalul Antonescu a spus textual: „Este tragic că nu pot vorbi cu acest om în limba sa! Aş discuta cu el altfel decât se poate face prin intermediul unei a treia persoane."

Paralel cu discuţiile purtate de Antonescu, aveau loc convorbiri ale miniştrilor legionari cu personalităţile naţional-socialiste. Legionarii aveau o notă pitorească nu numai datorită cămăşilor verzi, ci şi prin atitudinea lor, manierele lor libere, tendinţele radicale, pe scurt, prin at-

mosfera revoluționară care îi înconjura. Ei duceau pretutindeni cu sine elanul lor tineresc, vitalitatea lor nerăbdătoare. Printre ei atrăgea în mod deosebit atenția ministrul de externe, Prințul Sturdza. Veșnic împrăștiat, veșnic absent, el era personificarea „flăcăului" bătrân. Deșirat, slab, purtând cizme, cu o curea încheiată strâns deasupra cămășii verzi, el îți amintea fără să vrei de figura eroului din cartea lui Cervantes. Fața sa era prelungă, chelia ascunsă de câteva șuvițe sărăcăcioase iar din cinci în cinci minute scotea de undeva din cămașa sa verde un pieptăne, cu care își punea în ordine podoaba sa sărăcăcioasă. Ce vânt l-o fi adus oare pe el, odraslă princiară, în Garda de Fier?

Deoarece din partea germană el nu era invitat la nici una din întrunirile de politică externă, corespunzător unor uzanțe noi, el credea că Antonescu îl exclude intenționat. Supărarea sa era considerabilă, mai ales când Antonescu, căruia îi ajunsese la urechi declarațiile lui Sturdza, jignit de situația în care era pus, nu s-a putut stăpâni să-și exprime disprețul său față de acesta.

Vasile Iașinschi, ministrul muncii, se îngropa în labirintul codului muncii național-socialist, de unde căuta să se inspire pentru bunele sale intenții de a crea muncitorimii române condiții mai bune de trai. Mi-a făcut impresia unui om relativ serios și echilibrat, de aceea am fost surprins când Generalul s-a exprimat disprețuitor asupra lui.

În general, el îi trata foarte de sus pe miniștrii, subsecretarii de Stat, secretarii generali etc. legionari care îl însoțeau. Mulți dintre aceștia evitau să-i iasă în față sau să vorbească cu el. Am văzut că era vorba de două lumi dușmănoase, care nu se puteau înțelege decât cu multă greutate. Legionarii aveau evidente complexe de inferioritate; ei aveau aerul unor oameni jigniți și însetați de răzbunare.

Pe drumul de reîntoarcere la București s-a petrecut o scenă care a dezvăluit fulgerător relațiile dintre Generalul Antonescu și Garda de Fier: Generalul Antonescu a dat în vagonul restaurant al trenului special o masă în cinstea oaspeților germani care îi însoțeau. În timpul mesei m-a chemat la el și m-a însărcinat să-l fac atent pe subsecretarul de Stat Papanace, care stătea mai spre coada mesei, că în timpul mesei nu se citește ziarul. Am îndeplinit penibila însărcinare fără voie, căci la urma urmelor Papanace era totuși ministru! Acesta s-a înroșit până în vârful urechilor, a împăturit ziarul la loc și l-a băgat în buzunar, aruncând priviri pline de ură asupra Generalului.

De această natură erau relaţiile dintre Antonescu şi miniştrii săi!

Întoarcerea în ţară a fost asemenea unui cortegiu triumfal. Pe toate peroanele erau mase mari de oameni, autorităţi, elevi, steaguri, orchestre, coruri, flori. Din motive inexplicabile se răspândise zvonul că Generalul Antonescu reuşise să redobândească nordul Transilvaniei. Toată lumea nu vorbea decât despre Transilvania.

Menţionez acest lucru deoarece a exercitat o influenţă hotărâtoare asupra desfăşurării ulterioare a lucrurilor în România. Era o psihoză oficială, o revoltă împotriva injustiţei dictatului de la Viena. Convoaie întregi de emigranţi veneau din nordul Transilvaniei; pe cei mai mulţi îi expulzaseră ungurii cu forţa. În România se auzea despre lipsa de scrupule cu care îi tratau conducătorii ungari pe românii din nordul Transilvaniei. Un val de indignare a străbătut ţara şi în fantezia înfierbântată a poporului vizita lui Antonescu la Berlin căpătase o importanţă mântuitoare: la fel după cum Mihai Viteazul argumentase odinioară faţă de Împărat pretenţia României la Transilvania, aşa s-a prezentat şi Generalul Antonescu Führerului Imperiului german pentru a-l determina să restituie nordul Transilvaniei. În concepţia poporului era imposibil ca Generalul să eşueze. Generalul însuşi a fost cuprins de această puternică manifestare de patriotism a naţiunii. Autosugestia s-a transformat într-o obsesie politică, care a dus la rândul ei la tot felul de jertfe pe altarul ideii transilvănene. Un condamnabil cerc vicios! El însuşi o victimă a iluziei sale, Generalul Antonescu a permis ca în capul tuturor să se răspândească iluzia că problema Transilvaniei este de fapt deja hotărâtă şi că realipirea nu este decât o problemă de timp. Din acest cerc vicios el nu s-a mai putut desprinde. Transilvania trebuia redobândită cu orice preţ şi astfel s-a deschis largă calea jertfelor.

Rebeliunea Gărzii de Fier

Evenimentele politice interne s-au apropiat cu paşi de uriaş. După vizita sa la Berlin, Generalul Antonescu şi-a simţit poziţia consolidată, deoarece credea că a câştigat încrederea lui Hitler. Aceasta corespundea faptelor. Hitler se simţea atras de claritatea şi de temperamentul viril al Generalului. L-a considerat din primul moment cinstit. Această convingere şi-a păstrat-o până la prăbuşirea României. În aceasta consta cheia explicaţiei pentru ce Generalul Antonescu a ieşit învingător din toate crizele româno-germane de mai târziu. De fiecare dată hotărâtoare a fost încrederea lui Hitler în sinceritatea Generalului Antonescu.

Pot afirma cu deplină certitudine că tot ceea ce a auzit Hitler despre România mai ales în ultima perioadă (1943–44), nu l-a alarmat niciodată. Hitler şi-a păstrat nestrămutat convingerea că poate dormi liniştit cât timp România este condusă de Mareşalul Antonescu. Niciunul din rapoartele care veneau din România de la Ambasada germană şi de la informatorii germani civili şi militari, nu l-au putut nelinişti pe Hitler, deşi unele din aceste ştiri demonstrau clar ceea ce se pregătea la Bucureşti. Astfel se explică şi faptul că măsurile de prevenire luate din timp în Ungaria, au fost omise în România, deşi nu lipseau glasurile care cereau pregătiri corespunzătoare, cunoscând situaţia din România.[1]

Aş vrea să dau spre comparaţie exemplul relaţiilor lui Hitler faţă de Franco, pe care Hitler l-a privit din primul moment cu neîncredere, excluzându-l de aceea din toate combinaţiile politice şi militare. Neîncrederea sa faţă de Franco era cunoscută în cercurile apropiate lui Hitler; ea a avut ca urmare consecinţe importante, printre altele renunţarea la o cucerire a Gibraltarului. După prima sa întâlnire cu Franco, Hitler a declarat într-un cerc mai restrâns: „Totul este de prisos. Nu pot avea încredere în acest om".

Generalul Antonescu dimpotrivă a câştigat de la început simpatia şi sprijinul lui Hitler. Conducătorii Gărzii de Fier se convinseseră la rândul lor la Berlin în convorbirile avute cu conducătorii de partid de acolo, că Germania naţional-socialistă nu se bazează pe nimeni altcineva decât pe ei. Acest fenomen contradictoriu era vizibil pentru oricine venea în contact cu situaţia din Germania: aici existau două forţe paralele, Statul şi Partidul şi deşi ambele aveau un singur conducător, ele se îndreptau adesea în direcţii diferite. De vină era izolarea lui Hitler, la care se putea pătrunde foarte greu mai ales în timpul războiului. Unii miniştri nu veneau la Hitler decât o dată la mai multe luni şi abia după îndelungi strădanii. Cercul atotputernic din apropierea lui Hitler lua hotărâri, despre care acesta nu ştia uneori nimic, deşi se luau în numele lui.

[1] Pe de altă parte, multe din aceste rapoarte nici nu i-au fost prezentate lui Hitler, ci au rămas la diferitele servicii. La aceasta s-a adăugat faptul că rapoartele ambasadorului v. Killinger bagatelizau acţiunile conspirative din Bucureşti, în parte din necunoaştere, în parte din motive de prestigiu. Astfel Killinger a informat la scurt timp înaintea loviturii de Stat că situaţia din România este în ordine şi că toate ştirile opuse se bazează pe o supraapreciere a intrigilor şi pălăvrăgelilor, obişnuite în România. SD, Canaris, OKW şi Ministerul de Externe german aveau însă excelente informaţii de altă natură. Hitler însuşi a fost informat numai fragmentar şi de la el ar fi trebuit să vină impulsul de a se lua măsuri preventive, pentru care de altfel aproape că nu mai existau forţe suficiente.

Astfel conducătorii Gărzii de Fier credeau că se bucură de favoarea Germaniei; ei insistau şi mai mult pe lângă Generalul Antonescu, silindu-l să declare dacă este gata să declanşeze sau nu revoluţia legionară. Generalul Antonescu însă era sigur de sprijinul lui Hitler. El considera de aceea necesar să ţină Garda de Fier mai strâns în frâu ca oricând.

*

Între timp sosise în România Misiunea militară germană. Ea avea un Stat Major puternic din punct de vedere numeric şi unităţi ale tuturor armelor, în total circa trei divizii. La acestea se adăugau unităţi mai mari pentru apărarea regiunii petrolifere.

Prin aceasta şi-a depăşit rolul atribuit iniţial de corp de instrucţie. Se crea mai curând impresia că aceste trupe au menirea de a da o formă concretă garanţiei acordului încheiat prin dictatul de la Viena.

Statul Major al Misiunii militare germane avea la fel de multe servicii ca Marele Stat Major român şi reprezenta într-o anumită măsură o anexă a acestuia. Tendinţa sa era evident aceea de a controla Statul Major român, chiar de a-l dirija.

Şeful Misiunii era generalul de cavalerie Hansen, un excelent soldat de şcoală prusacă. Şeful Statului Major era colonelul Hauffe. Unităţile de aviaţie şi cele destinate apărării regiunii petrolifere reprezentau o Misiune aparte; comandantul acestora, general-locotenentul Speidel, era subordonat generalului Hansen.

Mult timp relaţiile lui Antonescu cu Misiunea militară germană au fost foarte cordiale. Acest lucru se repercuta asupra întregii armate, a cărei colaborare cu trupele germane avea loc în cele mai satisfăcătoare împrejurări. Câteva rezistenţe, opuse în special de cercurile Şcolii Superioare de Război, ale cărei cadre erau aproape în exclusivitate de şcoală franceză, au dispărut treptat cu totul.

Misiunea militară germană şi-a extins pas cu pas activitatea aproape asupra tuturor sectoarelor Statului Major român. Ea a exercitat influenţă îndeosebi asupra înzestrării armatei române în conformitate cu necesităţile unui război modern. Dar în ciuda acestei pătrunderi în organismul armatei române, Marele Stat Major român a rămas pe o poziţie aproape independentă. Misiunea militară germană nu a putut niciodată să ordone unui comandament român sau unor unităţi române. Propunerile şi indicaţiile sale erau transmise mai întâi Marelui Stat Major, unde erau prelucrate în mod corespunzător mai înainte de a ajunge la conducerea trupelor române, care primeau ordinele exclusiv numai de la Statul Major român.

Spiritul camaraderesc şi colaborarea dintre Misiunea militară şi Armata română s-au dezvoltat rodnic. Aceasta a durat până la sfârşitul lui 1942. După înfrângerea trupelor române la Stalingrad şi pe Don, relaţiile au început să fie tulburate de reproşuri reciproce.

*

Garda de Fier s-a hotărât să acţioneze pe deasupra capului Generalului.

Ea a încercat mai întâi o „acţiune de epurare". În afară de numeroşi evrei, au fost ucişi şi foşti politicieni şi oameni cu renume, printre care cunoscutul învăţat şi politician Nicolae Iorga şi economistul Partidului Naţional Ţărănist, Virgil Madgearu. Din toată ţara veneau ştiri alarmante. Jaful şi asasinatele se aflau la ordinea zilei. Generalul Antonescu a ordonat de îndată pedepsirea făptaşilor, a fost însă convins că nu este vorba de acţiuni individuale spontane, ci de un plan unitar.

În închisoarea de la Jilava se găseau peste 50 de foşti politicieni, miniştri şi activişti de partid, mai ales aceia care jucaseră vreun rol în timpul dictaturii lui Carol al II-lea. Cercetările împotriva lor continuau, dar Garda de Fier nu era de acord cu desfăşurarea strict legală a procesului. Ea cerea condamnarea imediată a celor care au participat sau care erau numai suspecţi de a fi participat la persecutarea legionarilor. Deoarece Antonescu se opunea cu tărie, ministrul de interne Petrovicescu şi prefectul poliţiei Bucureştiului, colonelul Zăvoianu, au organizat în înţelegere cu conducerea Gărzii de Fier măcelărirea deţinuţilor într-o noapte, de către o unitate a legionarilor.

Ţara asista înfricoşată cu respiraţia tăiată. Lucrurile se aflau acum pe muchie de cuţit.

Potrivit unui ordin al lui Antonescu, purtarea de arme era interzisă şi legionarilor. Acum au început să apară în provincie, dar şi în Bucureşti, trupe înarmate, care străbăteau străzile neatacate de poliţia aflată cu preponderenţă la ordinele legionarilor. După măcelul de la Jilava, Generalul Antonescu a considerat imposibilă continuarea colaborării cu Garda de Fier, şi a decis să ia măsuri drastice. În primul rând el a dat ordin să fie arestaţi ministrul de interne, generalul Petrovicescu şi prefectul poliţiei Bucureştiului, Zăvoianu, care erau răspunzători pentru masacrul din închisoare. Ambii au încercat să se opună. Furtuna a izbucnit. Horia Sima a hotărât la rândul său să-l doboare pe Antonescu; a început lupta deschisă.

Eu mă găseam în acel moment la Viena, pentru a participa la funerariile maiorului de stat major Döring, ucis la Bucureşti de un refugiat

grec. Adevăratele motive ale acestui asasinat erau, după cum s-a vădit mai târziu, nu numai de natură politică, ci mai mult de natură personală. Din partea germană cazului i s-a acordat cu toate acestea o mare atenţie, după cum au dovedit şi funeraliile.

Ambasadorul Grecianu fusese chemat mai înainte la Bucureşti de Horia Sima. Era vorba ca Grecianu să fie numit ministru de externe, deoarece Prinţul Sturdza nu corespundea postului. Cerându-mi-se părerea, l-am sfătuit pe Grecianu să nu accepte acest post, deoarece la Berlin putea servi mai bine interesele române. Pentru a fi sincer, mă temeam că în locul lui ar fi putut veni vreun legionar exaltat care să facă mult rău. Totuşi Grecianu s-a decis să preia Ministerul de Externe. Mai târziu s-a spus că motivele care l-au determinat să facă acest pas fuseseră de altă natură. Era considerat un iniţiator al rebeliunii împotriva Generalului Antonescu; se spunea că Horia Sima l-a luat la Bucureşti pentru a-l avea lângă el la apropiatele evenimente hotărâtoare. Eu nu pot confirma sau contesta aceste afirmaţii.

Am sosit la Viena în seara zilei de 21 ianuarie 1941 şi am auzit aici de izbucnirea rebeliunii legionarilor. Pentru a afla amănunte, m-am dus la consulul general român P e n c o v i c i şi l-am rugat să mă ţină la curent. În cele trei zile ale rebeliunii, de la Bucureşti mi-a fost însă absolut imposibil să obţin vreo informaţie prin Pencovici deoarece, după cum mi-a declarat, nu auzise nici un fel de ştiri la radio! El făcea pe surdul şi pe orbul, pentru a nu trebui să se expună nici în cel mai mic grad pentru legionari sau pentru Generalul Antonescu. Era mentalitatea tipică, nefastă a diplomaţilor români, care în astfel de situaţii păstrau în majoritate o atitudine de expectativă, pentru a avea mâinile libere de orice răspundere. În cazul Pencovici, care a avut faţă de mine, un ataşat militar român, o asemenea atitudine, am văzut din nou limpede meschinăria acestor caractere. Din păcate, Pencovici nu era un fenomen izolat.

Ceea ce s-a petrecut la Bucureşti între 21 şi 23 ianuarie 1941 se cunoaşte în general. Rebeliunea Gărzii de Fier a fost înăbuşită relativ uşor. Armata a făcut ordine fără să şovăiască. Mai puţin cunoscute sunt câteva fapte de substrat pe care vreau să le menţionez:

În timpul rebeliunii s-a ajuns în biroul lui Antonescu la o scenă dramatică, despre care mi-a relatat generalul Gheorghiu Gheorghe (pe atunci colonel şi ofiţer de legătură la generalul Hansen). Generalul Antonescu l-a chemat la el pe trimisul german Neubacher şi l-a copleşit cu tot felul de reproşuri din cauza intrigilor sale în legătură cu rebeliunea Gărzii de Fier, făcându-l răspunzător pentru toate evenimentele. Neubacher a primit această izbucnire cu mâinile încrucişate şi zâmbind, cum întâmpinase

odinioară Metternich tunetul lui Napoleon. Afară răsunau împuşcăturile rebelilor. Neubacher se credea sigur de poziţia sa. El se ştia pe linia dorită de Partidul Naţional-Socialist (N.S.D.A.P.), care urma să ducă la o reglementare „naţional-socialistă" a lucrurilor în România, mai ales în privinţa economică. În spatele intenţiilor Partidului Naţional-Socialist, al cărui exponent era Neubacher, părea să se afle însuşi Reichul.

Scena din biroul lui Antonescu indică adevăratele motive ale rebeliunii. În concepţia lui Neubacher, România avea o valoare reală ca aliat numai dacă putea fi mobilizată fără rezerve din punct de vedere economic. Un asemenea rezultat maxim putea fi obţinut după părerea acestuia, numai printr-o restructurare principială a economiei române în sensul naţional-socialist. Sistemul liberal capitalist, încă predominant nu oferea suficiente garanţii. De aici insistenţa Gărzii de Fier, influenţată de Neubacher, în direcţia unei reforme a bazei economice! Şi tocmai în această problemă opunea Generalul Antonescu cea mai mare rezistenţă.

Cel de-al doilea rol remarcabil în rebeliunea Gărzii de Fier a fost jucat de generalul Hansen. După tot ce am aflat mai târziu din surse germane demne de încredere, reiese că Garda de Fier a obţinut asigurarea din partea Partidului Naţional-Socialist că Reichul o va sprijini în eforturile sale de clarificare definitivă a situaţiei. Legionarii sperau deci să obţină ajutorul trupelor germane aflate în România. Dar generalul Hansen îşi făcuse deja o imagine asupra situaţiei de aici, în scurtul interval al activităţii sale din Bucureşti şi vedea la fel ca şi ambasadorul Fabricius în Generalul Antonescu cea mai bună garanţie a ordinei. Când armata română a trecut evident de partea lui Antonescu, conducătorii legionari s-au dus la Hansen pentru a-l determina să mobilizeze unităţile germane împotriva lui Antonescu. Hansen însă a refuzat, argumentând că Wehrmachtul german nu se găseşte în România cu acest scop. Mai înainte el întrebase la Berlin pe ce poziţie să se situeze, prezentând totodată atitudinea sa nefavorabilă Gărzii de Fier şi atrăgând atenţia că armata română ţine cu Generalul Antonescu. Raportul lui Hansen şi impresia favorabilă pe care o făcuse Generalul Antonescu la Berlin, l-au determinat pe Hitler să ordone ca unităţile germane din România să nu intervină în sprijinul Gărzii de Fier. Prin aceasta, a fost pecetluită înfrângerea Gărzii de Fier.

Ea a căzut pradă nefastului joc dublu al politicii germane. Aţâţată împotriva lui Antonescu de agenţii Partidului Naţional-Socialist, ea a fost lăsată la strâmtoare de către politica oficială a Reichului, pe când

se afla în punctul culminant al rebeliunii sale. Forţele divergente ale Partidului şi Statului activaseră şi în acest caz în două direcţii diferite.

Aceste motive nu clarifică însă pe deplin hotărârea lui Hitler. Ar fi de neînţeles de ce el, un naţional-socialist fanatic, a părăsit de dragul lui Antonescu Garda de Fier cu care era mai înrudit din punct de vedere ideologic, dacă nu ar exista şi un alt motiv mai temeinic: motivul militar. Hitler s-a decis şi în alte cazuri, în fel asemănător, din motive de eficienţă militară. Trecerea sa de partea Generalului Antonescu este clarificată pe deplin de documentele de după război: în momentul rebeliunii legionarilor (ianuarie 1941) Hitler decisese deja campania împotriva Rusiei. România trebuia să joace un important rol strategic, datorită situaţiei sale geografice. Hitler avea nevoie de aceea în această regiune de linişte şi ordine, iar în plus Hitler sconta pe o mobilizare a armatei române, care nu se putea face decât de Generalul Antonescu, deoarece Garda de Fier, deşi era mai interesantă pentru Germania din punct de vedere ideologic, nu se bucura de simpatie în rândul Armatei române.

Hotărârea lui Hitler a dovedit încă o dată că şi cei mai înflăcăraţi revoluţionari ideologici sunt gata să facă concesii sistemului dacă este vorba de necesităţi practice. S-a arătat deci că Hitler însuşi a renunţat din motive de oportunitate militară să atragă România pe drumul naţional-socialist, scontând însă că nu se spusese încă ultimul cuvânt pentru viitor. În orice caz, nimeni nu mai nutrea probabil iluzia că Antonescu va manifesta vreo înclinaţie pentru realizarea revoluţiei naţional-socialiste din România.

Epilogul rebeliunii împotriva lui Antonescu a fost bineînţeles sumbru. Aproape toţi conducătorii legionari au căutat adăpost — în măsura în care nu fuseseră arestaţi — în „Căminul german" de la Bucureşti, unde au fost luaţi sub protecţie germană. Ceva mai târziu circa 300 dintre ei au fost transportaţi pe ascuns în Germania, în trenuri militare, unde au fost internaţi în lagăre şi trataţi destul de bine. Pe de o parte naţional-socialiştii se simţeau determinaţi la acest tratament din motive de conştiinţă, pe de altă parte însă vroiau să aibă o „rezervă" pentru alte eventualităţi.

Horia Sima nu se găsea printre legionarii ascunşi de germani. Nimeni nu ştia unde fugise. Abia în vara anului 1941 am aflat amănunte, în trecere pe la Sofia. Ataşatul militar german din Bulgaria, colonelul Bruckmann, mi-a spus că l-a descoperit şi l-a arestat pe Horia Sima la Sofia. Ţinta lui Sima era Turcia. Nu se cunoaşte ce l-a deteminat pe acest om atât de decepţionat să aleagă această direcţie şi de ce a preferat un adăpost în Turcia decât unul în Germania.

Partea a treia

ADERAREA ROMÂNIEI LA PACTUL TRIPARTIT

Momente psihologice ale noii orientări

Între România şi Germania nu exista un tratat de alianţă. Chiar mai târziu când România a intrat în război împotriva Uniunii Sovietice, nu s-a încheiat nici un tratat privind angajamentele României pe de o parte şi câştigurile acesteia, ce urmau să-i revină după victorie, pe de altă parte. Acest lucru este semnificativ pentru ambele părţi şi caracterizează relaţiile dintre ele.

Deoarece nu era vorba de unul din războaiele obişnuite, Germania a considerat de prisos un tratat, deoarece colaborarea nu urmărea obiective limitate a căror fixare ar fi necesitat un tratat special. Conducerea germană s-a situat pe o poziţie mai înaltă. Ea se simţea chemată să reorganizeze Europa pe o nouă bază, aceasta fiind o operă care cuprindea un întreg ansamblu de acţiuni politice şi militare şi care urma să aducă în cele din urmă realizarea planului măreţ. Ideea nu era nouă. Napoleon I încercase deja să-l pună în practică, iar acum Hitler era pe cale de a face aceeaşi încercare. După părerea sa, toate naţiunile europene trebuiau să participe la realizarea acestei opere, bineînţeles sub conducere germană şi fără stabilirea prealabilă a părţii de câştig ce urma să revină fiecărui participant. De aceea nu avea nici un sens să se încheie tratate speciale de alianţă privind datoriile şi drepturile. Germania îşi asuma rolul conducător şi concepea acţiunile naţiunilor ca fiind subordonate Germaniei. Această observaţie este importantă deoarece dezvăluie caracterul relaţiilor dintre Germania şi aliaţii săi. De aceea, Statele participante la războiul împotriva Uniunii Sovietice nu erau calificate drept aliaţi, ci „participante la luptă" („Mitkämpfer"). Hitler şi ceilalţi conducători germani nu foloseau decât această formulare. Ca naţiuni aliate erau considerate numai Japonia şi Italia, având în vedere că nici măcar Italia nu era tratată efectiv în acest sens.

Această concepție germană mergea chiar atât de departe încât nu delimita nici măcar problemele tehnice ale colaborării pe baza unor tratate speciale. Îmi amintesc de rezistența conducerii germane când a fost vorba de a se încheia înțelegeri scrise privind delimitarea practică a drepturilor și îndatoririlor reciproce (în special referitoare la trupele germane și române), chiar în împrejurări care făceau imperioasă o asemenea delimitare, ca de exemplu în problema administrației militare a Transnistriei în faza acordului de la Tiraspol (toamna anului 1941) sau în problema prăzii de război capturate de trupele române.

Și mai semnificativ este că nici România nu insista ca colaborarea să se facă în baza unui tratat, nici măcar privind participarea României în război împotriva Rusiei. Explicația acestei renunțări este de natură psihologică. Colaborarea româno-germană și anume nu numai colaborarea vagă, cu scopul unei noi orânduiri în Europa, despre care nu avea o idee clară nimeni, nici măcar conducerea germană, ci mai mult, participarea practică la război, nu era un act spontan de voință al conducerii românești sau rezultatul unor tratative corespunzătoare — acestea ar fi dus în mod necesar la un tratat de alianță — ci o alunecare lentă, treptată și aproape nesesizabilă înspre politica germană. În cele din urmă, situația creată a căpătat oarecum un caracter firesc.

Dar această alunecare treptată a României înspre politica germană are nevoie de câteva explicații.

O cotitură a orientării românești a fost Tratatul germano-sovietic de prietenie și neagresiune, deci începerea în Polonia a celui de-al doilea război mondial. Acest tratat a distrus echilibrul european existent până atunci. După cum am văzut din prezentările anterioare, acest tratat a făcut ca România să iasă din traiectoria sa politică ce gravita în jurul centrului de greutate al sistemului european acum distrus. România a fost silită să iasă din izolarea sa politică și să găsească o nouă orientare. Germania și Rusia se arătau a fi cele două Mari Puteri ale Continentului; astfel România s-a văzut silită să se decidă pentru una din cele două puteri. Firește că ar fi putut aștepta să se clarifice mai întâi definitiv relațiile germano-sovietice; dar înțelegerea între Berlin și Moscova se încheiase deja înaintea izbucnirii conflictului mondial, astfel încât o asemenea așteptare nu mai părea deloc posibilă, având în vedere delimitarea puterilor din pactul germano-sovietic.

În august 1939 nu era încă evident adevăratul caracter al Tratatului sovieto-german, dar împărțirea Poloniei, care a urmat curând după

aceea, nu a mai lăsat nici o îndoială asupra clauzelor secrete care fuseseră incluse în tratat. Era vorba despre o împărţire germano-sovietică a zonelor, al cărei început fusese soluţia poloneză. România a fost cuprinsă de o panică îngrozitoare. Speranţa în ajutorul englez s-a spulberat când Moscova şi-a prezentat ultimatumul în vara lui 1940. Anglia nu era în stare să-şi ţină făgăduiala, aşa cum nu putuse să împiedice nimicirea Poloniei. Se rupsese acum ultima legătură a României de vechea ordine europeană.

Cu toate acestea, s-a pus tot mereu întrebarea de ce România trebuia să capete neapărat o nouă orientare şi de ce aceasta era exclusiv îndreptată spre Germania. Deoarece România suferise — după cum s-a spus — grele pierderi teritoriale nu numai din cauza Rusiei ci şi a Germaniei, respectiv Italiei, cum dovedeşte dictatul de la Viena acceptat sub ameninţări. Dacă considerăm Pactul germano-sovietic cauza pentru o nouă orientare a României, atunci este la fel de neîndoios că această direcţie a noii orientări a fost determinată tocmai de dictatul de la Viena. România şi-ar fi putut menţine libertatea sa de mişcare dacă nu ar fi intervenit acest dictat; însă în momentul în care România s-a supus dictatului, libertatea sa de acţiune a pierit de la sine. Când României i-au fost împărtăşite la Viena condiţiile, ea a trebuit să se hotărască nu numai pentru sau împotriva acceptării dictatului, ci şi asupra direcţiei noii sale orientări. Dacă ar fi respins, aşa cum cerea onoarea naţională, aceasta ar fi fost identic cu o menţinere pe linia politică externă de până atunci. Carol al II-lea s-a decis pentru acceptarea dictatului. Prin aceasta a intrat în vigoare garanţia germană privind graniţele rămase. România şi-a pierdut libertatea sa de acţiune pe plan politic extern şi s-a îndreptat către Germania, a cărei protecţie în faţa pericolelor viitoare a acceptat-o, fericită că se mai putea bucura încă de o protecţie.

Generalul Antonescu a preluat conducerea când România parcursese deja o bucată considerabilă pe noua cale. Ceea ce a urmat a fost numai o înaintare treptată pe acelaşi drum. După înăbuşirea rebeliunii legionarilor, Generalul Antonescu s-a simţit îndatorat Germaniei, deoarece fără ajutorul acesteia ar fi putut cu greu s-o scoată la capăt. Mai mult încă, el s-a considerat de acum înainte tolerat de Germania în poziţia sa de Conducător de Stat. Până acolo ajunseseră lucrurile! Germania se decisese pentru Antonescu şi împotriva Gărzii de Fier deoarece presupunea că Generalul va continua vrând-nevrând să meargă pe calea trasată. Antonescu nu mai putea da înapoi. Orice rezistenţă opusă

Germaniei ar fi avut în mod inevitabil ca urmare înlăturarea sa şi reinstalarea regimului legionar, eventual chiar o ocupaţie militară germană a ţării.

Leul îl poate sili oricând pe arici să se strângă ghem. Mai mult însă nu! Rezistenţa pasivă, dar spinoasă a ariciului poate să epuizeze furia leului, însă numai cu o condiţie: ariciul nu trebuie să scoată capul, cel puţin atât timp cât durează furia leului, deoarece altfel şi-ar pierde libertatea sa de acţiune care există cel puţin într-o formă pasivă. Această morală sugestivă ar fi trebuit să o aibă în minte Generalul Antonescu! Înlănţuirea fatală a lucrurilor l-a silit însă să scoată capul când Garda de Fier s-a răzvrătit împotriva lui. Astfel el şi-a pierdut libertatea de acţiune faţă de Germania.

Pe plan intern el a redobândit această libertate de acţiune prin înlăturarea Gărzii de Fier — în politica externă însă el a pierdut-o cu totul, şi acest lucru a fost şi mai fatal! În locul unor copii neascultători şi obraznici, el avea acum un tutore.

Până atunci Generalul Antonescu nu venise niciodată în contact cu Germania decât poate cu prilejul unor călătorii ocazionale în Franţa sau Anglia. El nu ştia nici un cuvânt nemţeşte. Contactele sale cu viaţa şi cultura germană se limitau la imagini denaturate, pe care le furniza propaganda în parte de provenienţă germană (aceasta era infimă), în parte din surse duşmănoase Germaniei. Aceasta din urmă avea o pondere absolută. În afară de aceasta, mediul familial al Generalului se afla exclusiv sub influenţă franceză.

Antonescu era fără discuţie un patriot român convins potrivit întregii sale naturi spirituale. Ca aproape toţi oamenii de Stat români, el avea o cultură aproape exclusiv de factură franceză, care determinase evoluţia sa în privinţa educativă, culturală şi politică. Această unilateralitate reprezenta o lipsă serioasă pentru un om de Stat, şi el nu s-a putut niciodată sustrage influenţei mediului său înconjurător, care era cu totul înrobit acestei unilateralităţi. Colaboratorul său cel mai apropiat, vicepreşedintele Consiliului de Miniştri, Mihai Antonescu, avea despre Germania idei şi mai vagi decât Generalul.

Conducătorul român de Stat, avea pentru Germania, numai o înclinaţie militară. Ca soldat el admira calităţile militare ale poporului german; numai acestea puteau câştiga simpatia sa, nu numai pentru că erau atât de evidente, ci pentru că reprezentau singurele sale cunoştinţe despre Germania. Înalta stimă pentru calităţile militare ale poporului

german era comună tuturor românilor. Spiritul prusac nu era străin României, deoarece pătrunsese în armata română încă din timpul lui Carol I şi fusese cultivat de numeroşi ofiţeri români care se instruiseră în Germania. Generalul Antonescu avea astfel o înţelegere firească pentru admirata armată germană, ba chiar pentru instrucţia sa tradiţională. Îmi amintesc de un mic episod: şeful Statului Major român, generalul Ioaniţiu, un om destul de moale, mi-a spus odată că de când vine în contact cu ofiţerii Misiunii germane, a adoptat el însuşi o atitudine „milităroasă".

În cursul uneia dintre vizitele sale la Berlin, Generalul Antonescu a trecut în revistă Garda de onoare. El a fost adânc impresionat de ţinuta rigidă a companiei şi întorcându-se spre mine mi-a spus:

— *Când vom avea şi noi asemenea soldaţi?* Şi imediat după aceea a adăugat cu iritarea care îl cuprindea foarte uşor:

— *Trebuie să faceţi neapărat în aşa fel încât să ni se trimită unul din aceştia pentru a-i instrui pe ai noştri...!*

El se referea la tambur-maiorul Companiei de onoare, ale cărui „farafastâcuri", cum se spune în româneşte în glumă, îl impresionaseră atât de adânc din cauza preciziei într-adevăr neobişnuită a mişcărilor sale.

Şi aceasta era una din naivităţile surprinzătoare ale Generalului...

*

Cert era că păturile politice conducătoare din care făcea parte şi Generalul Antonescu nu aveau o simpatie deosebită pentru Germania şi cu atât mai puţin pentru cea naţional-socialistă. În schimb pentru Rusia şi în special faţă de Rusia bolşevică ele aveau o profundă antipatie.

Corespunzător acestor sentimente se crea următoarea problemă: care politică era cea potrivită pentru a ţine România pe de o parte în afara influenţei sovietice, iar pe de altă parte pentru a evita o apropiere hotărâtoare faţă de Germania. Pentru aceasta era nevoie de o a doua alternativă, şi din nefericire aceasta nu s-a ivit. Căci folosirea tacticii ariciului faţă de Germania ar fi ajutat politica română să joace un rol pasiv, dar o victorie sovietică ar fi adus inevitabil România sub influenţa sovietică. Între timp evenimentele au confirmat pe deplin această teză. Chiar dacă România ar fi avut posibilitate să rămână la orientarea sa occidentală — chiar şi atunci ar fi căzut în mâinile ruşilor! Adevărul este că nu exista nici o soluţie salvatoare pentru cazul unei înfrângeri germane, de aceea nici Generalul Antonescu nu a

putut să găsească o cale care să scoată România din acest cerc vicios. Evenimentele de la 23 august 1944 reprezintă încercarea disperată de a fugi în ultimul ceas sub protecţia Occidentului şi aceia care şi-au asumat riscul moral de a face acest pas disperat au crezut sincer că pot salva ţara pe această cale. Este fără îndoială că evoluţia care a urmat după 23 august 1944 nu a fost dorită de nici unul din grupurile politice conducătoare.

Teama de îngrozitorul pericol dinspre Răsărit oferă explicaţia psihologică pentru faptul că Generalul Antonescu nu a împiedicat alunecarea politicii române spre Germania. Această teamă a determinat întreaga opinie publică să accepte cu pasivitate apropierea de Germania. La aceasta s-a adăugat pierderea libertăţii de acţiune după rebeliunea legionarilor. Generalul Antonescu se afla acum fără apărare sub tutela germană.

Figuri politice în jurul Generalului Antonescu

După înăbuşirea rebeliunii şi după redobândirea libertăţii de acţiune pe plan intern, Generalul Antonescu a alcătuit un Guvern format în majoritate din generali. Politicienii vechilor partide nu erau dispuşi să pună la dispoziţie „rezervele" lor, pe care le formaseră în vederea unor „timpuri nesigure". O atitudine hotărâtă nu le părea acestor politicieni, care trăiau din arta manevrării politice, recomandabilă. Generalul nu ţinea la rândul său deloc la colaborarea lor, ci a preferat să atragă militarii destoinici. La aceştia s-au adăugat diverşi experţi fără o coloratură politică accentuată. Această soluţie era cu totul greşită, deoarece un Guvern militar trebuie considerat întotdeauna numai un provizorat, iar nu o soluţie definitivă. Din nefericire el a păstrat această formă în cursul întregii sale perioade de conducere. Generalul a renunţat conştient la atragerea vechilor partide politice, a căror existenţă legală fusese întreruptă de Carol al II-lea. El apela tot mereu la diverşi politicieni cunoscuţi, dar aceştia fie că nu voiau să renunţe la interesele lor de partid, fie erau împiedicaţi de partidele respective să colaboreze. Această lipsă de forţe s-a făcut simţită mai ales în Ministerul Economiei şi în cel de Finanţe, ale căror probleme nu puteau fi rezolvate numai prin inteligenţa şi bunăvoinţa generalilor.

Pentru a fi sinceri, trebuie să spunem că Generalul Antonescu înclina spre soluţii comode. De la persoanele care îl înconjurau el aştepta ascultare şi fidelitate şi acest lucru se potrivea cel mai bine la generali.

Cunoştinţele lor de specialitate nu-i păreau atât de importante, dacă abordau toate problemele — ca şi el — cu tăria necesară de caracter: un simptom caracteristic al tuturor dictaturilor.

Pentru învingerea dificultăţilor era deci cel mai comod să se apeleze la Armată. Este semnificativ că Antonescu prefera generali tineri, deoarece presupunea că aceştia sunt liberi de rănile trecutului şi nu fuseseră încă deformaţi profesional. Personalităţile mai în vârstă le considera incomode şi dificile în privinţa colaborării. Astfel în fruntea Armatei se aflau de asemenea generali destoinici, dar tineri (generalii Pantazi, Ioaniţiu şi Şteflea au fost întâi generali de brigadă când au primit posturi de conducere în Armată).

Această preferinţă pentru forţele tinere l-a determinat pe General şi în alegerea celui mai apropiat colaborator al său, Mihai Antonescu. El l-a numit pe acesta după rebeliunea legionarilor, vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri. Pe atunci Mihai Antonescu nu împlinise încă vârsta de 40 de ani.

Alegerea sa a reprezentat nu numai pentru General, ci şi pentru întreaga ţară o adevărată catastrofă.

Este explicabil că Generalul a putut greşi în alegerea acestui om. Este însă cu totul de neînţeles că l-a păstrat în preajma sa şi până la propriul său sfârşit. Mihai Antonescu, care nu era de altfel nici un fel de rudă cu Generalul, era un exemplar tragi-comic al micilor politicieni români pervertiţi. Era infam şi fără valoare. Cum a fost posibilă strânsa legătură dintre aceste două caractere cu totul opuse? Cu toate greşelile sale, Generalul a avut înalte calităţi morale şi spirituale; Mihai Antonescu reprezenta însă „pendant"-ul său negativ. De altfel nu se prea cunoaşte că Generalul nu avea o stimă deosebită pentru acesta, fără a se putea însă hotărî să-l înlăture. Probabil că nu era conştient în ce măsură dăuna acest om, lui şi naţiunii. El l-a ţinut în preajma sa până la sfârşit fie dintr-o orbire greu de înţeles, fie dintr-o slăbiciune inexplicabilă.

Există două fapte care explică câte ceva: intrigile politice pe care Generalul le tolera şi care au otrăvit în cele din urmă întregul mediu înconjurător; şi boala care l-a cuprins pe general către sfârşitul anului 1941 şi a înfrânt cea mai remarcabilă trăsătură a sa de caracter, energia şi voinţa. Ea l-a transformat în opusul a ceea ce mai fusese încă cu câţiva ani înainte.

*

Mihai Antonescu era un tip care e calificat în România după o figură satirică a lui Caragiale, drept un „Farfuridi". Întregul său fel de a fi oglindea acest „Farfuridism": lipsit de scrupule, lăudăros, demagog, panglicar. El nu avea nici cea mai mică simpatie pentru Germania, nici cea mai mică credinţă în lupta dusă de ea. Aceasta era explicabil, deoarece concepţia sa politică se formase sub influenţa franceză; în afară de aceasta, făcea parte din acea pătură care nu îndrăgea Germania. Este de neînţeles însă că acest om, deşi România optase definitiv pentru Germania, a putut ocupa un post atât de important şi de plin de răspundere, deoarece nu făcuse niciodată un secret din atitudinea sa antigermană. El a devenit de bună voie instrumentul unei orientări filogermane. Cum a fost posibil?

Mihai Antonescu plănuia să joace un rol dublu, reunind două forţe cu totul opuse: pe de o parte voia să sprijine interesele române, iar pe de altă parte să saboteze prin toate mijloacele interesele Germaniei. Ideea acestui rol dublu era practic absurdă şi din punct de vedere moral imposibilă. Potrivit vechii reţete lipsite de scrupule de a te face frate cu dracul la caz de nevoie, Mihai Antonescu spera să ajungă la scopul dorit. Nu numai că el credea că o înfrângere a Germaniei ar mai fi lăsat o portiţă deschisă prin care România ar fi putut scăpa şi s-ar fi putut reîntoarce la vechii aliaţi occidentali, fără a nimeri cu totul sub influenţă sovietică. Această presupunere era pe cât de naivă, pe atât de tragică. Spre deosebire de alţi adepţi ai acestei speculaţii, care abia îndrăzneau să spere în protecţia occidentală faţă de Rusia, Mihai Antonescu considera că socoteala sa este absolut sigură. De aceea dorea din toată inima o înfrângere a Germaniei.

Ca şi majoritatea politicienilor români, el considera alianţa cu Germania necesară pentru a se putea apăra de pericolul sovietic. În timp însă ce ceilalţi politicieni rămâneau consecvenţi pe fundal, Mihai Antonescu s-a urcat pe postul de conducere fără a-şi face cele mai mici mustrări de conştiinţă din cauza inconsistenţei morale şi obiective a concepţiei sale.

Atât timp cât lucrurile au mers sau au părut că merg bine, el s-a putut justifica prin exemplul despre alianţa cu dracul la caz de nevoie; când a început însă retragerea militară, nu a mai găsit un alt mijloc pentru politica sa dublă, decât trădarea deschisă.

Din punct de vedere intelectual, acest prim colaborator al Conducătorului Statului nu a depăşit niciodată nivelul unui docent universitar mediocru, ceea ce fusese până atunci. În schimb era foarte înfumurat. Mândria sa exagerată, care se combina cu o lipsă evidentă de tact şi de modestie l-a determinat să umple bibliotecile anticamerei sale cu propriile sale scrieri plicticoase şi lipsite de valoare. El le tipărea pe cheltuiala Statului şi pretindea pentru ele ediţii de lux.

Existenţa sa în postul de conducere i-a determinat pe unii politicieni patrioţi de renume să renunţe să colaboreze cu Generalul Antonescu. Nici unul nu dorea să colaboreze într-un Guvern al cărui vicepreşedinte era un om ca Mihai Antonescu. Îmi amintesc, de exemplu, de conducătorul Partidului Liberal Gheorghe Brătianu, al cărui patriotism s-a vădit a fi mai puternic decât interesele sale de partid şi care a acceptat să fie alături de General în momentele grele. Repulsia sa faţă de Mihai Antonescu a fost însă atât de mare, încât în cele din urmă a renunţat totuşi să-şi aducă contribuţia.

*

Între timp sosise la Bucureşti un nou ambasador german, Freiherr von Killinger. Fabricius, căruia i s-a reproşat că nu şi-a dat seama la timp de afacerea legionară, a trebuit să plece ca ţap ispăşitor. Deşi Germania însăşi era vinovată de evenimente, a fost surghiunit Fabricius, în timp ce Neubacher, adevăratul *spiritus rector*, a rămas neatacat, graţie puternicei sale poziţii ca exponent al Partidului Naţional-Socialist.

Conducerea germană vroia să aibă la Bucureşti un om energic, mai ales un naţional-socialist demn de încredere, capabil să întrunească în mâinile sale forţele politice germane ce funcţionau în România. A fost ales Manfred Freiherr von Killinger.

Hotărâtoare nu au fost însuşirile diplomatice verificate în prealabil, ci numai cariera politică a lui Killinger. Cariera sa a fost agitată: căpitan pe o corvetă în primul război mondial, apoi intrarea în politică prin intermediul „Organisation Konsul" şi posturi de conducere în SA; după preluarea puterii de către naţional-socialişti, a devenit prim-ministru în Saxonia unde a intrat în conflict cu Mutschmann; au urmat demisia din acest for şi apropierea de cercurile din jurul lui Röhm. La 30 iunie 1934 Killinger a scăpat cu greu de execuţie, s-a introdus însă curând după aceea din nou la Hitler care l-a trimis consul general la San Francisco — în calitate de marinar, Killinger văzuse lumea şi trebuia deci s-o

cunoască. Deşi a întâmpinat aici un eşec la începutul carierei sale diplomatice, el a rămas în diplomaţie, şi după ocuparea Cehiei a primit postul de ambasador în Slovacia. De aici a venit apoi la Bucureşti.

Prin toată fiinţa sa Killinger era apolitic. Cunoştinţele sale referitoare la România şi la caracterul român erau egale cu zero. Rigid, fără nici o elasticitate, el afirma totuşi că-i cunoaşte pe români. Curând s-a dovedit că alegerea sa a reprezentat o catastrofă atât pentru Germania cât şi pentru România.

Mai ales la începutul activităţii sale s-a purtat ca într-o ţară ocupată. Trecând peste toate limitele diplomatice, el s-a amestecat şi în problema minorităţii naţionale germane, care de la noua orientare a României intrase tot mai mult sub protecţia Germaniei. Noua conducere a minorităţii germane era alcătuită în cea mai mare parte din tineri care rezolvau problemele tot mai mult conform instrucţiunilor primite din Germania. La început acestea se făceau sub patronajul lui Killinger, mai târziu însă s-a amestecat serviciul principal SS din Berlin — Killinger era Obergruppenführer în SA, de aceea nu făcea parte din cercul „celor aleşi" — dirijându-i de la distanţă pe saşi şi şvabi, care au fost adesea bănuiţi fără temei că vor să se situeze deasupra populaţiei majoritare române. În loc de a juca un rol cultural de mediator între Germania şi România, elementul german stabilit de secole în România a căpătat caracterul unui avanpost imperialist. Această evoluţie a provocat firește sânge rău românilor şi nu a corespuns fără îndoială nici intenţiilor populaţiei germane, în esenţă loială.

Activitatea lui Killinger în această direcţie a fost primită la fel de rău la Bucureşti ca şi celelalte dovezi ale lipsei sale de tact. Pe de altă parte, el s-a dovedit a fi mai energic şi a fi un om care-şi ţinea cuvântul. Încrederea sa în Generalul Antonescu era nelimitată. El mi-a declarat în repetate rânduri că nu-şi bate capul cum ar putea rezolva încurcata situaţie politică din România — pentru aceasta nici nu se simte în stare — şi nici nu este interesat, deoarece îl ştie pe Generalul Antonescu la conducere. El nici nu înregistra diversele conspiraţii despre care i se raporta. Probabil că încrederea sa oarbă în Generalul Antonescu şi în puterea acestuia nu era decât un reflex al încrederii pe care o nutrea Hitler însuşi pentru Conducătorul Statului român.

Astfel Killinger îşi reducea întreaga sa activitate diplomatică la formula simplă: totul este indiferent cât timp Generalul Antonescu garantează că poziţia română nu s-a schimbat cu nimic!

Cât de amar s-a înşelat Killinger s-a vădit abia mai târziu. El şi-a ispăşit greşeala prin sinucidere.

*

Este de imaginat cât de imposibilă era o colaborare între Killinger şi Mihai Antonescu, căruia Generalul îi încredinţase şi Ministerul de Externe. Un câine şi o pisică! Făcând abstracţie de faptul că cei doi nu cunoşteau o limbă străină comună, ceea ce spunea Mihai Antonescu nu era cuprins niciodată în capacitatea de înţelegere a lui Killinger. Vorbăria confuză şi rafinată a lui Antonescu îl zăpăcea cu totul. Niciodată nu putea să-şi dea seama ce spunea de fapt ministrul de externe, niciodată nu se putea descurca în „farfuridiile" acestuia. Killinger mi s-a plâns de câteva ori că îi este groază să vorbească cu Mihai Antonescu şi că evită pe cât posibil să facă acest lucru. El prefera să se adreseze Generalului Antonescu, pe care nu îndrăznea însă să-l deranjeze oricând.

— *Când vorbesc cu Generalul,* mi-a spus Killinger, *îmi sunt de ajuns două minute şi ştiu dacă răspunsul său este da sau nu; la Mihai Antonescu după două ore ştiu mai puţin decât înainte!*

Educaţia sa militărească era foarte evidentă. El vorbea pe scurt şi limpede şi aştepta acelaşi lucru de la interlocutorul său. Felul său impulsiv de a spune fiecăruia pe şleau părerea sa, îl făcea tuturor antipatic. La aceasta se adăuga faptul că nu se supunea nici unui fel de convenţii. Cum se putea înţelege un asemenea om cu politicienii noştri? Ei nu vedeau în el — şi pe bună dreptate — altceva decât un diplomat prost.

În afară de aceasta Killinger întruchipa chipul disprețuitorului cinic al lumii; el fugea de publicitate şi de „societatea bună", pe care o disprețuia atât în Germania cât şi la Bucureşti. Săptămâni întregi colinda pădurile Carpaţilor, uneori însoţit de singurul său prieten român, dr. Comşa, de cele mai multe ori însă singur cu puşca sa şi cu o sticlă de coniac. Cea mai mare pasiune a sa era vânătoarea de urşi.

Fără a intenţiona, acest om a făcut o pagubă imensă ţării sale şi relaţiilor acesteia cu România, deoarece nu a provocat o apropiere ci o înveninare a relaţiilor. El nu era iubit de nimeni, numai urât. Chiar de proprii săi compatrioţi.

*

După rebeliunea legionarilor a fost schimbat şi ambasadorul român la Berlin. Grecianu, care în timpul rebeliunii ţinuse legătura cu Genera-

lul Antonescu, ca negociator al lui Horia Sima şi încercase zadarnic să liniştească lucrurile, a fost destituit din post. Alegerea Generalului a căzut asupra a doi diplomaţi români proeminenţi, deoarece se schimbase şi ambasadorul de la Roma; Bossy pentru Berlin şi Grigorcea pentru Roma.

Bossy (Raoul) a refuzat la început, apoi a acceptat totuşi postul de la Berlin, deoarece se temea de o sancţiune. Aceasta aruncă o lumină concludentă asupra sentimentelor cu care a plecat Bossy în Germania!

Bossy ar fi aşteptat mai degrabă decizia definitivă, rămânând până atunci în rezervă. Îi venea greu să schimbe un post atât de binecuvântat ca cel de la Berna cu cel de la Berlin.

Cuprins de această mentalitate, Bossy a venit la Berlin fără voie. Personal era foarte plăcut, cultivat, distins. El avea relaţii şi cunoştinţe în toate domeniile politice şi în toate ţările prin care îşi dusese cariera sa diplomatică. Graţie calităţilor sale diplomatice el s-a bucurat de o poziţie bună chiar şi în Germania naţional-socialistă, deşi nu putea fi vorba despre relaţii cordiale şi sincere între forurile germane şi el, reprezentantul unui tovarăş de arme.

În timpul misiunii sale la Berlin, relaţiile germano-româno au avut un caracter corect dar rece. Ele au păstrat acest caracter până la sfârşitul anului 1942, deci cât timp Bossy considera posibilă o victorie germană. În cursul acestui interval el şi-a înăbuşit propriile sentimente ţinând seama de interesele României. Când însă şansele unei victorii finale germane au devenit problematice, el nu a mai putut menţine echilibrul dintre sentimentele sale şi interesele ţării. Din acel moment el a întreprins totul pentru a părăsi cât mai curând postul său de la Berlin.

Aderarea României la Pactul Tripartit

Generalul Antonescu pornise pe cel mai greu drum al său. Alături în avea pe Mihai Antonescu, în spate un Guvern alcătuit din câţiva experţi de mâna a doua şi câţiva generali.

Sarcina sa i-a depăşit de la bun început puterile. Deja după câţiva paşi s-a aflat la o răscruce de care depindea viitorul României: în faţa hotărârii de a adera la Pactul Tripartit. Această hotărâre atrăgea definitiv România în sfera Germaniei, Italiei şi Japoniei. Cu toate acestea, el a luat-o fără şovăire; nu din cauza unei convingeri politice sau a unor

considerente politice mai înalte, ci fiindcă această hotărâre nu mai era altceva decât o formalitate banală care confirma faptele deja petrecute.

Ar fi fost de altfel greu să refuze aderarea la Pactul Tripartit. Germania stăpânea aproape întreaga Europă. Câmpurile petrolifere se găseau în mână germană. Misiunea militară germană adoptase forme efective de exercitare a puterii. Numai Germania era în stare să țină în frâu intențiile amenințătoare ale Uniunii Sovietice față de România. După tot ceea ce se petrecuse și ținând seama de situația din acel moment, o respingere a aderării la Pact era imposibilă.

Nici o singură voce nu s-a ridicat împotriva aderării la Pactul Tripartit, dar răspunderea a fost lăsată în seama Generalului, ca și cum ar fi fost vorba de problemele sale personale. Obiecția că dictatura Generalului a făcut imposibilă o reacție împotriva aderării este ridicolă. Se gândea oare cineva serios să protesteze împotriva Pactului? Nimeni! Din simplul motiv că întregul popor spera să ajungă pe această cale la restabilirea României Mari!

În ce privește posibilitățile formale ale unui protest, trebuie să afirmăm că oamenii politici din România se aventurau în acțiuni mult mai riscante decât o luare de poziție împotriva aderării la Pact. Este suficient dacă amintesc de intrigile purtate în România în timpul războiului și într-o vreme în care soldații români își vărsau sângele în timpul unui război pe care toți românii îl numeau „războiul sfânt al națiunii". Cum stau lucrurile cu memoriile pe care le-au trimis unii șefi de partide Guvernelor cu care România se găsea în război? Cum stau lucrurile cu călătoriile misterioase ale unor cunoscute personalități române în țările neutre, unde luau legătura cu reprezentanți ai țărilor dușmane? Despre toate acestea se va mai vorbi pe larg. Le amintesc numai pentru a demonstra că existența dictaturii lui Antonescu nu justifica în nici un caz lipsa unui gest de protest împotriva aderării la Pactul Tripartit. Pe scurt, politicienii români erau bucuroși și de data asta că dictatura lui Antonescu îi ajuta să stea deoparte și să nu-și asume nici o răspundere în privința noii orientări politice a României începute deja mai înainte, și întreprinsă acum oficial și definitiv.

Astfel, aderarea României la Pactul Tripartit a rămas un act oficial fără putere de convingere.

Această constatare este de o importanță fundamentală, deoarece clarifică de la bun început natura relațiilor dintre România și Germania. Aceste relații au fost de la început până la sfârșit un oportunism

politic obișnuit. Chiar și „războiul sfânt al națiunii" nu era conceput ca atare decât de eroii luptători; ei nu bănuiau că în spatele lor acționa numai un oportunism jalnic.

Am putea pune întrebarea: care au fost mobilurile politice care au determinat România să adere la Pactul Tripartit?

Se putea vorbi despre un interes al României față de o nouă ordine europeană? Nicidecum! Opinia publică românească se ocupa exclusiv de problemele române, mai ales de problema redobândirii teritoriilor pierdute. Ideea unei noi orânduiri europene era atât de străină opiniei publice românești, încât nu putea vedea în ea o necesitate și cu atât mai puțin credea în succesul acestei încercări.

Era România entuziasmată de ideile revoluționare ale fascismului și în special ale național-socialismului? Trecuse deci din convingerea în izbânda acestor idei, de partea lor?

Nici despre aceasta nu poate fi vorba! Aceste idei revoluționare nu găsiseră ecou decât în Garda de Fier și în câteva cercuri de intelectuali. În masa poporului român ele au rămas fără nici un răsunet. Poporul român privea transformările revoluționare din jurul său fără interes, deoarece scepticismul politic era adânc înrădăcinat în natura poporului român.

Faptul că războiul dus de Germania era o consecință a revoluției sale național-socialiste, și că se vorbea mai puțin despre reușita acestui război decât despre reușita revoluției europene nu era cuprins niciodată în părerea pe care și-o făceau românii despre situația din acea perioadă.

În România nu a fost niciodată înțeleasă legătura dintre r ă z b o i și i d e o l o g i e. Românii nu erau interesați decât în redobândirea teritoriilor pierdute, de aceea în noua orientare a politicii în direcția Germaniei ei nu vedeau decât un prilej de a-și îndeplini dorința națională. Ca urmare și aderarea la Pactul Tripartit a fost privită numai prin această prismă.

Nimeni, nici chiar Generalul Antonescu nu era conștient că Germania ducea războiul pentru a dobândi victoria național-socialismului, și că România era pe cale să participe — prin aderarea sa la Pact — la un război ideologic care ar fi putut eventual să-i restituie teritoriile pierdute, dar care ar fi reprezentat totodată triumful național-socialist în Europa! Nimănui nu-i trecea asta prin cap. Mai târziu, când România a luptat într-un război sângeros pentru existența sa, frecușurile din spatele frontului au continuat. În timp ce sute de mii de tineri români s-au

jertfit împreună cu camarazii lor germani într-o luptă frățească, de la care sperau că va aduce o lume mai bună, în același timp frecușurile neîncetate dintre „funcționarii" români și germani nu mai luau sfârșit. Ei nu se înțelegeau și nu se puteau înțelege. Acesta este adevărul aspru și îngrozitor!

Războiul pe care l-a început România mai târziu avea de aceea două aspecte: unul militar și unul politico-economic. Aceste două aspecte erau străine și dușmănoase între ele. În aceasta rezidă și tragismul războiului pentru România: în timp ce Armata română s-a aliat cu cea germană într-o luptă cu adevărat epopeică, în spatele frontului se măcelăreau forțele politico-economice ale României și Germaniei, deoarece se găseau pe poziții cu totul opuse. Între aceste două lumi nu exista nici o legătură și nici o înțelegere asupra caracterului revoluționar al marii lupte începute.

*

Aceasta era situația în momentul aderării la Pactul Tripartit.

Generalul Antonescu a pornit pe această cale cu un prim-colaborator care trebuia să-l reprezinte în fruntea Guvernului, care se distingea însă printr-o lipsă totală de valoare morală și politică; cu un ambasador german la București, care nu se considera un reprezentant diplomatic, ci un fel de „Gaulleiter" într-o țară ocupată; cu un ambasador român la Berlin, care nu era deloc entuziasmat de misiunea sa și nu avea nici o înclinație și nici o convingere față de noua orientare a României; cu o pătură politică conducătoare, care prefera să rămână în rezervă.

Rămânea marea masă a poporului care, aproape fără greutate politică, părea să se situeze în spatele Generalului. Dar sentimentele pozitive ale acestei mase față de noua orientare erau doar de natură pasivă; ele decurgeau din încrederea oarbă a poporului în Conducătorul Statului. Aici se găsea locul putred al noii legături care urma să unească România cu Germania, cu poporul german și cu războiul purtat de acesta. Aici era și greșeala cu toate consecințele sale grele pentru România. Căci a fost într-adevăr o greșeală politică și națională fundamentală aceea de a lega un popor de o luptă care era cu totul inexplicabilă și străină pentru el.

Nietzsche a spus că se pot promite fapte, dar nu sentimente.

Acest lucru era valabil pentru România! Ea și-a asumat față de Germania național-socialistă angajamentul unei credințe și unei lupte, fără

a putea plăti cu altceva decât cu fapte. Victimele nenumărate pe câmpul de luptă nu au putut niciodată să ne facă să credem că au existat vreodată simpatii sincere pentru Germania național-socialistă.

*

Între timp Molotov fusese la Berlin. Vizita sa a adus cotitura în relațiile germano-sovietice.

Germania își făcea pregătirile pentru campania sa din Balcani. Au fost făcute puternice concentrări de trupe în regiunea Vienei și la sud-est de ea. O eventuală înaintare germană în Balcani contravenea intereselor sovietice, nu putea fi însă împiedicată de Moscova ținând seamă de raporturile de putere dintre cele două țări. Pentru a nu rămâne cu mâinile goale și pentru a câștiga timp, sovieticii au încercat să obțină o lărgire a clauzelor secrete ale Pactului germano-sovietic. Potrivit acestei înțelegeri Rusia obținuse câștiguri teritoriale în aceeași măsură în care conducerea germană își mărise spațiul său de operațiuni războinice. Jumătate din Polonia, Statele baltice, Carelia, Basarabia și nordul Bucovinei au căzut astfel în mâna sovietică, în timp ce Germania ocupa în același timp cealaltă jumătate a Poloniei, Danemarca, Norvegia, țărmul de la Canalul Mânecii și două treimi din Franța. Acum se afla în discuție spațiul balcanic. Moscova voia să-și asigure și aici câștiguri corespunzătoare, fără a-și deplasa granițele sale în altă direcție. Compensațiile pe care le cereau erau: Finlanda, Strâmtorile turcești, apoi Delta Dunării și baza marinei bulgare — Varna. În afară de aceasta, Moscova vroia să ofere Bulgariei un pact de garanție. Aceste pretenții au constituit tema de discuție a lui Molotov la Berlin.

Germania s-a aflat în fața problemei de a se hotărî definitiv pentru o împărțire a intereselor cu sovieticii, sau de a ajunge la ruptură. Ea s-a decis pentru ultima alternativă.

Molotov s-a reîntors mânios și cu mâinile goale la Moscova, în timp ce Germania și-a continuat politica sa în Balcani pentru a-și crea astfel libertatea de manevrare necesară împotriva Rusiei. Acest scop îl urmărea și invitația adresată Statelor din sud-estul Europei de a adera la Pactul Tripartit. Acesta reprezenta scheletul pe care Axa își organiza războiul.

Pactul Tripartit a lăsat pe sovietici în afara acestui schelet și reprezenta de aceea, dacă nu oficial totuși în esență, o încălcare a Pactului germano-sovietic. Deoarece Pactul Tripartit a fost încheiat imediat du-

pă respingerea pretenţiilor sovietice, s-a amplificat impresia unei modificări radicale a poziţiei germane faţă de Rusia.

Germania, care se bazase la începutul războiului pe înţelegerea germano-sovietică, se afla acum pe o nouă bază politică. Acest pact nefast al celor trei Puteri a devenit cauza fundamentală a înfrângerii atât a Germaniei, cât şi a aliaţilor săi, Italia şi Japonia.

În loc să păstreze vrabia rusească, Germania a întins mâna după vestitul porumbel de pe acoperiş. Alianţa cu Japonia nu s-a dovedit numai o povară fatală pentru Germania, ci şi un factor de noi implicaţii. Prin alianţă a avut avantaje numai Japonia, în timp ce Germania nu a avut decât de pierdut. Însăşi enorma distanţă geografică făcea imposibil un ajutor reciproc, cu atât mai mult cu cât nici unul din cei doi parteneri nu a reuşit să domine Mările.

Sovieticii au înţeles imediat că atitudinea schimbată a Germaniei va duce mai devreme sau mai târziu la o dispută germano-sovietică. Ca urmare ei şi-au intensificat pregătirile de război şi au concentrat trupe la graniţele lor de vest şi sud-vest. Prin aceasta au accelerat hotărârea care plutea în aer, fără a face însă provocări şi a-şi pierde calmul. În schimb conducerea germană nu şi-a putut stăpâni nervii, până când sentimentul său de nesiguranţă s-a descărcat într-o explozie. Moscova s-a dovedit şi mai târziu superioară Berlinului în privinţa calităţilor politice.

Firește că poziţia politică a sovieticilor era cu mult mai bună. În timp ce Germania nu avea timp de pierdut şi a devenit nervoasă, Rusia, care nu era încă implicată în nici un război, putea să asiste în liniște la desfăşurarea evenimentelor. Sovieticii ştiau foarte bine că orice luptă, dar şi orice victorie epuizează forţele. Fiecare zi epuiza forţele germane şi le mărea pe cele sovietice. De ce s-ar fi pripit atunci Moscova? Ea se baza pe un spaţiu imens plin de surse inepuizabile de energie. Ea putea urmări cu atenţie eforturile disperate ale Germaniei de a-şi lărgi baza de luptă, fără a se neliniști. Timpul lucra pentru Rusia. Ea nu era silită să renunţe la atitudinea sa de espectativă şi să tindă spre compromisuri. Poziţia sa devenea din zi în zi mai puternică.

România a fost poate singurul Stat din sud-estul european care a înţeles imediat ce scop urmărea de fapt Pactul Tripartit. Din simplul motiv că nici unul din celelalte State din sud-estul Europei care au aderat de asemenea la acest Pact, nu era interesat într-o dispută cu Rusia, în

timp ce România avea motive întemeiate pentru apropiatul război. Ea vroia să-şi redobândească teritoriile răpite de Rusia.

România dorea războiul împotriva Rusiei deoarece nu l-ar fi putut duce în nici o altă combinaţie cu perspective de succes. Ea dorea acest război şi nu se temea decât că nu se va ajunge la o încălcare a Tratatului germano-sovietic atât de fatal pentru România. Motivele sale de război erau evident de natură naţională. Celelalte State sud-estice participau numai sub deviza: „Luptă împotriva comunismului!" şi, aceasta s-a dovedit a fi artificială şi nu îndeajuns de convingătoare. Nici Ungaria, nici Slovacia, Croaţia, sau celelalte State care puneau la dispoziţie unităţi de voluntari, nu aveau vreun motiv naţional de război împotriva Rusiei.

Aderarea României la Pactul Tripartit s-a făcut de aceea numai în speranţa de a participa la război împotriva Rusiei şi de a redobândi teritoriile pierdute. Deşi în unele cercuri politice şi mai ales în păturile române conducătoare existau anumite rezerve faţă de orientarea spre Germania, aproape oricine îşi dădea seama că redobândirea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord nu era posibilă decât prin participarea României la război împotriva Rusiei, de partea Germaniei. Firește că existau şi unii care se opuneau acestei concepţii; dar aceştia se găseau la Londra. Ei îşi puteau permite să mizeze pe cartea adversă, care părea atunci a avea puţine perspective de succes, pentru a trage folosul cel mai mare din catastrofa română în caz că ar fi avut dreptate în ciuda tuturor aparenţelor. Numărul lor era nesemnificativ.

*

Sigură de România şi Iugoslavia, Germania şi-a început ofensiva împotriva Greciei cu care Italia nu o putea scoate la capăt. În Grecia apăruseră forţe engleze destul de importante, care puteau tulbura simţitor conceptul strategic german atât în direcţia Rusiei cât şi în spaţiul mediteranean.

În cadrul acestui concept s-a ivit surpriza iugoslavă. Puciul generalului Simovici a dat peste cap aderarea Iugoslaviei la Pact şi a provocat o campanie germană ad-hoc şi în acest teritoriu.

„Cazul Iugoslavia" era cu totul diferit de cel al României. România era deja adânc implicată în politica germană; pe teritoriul său se aflau importante forţe militare germane. Făcând abstracţie de aceasta, România dorea o apropiere de Germania urmărind mereu acelaşi ţel, anume de a redobândi teritoriile pierdute.

Cu toate acestea se putea pune cel puţin teoretic întrebarea dacă România, la fel ca Iugoslavia, nu s-ar fi putut reîntoarce în ultimul moment la vechea sa linie politică. Trebuie să constatăm mai întâi că România nu avea tocmai acel element care declanşase reacţia Iugoslaviei: speranţa într-un ajutor primit din partea forţelor militare engleze staţionate în Grecia. Prezenţa acestora le dădea noilor conducători iugoslavi sentimentul că nu sunt cu totul izolaţi şi de aceea a avut o importanţă hotărâtoare. România nu putea nutri nici măcar o umbră de speranţă în această privinţă. Aceste considerente rămân absolut teoretice deoarece în România oricum nu i-ar fi trecut nimănui prin gând să facă o încercare asemănătoare şi să oprească de exemplu cu forţa diviziile germane aflate în marş prin România. Ar fi fost de altfel cu totul lipsit de perspectivă.

Generalul Antonescu nu era un geniu de o intuiţie politică deosebită. El aprecia situaţia ca orice muritor de rând şi după puterea de apreciere a unui muritor, soluţia aleasă de general era singura posibilă. Căci Conducătorului Statului român şi tuturor românilor li se părea de neconceput că problema română naţională putea fi rezolvată în mod fericit prin pasivitate.

Ne aflăm deci mai curând în faţa unei îngrozitoare n e c e s i t ă ţ i i s t o r i c e decât în faţa unei greşeli politice. Vechea mentalitate politică, care mai era atunci predominantă, a făcut ca să se supraaprecieze posibilităţile politice şi militare ale unui Stat ca România. Noi vrem să sperăm că în cadrul unei Europe unificate din anii ce vor veni principiul naţional al popoarelor va fi cultivat după alte norme şi prin aprecierea realistă a problemelor.

În lupta dintre titani, cei mici au fost împinşi fără voia lor şi fără a putea influenţa mersul lucrurilor în direcţii noi. O aruncare oarbă în această luptă trebuia să ducă oricum la nimicirea lor, indiferent de partea cui trecuseră. Războiul modern depăşeşte forţele popoarelor mici. Ele joacă rolul vrăbiilor, care iau parte la lupta dintre vulturi.

După cum dovedeşte experienţa sa tragică, nici dacă ar fi stat deoparte România nu ar fi putut împiedica ajungerea sa sub influenţă sovietică. Ea ar fi scăpat însă de nenumăratele jertfe, şi ceea ce este şi mai important pentru viitor, de pierderea o n o a r e i n a ţ i o n a l e: anume de 23 august 1944!

Această concluzie este întârziată, după cum ne-a demonstrat fostul ministru de externe român, Grigore Gafencu, în broşura sa publicată în 1943 în Elveţia. În aceasta se subliniază că drumul ales de România a fost o consecinţă a brutalului ultimatum sovietic din vara anului 1940.

Da, într-adevăr așa e! Acest ultimatum și numai acesta a dat României lovitura determinantă spre noua direcție. Fără acele evenimente din vara anului 1940 ar fi fost posibil ca lucrurile să fi luat o altă întorsătură. Cum putea rămâne însă România pasivă, când i se oferea posibilitatea nu numai de a recuceri pământul răpit, ci și de a spăla rușinea care i se făcuse! Pasivitatea ar fi provocat pe deasupra pierderea sigură a restului Transilvaniei, căci Ungaria ar fi fost răsplătită cu aceasta pentru sprijinul acordat politicii germane. Nu trebuie să uităm nici un moment că dictatul de la Viena nu avea o legătură nemijlocită cu ultimatumul sovietic, dar a reprezentat o consecință a Pactului germano-sovietic. Acest Pact fusese încheiat pentru a da lovitura de moarte statutului european creat la Versailles. În locul acestui statut trebuia să vină o reglementare cu totul nouă determinată de egoismul german și sovietic. Singura speranță a României era că acest Pact va fi rupt într-o bună zi. De aceea a mizat pe cartea unuia dintre parteneri împotriva celuilalt.

Germania ar fi putut satisface la Viena într-o măsură și mai mare dorințele ungare, dar s-a străduit să câștige România de partea sa pentru eventualitatea unui conflict cu Rusia. O lovitură și mai grea decât era dictatul de la Viena pentru România, ar fi zădărnicit însă acest efort. Iar dacă România ar fi urmat exemplul iugoslav? Cine ar fi putut împiedica Germania să ofere Ungariei și restul Transilvaniei?

O pierdere fie chiar ea temporară a întregii Transilvanii ar fi fost intolerabilă pentru poporul român, deoarece nimeni nu putea ști pe atunci că era vorba numai de o decizie provizorie și care urma să fie din nou anulată prin înfrângerea Germaniei. Această concluzie a rămas rezervată criticilor de după război.

*

Iugoslavia a fost nimicită în decurs de zece zile. La fel de fulgerător a fost înfrântă și Grecia, iar forțele militare engleze au fost măturate. Chiar și linia Metaxas, mai avantajoasă în unele părți decât linia Maginot din cauza reliefului geografic, nu a putut opri înaintarea diviziilor germane. Anglia a suferit în Grecia o nouă înfrângere grea. Vitejia soldaților iugoslavi, recunoscută mai târziu la fel ca și cea a soldaților români, nu a putut face nimic împotriva mijloacelor moderne de luptă.

În câteva săptămâni, Germania devenise stăpânitoarea întregului spațiu balcanic.

Partea a patra

RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA UNIUNII SOVIETICE PÂNĂ LA STALINGRAD

Cum a fost România informată despre campania proiectată

Înaintea începerii campaniei germane în Balcani, general-colonelul Halder, şeful Statului Major al Armatei, mi-a cerut câteva informaţii despre înzestrarea Armatei române. Un deosebit interes a arătat el pentru materialul geniştilor şi artileriei grele. Totodată m-a întrebat când se sfârşeşte de obicei iarna în România şi când sunt şoselele pe deplin carosabile. Eu am pus aceste întrebări în legătură cu apropiata campanie în Balcani. Îmi era cunoscut că în Ungaria şi România fuseseră concentrate puternice forţe militare germane. O participare română la aceste operaţii o consideram imposibilă, deoarece România nu avea nici un interes şi nici un motiv să facă aceasta. Nici un moment nu m-am gândit că întrebările şefului Statului Major german aveau în vedere cu totul alte planuri, cu atât mai mult când am aflat curând după aceea că feldmareşalul v. List ceruse de la conducerea Armatei române material de geniu pentru trecerea în Bulgaria. (Această cerere a fost acceptată).

Încă în timpul evenimentelor din Balcani am fost informaţi de puternice transporturi militare germane spre răsărit. Volumul crescând al acestor deplasări de trupe m-a făcut pentru prima dată să mă gândesc că se pregătea o campanie împotriva Uniunii Sovietice. Deoarece o asemenea eventualitate era de cea mai mare importanţă pentru România, m-am străduit din răsputeri să aflu intenţiile conducerii germane. Nu era însă uşor. Discreţia forurilor germane începând de la conducere şi până la cele mai inferioare grade, nu mi-a oferit altă posibilitate decât observaţia proprie.

La începutul lui aprilie [de fapt, 4 iunie 1941] ambasadorul nostru Bossy mi-a comunicat că va pleca la München, unde va avea loc o întâlnire dintre Generalul Antonescu şi Hitler. El m-a făcut să înţeleg că i

s-a atras atenţia din partea Ministerul de Externe german să păstreze o discreţie absolută. Am aşteptat plin de nerăbdare întoarcerea lui Bossy. Acesta nu mi-a putut însă spune nimic despre scopul acestei întâlniri secrete.

Este de necrezut că nici el nu a putut afla nimic. Cine a avut însă prilej să cunoască mecanismul de funcţionare al conducerii germane şi raporturile sale cu prezenţele diplomatice străine, acela ştie că sistemul naţional-socialist excludea cu totul pe diplomaţii acreditaţi la Berlin din tratativele politice, economice şi militare. Aceste tratative aveau loc direct între conducerea germană şi şeful de Stat respectiv, adesea prin excluderea chiar a ministrului de externe. Astfel reprezentanţele diplomatice îşi pierdeau însemnătatea şi evoluau în simple birouri de mediere. Bossy fusese invitat la München, fără a fi invitat la convorbiri sau chiar informat despre conţinutul acestora. Persoanele apropiate Führerului erau de obicei mute; adesea nici ele nu ştiau nimic. Bossy putea afirma numai că Antonescu venise la München, însoţit de aghiotantul său, maiorul Eugen Nicolescu.[1] Bătătoare la ochi, deoarece era neobişnuită, fusese prezenţa feldmareşalului Rundstedt şi a general-colonelului Ritter von Schobert.

Bossy s-a făcut că nu ştie nimic, deoarece nu îmi vine să cred că s-a întors de la München într-adevăr fără a avea vreo idee despre cele petrecute. Pentru aceasta, era un diplomat prea încercat şi inteligent.

Mai târziu am aflat ce s-a discutat la München: Hitler a făcut Generalului Antonescu cunoscută hotărârea sa de a începe războiul împotriva Uniunii Sovietice. El a cerut participarea României. Antonescu s-a grăbit să accepte invitaţia, deoarece era sigur de aprobarea întregului popor român.

În conformitate au fost precizate la München şi modalităţile colaborării militare dintre România şi Germania. Hitler l-a rugat pe Generalul Antonescu, pentru care arăta o simpatie tot mai clară, să preia comandamentul viitorului Grup de armate germano-român de pe flancul drept al frontului. Acest Grup de armate urma să cuprindă Armatele a III-a şi a IV-a române şi Armata a XI-a germană. Comanda acesteia din urmă o primise general-colonelul Ritter von Schobert, care fusese chemat la München pentru a fi prezentat Generalului Antonescu. Feldmareşalul von Runstedt era comandantul flancului sudic al proiectatului front ră-

[1] Căzut în luptele din Crimeea.

săritean, în sfera căruia, urma să opereze Grupul de armate aflat sub comanda Generalului Antonescu.

După cum am spus însă, toate acestea le-am aflat mult mai târziu. Ceea ce s-a hotărât în acele prime zile de aprilie a rămas un secret al celor care participaseră nemijlocit la convorbire. Generalul Antonescu însuşi s-a angajat să păstreze un secret absolut.

La sfârşitul lui aprilie 1941 Statul Major General a organizat pentru ataşaţii militari străini acreditaţi la Berlin o călătorie de informare pe câmpurile de luptă din Grecia. Wehrmachtul german era pe atunci în culmea desfăşurării sale de forţe. Studierea operaţiunilor desfăşurate de la linia Metaxas până la Corint convingea pe oricine de forţa de şoc, de spiritul combativ şi de invincibilitatea trupelor germane. În apropierea Atenei erau cantonate numeroase unităţi pe plaja mării, printre care şi unităţile destinate să întreprindă atacul asupra Cretei. Aspectul şi ţinuta acestor trupe mi-au părut a fi maximum a ceea ce putea obţine o Armată! Îmi amintesc de Divizia a 6-a de munte. Nici un soldat din această divizie nu avea mai mult de 25 de ani. Un tineret, a cărui ţinută şi al cărui nivel moral făcea să bată mai tare orice inimă de soldat! Cu toţii erau atleţi sportivi, a căror dezvoltare fizică şi militară era imposibil de întrecut şi în ochii cărora strălucea o credinţă fanatică în ideea pentru care luptau. Wehrmachtul german din acea vreme reprezenta un punct culminant militar, cum nu mai fusese poate atins niciodată în istorie şi cum va putea fi greu atins din nou vreodată!

La Atena l-am cunoscut pe feldmareşalul von List. El mi-a relatat în cuvinte calde despre zilele petrecute de el în staţiunea din Carpaţi, Timişul de Sus de unde condusese desfăşurarea strategică a forţelor militare germane aflate în Balcani. L-am revăzut pe feldmareşalul von List abia în lagărul de internare Seckenheim (în apropiere de Heidelberg), unde ne găseam amândoi prizonieri ai americanilor. Aceasta a fost în toamna lui 1945.

„Grandeur et decadence!"

Feldmareşalul von List, acest om cu adevărat distins şi cavaler, căzuse din strălucitoarea sa glorie militară, care-l înconjurase la Atena, în mizeria internării în lagăr. Cu strachina în mână stătea acum la coadă pentru a-şi primi raţia zilnică din cazanul american.[1]

[1] Până la capitulare americanii i-au tratat pe prizonierii germani după prescripţiile Convenţiei de la Geneva. Şi ofiţerii de rangul lui von List au fost supuşi la acest tratament fără discriminare. Din 1942 el nu mai deţinuse nici un comandament, fusese internat ca deţinut politic la Seckenheim şi apoi condamnat la Nürnberg la muncă silnică pe viaţa, deoarece fusese acuzat de pretinse măsuri criminale în Balcani.

Pe drumul de reîntoarcere din Grecia m-am oprit câteva zile la București, pentru a raporta forurilor competente asupra impresiilor dobândite. Generalul Antonescu se găsea în vila sa de la Predeal. Am rugat să fie întrebat dacă dorește să mă primească și mi s-a răspuns că mă așteaptă. Subsecretarul de Stat pentru Înzestrarea și Administrarea Armatei, generalul Dobre și șeful Statului Major, generalul Ioaniţiu, erau de asemenea pe cale de a pleca la Predeal. M-am alăturat și eu celor doi.

Generalul Antonescu ne-a primit în grădină unde tocmai își uda florile. Mai târziu ne-a invitat la dejun. În timpul mesei i-am raportat despre impresiile mele din Grecia. Când după aceea ne aflam în seră la cafea, iar doamna Antonescu ne lăsase singuri, Generalul m-a întrebat:

— *Ei, ce se vorbește în Germania despre războiul cu sovieticii?*

— *Domnule general,* i-am răspuns, *cert este că deplasarea unor puternice trupe spre răsărit continuă și că conducerea germană pare să se gândească serios la o apropiată campanie. Nu am informații oficiale sau absolut sigure despre asemenea intenții, deși posibilitatea unei dispute armate cu Rusia se discută în toate cercurile. Părerile sunt divergente, chiar în cercurile militare. Unii cred într-o campanie apropiată, alții o califică drept improbabilă. Unii sunt entuziasmați de ideea unui război împotriva Uniunii Sovietice, alții nu-l consideră oportun, cel puțin în momentul de față.*

Generalul Antonescu mă asculta cu atenție. Mi s-a părut că zâmbește.

— *Și dumneavoastră ce credeți?*

— *Este greu de spus ce se petrece. Potrivit observațiilor mele, se pare că conducerea germană este decisă să facă un asemenea pas, deși după părerea mea, el nu pare prea oportun.*

Generalul s-a arătat surprins.

— *Ce vă face să credeți asta?*

— *Lucrurile mi se par simple. Germania este hotărâtă să rezolve problema mediteraneană, deoarece și-a dat pe deplin seama de importanța acesteia. Rommel este angajat serios în Africa de Nord. Eu cred chiar că unul din principalele motive ale campaniei din Balcani este asigurarea acestui cap de pod istoric. Peninsula greacă a servit în toate timpurile trecerii spre Orient. O ofensivă germană înspre Asia Mică împreună cu o acțiune similară a lui Rommel dinspre Africa de Nord ar putea duce la o blocare a Canalului de Suez și a Egiptului. Se conturează o uriașă operațiune de strângere ca într-un clește. Cucerirea Cretei, ce este pe cale să se producă în momentul de față, îmi pare o confirmare a*

presupunerii mele. Germania este în prezent mult superioară din punct de vedere al forțelor și al mijloacelor de luptă. Anglia, dimpotrivă, s-a dovedit atât de slabă în Grecia, încât blocarea Mării Mediterane nu numai la Canalul de Suez, ci și la Gibraltar mi se pare o problemă strategică ce poate fi rezolvată rapid și ușor. Conducerea germană este decisă să atace această problemă. Ea apreciază just valoarea unei stăpâniri depline a spațiului mediteranean pentru desfășurarea viitoare a războiului. Operațiunile pentru atingerea acestui țel sunt în plin avânt. Cred de aceea că ar fi o greșeală strategică elementară să se întrerupă aceste operațiuni sau să nu se ducă la capăt cu energia și rapiditatea necesare. Un rezultat pozitiv ar fi aproape de neconceput dacă conducerea germană s-ar decide să înceapă războiul în răsărit fără a termina mai întâi cu succes operațiunile din Marea Mediterană.

Generalul Antonescu părea că simte nevoia să mă contrazică:

— Dumneavoastră nu credeți deci că va începe războiul împotriva sovieticilor?

— Nu am afirmat acest lucru! Dimpotrivă: toate par să indice această eventualitate. Eu am spus numai că conducerea germană păşeşte pe un drum greșit dacă începe campania de răsărit înaintea încheierii operațiunilor din Marea Mediterană.

— Oare sovieticii le-ar lăsa germanilor într-un asemenea caz libertate de acțiune, știind că după o încheiere victorioasă a operațiunilor din spațiul mediteranean Germania s-ar îndrepta împotriva lor?

— Nu cred că riscul ar fi prea mare pentru Germania. Ea este îndeajuns de puternică pentru a rezista unei agresiuni sovietice până la încheierea operațiunilor din sud. La aceasta s-ar adăuga dezavantajul politic și moral al unei agresiuni care ar reveni atunci sovieticilor.

— În orice caz Germania și-ar pierde vara aceasta pentru campania sa din răsărit și ar trebui să aștepte de aceea încă un an.

— Totuși riscul ar fi mai mic decât dacă Germania ar începe încă de pe acum campania sa în răsărit.

— Da, bine! m-a întrerupt Generalul ușor enervat. El a renunțat la această temă de discuție și a abordat alte probleme, care priveau pe generalii Dobre și Ioanițiu.

*

Ceea ce spusesem Generalului referitor la eventualitatea unei campanii germane împotriva Uniunii Sovietice, reprezenta într-adevăr

chintesența convorbirilor mele de la Berlin cu diverse cercuri diplomatice și militare. Se vorbea foarte mult despre un război în răsărit. În acele cercuri se spunea și că Italia s-ar opune cu tărie ideii unei campanii împotriva Rusiei în acel moment și ar cere mai întâi elucidarea problemelor strategice din spațiul mediteranean. Mă făcusem deci față de Generalul Antonescu purtătorul de cuvânt al cercurilor militare și diplomatice de la Berlin și eram și personal ferm convins că aceste considerente erau foarte întemeiate. De altfel în acel moment (la începutul lunii mai 1941) nu știam nimic despre hotărârea lui Hitler și despre angajamentul pe care Generalul Antonescu și-l asumase deja la München. Mai târziu, când am aflat toate acestea, mi-am amintit de zâmbetul indulgent, cu care răspunsese Generalul la afirmațiile mele.

După începerea campaniei în Rusia, am vorbit cu generalul Ioanițiu despre vizita noastră la Predeal. El a mărturisit că nici el nu știa pe atunci nimic despre înțelegerea de la München.

O astfel de păstrare în secret a planurilor era posibilă deoarece unitățile române destinate să participe la acțiunile militare împotriva Uniunii Sovietice, se găseau deja de mult în Moldova, unde erau concentrate din motive de securitate pentru cazul unor posibile agresiuni sovietice — incidentele continuaseră aproape fără întrerupere în vara lui 1940. Șeful Statului Major român, generalul Ioanițiu, a fost informat de hotărârile de la München abia cu câteva zile înaintea începerii campaniei.

Eu însumi am aflat printr-o întâmplare cu o săptămână înaintea campaniei.

Cam pe la mijlocul lunii iunie am fost invitat la unul din regimentele din Postdam, unde serveau câțiva ofițeri români. La cină am aflat că partea activă a regimentului plecase de mult în regiunea răsăriteană. Știrile care soseau de acolo vorbeau despre o atmosferă războinică, de unde se putea trage concluzia că nu mai există nici o îndoială asupra apropiatei campanii. Seara târziu însoțitorul meu, maiorul de stat major von Prittwitz, și-a exprimat dorința să ciocnească cu mine pentru victoria trupelor germane și române în apropiatul război. Pentru a-l determina să facă o declarație exactă în acest sens, mi-am exprimat îndoieli referitor la cele spuse de el, la care mi-a răspuns în șoaptă:

— *Nu vreau să pun rămășag deoarece nu ar fi cinstit.*

Bineînțeles că am raportat aceste aluzii ale maiorului von Prittwitz imediat Statului nostru Major. Credeam că raportez ceva nou. Dar nu am primit nici un răspuns de la Statul Major.

În zilele următoare apropiata campanie era la ordinea zilei. Zvonurile se deosebeau însă între ele. Unele vorbeau despre un început absolut sigur al războiului cu Rusia, altele despre o soluționare pașnică a lucrurilor. Potrivit acestora din urmă, Uniunea Sovietică ar fi acceptat să acorde livrări cuprinzătoare de materii prime și alimente, astfel încât o campanie ar fi fost inutilă. Curând s-a vădit cât de absurde erau aceste zvonuri.

În dimineața zilei de 22 iunie 1941, către orele 3, m-a trezit telefonul. Colonelul von Mellenthin, șeful secției atașaților militari din Statul Major, mi-a comunicat că un curier cu un document important este în drum spre mine.

— *Mult noroc și Dumnezeu să ne ajute!* a adăugat Mellenthin.

Am înțeles despre ce era vorba!

Câteva clipe mai târziu, curierul Statului Major german mi-a predat un plic sigilat. În el se găsea declarația de război a Führerului, adresată Rusiei Sovietice.

Fatala campanie începuse!

*

Asupra pregătirii războiului din răsărit au fost făcute deja nenumărate declarații din partea celora care fie că au participat nemijlocit la ele, fie că aveau cunoștință într-un fel oarecare despre ele. În funcție de sinceritatea persoanei respective datele corespundeau adevărului fie în întregime, fie parțial, fie deloc. Din motive de securitate personală, unele lucruri au fost trecute sub tăcere, denaturate sau inventate.

Dau ca exemplu declarațiile feldmareșalului Paulus la Nürnberg. Acesta pretindea că a participat la planurile de operațiuni în calitate de șef adjunct de Stat Major. El a afirmat că la aceste planuri au participat și Statele Majore ale aliaților prezumtivi ai Germaniei împotriva Rusiei.

Astfel printre alții și Statul Major român, care ar fi fost informat încă din toamna anului 1940 de pregătirile campaniei răsăritene — prin intermediul Misiunii militare germane de la București — și ar fi participat la aceste pregătiri. Această afirmație nu corespunde deloc faptelor! Într-adevăr, Statul Major român nu numai că nu a participat la elaborarea planurilor, ci a fost informat de proiectata campanie abia cu câteva zile înaintea izbucnirii războiului. Mai înaintea acestei date nu a știut absolut nimic. Nu cunosc motivele care l-au determinat pe fostul feldmareșal Paulus să facă această afirmație nea-

devărată. Dar dacă el s-a văzut silit să facă astfel de declarații, — ce să spunem atunci despre declarațiile altor persoane care s-au aflat mai puțin în situația de a cunoaște adevărul sau de a-l mărturisi!

În afară de aceasta, adevărul a fost denaturat printr-o confuzie în parte intenționată, în parte neintenționată: s-a confundat pregătirea unor posibile planuri războinice, cu pregătirea unei implicații războinice concrete. Această falsă interpretare, eronată sau răuvoitoare, a expresiilor tehnico-militare a dat naștere unei imagini false.

Se știe că toate Statele Majore din lume elaborează în mod curent cele mai diverse planuri ipotetice. Privind sub acest aspect, nu este de mirare că Statul Major german a avut în vedere o campanie germană posibilă împotriva sovieticilor, făcând din ea obiectul unui studiu împreună cu toate pregătirile generale de rigoare.

Nu este vorba despre aceasta, ci despre momentul în care conducerea germană a hotărât să transpună în *faptă* acest caz posibil ipotetic. Din acel moment au trebuit să se facă pregătiri speciale. Deși numai acest moment poate fi luat în considerare pentru stabilirea responsabilității, el este totuși greu de fixat însăși din simplul motiv că o agresiune apare ca atare abia în momentul declanșării sale. Căci oricât de evidente ar părea pregătirile, acestea pot fi totuși apreciate ca măsuri de intimidare mai mult sau mai puțin serioase, atât timp cât nu urmează o contradovadă, deci *agresiunea efectivă*. Nici formele acute ale unei apropiate agresiuni, ca de exemplu concentrarea de trupe, nu dovedesc încă adevăratele intenții agresive, după cum nici măcar hotărârea unei conduceri de a face astfel de pregătiri nu poate fi considerată o intenție reală de agresiune, nici chiar când hotărârea provine dintr-o intenție agresivă. Căci atât timp cât nu s-a ivit proba contrarie, rămâne deschisă posibilitatea ca factori noi să modifice hotărârea inițială a conducerii.

În cazul nostru se știe că atât Germania cât și Uniunea Sovietică concentraseră trupe considerabile la granița lor comună. De aceea, se poate considera că ambele părți nutreau intenții agresive. Această posibilitate nu trebuie respinsă, deoarece nu avem nici cele mai mici dovezi asupra scopului concentrării sovietice de trupe. Dacă vream să admitem teoretic că o agresiune germană nu ar fi avut loc niciodată — cine ar putea susține atunci cu absolută certitudine că în cele din urmă nu s-ar fi produs o agresiune sovietică?

Există deci o întreagă scală de factori ambivalenți, care indică agresiunea germană împotriva Rusiei Sovietice. Și dacă pornim de la lucra-

rea lui Hitler *Mein Kampf* (*Lupta mea*) și de la necesitatea unei măriri a spațiului vital german înspre răsărit, proclamat în această carte, și până la 22 iunie 1941, se pot constata diferite momente care indică agresiunea ce avea să urmeze; numai puține dintre acestea au însă un caracter unilateral și fără echivoc. Intenții de agresiune fără echivoc se pot consemna abia după vizita lui Molotov la Berlin. Convorbirile lui Antonescu la München reprezintă un punct culminant al acestei perioade de pregătire. În orice caz, conducerea românească nu avea până la această vizită nici cea mai mică cunoștință de planul unei campanii în răsărit. Toate afirmațiile contrare sunt de aceea neadevărate.

Greșeli militare și politice înaintea ofensivei din Rusia

Planul de operațiuni împotriva Rusiei Sovietice a pornit de la două greșeli grave: de la o subapreciere și o supraapreciere a forței de luptă sovietice.

Subaprecierea se referea la posibilitățile militare și tehnice directe ale Uniunii Sovietice în acel moment. Hitler fusese făcut atent de ambasadorul german de la Moscova, contele Schulenburg[1] că U.R.S.S. dispune de însemnate forțe militare. Experții militari ai ambasadorului, mai ales atașatul militar, generalul Köstring, adunaseră documente precise care puneau această afirmație în afara oricărei îndoieli. În rapoarte se sublinia că în afară de pregătirile de război ce se puteau constata fără greutate, trebuie să se aibă în vedere armamentul necunoscut de stil mare aflat mai ales în regiunea munților Urali și în Siberia.

Toate aceste avertismente nu au putut însă impresiona conducerea germană. Părerea generală nu numai a Wehrmachtului, ci și a maselor largi populare era că vor fi suficiente câteva săptămâni pentru înfrângerea rezistenței sovietice și doborârea regimului. Hitler însuși era ferm convins că după primele lovituri puternice se va prăbuși castelul de nisip sovietic.

---

[1] Contele Schulenburg mi-a confirmat personal că a atras atenția lui Hitler asupra volumului uriaș al mașinii de război sovietice. După reîntoarcerea sa de la Moscova contele Schulenburg și-a oferit serviciile Ministerului de Externe și primea din când în când însărcinări. El a fost și președintele Societății germano-române. După 20 iulie 1944 el a fost executat prin spânzurătoare.

Aceasta a fost una din greşelile fatale.

Cealaltă a constat în mod paradoxal în supraaprecierea ameninţării sovietice în viitorul apropiat şi ea nu a fost mai puţin fatală.

Conducerea germană nu a putut învinge sentimentul său de teamă faţă de o agresiune sovietică. Ea credea că dacă nu va ataca Germania mai întâi, ea va fi la rândul său atacată de sovietici. De aici a rezultat şi concluzia greşită că trebuie să se amâne problema mediteraneană, încă nesoluţionată pe deplin, la fel şi problema Angliei, pentru a se preîntâmpina agresiunea sovietică ameninţătoare.

În spaţiul mediteranean se ofereau posibilităţi de operaţiuni promiţătoare de succes, dar conducerea germană se temea că în timpul acestor operaţiuni Uniunea Sovietică o va ataca din spate. Trebuiau să se pună forţe puternice la dispoziţia lui Rommel, cât şi a lui Stosskeil, care urma să opereze eventual de-a lungul coastei Asiei Mici; în afară de aceasta, trebuia folosită artileria grea împotriva Gibraltarului. Conducerea germană nu s-a putut decide să-şi slăbească astfel frontul din Europa faţă de Uniunea Sovietică.

Ea a fost astfel victima autosugestiei despre un război preventiv care ar fi necesar mai întâi în răsărit. Într-adevăr, Rusia nu era în stare în acea perioadă să pericliteze cu adevărat Germania, după cum se dovedise mai ales în campania din Balcani, care afecta una din cele mai importante zone de interese ale Moscovei şi fusese acceptată de conducerea sovietică cu inima grea.

Sentimentul unei ameninţări din răsărit provoca în Germania o nervozitate fatală şi această nervozitate a provocat amânarea problemei mediteraneene până la soluţionarea problemei sovietice. În această supraapreciere a forţei agresive sovietice a intervenit subaprecierea forţei defensive a ruşilor: Germania credea că va putea sfârşi repede războiul preventiv din răsărit. Faptul că exista această convingere eronată este dovedit şi de lipsa pregătirilor pentru campania de iarnă.

La fel de eronat a apreciat conducerea germană şi posibilităţile sale de a rezolva problema mediteraneană paralel cu campania din răsărit. O asemenea concepţie încălca flagrant cele mai elementare reguli strategice. Câştigul de timp pe care îl urmărea conducerea germană prin această acţiune paralelă nu putea duce la altceva decât la o pierdere de timp. Pe deasupra mai exista pericolul ca nici una, nici cealaltă acţiune să nu poată fi dusă cu succes la capăt.

Este posibil ca conducerea germană, care înclina să aprecieze lucrurile intuitiv, să se fi lăsat condusă de instinctul de a nimici în Rusia pe ultimul aliat de pe continent al Angliei şi de a determina Anglia să încheie pace pe această cale, iar nu printr-un succes obţinut în spaţiul mediteranean. Este cert că Germania urmărea o înţelegere cu Anglia. Ea a făcut însă greşeala de a încerca să ajungă la această înţelegere pe calea unei constrângeri prin violenţă a Angliei. Din lipsă de simţ politic realist conducerea germană urmărea să excludă Anglia de pe continent pentru a o determina să încheie pace. Pe această linie s-a aflat şi Pactul germano-sovietic şi mai târziu, când pericolul unei înţelegeri între Moscova şi Londra părea să se apropie, hotărârea de a porni războiul împotriva U.R.S.S.

Hitler era obsedat de ideea că Anglia nu va putea fi silită să încheie un acord cu Germania decât dacă vor fi nimiciţi pe rând aliaţii săi de pe continent. Cel mai puternic dintre aliaţi îi părea lui Hitler a fi Rusia. Abia când şi acesta va fi înlăturat, gândea el, Anglia se va simţi serios ameninţată, fie în spaţiul mediteranean, fie în altă parte. Stăpânit de această părere, Hitler a insistat să se amâne deocamdată problema mediteraneană şi să se soluţioneze imediat problema răsăriteană, deşi conducerea italiană pleda pentru un program bilateral de acţiune, având evident dreptate. Dar conducerea germană l-a acuzat pe Mussolini de intenţii egoiste. De aceea argumentaţia sa era considerată „suspectă".

Evenimentele au dovedit după aceea cât de mult se înşelase conducerea germană şi ce greşeli ireparabile făcuse.

Pentru a justifica faţă de masele populare războiul împotriva Rusiei şi pentru a-i crea o bază psihologică, el a fost prezentat sub deviza: „Luptă împotriva comunismului". Prin aceasta războiul din Rusia a căpătat un caracter ideologic. Germania a încercat să mobilizeze Europa pe această bază, dar a făcut şi în această privinţă o greşeală gravă. Căci pentru a duce războiul împotriva comunismului pe o bază ideologică, era nevoie — şi acest lucru nu l-a văzut Germania — de *o altă* ideologie, ancorată în sânul popoarelor. În numele cărei ideologii a fost purtată deci cruciada împotriva bolşevismului rus?

Conducerea germană credea fără îndoială că ideea acestei lupte nu poate fi decât cea naţional-socialistă. În realitate, lucrurile stăteau cu totul altfel. După observaţiile pe care le-am cules nu numai în diversele ţări europene şi în România, ci şi în Germania însăşi, mi-am dat seama

că ideea naţional-socialistă nu era îndeajuns de înrădăcinată în rândul maselor populare.

Germania ducea războiul pe o bază filozofică. Ideile naţional-socialiste revoluţionare nu erau însă îndeajuns de ancorate în poporul german. Războiul a venit prea devreme. Procesul psihologic de revoluţionare nu fusese încă încheiat. Impresionantele cuceriri sociale câştigaseră masele de oameni ai muncii de partea conducerii naţional-socialiste, dar noua filozofie nu convingea încă pe deplin; ceea ce atrăgea muncitorimea erau considerentele utilitare. În afară de elementele pozitive ale măsurilor sociale, revoluţia naţional-socialistă plutea în confuzii ideologice şi s-a împotmolit tot mereu în compromisuri de cele mai diverse feluri, care au slăbit caracterul ei ideologic. Când a izbucnit războiul, revoluţia nu crease baze definitive încă în nici un domeniu. Izbucnirea războiului a întrerupt procesul de răspândire şi de adâncire a ideologiei naţional-socialiste şi a mărit confuziile în care se împotmolise ideea. A fost necesar să se facă noi compromisuri condiţionate de război; sfârşitul revoluţiei a fost într-o anumită măsură amânat.

Este drept că conducerea naţional-socialistă îşi exprima tot mereu intenţia de a continua transformările revoluţionare, dar vorbele lor nu prea erau urmate de fapte. Prin reţinerea sa revoluţionară conducerea germană voia să-şi asigure sprijinul tuturor claselor sociale, cel puţin pentru timpul războiului. Ea s-a situat de aceea în fruntea întregului popor german, trecând peste programul revoluţionar naţional-socialist. Dacă deci, cel puţin la început, toate clasele sociale au pornit umăr la umăr la luptă împotriva duşmanilor externi, aceasta s-a datorat numai ideii naţionale care a cuprins întregul popor şi a creat din el un bloc cu adevărat unit. Deci numai partea naţională a ideii naţional-socialiste prinsese cu adevărat rădăcini în popor; ideea socialistă era încă departe de a domina întregul popor german.

Puternicele grupări: industria grea, corpul de ofiţeri, clerul, păreau aliate cu conducerea printr-un acord tacit, care le apăra interesele şi căreia ei îi ofereau serviciile. Revoluţia naţional-socialistă a rămas deci într-o fază intermediară de compromisuri neleale cu toate părţile. De aceea, ea nu s-a bucurat de o dezvoltare normală în continuare şi a adâncit chiar contradicţiile de toate naturile, care au compromis la rândul lor întreaga ideologie.

Concesiile conducerii naţional-socialiste faţă de diversele clase şi grupări au avut ca urmare faptul că naţional-socialiştii au arătat încli-

naţie faţă de nelealitate de moment. Pe acest teren s-a dezvoltat prielnic intriga de partid, care a subminat bazele revoluţiei. Treptat, revoluţia a devenit o afacere rentabilă la momentul oportun. În locul ideologiei a venit folosul, pe care îl putea trage fiecare în parte. Astfel se explică şi faptul că activişti de frunte ai partidului s-au transformat în antinazişti înverşunaţi, de îndată ce erau înlăturaţi din posturile lor bănoase.

Cu toate acestea lucrurile nu trebuiesc exagerate. Mai existau încă destui idealişti care au rămas aşa până la sfârşit. Nu este mai puţin adevărat însă că numărul celor ce profitau de momentul oportun era destul de mare şi putea otrăvi organismul naţional-socialist deja înaintea luptei împotriva comunismului. Consecinţa acestei situaţii a fost că lupta împotriva comunismului nu a întărit, ci a slăbit ideea naţional-socialistă.

În timp ce conducerea naţional-socialistă a Germaniei pornea pe de o parte pe calea compromisurilor, mai ales în timpul războiului, ea nu pierdea nici un prilej să anunţe continuarea şi încheierea revoluţiei după victorie. Declaraţiile lor programatice creau de aceea tuturor impresia că naţional-socialismul urmărea în fond ţeluri asemănătoare ca bolşevismul. Tendinţele naţional-socialiste urmăreau fără îndoială un socialism de Stat înrudit cu bolşevismul, numai că naţional-socialismul nu adoptase încă forme atât de radicale. Acest lucru s-a vădit, când războiul a dobândit un caracter totalitar, a fi un dezavantaj.

Naţional-socialismul se oprise probabil numai provizoriu în faţa socializării mijloacelor de producţie. El privea pe proprietar ca pe un fel de administrator, care furniza produsele sale economiei după dispoziţiile Statului. Acest proprietar era în situaţia de a opune o rezistenţă secretă, în cazul în care dorinţele şi ordinele conducerii naţional-socialiste nu mai erau pe placul lui. În această privinţă sistemul bolşevic radical era un avantaj, mai ales în timpul războiului total.

În principiu, revoluţia naţional-socialistă urmărea aceeaşi traiectorie ca şi revoluţia bolşevică, cu care era înrudită în esenţa sa socialistă de Stat, numai că direcţia acestor traiectorii era opusă. Căci deşi conducerea naţional-socialistă aplica sau intenţiona să aplice alte proceduri, evoluţia situaţiei tindea tot mai clar, cum s-a dovedit în timpul războiului, spre un socialism de Stat, care nu se deosebea aproape deloc de conceptul bolşevic.

Din această cauză nici poporul german nu a înţeles prea bine ce urmărea conducerea sa prin lupta împotriva bolşevismului rus. Singurul lucru care putea convinge era compararea mijloacelor şi posibilităţilor care stăteau la dispoziţie pe de o parte naţional-socialismului şi pe de

altă parte bolşevismului. Această comparaţie urma să dovedească superioritatea naţional-socialismului; mai puţin în privinţa ideologică, cât în privinţa nivelului de trai. Dar primitivismul situaţiei din Rusia, care impresiona într-adevăr puternic mai ales pe milioanele de soldaţi germani, nu a fost rezultatul revoluţiei bolşevice, ci o moştenire de secole. Prin aceasta, războiul ideologic împotriva bolşevismului se arăta a avea un caracter artificial şi din acest punct de vedere.

*

Conducerea germană a chemat întreaga Europă la luptă împotriva bolşevismului. Rezultatele au fost slabe, după cum s-a vădit curând. În primul rând, după cum am mai spus, deoarece naţiunile chemate nu aveau o ideologie proprie, care să le entuziasmeze pentru o luptă înflăcărată împotriva unei alte ideologii. Naţional-socialismul a putut atrage poporul german, dar celelalte naţiuni europene, care erau străine sau chiar ostile faţă de ideea naţional-socialistă, nu au fost afectate.

De aceea a fost imposibilă o mobilizare a forţelor, cu excepţia unor infime unităţi de voluntari, compuse din idealişti sinceri sau aventurieri. Aceste unităţi nu reprezentau însă nicidecum naţiunile lor.

Numai în România a găsit războiul împotriva sovieticilor un ecou masiv. Dar nici aici nu au fost hotărâtoare motivele ideologice, ci numai interesele române particulare. Războiul era privit exclusiv prin prismă naţională. Din acest motiv s-a născut în capetele multor politicieni români ideea unui război regional limitat. Chiar şi atunci când conflictul căpătase deja un caracter internaţional, a fost menţinută această concepţie despre un război regional, şi anume nu numai în privinţă militară, ci şi politică. România se simţea în cadrul războiului german ca într-o enclavă. Astfel ea nu s-a considerat niciodată cu adevărat angajată într-un război împotriva anglo-americanilor fără a mai vorbi de celelalte ţări ca Franţa, Belgia, Olanda, Norvegia, Grecia, Iugoslavia etc., faţă de care nimeni nu se considera a fi în război, nici de formă, nici prin esenţa lucrurilor.

După părerea unor politicieni români, participarea României la război trebuia să fie limitată în timp şi în spaţiu. După atingerea obiectivelor române de război, anume recucerirea Basarabiei şi a nordului Bucovinei, nimeni nu mai vedea vreun motiv pentru care trupele româneşti să continue lupta. De aici se poate recunoaşte cât de artificială era pentru România deviza: „Luptă împotriva comunismului!" Astfel se explică şi uşurinţa cu care România s-a desprins mai târziu de angaja-

mentul său faţă de Germania, anume când caracterul regional al războiului s-a pierdut din nou prin extinderea sa pe teritoriul român şi imposibilitatea de a-l ţine în loc. Desigur însă că despărţirea de Germania nu trebuia să ducă în mod necesar la război împotriva acesteia.

Provocarea artificială la luptă împotriva bolşevismului nu a găsit astfel un ecou real în Europa. Cu totul altfel ar fi stat lucrurile dacă Uniunea Sovietică ar fi jucat rolul agresorului. În acest caz, Germania ar fi putut chema într-un mod convingător naţiunile europene la luptă împotriva bolşevismului. Dar aşa cum stăteau lucrurile, baza morală a războiului ideologic a fost slăbită de agresiunea germană, iar succesul a fost pus de la bun început sub semn de întrebare.

Provocarea la războiul ideologic a avut în România un caracter deosebit de artificial, deoarece în primul rând războiul avea cu totul alte cauze, anume naţionale, şi deoarece, în al doilea rând, propaganda făcea exagerări uriaşe. Astfel războiul împotriva Uniunii Sovietice a fost declarat „război sfânt al naţiunii", creându-se astfel un amestec inutil de motive de război naţionale şi ideologice.

Mi s-ar putea replica: dacă ideea naţional-socialistă nu putea justifica participarea României la aşa-numita „cruciadă împotriva bolşevismului", atunci fundamentul ideologic al luptei României ar fi trebuit să-l formeze ideea democratică. Aceasta pentru că deşi dictatura lui Antonescu înlăturase formal democraţia şi deşi democraţia nu fusese în România decât o parodie, deoarece nu existau nici alegeri libere, nici Parlamente libere, totuşi mentalitatea politică a României îşi menţinuse nuanţa sa democratică în principiu. Acest lucru este just şi în aceasta rezidă şi explicaţia de ce simpatiile române nu se refereau la Germania aliată ci la democraţiile occidentale. Dar cum ar fi putut deveni acest sentiment democratic al României motorul luptei împotriva bolşevismului, dacă democraţiile erau ele însele aliate cu acest bolşevism? Această confuzie de sentimente a amplificat caracterul artificial al luptei ideologice împotriva bolşevismului şi a dus în cele din urmă la 23 august 1944.

În nesiguranţa politică din acea vreme politicienii români puteau uşor să cadă pradă iluziei înşelătoare că alianţa democraţiilor occidentale cu sovieticii va duce, dacă nu la o amalgamare a bolşevismului, totuşi la o dependenţă politică a acestuia, astfel încât România nu ar mai fi periclitată dacă îşi va asigura bunăvoinţa Puterilor occidentale printr-un pas ca cel de la 23 august 1944.

Oricum ar fi stat lucrurile, caracterul ideologic al războiului la care participa România trebuia să ducă în mod fatal la o extindere a războiului dincolo de interesele şi forţele României. De asemenea, deviza despre „noua ordine a Europei" nu avea un caracter mai puţin artificial şi era fără nici un sens pentru România, ale cărei posibilităţi şi interese erau limitate. Este drept că ea corespundea unei vechi necesităţi româneşti de a se amesteca în problemele internaţionale, având însă în vedere că această necesitate se limita numai la conducerea din vremea respectivă; masele poporului nu aveau nici o înţelegere pentru ea. Ele trebuiau să plătească apoi oalele sparte de escapadele conducerii. Micii politicieni demagogi din toate timpurile găsiseră acum, în timpul acelei grele încercări a naţiunii, un reprezentant tipic în Mihai Antonescu, al cărui retorism ieftin se putea etala şi în domeniul politicii internaţionale. Raţiunea poporului a fost dezorientată neîncetat cu o consecvenţă demonică de lăudăroşeniile tragicomice cu o luptă care urma „să pună pe noi baze Europa de mâine" şi „să nimicească bolşevismul rus". Nemulţumindu-se cu atât, s-a declanşat un adevărat potop de propagandă superficială şi artificială, astfel încât un necunoscător al situaţiei româneşti avea într-adevăr impresia că România se află plină de entuziasm în fruntea „cruciadei împotriva bolşevismului".

Era ca şi cum am fi uitat de ce dorisem războiul împotriva sovieticilor şi de ce participasem la el! Din nefericire această propagandă exaltată a dus la un fel de autopsihoză a conducerii. Căci după ce ar fi fost atinse obiectivele române de război, conducerea de Stat s-ar fi găsit prinsă în propria sa propagandă fatală, care nu mai avea nimic comun cu interesele române. Lucrurile au fost împinse într-o direcţie falsă, atât de departe, încât conducerea română nu s-a mai putut reîntoarce la calea normală. Când la sfârşit situaţia s-a schimbat fundamental, ţara nu a mai găsit în disperarea sa altă ieşire decât saltul tragic în prăpastie.

Campania din anul 1941

Desfăşurarea primelor operaţiuni

În dimineaţa zilei de 22 iunie 1941 a început lupta Grupul de armate al Generalului Antonescu de-a lungul Prutului în Bucovina. Sarcina sa consta mai întâi în crearea unor capete de pod şi în angajarea în acest

loc a puternicelor forţe sovietice anunţate. Deoarece trupele române nu dispuneau de unităţile de tanc şi antitanc necesare şi nici de forţe aeriene suficiente, pentru a întreprinde manevre mai mari de ofensivă, sarcina lor s-a limitat la o defensivă activă. Această defensivă activă urma să fie menţinută până când forţele feldmareşalului von Rundstedt urmau să înfrângă rezistenţa sovietică lângă Lemberg şi să înainteze înspre Marea Neagră. Până în acel moment Grupul de armate al lui Antonescu trebuia să ţină duşmanul în loc pentru a trece apoi la rândul său la atac, după efectuarea proiectatei manevre a lui Rundstedt.

Operaţiunile nu au evoluat însă potrivit aşteptărilor încă de la bun început. Eforturile române de a constitui capete de pod pe malul răsăritean al Prutului, au întâmpinat o rezistenţă nebănuit de îndârjită. Obiectivele nu au putut fi atinse decât cu întârziere şi cu pierderi foarte grele. Rezistenţa activă a ruşilor se concretiza în contraatacuri masive şi neîncetate. Numai cu mari jertfe au putut trupele române să menţină poziţiile cucerite. Superioritatea sovieticilor în privinţa materialului de război modern era considerabilă. Această superioritate precum şi insuficienţa înzestrării cu armament modern a trupelor române a fost însă în parte compensată de entuziasmul acestora din urmă. Cu toate acestea, deja primele zile ale războiului au arătat că lupta va fi nebănuit de grea.

Între timp Rundstedt trecuse la atac. Condiţiile atmosferice neobişnuit de proaste au provocat însă mari întârzieri şi în privinţa acestei acţiuni. Ploile neîntrerupte desfundaseră cu totul şoselele din Galiţia; materialul de război german greoi se înfunda în noroi. Cu mari eforturi forţele germane ale lui Rundstedt au reuşit să rupă frontul sovietic la Lemberg şi să înceapă operaţiunile în direcţia sud-estului. Din păcate ritmul proiectat de înaintare nu a putut fi respectat nici de flancul drept al lui Rundstedt, nici de Grupul de armate al lui Antonescu, care urma să opereze împreună cu acest flanc. Chiar şi în cadrul Grupului de armate al lui Antonescu a fost dificilă o sincronizare a operaţiilor. Armata a XI-a germană de sub comanda generalului Ritter von Schobert, nu a putut — ca urmare a marilor dificultăţi pe care le-au întâmpinat concomitent Armata a III-a şi Armata a IV-a române în Basarabia — respecta ritmul său de înaintare pe flancul stâng al Grupului de armate al lui Antonescu.

În cursul convorbirilor pe care le-am avut la Statul Major german de la Berlin am avut impresia că lucrurile nu evoluau într-un mod prea satisfăcător. Se făcea simţită o anumită nervozitate din cauza încetinelii

cu care înainta Rundstedt şi mai ales Grupul de armate român. Mi s-a părut prea dificil să atrag atenţia de la Berlin conducerii române asupra impresiilor mele; pe de altă parte, Statul Major român nu obişnuia să-i orienteze pe ataşaţii săi din străinătate şi nu aştepta decât informaţiile lor. În această situaţie problematică m-am decis să plec la Cartierul General al lui Antonescu, pentru a mă informa la faţa locului asupra situaţiei.

În prima jumătate a lui august am plecat cu un avion militar de la Bucureşti la Iaşi, unde se găsea Cartierul General într-un vagon de tren. Generalul era pe front. El făcea zilnic inspecţii ale trupelor şi comandamentelor. El parcurgea sute de kilometri sub arşiţa dogoritoare şi prin praful dens al străzilor basarabene. Am constatat de îndată că motivele atmosferei de nervozitate din Cartierul General rezidau în această neliniştе a Generalului.

Fiecare armată are un caracter special, care necesită şi un gen special de comandare a trupelor. Astfel soldatul român trebuie să ştie pe comandanţi neapărat în apropierea sa. În alte armate este suficient subofiţerul; deoarece însă Armata română suferea de lipsa unor subofiţeri potriviţi, sarcina de a ţine trupa în mână revenea ofiţerilor. Pierderile române în ofiţeri au fost de aceea considerabile mai ales la începutul războiului. Generalul Antonescu cunoştea această caracteristică a situaţiei. De aceea era veşnic pe drumuri, pentru a se arăta trupelor, pentru a le vizita pe poziţii, pentru a vorbi cu soldaţii, a le gusta mâncarea etc. Dar el exagera fără îndoială această necesitate. În calitatea sa de Conducător, el ar fi avut nevoie de mai multă linişte şi de cugetare, goana neîntreruptă pe toate străzile frontului îi măcina forţele, fără a avea un sens mai înalt, corespunzător cu poziţia sa. În afară de aceasta, toate comandamentele erau într-o adevărată panică, deoarece Generalul le inspecta întotdeauna prin surprindere. Când constata abateri, pedepsele sale erau la fel de aspre ca şi dezaprobarea sa pentru ordinele false şi greşite. Câţiva comandanţi de divizie şi regimente fuseseră înlăturaţi din posturi, deşi învinuirile nu păreau întemeiate întotdeauna. Firеşte că un asemenea procedeu paraliza iniţiativa şi îi făcea pe comandanţii de pe front să-şi piardă încrederea în forţele proprii.

L-am aşteptat pe Conducătorul Statului în Cartierul său General. S-a întors abia seara târziu de pe front. După ce el şi ofiţerii care-l însoţeau s-au odihnit, s-a servit masa. Generalul era literalmente epuizat. Erau de faţă: generalul Ioaniţiu, şeful Statului Major, generalul Hauffe, ce luase locul generalului Hansen care plecase pe front în calitate de con-

ducător al unui corp de armată, și eu. După masă Șeful Statului m-a chemat în vagonul său, unde mi-a ascultat raportul, stând întins pe o canapea. L-am informat despre nemulțumirea pe care o constatasem la cercurile militare germane din cauza încetinelii deplasării trupelor române. Generalul Antonescu nu a părut deloc surprins. El și-a exprimat propria nemulțumire față de desfășurarea operațiunilor, a declarat însă că raportul de forțe este nefavorabil, iar spiritul de rezistență al rușilor considerabil. Superioritatea rușilor în privința tancurilor — a declarat el — face imposibilă o înaintare mai rapidă a trupelor române; cu toate acestea, deplasarea trupelor ar fi satisfăcătoare având în vedere superioritatea dușmanului. Rușii ar opera cu multă prudență, ceea ce ar sili trupele române să piardă timp. În afară de aceasta dușmanul s-ar afla în situația, din cauza superiorității sale în tancuri, de a întreprinde atacuri îndrăznețe și prin surprindere care provoacă dificultăți trupelor române, din care cauză ele dau dovadă de o prudență exagerată, fapt ce la rândul său provoacă încetinirea operațiilor.

În afară de aceste necazuri militare, Generalul mi-a mărturisit și îngrijorarea sa din cauza situației din interiorul țării. Știrile ar da naștere la diverse temeri.

Generalul Antonescu uitase oarecum că este și un Conducător de Stat. Sarcina sa în calitate de conducător al armatei îl absorbise cu totul. Între timp, locțiitorul său Mihai Antonescu, domnea la București după plac, ceea ce s-a făcut curând simțit. În scurt timp afacerile Statului, tulburate de transformările politice și de izbucnirea războiului, au fost încurcate într-o harababură îngrozitoare. Generalul mi-a spus că este îngrozit de lipsa de autoritate a Administrației și de cofuzia care domnește în toate domeniile conduse de Mihai Antonescu.

Ceea ce m-a mirat foarte mult a fost că Generalul nu trăgea concluziile cuvenite din aceste constatări. Deși și-a dat seama ce dezavantaje avea la București lipsa sa, el nu părea să vadă greșeala pe care o făcuse, preluând comandarea efectivă a trupelor de pe front. Căci aceasta a fost o greșeală, și anume nu numai din cauza consecințelor din țară, ci mai mult din motive principiale. Probabil că Generalul avea în vedere exemple istorice: un Cezar, un Napoleon, un Frederic cel Mare dețiuseră doar atât conducerea politică cât și cea militară. La Antonescu ambiția militară nu era mai puțin puternică decât cea politică, dar el uita că exemplele sale istorice nu luptaseră decât pe socoteala lor și nu fuseseră niciodată la ordinul altora. Acesta era însă cazul său. În calitate

de comandant al frontului român, el era subordonat, deoarece spaţiul mare al operaţiunilor cerea acest lucru, unui comandament superior. El ar fi trebuit să-şi dea seama că există două posibilităţi: el trebuia fie să treacă în subordinea vreunui general german, fie să lase comandarea frontului român în seama unui general român. Din nefericire, el a ales soluţia greşită. În calitatea sa de Conducător de Stat el nu avea voie în nici un caz să exercite o asemenea funcţie militară.

Într-adevăr, el nu era numai supus ordinelor feldmareşalului von Rundstedt, ci indirect şi generalului von Schobert, deşi teoretic acesta îi era subordonat. Împrejurările modificaseră însă acest raport teoretic. Schobert se găsea cu Armata a XI-a pe flancul stâng al Grupului lui Antonescu. El avea sarcina să hotărască manevrele armatei sale, dar şi să sincronizeze manevrele Grupului lui Antonescu cu operaţiunile lui von Rundstedt. Când forţele lui von Rundstedt şi-au început înaintarea spre sud-est, s-a alăturat sistematic şi von Schobert. El a trebuit să includă grosul Armatei a III-a române (Corpul de vânători de munte şi Corpul de cavalerie în Armata a XI-a a sa şi să dea restului trupelor române indicaţii corespunzătoare, deoarece acestea constituiau punctul nodal al manevrei sale. Este drept că aceste indicaţii au avut întotdeauna caracterul unor „recomandări" şi „propuneri", dar aceasta nu a schimbat cu nimic faptul că erau adresate Generalului Antonescu de către generalul von Schobert. Eu am considerat şi mai târziu, în împrejurări despre care va mai fi vorba, că punerea Conducătorului român în subordinea unui general german era intolerabilă. Prestigiul său de Conducător de Stat trebuia păstrat, căci el nu putea fi restabilit nici printr-o eventuală cunună de lauri obţinută datorită unor succese militare.

La plecare, Generalul mi-a recomandat să mă lupt mai ales pentru ca Armata română să obţină acele arme a căror lipsă se făcea atât de simţită.

În rest, el a declarat că în pofida tuturor dificultăţilor de pe front şi din patrie, redobândirea Bucovinei şi a Basarabiei trebuie apreciată ca un remarcabil rezultat politic. În ţară domnea aceeaşi satisfacţie, după cum am putut constata. Deasupra tuturor decepţiilor, plutea un optimism care era hrănit mai ales de redobândirea teritoriilor pierdute din răsărit.

Fenomene în Hinterland

Înainte de a mă reîntoarce la Berlin, m-am convins de situaţia din patrie. Observaţiile mele erau puţin satisfăcătoare.

Erau evidente o mulțime de fenomene nevralgice. Dar nu se întâmpla nimic pentru a le vindeca. Fie din lipsă de înțelegere, fie datorită faptului că necesitatea înlăturării lor fusese paralizată de o neputință crasă, fie din lipsă de seriozitate și bunăvoință, fie în sfârșit din intenție răuvoitoare.

Ceea ce m-a mâhnit în mod deosebit a fost separarea totală a patriei față de front. Această impresie s-a adâncit și mai mult mai târziu. În cursul întregului război nefast părea să existe două lumi în România, care se deosebeau cras una de alta: lumea patriei și lumea frontului. Ele se diferențiau în mentalitate, în credință, ba chiar în interese. Lumea din interiorul țării nu avea nici un contact spiritual cu lumea frontului, cu excepția rudelor luptătorilor de pe front. Ea se ocupa de cu totul alte gânduri și interese. Aveam sentimentul hotărâtor că România ducea numai un război militar, iar nu un război al poporului, după cum se afirma cu emfază prin proclamarea „Sfântului război al națiunii". Pe front domnea într-adevăr un impresionant elan și spirit combativ. În patrie erau însă cu toții preocupați numai de grija pentru o viață bună și pentru afacerile lor.

Guvernul inițiase așa-numita „românizare" a întreprinderilor evreiești. Această reformă compromitea nu numai regimul Antonescu, ci adâncea și mai mult ca înainte imoralitatea publică. În general, Guvernul român respingea o activitate antisemită în sensul prevederilor național-socialiste. Deoarece însă nu putea opune o rezistență hotărâtoare presiunii germane, iar pe de lată parte era presat de cercurile naționaliste pentru a româniza întreprinderile evreiești, Guvernul s-a decis în cele din urmă să ia o astfel de măsură. Paralel se desfășurau și alte acțiuni antisemite, astfel mai ales în provinciile eliberate, unde evreii se făcuseră într-adevăr vinovați de numeroase acțiuni dușmănoase în vara lui 1940 și în cursul ocupației sovietice.

Corupția din cadrul administrației și vieții publice își punea amprenta pe această „românizare", destinată să însănătoșească viața economică, făcând din această acțiune una din cele mai infame măsuri guvernamentale. Reforma nu a servit, cu puține excepții, decât îmbogățirii politice a diverșilor „favoriți" și prin aceasta la crearea unei noi categorii de parveniți și afaceriști. Lăfăirea acestora în bogății nemeritate contrasta într-un mod demoralizant cu vărsarea neîncetată de sânge de pe front. Numeroase întreprinderi evreiești nu au fost „românizate" decât de formă și au rămas în continuare în mâinile evreilor, deoarece

proprietarii s-au putut „strecura", folosindu-se de oameni de paie români. Adesea acești oameni de paie erau din nefericire înalți ofițeri în rezervă sau funcționari de Stat la pensie, care își puneau la dispoziție numele.

În politica Statului se afla pe primul plan problema Transilvaniei. Aceasta constituia nu numai cea mai importantă temă de discuție publică, ci și o problemă oficială. Mihai Antonescu nu pierdea nici un prilej pentru a aborda în mod public problema Transilvaniei. Știrile din nordul Transilvaniei asupra șicanelor ungurești indignau pe bună dreptate opinia publică română. Presa și purtătorii de cuvânt ai Guvernului îndreptau atacuri îndârjite la adresa Ungariei. Conducătorul Statului însuși înfiera măsurile ungare împotriva populației române din nordul Transilvaniei. Reacția ungară nu a întârziat. Presa ungară și purtătorii de cuvânt ai Guvernului ungar au întors vârful suliței și i-au învinuit la rândul lor pe români de pretinse măsuri de asuprire a ungurilor din sudul Transilvaniei.

Pe front trupele române și ungare luptau în unități apropiate împotriva dușmanului comun. În Hinterland însă disputa dușmănoasă lua forme tot mai înverșunate. Această situație era nefirească. În România unde înverșunarea din cauza nedreptății suferite era îndreptățită, problema transilvană s-a agravat într-un mod care necesita o soluție rapidă. Dar conducerea germană, în competența căreia rezida această clarificare, declara că discutarea problemei transilvane urma să se facă după război. Conducerea română fusese amăgită de promisiuni demagogice; ea lăsa opinia publică română să creadă că problema transilvană va fi hotărâtă în sensul României și rezolvată în mod concret în curând. Astfel problema transilvană era pe primul plan al tuturor intereselor publice. Ea avea mai multă actualitate decât însuși războiul și scopul acestuia.

După reîntoarcerea Basarabiei și Bucovinei la țara-mamă, războiul continuat în răsărit nu mai avea pentru opinia publică română decât un singur sens, anume de a redobândi cât mai curând nordul Transilvaniei. Astfel s-a realizat o legătură cu totul nelogică între războiul împotriva Uniunii Sovietice și problema transilvană. Trebuie să subliniem că tratarea confuză și nelogică a problemei transilvane se datora însuși Guvernului român, deoarece poziția acestuia era pur și simplu absurdă. În mod rezonabil nu puteau exista în problema transilvană decât două alternative: fie se ținea seama de faptul că România și Ungaria erau pe

același plan, luptând în calitate de aliat al Germaniei umăr la umăr și în acest caz Germania nu putea rezolva divergențele româno-ungare în favoarea unuia sau altuia dintre parteneri cât timp mai dura războiul, fie România trebuia să se decidă, dacă problema transilvană reprezenta o problemă urgentă pentru Guvernul român, să ia de la bun început o hotărâre fără Germania.

Generalul Antonescu avea credința naivă că problema transilvană poate fi rezolvată simultan cu cea a Basarabiei și Bucovinei, deși aceste două probleme făceau parte din complexuri politice cu totul diferite. Dar nu numai că el era pradă acestei iluzii, dar lăsa și opinia publică să creadă același lucru.

Speranța greșită că o reinstaurare a României Mari nu depinde decât de bunăvoința Germaniei, nu a reprezentat numai greșeala capitală în conceptul politic al Generalului Antonescu, ci a indus în eroare și întregul popor. Greșeala a dobândit astfel caracterul unei erori naționale. Din această eroare au luat naștere apoi acele iluzii politice, care nu au dus România numai într-un război sângeros, plin de jertfe și în cele din urmă la tragedia de la 23 august 1944, ci și într-un viitor care ar putea periclita însăși existența națională.

Treptat încordarea dintre România și Ungaria a dobândit aproape un caracter războinic. O consecință imediată a acestei evoluții a intervenit cu promptitudine: Germania a oprit livrările de material modern de război către Armata română. După experiențele amare din prima perioadă a războiului, Generalul Antonescu pusese problema înzestrării Armatei pe primul plan ca pe una din cele mai imperioase necesități. Din păcate, conducerea germană a ajuns însă la convingerea că încordarea dintre România și Ungaria include în sine pericolul unui „coup de tête" dintr-o parte sau cealaltă. De aceea ea a oprit livrările de armament către ambele State. S-a ajuns chiar atât de departe, încât Guvernul german a început să bănuiască că România nu intenționează să utilizeze materialul modern de război numai pe frontul de răsărit, ci să-l ascundă parțial în interiorul țării, pentru a-l ține pregătit în alte scopuri, printre altele pentru o dispută armată cu Ungaria.

Ne găseam deci într-un permanent cerc vicios!

De vină era situația falsă și nefirească în care intrase politica română. Pe de o parte eram aliați cu Germania și prin aceasta în mod necesar și cu Ungaria în lupta împotriva Uniunii Sovietice, pe de altă parte însă nu ne gândeam, mai ales după redobândirea Basarabiei și Bucovi-

nei, la altceva decât la o dispută armată cu Ungaria, căreia vroiam să-i luăm nordul Transilvaniei, dacă nu cu aprobarea Germaniei, atunci împotriva acesteia. În timp ce luptam împreună cu germanii și ungurii, s-a născut în multe capete ideea unei întoarceri a armelor. Cu cât insista mai mult conducerea română asupra clarificării problemei transilvane, cu atât creștea la Berlin bănuiala că România are intenții secrete.

Disputa româno-ungară a avut întotdeauna un caracter tragic. Oricât de important ar fi fost obiectul disputei, totuși nu ar fi trebuit să întunece rațiunea conducătorilor politici dintr-o țară și din cealaltă, deoarece exista pericolul să fie uitate adevăratele amenințări din cealaltă parte. Atât românii cât și ungurii se vedeau înconjurați din toate părțile de slavi. Singura cale liberă spre Occident și prin aceasta spre inima Europei ducea prin Viena. România și Ungaria constituiau împreună un coridor între blocul slav din răsărit și din sud-est. Prin acest coridor se realiza legătura între Orient și Occident. Puterea potențială a enclavei româno-ungare în mijlocul oceanului slav nu putea fi obținută decât prin solidaritate. Căci nici Ungaria și cu atât mai puțin România nu erau capabile prin forțele proprii să țină piept presiunii slave. Din nefericire nici România, nici Ungaria nu aveau conducători care să se ridice deasupra divergențelor dintre ele și să recunoască țelul politic comun superior.

Acest țel ar fi trebuit să aibă un moment de înviorare în cadrul alianței ungare și române cu Germania și anume: ridicarea și consolidarea unui dig româno-ungar, care ar fi putut despărți masa slavă și ține deschisă calea spre Occident. Ambele popoare sunt legate de acest Occident ca civilizație și cultură și în afară de aceasta și din punct de vedere al rasei; mai ales românii de origine romanică. Toate interesele politice și economice legau ambele țări de Occident, spre care nu putea duce decât un dig ridicat și construit în comun.

Dar alianța cu Germania nu era un rezultat al acestei idei și nu era dominată de ea. Ea nu se baza decât pe considerente de oportunitate. Ungaria se simțea obligată să încheie alianța cu Germania, deoarece aceasta reprezenta o consecință logică a politicii sale de revizuire; România dimpotrivă s-a lăsat atrasă orbește de politica germană, deoarece spera să-și redobândească teritoriile pierdute în 1940. Acestea erau motivele reale ale alianței române și ungare cu Germania. Căci despre o simpatie a ambelor națiuni pentru Germania nu putea fi vorba, făcând

abstracție de câteva excepții, și cu atât mai puțin de o simpatie față de național-socialism. Astfel fundamentul pe care se baza alianța României și Ungariei cu Germania, era putred.

Puțini unguri și români s-au putut ridica în cursul măcelăririi reciproce deasupra motivelor acesteia și nimeni nu a jucat un rol conducător. Sentimentul național se declanșase puternic din cauza problemei transilvane și orbea într-atâta conducerea ambelor popoare, încât și-au baricadat calea spre Occident. Simpatiile pentru democrațiile occidentale dominau în ambele țări; ele nu avea însă șanse pentru o realizare concretă în viitor, dacă nu se menținea liberă calea comună spre Occident și în special spre Germania. Căci trecând peste problema existenței sau inexistenței național-socialismului, nu trebuia pierdută din vedere existența permanentă a poporului german, deoarece acest popor german întruchipează inima Europei și deoarece fără această inimă nu este de conceput o civilizație europeană. Chiar și o Germanie învinsă constituia unica punte prin care România și Ungaria ar fi putut găsi calea spre democrațiile occidentale. Idealurile și civilizația acestor democrații occidentale ar fi avut sens pentru România și Ungaria numai dacă ar fi avut valabilitate și pentru o Germanie înfrântă. De aici și necesitatea unei solidarități conștiente, clarvăzătoare, între România, Ungaria și Germania. O solidaritate care trebuia să depășească etapa revoluției național-socialiste, precum și divergențele naționale româno-ungare.

În caz contrar, dacă Germania ar fi fost la rândul său bolșevizată, ambele țări ar fi nimerit incontestabil sub influența și sub dominația Rusiei Sovietice. O reîntoarcere la democrație ar fi fost posibilă pentru România și Ungaria numai dacă Germania ar fi devenit de asemenea democratică după înfrângerea sa. Oricum am fi privit deci lucrurile în fața perspectivei și viitorului: puntea româno-ungară spre inima și Occidentul Europei și în special spre Germania trebuia să rămână cu orice chip intactă.

Din păcate, nici România, nici Ungaria nu și-au dat seama de acest imperativ categoric al propriei lor existențe politice și naționale!

*

O altă observație pe care am făcut-o la București și pe care am apreciat-o imediat ca pe o povară grea, a fost încordarea care domnea între Regele Mihai I și cercul din jurul său pe de o parte și Generalul Antonescu și anturajul acestuia pe de altă parte. Era ca și cum Generalul

însuși, dar mai mult încă, anturajul său trata nu pe Rege direct, dar cercul care-l înconjura pe acesta ca pe un fel de cantitate neglijabilă. Au fost impuse Curții anumite îngrădiri și a fost supusă la o anumită supraveghere. Încă de atunci s-a creat un fel de „Curte" în jurul Conducătorului Statului și această „Curte" se străduia să concureze cu adevărata Curte Regală. Într-adevăr, puterea se găsea în mâinile Generalului, în timp ce Curtea Regală nu mai avea decât un caracter pur reprezentativ. În afară de aceasta opinia publică vorbea despre gesturi nedelicate față de Rege și de anturajul său, fie din partea Generalului însuși, fie din partea suitei sale. Aceste gesturi au dobândit un caracter înverșunat mai ales din partea persoanelor feminine. Doamna Antonescu dăduse de înțeles cu diferite ocazii că trebuie considerată „prima doamnă" a României, ceea ce nu a indispus numai pe Regina-mamă Elena, ci și întreaga opinie publică românească.

Eu însumi l-am auzit pe unul din aghiotanții Regelui (colonelul Andronescu) plângându-se cum Curtea Regală nu este informată despre evenimentele la zi, chiar despre cele de pe front, decât prin intermediul ziarelor. Această situație neplăcută a luat forme din ce în ce mai îngrijorătoare și primejdioase, cum avea să se dovedească mai târziu.

Impresii de pe frontul german de răsărit

Abia întors la Berlin, am fost invitat împreună cu ceilalți atașați militari să vizitez o unitate a Grupului de Armate german din răsărit.

Această vizită a avut loc în sfera Grupului de armate din nord, subordonat feldmareșalului von Leeb. Cartierul general al lui von Leeb se găsea la Pskov, un oraș care mi-a creat o impresie zdrobitoare asupra situației din Uniunea Sovietică. Pskov rămăsese aproape cu totul cruțat de lupte, în timp ce regiunile prin care am trecut fuseseră într-o mare măsură pustiite. Înseși luptele distruseseră mult, dar mai ales bolșevicii în retragere care dădeau foc la tot în urma lor. Orașul Pskov fusese ocupat abia de curând. Între timp, nu avuseseră loc nici un fel de modificări în caracterul orașului; totul purta încă amprenta sovietică. Orașul și populația făceau o impresie dezolantă: primitivism, mizerie, nivel de trai cât mai scăzut posibil, fațade dărăpănate și ferestre acoperite cu scânduri; nici o urmă de comerț și economie.

Pe front am avut aceeași impresie ca și pe cel românesc: trupele sovietice opuneau pretutindeni o rezistență înverșunată, care nu putea fi înfrântă decât cu eforturi și pierderi grele. Este drept că forțele ger-

mane câştigaseră mult teren în interiorul Rusiei şi obţinuseră succese uriaşe, dar până atunci — era la începutul lui august — nu reuşiseră încă să înfrângă coeziunea strategică a armatei roşii. Dimpotrivă, acţiunea la început rapidă s-a încetinit în diverse sectoare. Rezistenţa ruşilor avea pe alocuri o fermitate îngrijorătoare.

La toate comandamentele germane, pe care le-am vizitat, încrederea în victorie părea de nezdruncinat. Un ochi atent ar fi putut însă constata ici şi colo începutul unei nervozităţi.

Feldmareşalul von Leeb era pe cale de a înainta spre Leningrad, ceea ce a reuşit. În apropierea oraşului s-a oprit pentru a-şi aduna forţele şi a aştepta materialul de atac necesar; dar ultima lovitură hotărâtoare nu a putut să o dea. Leningradul nu a fost niciodată cucerit.

Am reflectat mult asupra problemei de ce Leningradul nu a fost niciodată cucerit. Dezlegarea acestui secret am aflat-o în lagărul de internare Seckenheim de la însuşi feldmareşalul von Leeb: el făcuse atunci toate pregătirile pentru asedierea Leningradului, iar mijloacele care-i stăteau la dispoziţie nu lăsau nici o îndoială că oraşul cădea relativ uşor. În ajunul atacului a sosit de la Hitler ordinul inexplicabil de a renunţa la atac. Motivele acestui ordin trebuie să fi fost de natură politică, credea von Leeb. Se prevăzuse probabil să se lase Leningradul finlandezilor, şi Hitler părea să nu aibă nici un interes să scoată pentru aceştia castanele din foc.

Odessa — sau marea decepţie

Luna septembrie a adus lupte grele ale trupelor române pentru cucerirea Odessei. Întregul ansamblu al acestor lupte nefericite a fost o consecinţă strategică a imposibilităţii de a ţine pasul, aşa cum se prevăzuse, cu operaţiunile aflate în curs. Bolşevicii, ce se retrăseseră din Basarabia, găsiseră timp să plece în sud pentru a constitui un puternic cap de pod în jurul Odessei, pe care voiau s-o menţină. De aceea trupele române, după ce trecuseră Nistru şi făcuseră de asemenea o cotitură spre sud, pentru a rămâne pe urmele ruşilor, au întâmpinat o rezistenţă neaşteptat de îndârjită în jurul oraşului. Au urmat apoi în cursul întregii luni septembrie lupte de atac deosebit de grele, dar fără succes, pentru cucerirea capului de pod sovietic, care în pofida unor mari pierderi române, nu a putut fi luat. Treptat, cucerirea Odessei a devenit o problemă de prestigiu pentru Armata română. De aceea, atacul era tot

mereu reînnoit, fără a depăși însă câștigarea unor poziții infime. Superioritatea înarmării sovietice se făcea și aici puternic simțită. Pierderile au devenit insuportabile. În mod corespunzător a crescut și nervozitatea trupelor românești, adoptând forme critice.

Cu toate acestea, Odessa trebuia cucerită cu orice preț!

La stânga trupelor române, forțele germano-ungare încheiaseră cotitura lor spre Marea Neagră și ocupaseră Nikolaevul. Odessa era acum un spin în frontul român. El trebuia înlăturat cât mai rapid posibil. Atacurile au fost reluate cu o îndârjire și mai mare, fără alte rezultate decât noi pierderi și mai grele încă. Comandantul Armatei a IV-a, generalul *Ciupercă,* a fost înlăturat din post și înlocuit cu generalul *Iacobici;* totodată s-a produs o regrupare de forțe și s-au făcut noi pregătiri temeinice de atac. Pe frontul din jurul Odessei domnea în tot acest timp inactivitatea.

Opinia publică românească, care aflase de grelele pierderi, era foarte îngrijorată. Conducătorul Statului însuși se găsea într-o mare iritare. Odessa îi provocase atâtea decepții amare, încât i-a ordonat noului comandant al trupelor de atac să cucerească în cele din urmă orașul. În rest nu mai dorea să audă nimic despre această blestemată nouă „vale a plângerii".[1]

Se sperase că va fi un război mai ușor! Acum se dovedea a fi neobișnuit de greu și de încet. El cerea jertfe nebănuite. Nerăbdarea generală sporea de la o zi la alta. Cu toții doreau să se pună capăt acestui lanț nesfârșit de jertfe: după căderea acestui oraș Armata română trebuia să se întoarcă acasă! Se auzeau deja critici rostite în șoaptă în cercurile celor care rămâneau „în rezervă" și condamnau „aventura" de la Odessa.

„Ce caută trupele române la Odessa?" — șopteau vocile. „România începuse acest război pentru a ocupa din nou Basarabia și Bucovina. Acest lucru s-a întâmplat slavă Domnului. Ce mai caută deci trupele române dincolo de Nistru? Ajunse la vechea graniță, ele ar fi trebuit să se oprească. Dacă au chef, să se bată germanii în continuare singuri cu rușii!"

Oricât de superficiale și absurde ar fi fost aceste șoapte, ele pătrundeau totuși adânc în opinia publică. Faptul că era o imposibilitate de a

[1] „Valea plângerii" de la Plevna, unde trupele române au suferit pierderi grele (campania din 1877–1878).

întrerupe o operaţiune militară în curs de desfăşurare, numai pentru că trupele române îşi atinseseră scopul lor politic, nu era de înţeles aproape deloc.

Ultima hotărâre a comandamentului român de la Odessa urmărea să dea operaţiunii caracterul unei ocupaţii. Pe de o parte se urmărea găsirea liniştei necesare pentru a întreprinde reorganizarea şi pregătirea forţelor armate, iar pe de altă parte se urmărea să se evite noi pierderi grele. Între timp, trupele germane împinseseră mai departe pe ruşi înspre litoralul Mării Negre. Odessa nu mai putea fi deci menţinută. Conducerea sovietică s-a hotărât s-o evacueze.

La începutul lui octombrie m-a informat Statul Major german că au fost constatate importante manevre ruseşti în regiunea Odessei în direcţia portului. Activitatea febrilă din port dovedea că sovieticii se retrag din Odessa. Totodată au fost semnalate şi puternice manevre navale de la Odessa înspre porturile din Crimeea. Armata a XI-a germană, în cadrul căreia se găseau şi unităţile române de vânători de munte şi cavalerie, ajunsese la poarta nordică a Crimeei.

Am comunicat cele auzite Statului Major român. Nu ştiu dacă Armata a IV-a a reluat atacul pe baza informaţiei mele sau din proprie iniţiativă. Oricum ar fi stat lucrurile, momentul favorabil fusese pierdut. Atacul era îndreptat în gol, deoarece trupele sovietice părăsiseră aproape în întregime Odessa. Cucerirea a mers de la sine. Numărul prizonierilor şi prada de război erau insignifiante. Trupele bolşevice îşi îndeplineşeră cu măiestrie sarcina.

În pofida acestei decepţii, întreaga ţară a răsuflat uşurată. Drama de la Odessa se sfârşişe şi odată cu ea — se credea în ţară — se sfârşise şi războiul pentru România.

Din nefericire, această presupunere era cu totul nejustificată.

După cucerirea Odessei trupele române au ocupat întreaga Transnistrie, care potrivit unei înţelegeri cu conducerea germană (Acordul de la Tiraspol) a primit o administraţie militară română. Recolta bogată din Transnistria — România avusese comparativ o recoltă slabă — a ajutat conducerea română să treacă cu bine anul 1941, fără ca Transnistria să fi avut prea mult de suferit.

Conducerea germană s-a declarat de acord să cedeze Transnistria României, deoarece presupunea că România va renunţa acum la cererea de revizuire a problemei transilvane şi s-ar declara eventual satisfă-

cută cu această compensație. Dar aceasta era o iluzie, deoarece nimic nu putea șterge în mintea românilor nedreptatea dictatului de la Viena.

Îmi amintesc că la întâlnirea din februarie 1942 între Hitler și Mareșalul Antonescu (între timp Regele Mihai I acordase lui Antonescu rangul de Mareșal al României) s-a vorbit și despre Transnistria. Hitler l-a încurajat pe Mareșal să anexeze în întregime Transnistria, în timp ce Antonescu era decis să considere provincia numai ca o regiune aflată sub ocupație militară. Totuși — pentru a spune tot adevărul — l-am auzit pe Mareșalul Antonescu spunând că Transnistria ar oferi posibilități de rezolvare a problemei țărănești din România. El considera reforma agrară din 1919–1920 epuizată în efectul ei și credea că mai devreme sau mai târziu va fi necesar să se împartă din nou pământ populației țărănești care creștea rapid. În cursul mai multor zboruri deasupra Transnistriei, el constatase lipsa de densitate a populației în această regiune. Mari suprafețe, spunea el, sunt în întregime goale. De aceea vedea considerabile posibilități de colonizare în cazul unei anexări a Transnistriei. Cu toate acestea, el a păstrat o atitudine prudentă față de Hitler; printr-o acceptare a Transnistriei s-ar fi slăbit poziția română în problema transilvană. Pe de altă parte ieșea limpede la iveală intenția lui Hitler de a interesa România pe cât posibil pentru regiunile din răsărit. Îmi amintesc cum Hitler, stând în fața unei hărți a Rusiei, i-a pus Mareșalului în mână un creion roșu și l-a îndemnat să deseneze el însuși linia până la care dorește el să se întindă cucerirea sau poate anexarea definitivă de către români. Mareșalul Antonescu a răspuns că nu vrea să pună în seama României sarcini insuportabile și că Transnistria este suficientă pentru capacitatea română de administrare.

În acea vreme începuse să se enunțe ideea că Germania dorește să orienteze atenția României înspre răsărit din cauză că conducerea germană intenționează să creeze o Transilvanie autonomă, probabil sub protectoratul german.

Această idee circula în cercurile de partid germane și este foarte posibil ca însăși conducerea germană să fi avut în vedere o asemenea soluție ca pe o posibilitate de rezolvare a problemei Transilvaniei. Efectiv conducerea germană nu a făcut însă niciodată vreun gest, care ar putea fi interpretat în acest sens. Poate că o Germanie învingătoare s-ar fi gândit la o autonomie a Transilvaniei.

*

Încheierea operaţiunilor de lângă Odessa a reprezentat pentru România şi sfârşitul campaniei din 1941. O parte a Armatei române însă, şi anume Corpul de vânători de munte, şi Corpul de cavalerie, desprinse din Armata a III-a, au fost înglobate în Armata a XI-a germană şi au participat la ofensiva asupra Crimeei. Trupele române au luat astfel parte la blocarea Sevastopolului şi la luptele de la Kerci. Toate celelalte trupe române, mai ales Armata a IV-a, au fost retrase în ţară pentru a fi complectate şi reorganizate. Ca trupe de ocupaţie în Transnistria au rămas patru divizii. Ele erau în general înzestrate numai cu mijloace uşoare de luptă şi nu aveau decât câteva unităţi de artilerie uşoară.

Probleme interne şi externe ale României la sfârşitul anului 1941

Eliberată de grijile militare, conducerea română desfăşura o considerabilă activitate de reconstrucţie în aproape toate domeniile. Interesul primordial privea firesc Armata, care a fost complectată, din nou instruită şi pusă la curent cu cele mai recente metode de luptă. Pierderile de ofiţeri fuseseră neobişnuit de mari (peste 5 000 de ofiţeri şi aproape la fel de mulţi subofiţeri căzuseră în lupte) şi trebuiau acum compensate. Noile unităţi urmau să primească şi arme moderne.

Energia şi dinamismul Mareşalului îi antrena pe toţi. Întreaga ţară s-a transformat într-un atelier. Lucrările agricole de toamnă au fost întreprinse într-o proporţie necunoscută până atunci în România, în pofida timpului nefavorabil. Se prevăzuse un mare program de construire a şoselelor, precum şi de extindere şi modernizare a căilor ferate. Programul prevedea pentru următorii doi ani lucrări care înainte nu fuseseră efectuate nici măcar în 20 de ani. Şi aceasta în toiul războiului!

După cele spuse de el însuşi, Mareşalul trebuia să facă ordine în harababura provocată în lipsa sa de Mihai Antonescu în aproape toate domeniile. Această încordare sporită şi permanentă a contribuit la slăbirea vitalităţii Mareşalului, măcinată şi de o boală misterioasă. Boala se strecura pe nesimţite şi nu a putut fi depistată cu claritate, mai ales la început.

În politica externă lupta pentru Transilvania se ducea cu mai multă înverşunare ca oricând. Ambasadorul de la Berlin, Bossy, era bombar-

dat zilnic cu telegrame, care atrăgeau atenţia asupra abuzurilor făcute de autorităţile ungare în nordul Transilvaniei; la acestea se adăugau voluminoase rapoarte documentare de acelaşi gen. Bossy se găsea într-o activitate continuă. El îşi petrecea aproape tot timpul cu aceste documentaţii, fără a avea totuşi vreun succes. Aceasta, deoarece bazele pe care se desfăşura această luptă politică şi diplomatică, erau false! Toate eforturile conducerii române de a determina Germania la o revizuire în favoarea României, întâmpinau un refuz încăpăţânat. Germania nu era pregătită să pună problema din nou în discuţie. Bossy era disperat şi de părerile greşite pe care şi le făcea Ministerul de Externe român şi mai ales Mihai Antonescu despre funcţionarea aparatului de conducere german. Ambasadorul României primea aproape zilnic însărcinarea de a se duce cu o problemă sau alta la ministrul de externe german von Ribbentrop, adeseori pentru a protesta împotriva abuzurilor autorităţilor ungare. Bossy nu putea face acest lucru din simplul motiv pentru că nu îl vedea niciodată pe Ribbentrop. Numai cu prilejul prezentării scrisorii sale de acreditare şi mai târziu cu diferite ocazii festive putuse să schimbe cu Ribbentrop câteva cuvinte de politeţe. Aceste însărcinări ce i se dădeau nu aveau deci nici un sens. Ribbentrop nici nu-şi exercita de altfel funcţia la Berlin. Sediul său era în apropiere de Cartierul General al Führerului, în Prusia Orientală şi el primea aici pe diplomaţii străini numai în cazuri extraordinare. Purtătorii de afaceri străini tratau numai cu Ministerul de Externe; acesta devenise în regimul naţional-socialist un simplu birou de înregistrare şi nu avea nici iniţiativă, nici puteri depline.

Bossy mergea deci pe singura cale ce îi rămăsese, anume la subsecretarul de Stat Woermann, care conducea secţia politică a Ministerului de Externe. Deoarece Bossy nu avusese curaj să-l informeze pe Mihai Antonescu asupra situaţiei, el s-a afundat într-o situaţie neplăcută. În timp ce ambasadorul german la Bucureşti îl putea vedea oricând pe ministrul de externe Mihai Antonescu, Bossy trebuia să ia contactul la Berlin cu Woermann şi în cel mai bun caz cu secretarul de Stat Weizsäcker, care însă nu putea nici el decât să promită că va transmite cele prezentate mai departe, ceea ce nu avea de altfel nici un răsunet când se întâmpla. Woermann era un cinic. El nu se ferea să-i declare lui Bossy că toate protestele sunt de prisos. Odată, când Bossy i-a înmânat din nou unul din memoriile sale, Woermann l-a aruncat pur şi simplu în sertar şi a spus:

— Vedeți unde-l pun? Să nu credeți că-l voi citi vreodată! De altfel am primit ieri un document asemănător de la ambasadorul ungar, Stojáy. Nu vă supărați deci, căci nu l-am citit nici pe acela!

Bossy făcea greșeala de a nu comunica astfel de incidente, deoarece considera mai înțelept să nu învenineze relațiile. De asemenea el nu l-a informat pe Mihai Antonescu că nu poate vorbi cu Ribbentrop și deci nu-i putea înmâna protestele. El se temea probabil că Bucureștiul va crede că nu are la Berlin cele mai bune relații. Probabil că Bucureștiul nici n-ar fi înțeles că un diplomat străin nu avea posibilitate să pătrundă la Ribbentrop, deoarece în România era o cu totul altă situație și era relativ ușor să ajungi la ministrul de externe sau chiar la Mareșal.

În cele din urmă s-a constituit o comisie germano-italiană de cercetare, care a plecat la fața locului și a examinat situația atât în sudul Transilvaniei cât și în nordul Transilvaniei, preluat de unguri. Comisia a procedat foarte sistematic și a ajuns la rezultatul că o mare parte din reclamații erau îndreptățite: atât cele române cât și cele ungare. Spre avantajul nostru, comisia a constatat că nordul Transilvaniei era locuit de mai mulți români decât unguri. Dar nici această constatare nu a avut influență asupra hotărârii germane de a aborda problema transilvană în timpul războiului. Singura consecință practică a anchetei, anume armistițiul încheiat între partea ungară și română, important pentru Germania, a fost de scurtă durată. Cele două părți au reluat după un timp disputele pe același ton. Problema a rămas deci în continuare acută.

Semne nefaste în răsărit

În octombrie 1941 l-am însoțit pe subsecretarul de Stat al Aviației, generalul Jienescu, la cartierul general al mareșalului Göring. Generalul Jienescu i-a înmânat lui Göring cele mai înalte ordine de război române, astfel ordinul „Mihai Viteazul", toate clasele, precum și Crucea de Aur a Aviației, și s-a folosit de prilej pentru a-i cere mareșalului un sprijin mai efectiv în înzestrarea aviației române cu material modern.

Pierderile aviației române fuseseră foarte grele. Nu mai exista nici măcar materialul de instrucție și exerciții necesar pentru a umple golurile.

Cartierul general al lui Göring se găsea la o distanță de aproximativ o oră și jumătate de mers cu autocamionul de la Cartierul General al lui Hitler din Prusia Orientală. Mareșalul își alesese ca reședință de război uriașul și frumosul domeniu de vânătoare din, „Rominter Heide". Aici

îi plăcuse să se stabilească și Împăratului Wilhelm al II-lea. Göring nu folosea vechiul castel de vânătoare al lui Wilhelm, deoarece i se părea demodat și nu era pe gustul său. El își construise un castel modern și spațios, în care se instalase și cartierul general al aviației germane. Castelul era într-adevăr foarte frumos. Deosebit de frumoase erau sculpturile în lemn cu scene de vânătoare care împodobeau toate încăperile.

Mareșalul era într-o dispoziție excelentă. Sensibil cum era pentru decorații militare, el și-a pus de îndată toate distincțiile românești. După aceea, ne-am așezat la masă. Aceasta era, spre deosebire de cea a lui Hitler, foarte bogată și distinsă. Cunoscutul gust pentru lux al mareșalului ieșea cu claritate la iveală. În timpul mesei Göring a tunat și a fulgerat împotriva autorităților ungare din Bacika, deoarece acestea tratau prost populația germană de acolo, după cum i se comunicase; probabil că vroia să facă plăcere oaspeților români. Mai târziu Göring mi-a povestit jovial și plin de umor de renghiurile pe care i le juca cerbul său favorit Hermann — îi dăduse numele său. Aceasta, spunea el, nu-l lasă să doarmă noaptea. El venea până la fereastră și-și freca coarnele de aceasta. Parcul de vânătoare Romintev număra pe atunci nu mai puțin de 1 700 de cerbi.

Vizita noastră a avut rezultate satisfăcătoare, deoarece mareșalul a aprobat anumite livrări de material pentru aviația militară.

El ne-a informat și despre noile planuri ale conducerii germane, care se pregătea să concentreze forțe pentru a da bolșevicilor lovitura de grație. Göring ne-a arătat pe hartă masivele concentrări de forțe ale unităților de tancuri conduse de Guderian, care înaintau spre Tula și urmau să cotească de acolo la sud de Moscova, în timp ce Grupul de armate al feldmareșalului von Bock urma să atace Capitala sovietică frontal. Puternice unități de aviație sprijineau operațiunile ample aflate în desfășurare pentru cucerirea Moscovei.

Am părăsit cartierul general al lui Göring în convingerea că speranțele acestuia într-un efect hotărâtor al apropiatei lovituri erau îndreptățite. Dar și în acest caz s-a adeverit zicala: „Omul gândește, Dumnezeu conduce!" Câteva săptămâni mai târziu a venit peste noapte o iarnă neașteptat de grea și a avut efecte pustiitoare asupra acțiunilor de luptă aflate în plină desfășurare. Munți de zăpadă au îngropat escadrilele germane de tancuri și artileria grea și împreună cu acestea și speranța conducerii germane de a da lovitura hotărâtoare în răsărit. Lovitura destinului a fost foarte dureroasă pentru conducerea germană. Toate

calculele şi planurile au fost date peste cap. Greaua iarnă rusească a luat cu totul prin surprindere Wehrmachtul german. El nu era deloc pregătit, a suferit pierderi grele în oameni şi material şi a trebuit să suporte adânci infiltrări ale duşmanului în frontul de mijloc şi din sud. Lovitura a făcut pentru prima dată de la începutul glorioasei revoluţii naţional-socialiste să se clatine încrederea nezdruncinată în forţele proprii a conducerii germane. Doborâtă ca de un fulger din înălţimea triumfului său, ea s-a văzut silită acum să caute o ieşire pentru a preîntâmpina nenorocirea.

Campania din anul 1942

Situaţia de pe frontul de răsărit la sfârşitul lui 1941

Campania din 1941 nu a adus deci hotărârea aşteptată cu atâta nerăbdare de conducerea germană. Armata roşie scăpase numai cu greu de periculoasa încercuire germană, dar ea îşi păstrase echilibrul strategic. Totuşi forţele ei erau măcinate de uriaşele pierderi şi dezorientate de puternicele lovituri. Conducerea sovietică era conştientă că o aşteptau zile grele şi că trebuia de aceea să folosească din răsputeri şansele oferite de iarna grea. Iarna dădea soldaţilor ruşi mai întâi posibilitatea de a se folosi de rezistenţa lor naturală la frig faţă de soldaţii germani inferiori în această privinţă. Forţele germane nu trebuiau să aibă timp pentru a se reorganiza potrivit cu noua situaţie avantajoasă; de aceea conducerea sovietică trebuia să acţioneze rapid. În afară de aceasta, era neapărat necesară mai ales o reorganizare a forţelor şi o intensificare a producţiei.

Încet, încet conducerea germană a putut pune din nou stăpânire pe situaţie. Ea a depus toate eforturile pentru a face faţă situaţiei prin improvizaţii. Operaţiunile au fost adaptate la condiţiile de iarnă şi aprovizionarea frontului a fost asigurată oarecum în mod satisfăcător. Paralel se desfăşura un program cuprinzător pentru pregătirea campaniei proiectate pentru 1942, care trebuia să aducă lovitura hotărâtoare, ce nu putuse fi obţinută în 1941.

De o parte şi de cealaltă a frontului, ce sângera din răni grele, a început deci o competiţie înverşunată pentru folosirea tuturor surselor de putere. Avantajul era de partea sovietică, ale căror surse de materii prime erau inepuizabile şi care nu cereau decât o mână energică pentru a obţine maximum de succes. Competiţia trebuia să ducă în mod fatal la

o superioritate materială a sovieticilor, deoarece baza energetică a germanilor era considerabil mai mică decât cea sovietică. Momentul acestei superiorități sovietice a venit însă abia mult mai târziu, deoarece producția germană de război și-a putut menține un anumit timp avansul său organizatoric.

Conducerea germană era conștientă că hotărârea avea să vină în anul următor. O nouă amânare ar fi pus pentru totdeauna sub semn de întrebare victoria în răsărit. Timpul lucra împotriva Germaniei.

În decembrie 1941, războiul s-a extins prin atacul Japoniei împotriva Americii, devenind un conflict mondial. Debutul japonez în Pacific a adus succese rapide și strălucite, care au întărit încrederea conducerii germane în victoria finală. Aceste succese au făcut să treacă pe ultimul plan și noua slăbiciune morală a Axei: acțiunea japoneză în Pearl Harbour era neleală în toate privințele și constituia alternativa agresiunii germane împotriva Rusiei.

Anglia și America au demonstrat o slăbiciune surprinzătoare pe noul front creat de Japonia. Succesele fulgerătoare ale Japoniei micșorau într-o anumită măsură temerile cauzate prin uriașele surse de materii prime ce intraseră în funcțiune în tabăra adversă prin participarea Americii la război.

Sub aceste auspicii a început campania din 1942. În pofida tuturor loviturilor grele, Germania se afla în culmea puterii. Încrederea revenise în măsura în care Germania devenise din nou stăpânul situației. Se deschideau acum noi perspective promițătoare.

Pregătirile germane pentru campania din 1942

În cadrul pregătirilor pentru anul 1942, conducerea germană s-a străduit să-și consolideze mai ales relațiile cu partenerii Tratatului Tripartit. Eșecul din răsărit zdruncinase încrederea inițială a acestora, de aceea ea trebuia restabilită pentru a determina aceste Puteri să acorde ajutorul devenit și mai imperios acum în lupta împotriva sovieticilor.

Partenerii au fost invitați pe rând la convorbiri. Problema colaborării militare în apropiata campanie de vară a trecut pe planul doi în fața problemelor economice fundamentale. Germania vroia să aibă certitudine asupra bazelor economice și de materii prime de care putea dispune în vederea realizării marelui său plan de mobilizare. Din acest punct de vedere România reprezenta unul din principalii factori.

Mareşalul Antonescu a primit de asemenea o invitaţie la Cartierul General al lui Hitler. La scurt timp înaintea vizitei au avut loc câteva evenimente care l-au neliniştit puternic pe Mareşal.

În cursul luptelor din jurul Harkovului, ruşii reuşiseră să străpungă poziţiile germane. Temperatura era de 30 de grade sub zero. Cu mult inferioare din punct de vedere numeric şi paralizate de frig, trupele germane nu au putut respinge atacul sovietic întreprins la sud-vest de Harkov, care pătrundea în Hinterland şi adopta forme îngrijorătoare. Deoarece conducerea germană nu dispunea de rezerve, ea s-a adresat Mareşalului Antonescu şi i-a cerut să-i pună la dispoziţie trupele de ocupaţie aflate în Transnistria. Mareşalul a declarat însă că aceste unităţi, potrivit caracterului lor de trupe de ocupaţie, nu posedă suficiente mijloace de luptă, mai ales aproape deloc artilerie. La aceasta i s-a spus că trupele vor primi material necesar înainte de a intra în luptă. Mareşalul era neplăcut impresionat de situaţia în care se găsea Comandamentul german, dar a aprobat, având în vedere pericolul. Mai întâi a fost pusă la dispoziţie Divizia a 2-a română de infanterie. Ea nu avea aproape deloc artilerie. Aşa cum fusese, ea a fost trimisă în luptă, deoarece nu i s-a dat armamentul necesar care îi fusese promis.

Mai târziu au fost trimise şi alte trupe româneşti în spaţiul de sud-vest de Harkov. Şi anume, Diviziile 1, a 4-a şi a 20-a infanterie — în condiţii asemănătoare cu ale Diviziei a 2-a. Toate aceste unităţi au fost înglobate apoi în Corpul VI Armată de sub comanda generalului Dragalina şi au cucerit o glorie strălucitoare în războiul din timpul iernii, cât şi mai târziu în lupta pentru Harkov, care a iniţiat campania din 1942.

Neliniştit de toate aceste evenimente şi cu încrederea zdruncinată în conducerea germană, Mareşalul Antonescu a venit la mijlocul lui februarie la Cartierul General al Führerului. Ministerul de Externe ne invitase pe Bossy şi pe mine pentru a veni în întâmpinarea Conducătorului Statului până la graniţă. Hitler a pus la dispoziţie un tren special cu care am plecat până la Sniatyn în întâmpinarea Mareşalului, însoţiţi de şeful Protocolului, baronul von Dörnberg şi de o numeroasă suită de personalităţi civile şi militare.

Era evident că se făcea o primire deosebită Şefului Statului român. Întregul traseu prin Polonia, de la Sniatyn până la vechea graniţă germană, era asigurat de posturi militare. În timp ce priveam pe fereastră trupele germane de cavalerie, mi-a venit în minte că tot la fel fuseseră

păzite și călătoriile cu trenul ale Țarului. Privindu-l pe Mareșal pentru a constata ce impresie făcea asupra lui spectacolul, nu se putea citi nimic pe fața lui. Încerca probabil două sentimente: aversiune față de o risipă atât de exagerată și de absurdă de forțe umane pentru securitatea persoanei sale, pe de o parte, și satisfacție din cauza onoarei ce i se făcea, pe de altă parte.

Tot astfel, Cartierul General al Führerului din Prusia Orientală se găsea într-o splendită pădure de pini în apropiere de Angerburg. Intrarea în această pădure era neobișnuit de bine păzită. La fiecare cotitură se vedeau sentinele. Cartierul General se găsea într-un mare număr de adăposturi de beton; Hitler însuși locuia într-un asemenea bunker, care avea legătură cu o spațioasă baracă de lemn, în care se găseau încăperile de lucru și de recepție. Totul era impresionant de simplu.

Convorbirile au fost începute, după prezentările de rigoare, cu o expunere a lui Hitler asupra situației generale a războiului și în special asupra situației de pe frontul răsăritean. Am fost foarte impresionat de claritatea și siguranța cu care prezenta Hitler situația. M-a uimit mai ales bogăția cunoștințelor sale militare. Vocabularul său militar era desăvârșit și demn de un comandant de oști. Ceea ce m-a impresionat în mod deosebit a fost sinceritatea absolută a prezentării situației. Hitler nu înfrumusețea nimic; el prezenta totul în lumina adevărată, mai ales situația nu prea strălucită din răsărit.

După prezentarea situației, Hitler a dat un dejun în cinstea Mareșalului. Ca de obicei a luat parte la acesta numai un cerc limitat de persoane. Grosul suitei lui Hitler și a Mareșalului lua masa separat, prezidați de un ministru german. Masa era neobișnuit de simplă și de frugală. Nu se deosebea aproape deloc de o masă de pe front: supă, un fel de mâncare și desert, la acestea vin roșu sau alb după plac. Lipsea șampania! Tacâmul și vesela erau de asemenea foarte simple. Serviciul era efectuat de subofițeri SS de cel mai pur tip germanic și de o frumusețe și curățenie bătătoare la ochi. Hitler și Mareșalul au consumat mâncăruri cu legume. De asemenea Hitler a băut un fel de ceai din plante medicinale; Mareșalul nu a băut nimic. La masă nu se fuma, mai ales în prezența lui Hitler.

În timpul mesei, Hitler vorbea puțin. Conversația era de altfel dificilă, deoarece nici Mareșalul, nici Mihai Antonescu nu cunoșteau limba germană. De aceea, a fost invitat la masă și translatorul șef al lui Hitler, dr. Paul Schmidt, care traducea fiecare cuvânt al lui Hitler în

franceză şi fiecare cuvânt al Mareşalului în germană. Astfel conversaţia înainta greoi.

Era foarte interesant să observi felul şi ţinuta fiecărei personalităţi în parte. Hitler era tăcut, dar plin de atenţie; mesei în sine el nu-i acorda aproape nici o atenţie. Mânca fără eleganţă, fără a se strădui să adopte vreo poză oarecare, aplecându-se mult deasupra farfuriei. Această ţinută dezavantajoasă scotea în evidenţă profilul său; nasul avea o linie neobişnuit de clară. Mâinile erau de asemenea foarte frumoase şi trădau înclinaţii artistice.

Mareşalul Antonescu avea maniere îngrijite în timpul mesei şi ţinuta firească a soldatului înalt în grad. El se străduia să ghicească cuvintele lui Hitler mai înainte de a le fi tradus translatorul. I se citeau pe faţă eforturile provocate de acest gen de discuţie.

Mihai Antonescu trăda prin toate gesturile şi mişcările natura sa lipsită de caracter. Era de ajuns să-l priveşti cum se străduia cramponându-se să imite felul german de a ridica paharul şi de a bea, pentru a vedea de îndată prefăcătoria sa neabilă. Un surâs fals era întipărit pe trăsăturile sale. Era deosebit de interesant să observi cum se surprindea el însuşi făcând gesturi umilitoare, pe care le întrerupea apoi ruşinat pentru a se reîntoarce brusc la o ţinută severă şi artificială, care se potrivea însă prea puţin cu figura sa costelivă, intenţionat gârbovită.

Era bătător la ochi cum suita lui Hitler avea pentru acesta un cult aproape mitologic. O negare evident intenţionată a propriei personalităţi faţă de acest om, care trebuia să se simtă în mod fatal un fel de semizeu! Fiecare cuvânt, fiecare hotărâre a lui Hitler era considerată infailibilă. Aceasta nu era numai o supunere oarbă, ci o adevărată idolatrizare! În jurul lui Hitler părea să se întindă un mare vid pe care nu îndrăzneau să-l treacă nici cei mai apropiaţi colaboratori.

Era la scurt timp după căderea Singaporelui. Discuţia se învârtea în jurul acestui important eveniment. Mareşalul sublinia ce importanţă enormă avusese Singapore pentru Anglia, a cărei poziţie în estul Asiei fusese acum greu lovită. Hitler asculta foarte gânditor. Deodată l-a întrerupt pe Mareşal şi a spus:

— Ştiţi domnule Mareşal, îmi este imposibil să mă bucur de acest lucru!

Toţi comesenii au fost adânc impresionaţi de această declaraţie surprinzătoare. Mie mi-a confirmat părerea că Hitler dorea într-adevăr o înţelegere cu Anglia. Această dorinţă a aruncat lumină şi a determinat

toate combinaţiile sale politice şi el nu a renunţat la ea nici când nu mai exista nici o speranţă într-o asemenea cotitură. Ribbentrop a părut neplăcut impresionat de declaraţia lui Hitler; el se gândea probabil la efectul pe care trebuia să-l provoace această declaraţie a lui Hitler în Japonia, când se va afla despre ea. A urmat o tăcere grea. Nimeni nu a mai luat vreo poziţie în această problemă.

Când a venit vorba apoi despre America, obiectul a diferite afirmaţii a devenit potenţialul acesteia de înarmare. Uriaşul program american a fost considerat ca o lăudăroşenie, după cum a reieşit din afirmaţiile făcute cu acest prilej. Cifrele publicate în presa elveţiană asupra proiectatei producţii de avioane, de mijloace de transport motorizate şi de nave în America au fost comentate cu zâmbete ironice. Hitler l-a întrebat pe mareşalul german:

— *Ce credeţi Göring, se pot construi lunar atâtea avioane?*

Göring a răspuns în glumă că nu poate fi dus de nas în ceea ce priveşte producţia de avioane.

Mai târziu s-a văzut cât de mult se înşelase conducerea germană în această privinţă.

*

Principala temă a convorbirilor de la Cartierul General al Führerului a fost de natură economică. Germania s-a străduit să reglementeze problema livrărilor româneşti de petrol şi derivate ale sale, precum şi de alimente, mai ales de cereale. România era gata în principiu să cedeze surplusul său de produse, dar se situa pe o poziţie opusă faţă de cea germană în problema plăţilor. Baza politicii economice a României era determinată de Banca Naţională, care nu permitea ca schimburile de mărfuri să depăşească echilibrul dintre livrări şi contralivrări, chiar dacă diferenţa ar fi fost acoperită prin devize, respectiv în aur. Germania, dimpotrivă, a declarat că nu este în situaţia de a accepta o asemenea condiţie, deoarece nu poate acoperi întregul cuantum al mărfurilor dorite de ea cu o cantitate la fel de mare de bunuri de schimb. Ea argumenta prin reorganizarea tot mai puternică a industriei sale în conformitate cu necesităţile războiului total. O plată în devize sau în aur, susţinea ea, este de asemenea imposibilă din cauza lipsei unor astfel de mijloace. Teoria economică germană cerea de la toate Statele participante la război alături de ea o încadrare cât mai mare şi mai sinceră posibil în planul unitar de producţie şi un sprijin reciproc pentru reali-

zarea ţelurilor comune de război. Aceasta însemna însă jertfe mari pentru toate Statele participante. Reorganizarea producţiei germane asupra unor produse exclusiv de război trebuia considerată de toţi aliaţii ca o măsură de interes comun, deoarece ea servea cauza victoriei comune şi era de aceea binevenită pentru toţi. Fără sprijinul partenerilor, mobilizarea exclusivă a industriei germane pentru producţia de război era imposibilă, deoarece în diverse sectoare trebuia să ia naştere în mod necesar o subproducţie de mărfuri. De aici reieşea pentru aliaţi necesitatea de a-şi orienta economia proprie după cea a Germaniei. Firește că posibilităţile de compensaţie trebuiau analizate cu grijă pentru ca să nu se producă o tulburare a echilibrului economic. Dacă se ajungea totuşi la o asemenea tulburare, nu trebuia oricum pus sub semn de întrebare primatul necesităţilor de război. Cu alte cuvinte: România trebuia să livreze tot ceea ce se putea defini ca „excedent" pe baza strictelor măsuri de îngrădire. Germania se angaja la rândul său să compenseze într-o proporţie cât mai deplină posibil, fără ca România să-şi limiteze la rândul său livrările în cazul imposibilităţii ca Germania să-i trimită în întregime contralivrările sale. România nu putea accepta această invitaţie deschisă la jertfă, deoarece lipsa unui echilibru al plăţilor sau compensaţiilor ar fi dus inevitabil la ruinarea situaţiei financiare a României, deci la o inflaţie. O bază de înţelegere era greu de găsit, deoarece bazele economice ale ambelor ţări aveau caractere diferite: economia Germaniei se baza pe principii naţional-socialiste şi fusese reorganizată într-o măsură crescândă în sensul socialismului de Stat condiţionat de război, în timp ce România avea o economie liberal-capitalistă şi nu avea nici un chef să o schimbe pe aceasta cu una dirijată, fără a mai vorbi de faptul că nu avea la dispoziţie pentru aceasta nici aparatul administrativ necesar şi nici nu vedea vreun motiv pentru care să-şi asume alte jertfe noi şi mai mari în afară de cele deja aduse.

Ajunse la acest punct, problemele păreau de nerezolvat. Germania avea convingerea că România era capabilă de un ajutor economic mult mai mare decât cel pe care-l dădea; România, la rândul său considera dorinţa limitată a Germaniei de a compensa livrările române, numai ca o ieşire. Era deci o criză de încredere, care nu putea fi înlăturată şi care a căpătat în cele din urmă forme insuportabile, dacă avem în vedere că Germania şi România duceau împreună o luptă pe viaţă şi pe moarte.

Germania credea că la Bucureşti acţionează o clică de vechi politicieni răuvoitori, care puseseră stăpânire ca nişte paraziţi pe Banca Na-

țională și dominau această citadelă a reacțiunii. O clică a politicaștrilor români antigermani care stăpâneau viața economică română și indirect și culisele politice și care urmăreau să saboteze contribuțiile României în slujba luptei comune și a victoriei.

România credea la rândul său că Germania vrea s-o înșele. Experții economici români cereau o respectare necondiționată a principiului echilibrului părților. Dacă germanii, spuneau ei, nu pot oferi mărfuri spre compensație, atunci trebuie să plătească diferența în devize sau aur. Germania afirma că lipsa de bunuri de compensație este o urmare a economiei sale de război; aceasta apără doar și interesele române; puținul aur de care dispune, Germania trebuie să-l rezerve pentru achizițiile de materii prime din țări neutre și aceste materii prime indispensabile folosesc și României pentru transformarea lor în armele necesare pentru victoria comună. Ce vrea de altfel România să facă cu aurul cerut cu atâta încăpățânare? În cel mai bun caz, argumentau economiștii germani, ar putea încuia lingourile de aur în beciurile Băncii Naționale unde ar sta fără nici o întrebuințare. Asigurările Băncii Naționale că aurul reprezintă acoperirea indispensabilă pentru creșterea numărului de bancnote tocmai în urma livrărilor, erau întâmpinate de partea germană cu un surâs ironic și compătimitor. Germania își bătea joc de bazele ruginite pe care era construit sistemul nostru financiar cu acoperire în aur; o asemenea teorie economică, spunea ea, este putredă și în afara realității. Această teorie nu poate nici măcar preîntâmpina inflația amenințătoare, în pofida aurului îngrămădit în beciurile Băncii Naționale; această inflație se bazează pe un întreg complex de împrejurări și nu pe lipsa de acoperire în aur, care singură nu ar putea face ca la București o cămașă să coste de exemplu deja zece mii de lei.

O înțelegere părea imposibilă. Ambele părți se cramponau tot mai mult pe pozițiile lor, deși existau fără îndoială mijloace și căi de a învinge contradicțiile. Când în cele din urmă s-a găsit totuși un compromis, deoarece războiul necesita acest lucru, atmosfera era înveninată de suspiciunile și învinuirile reciproce. Neîncrederea a continuat să crească nestăvilit și în mod nefast. În timp ce pe front soldații germani și români își jertfeau viața pentru cauza comună, în spatele lor se ducea un război îndârjit cu arme absurde.

Vizita Mareșalului la Hitler a avut ca urmare o soluție de compromis, pe baza căreia urmau să se reglementeze viitoarele relații economice. S-a căzut de acord să se treacă livrările reciproce pe contul unei

bănci germane; în afară de aceasta, României i s-a acordat un credit special de război, în cadrul căruia urma să obţină material de război şi de cale ferată din Germania. Plata, respectiv stingerea creditului, a fost amânată pentru perioada postbelică.

Deoarece Germania nu putea compensa livrările româneşti cu bunuri de consum, s-a angajat să intensifice cel puţin livrările de material de război şi de cale ferată. Întrucât aceste livrări nu reprezentau o compensare a livrărilor româneşti, fiindcă nu puteau fi utilizate cu folos sau nemijlocit de economia română, România nu putea să le plătească, chiar dacă Germania plătea toate mărfurile preluate de la România. Deoarece ambele părţi nu puteau plăti în aur şi devize, plăţile germane datorate României au fost puse pe un cont în favoarea Băncii Naţionale, în timp ce plata materialelor de război şi de cale ferată livrate de Germania României, a fost înscrisă pe un credit german ce urma să fie plătit după război.

În cele din urmă, Germania a dat Băncii Naţionale pentru a o îmblânzi, şi ceva aur. (Dacă nu mă înşel, două vagoane).

În acest fel afacerea a fost de bine de rău reglementată. Curând însă acordul s-a dovedit a fi nefavorabil pentru România, deoarece dorinţele sale de compensaţie nu au fost satisfăcute. Certurile şi discriminările au început din nou şi cu o îndârjire şi mai mare. Germania acuza România de sabotaj, iar aceasta acuza Germania de intenţii de exploatare. Problema relaţiilor economice a rămas deci în continuare piatra de încercare între România şi Germania.

*

Deşi vizita Mareşalului la Hitler a fost caracterizată de probleme economice, acesta nu a omis să abordeze problema transilvană, deşi partea germană nu se arăta înclinată să se ocupe de ea. Dar Mareşalul Antonescu nu s-a lăsat intimidat. Ca de obicei el era înarmat şi de data aceasta cu un bogat material documentar. El a fost ascultat şi de data aceasta cu atenţie şi a obţinut şi de data aceasta numai expresia regretului că având în vedere războiul, problema transilvană nu putea fi pusă în discuţie.

După încheierea vizitei la Hitler, Mareşalul s-a dus şi la Ribbentrop, care ocupa un castel în apropierea Cartierului General al Führerului. Timp de două ore au trebuit să aştepte oaspeţii invitaţi la dejunul dat în cinstea Mareşalului pe Ribbentrop şi pe Mareşal, deoarece acesta din urmă îşi pusese în gând să-i prezinte ministrului de externe german

problema transilvană în toate amănuntele şi să-i dovedească ce greşeală se făcuse la Viena. Deoarece Ribbentrop fusese principalul autor al dictatului, Mareşalul vroia să-l convingă acum de injustetea lui şi de necesitatea unei corecturi cât mai grabnice. În pofida orei depăşite, Conducătorul Statului român nu s-a oprit din argumentaţia sa până când aceasta fusese epuizată şi se prezentase şi ultimul document. Dar la sfârşit, Ribbentrop nu a putut spune altceva decât:

— *Domnule Mareşal, patriotismul dumneavoastră m-a impresionat adânc şi nu pot decât să vă felicit.*

Atât şi nimic mai mult!

Călătoria Mareşalului s-a încheiat cu o vizită la Göring în Karinhall. Primirea a avut un caracter fastuos, cum îi plăcea lui Göring. Luxul din Karinhall era orbitor, castelul era plin de vestite opere de artă. Prin proporţiile şi mobilierul său, holul amintea de o galerie de pictură: statui, tablouri şi trofee de vânătoare. Göring era mândru mai ales de acestea din urmă. Când von Killinger a declarat că toate aceste trofee nu rezistă comparaţiei cu cerbii vânaţi de el în Carpaţi, generalul Karstner, şeful serviciului personal al aviaţiei militare, a replicat în glumă:

— *Nu vorbiţi aşa tare! Mareşalul vă împuşcă pe loc dacă aude că susţineţi că trofeele dvs. de vânătoare sunt mai frumoase decât ale sale!*

Generalul Karstner îl cunoştea evident foarte bine pe şeful său şi vanitatea acestuia.

Dejunul luat după ce Mareşalul Antonescu discutase cu Göring de asemenea la nesfârşit despre problema transilvană, era de o risipă cu adevărat regească. În marea sufragerie, ai cărei pereţi erau împodobiţi cu tablouri frumoase ale faunei şi florei germane, a fost pusă o masă uriaşă. Ea era acoperită cu tacâmuri deosebite. În mijloc se aflau două vaze uriaşe de aur, mai înalte de un metru, care erau cizelate cu cel mai scump şi mai minunat email. Vesela şi tacâmurile de argint erau de un lux exorbitant! Mi-am amintit de „vesela de doi bani" a lui Hitler, cu care nu se putea făli nici măcar un târg mediocru. O armată de lachei în uniforme strălucitoare şi multicolore serveau mâncarea. Totul era de cel mai mare rafinament culinar. S-a băut o gamă întreagă de vinuri rare.

Mareşalul trona la mijlocul mesei. Degetele sale erau împodobite de inelele cele mai valoroase. Un smarald enorm cu apele cele mai pure, părea să fie fala sa deosebită; el atrăgea tot mereu atenţia comesenilor asupra acestei pietre preţioase prin mişcări teatrale ale mâinii.

Un exemplar întârziat al Renaşterii italiene!

La despărțire Mareșalul Antonescu mi-a șoptit:

— *Cum este posibil un lux atât de nebunesc? Cum permite Führerul așa ceva? Cum poate fi pusă de acord simplitatea monahală a Führerului cu acest lux nemărginit?*

De altfel Antonescu era prost dispus. Discuția sa cu Göring luase o întorsătură surprinzătoare.

— *Știți ce mi-a spus?*, mi-a relatat Mareșalul. *Mi-a declarat că este pentru el de neînțeles de ce ne certăm noi cu Ungaria din cauza Transilvaniei, deoarece aceasta este locuită doar în majoritate de sași! Cum este posibilă o asemenea ignoranță, domnule?*

Cine cunoștea firea înflăcărată a Mareșalului Antonescu, putea să-și închipuie fără greutate cât trebuie să-l fi enervat această replică a lui Göring.

În gara Eberswalde, Bossy și cu mine ne-am despărțit de Mareșal. Acesta mai era încă plin de supărare; și-a vărsat mânia pe Bossy, care purta o căciulă de blană oarecum ciudată. Mareșalul s-a răstit la el:

— *Nu mai umblați cu această căciulă de blană, domnule! Arătați prea oriental cu ea!*

Evident că Bossy îi displăcea Mareșalului. Mai întâi din cauza modului prudent și ocolit de exprimare, prin care răspunsese la diferite întrebări ale Mareșalului, așa cum se cuvenea lui ca diplomat; în al doilea rând din cauza timidității cu care se deplasa Bossy în acest mediu teutonic, ale cărui uniforme și chipuri importante scoteau în relief figura insignifiantă a lui Bossy.

Atestarea intrării în Pactul Tripartit

În martie [de fapt, la 25 noiembrie] 1942 s-a sărbătorit la Berlin aniversarea unui an de la înființarea Pactului Tripartit. Din partea română a luat parte la festivități vicepreședintele Consiliului de Miniștri și ministru de externe, Mihai Antonescu. Acesta s-a pierdut — atât în cursul discursului festiv de la Cancelariatul Reichului, cât și în cadrul convorbirilor sale cu Ribbentrop și cu alte personalități germane — în elogii asupra frăției de arme româno-germane. Semnificativ a fost un intermezzo în sala de recepții a Cancelarului; premierul ungar și ministru de externe, Bardossy, subliniase lupta ungară împotriva comunismului; la aceasta, Mihai Antonescu le-a cerut însoțitorilor săi să includă în manuscrisul discursului său o frază care supralicita declarația lui Bardossy, anume că România nu lupta numai de atunci împotriva

comunismului, ci deja din 1919. Lui Mihai Antonescu i s-a părut aceasta a fi un rafinament deosebit. El nu urmărea numai să sublinieze valoarea deosebită a luptei române, ci să fie totodată şi o lovitură împotriva Ungariei, deoarece observaţia asupra campaniei întreprinsă de România făcea aluzie la confruntarea cu Guvernul Béla Kun.

Cu prilejul acestei înnoiri a Pactului Tripartit a apărut pentru prima dată în afară de lozinca „Lupta împotriva comunismului", şi extinderea acesteia asupra „plutocraţiei". Dar formula complectată astfel nu era pe placul tuturora, mai ales pe placul României. Deoarece România ducea un război din interese pur naţionale, deja lozinca ideologică „Lupta împotriva comunismului" era artificală. Totuşi, această formulă mai putea fi făcută plauzibilă într-o anumită măsură. „Lupta împotriva plutocraţiei" nu era însă înţeleasă deloc în România. Conducerea română spera să se poată limita la războiul cu Uniunea Sovietică; un amestec în lupta împotriva Americii şi Angliei nu exercita asupra ei nici cea mai mică forţă de atracţie. La Bucureşti exista chiar surprindere pentru faptul că Puterile occidentale declaraseră război României; ea s-a consolat cu caracterul numai formal al acestei declaraţii de război şi era decisă să nu întreprindă nici un act duşmănos împotriva Puterilor occidentale. Dar iată că Germania cerea de la membrii acestui Pact Tripartit să-şi manifeste şi ei dorinţa de „luptă împotriva plutocraţiilor", deci împotriva anglo-americanilor. Cercurile politice româneşti vedeau în aceasta o absurditate. Este drept că „plutocraţia" occidentală se aliase cu bolşevismul împotriva Axei, dar alianţa nu era de natură ideologică. De aceea, o alăturare între „plutocraţie" şi bolşevism pe un plan ideologic era absurdă.

Mihai Antonescu era încântat de „buna impresie" pe care, credea el, o făcuse asupra conducerii germane. Mai târziu, el afirma că a vorbit cu conducerea germană, mai ales cu Ribbentrop, pe care l-a făcut atent asupra greşelilor politice ale Germaniei faţă de Franţa. El, Mihai Antonescu, l-ar fi sfătuit pe Ribbentrop să dea politicii germane un alt curs în ce priveşte noua ordine a Europei. Tuturor celor care voiau să-l asculte sau care trebuiau să-l asculte din motive ierarhice, Mihai Antonescu le povestea cum bătuse cu pumnul în masa lui Ribbentrop şi îi strigase:

— *Qu' est-ce que vous faites, Monsieur von Ribbentrop? Vous ne voyes pas que l'Europe se meurt?*

(Ce faceți, domnule von Ribbentrop? Nu vedeți că Europa este pe moarte?)

Și mie, care cunoașteam doar cele petrecute între Mihai Antonescu și diversele personalități germane și care văzusem comportarea sa umilă față de aceștia, mi-a povestit scena cu pumnul în masă de cel puțin 20 de ori, fără a observa cât mă scârbea lăudăroșenia sa.

Noua atestare a intrării României în Pactul Tripartit mărea și în privință oficială angajamentul de a lupta în răsărit, ceea ce se înțelegea oricum de la sine, deoarece trupele române continuau să se afle în Crimeea și în jurul Harkovului și luptau acolo de partea germanilor.

La scurt timp după înnoirea Pactului Tripartit a avut loc vizita Regelui Mihai I la Hitler. Despre această vizită s-au răspândit apoi o serie de zvonuri, printre altele și asupra unor pretinse proiecte de căsătorie a Regelui cu o Prințesă germană; se vorbea, dacă nu mă înșel, despre o Prințesă din casa Mecklenburg. Vizita a fost ținută în cel mai strict secret. Fuseseră înștiințați numai câțiva demnitari germani, ambasadorul Bossy și cu mine. Regele și Regina-mamă Elena au locuit la castelul Bellevue, unde făceau onorurile secretarul de Stat Meissner împreună cu soția sa.

Hitler l-a primit pe Rege și pe mama acestuia în Cancelariatul Reichului. S-a dat un dejun în cerc intim. Secretarul de Stat Meissner a organizat la castelul Bellevue de asemenea un ceai intim. Nimeni nu a putut afla despre ce s-a vorbit la Hitler.

La plecare, Regele și mama sa păreau să răsufle ușurați. Eu cred că vizita nu a fost decât un gest de politețe. Regele Mihai își însoțea mama la Florența și deoarece trenul special trecea și prin teritoriul german, el trebuia să-i facă Führerului, de bine de rău, o vizită.

*

În ajunul campaniei din 1942 feldmareșalul Keitel a întreprins o călătorie la Bratislava, Budapesta, Zagreb, București și Sofia pentru a stabili bazele colaborării militare. El a transmis partenerilor Pactului Tripartit mesajul lui Hitler, anume că anul 1942 va aduce hotărârea așteptată și că va fi deci necesară contribuția tuturora în lupta finală împotriva sovieticilor. O victorie în răsărit, a spus el, va decide întregul război.

La Bucureşti, convorbirile au fost purtate de Mareşalul Antonescu personal. Rezultatul lor a avut, după cum vom vedea, cele mai sumbre urmări pentru România.

La începutul lui aprilie am primit de la Mihai Antonescu o scrisoare prin care mă felicita pentru raportul prezentat de mine Statului Major, referitor la situaţia din Danemarca. Eu eram acreditat şi în Danemarca şi o vizitasem pentru prima oară. Scrisoarea mi-a dat mult de gândit. Eu atrăsesem atenţia în raportul meu asupra puternicei rezistenţe daneze opusă Germaniei; danezii vegheau plini de zel ca Germania să-şi respecte neapărat angajamentele asumate la ocuparea ţării. Ei se supuneau autorităţii germane, dar aveau o atitudine care era evident neprietenoasă şi păstra o distanţă rece, fără a depăşi însă graniţele unei stricte corectitudini. Raportul meu descria ca întotdeauna realitatea absolută a situaţiei. Mihai Antonescu citise raportul cu satisfacţie. El se bucura că ocupanţii germani se găseau într-o situaţie nefavorabilă în Danemarca. Era pentru prima dată când recunoşteam pe deplin sentimentele duşmănoase ale lui Mihai Antonescu faţă de Germania. Am fost neplăcut surprins, deoarece nu-mi puteam imagina cum putea Mihai Antonescu să pună de acord un asemenea sentiment cu conştiinţa sa, având în vedere tineretul României trimis pe front.

La scurt timp după aceea, am fost informat confidenţial că fusesem prevăzut să ocup postul celui de al doilea şef al Statului Major General; mi s-a spus că urmau să se facă mari schimbări de persoane în Statul Major. Pentru a afla motivele acestor schimbări, am plecat la Bucureşti şi am aflat acolo că generalul Iacobici, care fusese numit comandant suprem al Armatei — se crease după modelul german un fel de Comandament suprem — demisionase ca urmare a unei dispute cu Mareşalul. După plecarea sa, s-a revenit la vechea formă de organizare a Statului Major şi a fost numit generalul Ştefl ea în locul generalului Ioaniţiu, care decedase, şef al Statului Major General. Eu eram prevăzut să fiu al doilea şef. Din motive care-mi erau necunoscute, Mareşalul Antonescu s-a decis să mă lase în continuare în postul meu de la Berlin.

Am aflat la Bucureşti şi ce se petrecuse după vizita lui Keitel. Mareşalul Antonescu îşi luase angajamentul să pună la dispoziţie pentru campania din Rusia din 1942, două armate române şi anume Armatele a III-a şi a IV-a, în afară de trupele române aflate deja lângă Harkov şi în Crimeea. Trimiterea celor două armate urma să se facă în trei etape. Primul eşalon pleca imediat, celelalte două până cel târziu la începutul

lunii septembrie. În total, trebuiau să se găsească până la acea dată 27 de divizii românești pe frontul răsăritean.

Pentru România o asemenea contribuție militară era uriașă. Ea reprezenta limita extremă a capacității sale. Angajamentul Mareșalului a declanșat de îndată puternice reacții. În special a protestat generalul Iacobici. El a subliniat că trupele românești nu sunt nici suficient înarmate, nici instruite pentru războiul greu din răsărit. În cazul unui eșec, România ar rămâne fără nici o forță militară, deoarece angajamentul asumat epuizează întregul potențial. Generalul credea că nu-și poate asuma această răspundere, la care Mareșalul Antonescu a replicat că răspunderea o poartă el însuși; generalul Iacobici, a spus el, nu are altceva de făcut decât să se supună. La aceasta Iacobici a demisionat din post și și-a luat și rămas bun de la Armată.

Demisia sa a fost foarte regretată de Statul Major german. Erau mult apreciate nu numai lealitatea generalului, ci și aptitudinile sale militare. Totodată a fost primit cu regret și punctul de vedere al generalului Iacobici referitor la colaborarea româno-germană.

Pentru cei insuficient informați și în mod ciudat și pentru germani, cazul Iacobici a rămas pe deplin neclarificat. Generalul Iacobici era evident germanofil, fără a vădi înclinații accentuate pentru național-socialism. Aceasta explică bunăvoința pe care o manifestau față de el înalte cercuri militare germane; de neînțeles este însă faptul că și cercurile național-socialiste de la Berlin și București manifestau pentru el o simpatie accentuată. Mai ales aceste cercuri au încercat să folosească după demisia sa acest caz în scopuri politice, interpretând demisia ca pe o uneltire a camarilei antigermane a Mareșalului. De aceea demisia generalului a fost considerată o pierdere însemnată pentru Germania. În realitate, lucrurile stăteau cu totul altfel.

În pofida sincerei sale simpatii pentru Germania, generalul Iacobici credea că nu are voie să aprobe o hotărâre care după părerea sa reprezenta o greșeală, deoarece depășea forțele românești și prilejuia temeri grele și din punct de vedere militar. Nici simpatia sa pentru Germania nu a putut să-i adoarmă conștiința. El se simțea răspunzător și a tras concluziile cuvenite când Mareșalul i-a luat oficial această răspundere. Comportarea sa a fost aceea a unui om de onoare, dar morala epocii nu l-a înțeles. Baza falsă pe care era clădită colaborarea germano-română a căpătat o nuanță ironică datorită cazului Iacobici: în

necunoaştere de cauză, el era considerat o victimă a concepţiilor sale filogermane.

Fără voia sa, generalul Iacobici a devenit un punct de cristalizare a opoziţiei române împotriva Mareşalului şi a politicii acestuia. În fruntea acestei cpoziţii se afla Iuliu Maniu. El reuşise ca întotdeauna să polarizeze nemulţumirea în scopurile sale; de data aceasta, antenele sale au recepţionat opoziţia opiniei publice româneşti împotriva unei participări atât de masive a Armatei la război. Iuliu Maniu susţinea că Armata română nu are ce căuta dincolo de Nistru, deoarece participarea sa la războiul împotriva Uniunii Sovietice — cu care fusese şi el de acord ca toţi ceilalţi! — trebuia să înceteze odată cu redobândirea Basarabiei şi nordul Bucovinei.

Această argumentaţie ar fi fost logică, dacă ar fi fost asigurată de către Germania victoria în răsărit, sau dacă o asemenea victorie ar fi părut imposibilă în pofida tuturor eforturilor comune ale partenerilor Pactului Tripartit. Dar în acea vreme nimeni n-ar fi putut să considere drept sigur un caz sau celălalt. În ce priveşte realipirea Basarabiei şi a Bucovinei, aceasta nu avea valabilitate cât timp sovieticii nu erau încă bătuţi. Germania cerea, fără a recunoaşte direct că nu poate înfrânge singură Rusia, de la toţi membrii Pactului Tripartit un maximum de contribuţie şi de coordonare. Fără acest maximum, dădea Germania de înţeles, nu ar fi posibilă o nimicire a sovieticilor. Ce soluţie trebuia deci să găsească România şi pe ce poziţie să se situeze, având în vedere această situaţie imperativă? Ce hotărâre trebuia luată, după ce celelalte State ale Pactului Tripartit, chiar şi Italia, se declaraseră de acord să pună la dispoziţie însemnate contingente de trupe pentru lupta decisivă din răsărit? Ţinând seamă de interesul său naţional de război împotriva Uniunii Sovietice şi de declaraţia enunţată de a participa la eforturile comune, îi era imposibil României să refuze acum o participare militară la campania din 1942, deoarece aceasta ar fi însemnat o modificare evidentă a poziţiei sale. Greşeala conducerii române consta în faptul că exagera eforturile României. Acestea erau într-un raport greşit cu posibilităţile efective ale Armatei, mai ales din cauză că aceasta suferise pierderi grele în campania trecută din 1941.

Care au fost motivele ce l-au determinat pe Mareşalul Antonescu să se decidă totuşi la un efort atât de exagerat? Căci i se pot multe reproşa, dar nimeni nu are dreptul să pună la îndoială înaltul său senti-

ment patriotic şi grija sa pentru menţinerea şi consolidarea Armatei române.

După tot ce ştiam despre el, politica sa era, cel puţin în acea vreme, ancorată fără îndoială într-o deplină lealitate, care corespundea naturii sale de soldat. El ştia mai bine ca oricine că un război nu poate fi câştigat cu cuvinte, ci numai cu soldaţi şi că un efort maxim, de scurtă durată, este mai recomandabil decât o luptă îndelungată dusă în etape. Spre deosebire de unii politicieni defetişti, el credea fanatic şi sincer în victoria, faţă de care se angajase poporul român şi pe care o şi dorea. Cunoştinţelor sale militare nu-i scăpau firește faptul că lupta în stepele ruseşti va fi deosebit de grea, dar el nu s-a lăsat chinuit de îndoieli în mijlocul luptei înverşunate deoarece acestea nu era încă îndreptăţite, având în vedere situaţia. Pentru aceasta, el era o natură mult prea soldăţească. Când a început campania din 1942 nu putea şti nimeni cum avea să se sfârşească.

Diverse documente publicate după război dovedesc că în tabăra Aliaţilor domneau pe atunci temeri puternice din cauza luptelor decisive ce urmau să aibă loc în Rusia. Cercurile engleze şi americane considerau aproape certă o înfrângere militară a sovieticilor. Şi lucrurile erau într-adevăr pe muchie de cuţit!

Trebuia deci să se atingă ţelul într-un efort comun şi impunător. Numai o participare impresionantă din punct de vedere numeric nu era suficientă; trebuia să se adauge şi voinţa morală, fără de care o victorie nu este niciodată posibilă. Era de aceea semnificativ că unii „patrioţi" nu mai ştiau să facă altceva acum, după ce conducerea română hotărâse proporţia participării militare, decât să submineze baza morală a acestei hotărâri.

În ţară şi chiar în Armată s-a ivit o nouă deviză: vrem războiul — se spunea — dar nu războiul în răsărit, ci în apus împotriva Ungariei. De la sovietici nu mai vrem nimic, deoarece Basarabia le-am luat-o deja; de la Ungaria voim însă ceva, anume Transilvania! Această nouă lozincă câştiga teren văzând cu ochii. Opoziţia faţă de participarea la război în Rusia a adoptat forme alarmante, mai ales în cadrul trupelor din Transilvania. Din rândul câtorva trupe ce erau în marş din Transilvania spre răsărit au fost trase în gara Predeal focuri de armă înspre vila Mareşalului Antonescu. Deci un protest deschis! Se cerea energic război împotriva Ungariei.

Dar tocmai problema Transilvaniei stăpânea inima şi mintea Mareşalului ca nici o altă problemă. Ba aceasta fusese chiar unul din cele mai importante motive pentru decizia sa în favoarea unei participări atât de cuprinzătoare la războiul din răsărit. El voia să demonstreze pe această cale încă o dată conducerii germane ce ajutor este dispusă România să acorde. Acest ajutor român la dobândirea victoriei, urma să determine Reichul să se hotărască în problema transilvană în favoarea României.

Lucrurile stăteau într-un mod asemănător şi în Ungaria. Şi acolo se făceau simţite puternice opoziţii împotriva continuării participării Ungariei la războiul împotriva sovieticilor. Deoarece Ungaria nu lupta în Rusia pentru nici un fel de interese naţionale, aceste opoziţii erau mult mai îndreptăţite decât în România. Înainte de război, Budapesta întreţinuse cele mai bune relaţii cu U.R.S.S. Cu toate acestea, Ungaria s-a decis să pună la dispoziţie 17 divizii pentru noua campanie, deoarece urmărea să-şi consolideze teritoriile şi avantajele obţinute cu sprijinul Germaniei şi Italiei.

Referitor la această participare masivă a Ungariei la război, Mareşalul Antonescu a ajuns la convingerea că contribuţia română nu trebuie să fie în nici un caz mai slabă. România trebuia să capete atuurile în problema transilvană şi aceasta era posibil numai printr-o supralicitare a Ungariei.

Astfel lupta pentru nordul Transilvaniei s-a transformat într-o licitaţie nefastă şi epuizantă; într-un cerc vicios, care în pofida tuturor jertfelor nu a dus la nici o soluţie în favoarea României.

Un alt mobil al Mareşalului a fost dorinţa sa de a înzestra pe această cale Armata română cu armament modern. Dacă România se prezenta pe câmpul de luptă cu forţe atât de numeroase, Germania trebuia să pună în mod necesar la dispoziţie şi armele trebuincioase. Antonescu nu se gândea numai să înzestreze trupele române cu toate cele necesare pentru campania din Rusia, ci şi la perioada de după război. Cât timp România va fi înzestrată cu armament modern, nu ar fi nimic de pierdut. Cu siguranţă că Mareşalul jongla cu ideea de a rezolva problema transilvană pe cale militară, dacă nu se va putea pe cale politică. Pentru aceasta, erau însă necesare arme, iar aceste arme le livra Germania numai dacă România oferea acuma, în lunile hotărâtoare ale campaniei răsăritene, un maximum de forţe. Cu cât participa România într-o măsură mai mare la războiul din răsărit, cu atât trebuia să fie mai mare volumul

materialului de război pe care urma să-l livreze Germania. La aceasta se adăuga avantajul că România primea aceste arme în cadrul creditului de război, deci nu trebuia să le plătească imediat.

Aceste considerații erau fără îndoială logice, dar s-au dovedit apoi a fi greșite. În problema transilvană, România nu a avansat nici un pas. Livrările de arme au decurs mai întâi satisfăcător, dar apoi când Germania și-a dat seama că creditul creștea într-o proporție neașteptată, au fost stăvilite printr-o dispoziție potrivit căreia creditul de război nu trebuie să depășească soldul creditor pe care îl avea România la Banca Reichului, care era în contul livrărilor românești de produse excedentare. Prin aceasta s-a dovedit și creditul de război a fi un cerc vicios, care nu ușura relațiile economice germano-române, ci le îngreuna. Astfel atmosfera a devenit și mai înveninată. Totul eșua din cauza neîncrederii reciproce.

*

Feldmareșalul Keitel a confirmat într-o scrisoare adresată Mareșalului Antonescu înțelegerea încheiată la București asupra participării României la campania din 1942. În această scrisoare Keitel asigura încă o dată că trupele române vor fi înzestrate cu toate cele necesare și că vor fi aprovizionate pe frontul de răsărit prin intermediul unităților germane de aprovizionare. Eu am primit de la București ordinul să supraveghez reglementarea practică a acestor clauze în concordanță cu Statul Major german și cu forurile competente.

Aprovizionarea cu arme era cea mai imperioasă măsură. Această problemă a fost însă de la bun început abordată în mod greșit. Statul Major român făcuse liste cu tot felul de material de război pe care urma să-l livreze Germania. Aceste tabele conțineau cantități atât de mari, mai ales în domeniul motorizării, încât partea germană a declarat imposibilă îndeplinirea acestor dorințe. Statul Major german arăta că nici măcar Wehrmachtul nu posedă armament modern într-o asemenea măsură cum cere Statul Major român pentru Armata română. România nu dispunea încă de unitățile necesare pentru a mânui acest material, de aceea trebuia întâi să se creeze premizele necesare. Germania urma să trimită atunci ritmic tancuri, autocamioane etc. În afară de aceasta, ducea tocmai lipsă de cauciuc, de aceea nu erau posibile livrările de autocamioane, într-o măsură atât de uriașă, din lipsă de anvelope. În afară de aceasta, s-a obiectat că România cerea autocamioane în timp ce la București se

foloseau în mod inutil mii de automobile de lux, în vreme ce în Germania nu existau decât mijloace de transport de război. România ar fi putut s-o scoată în unele privinţe singură la capăt, ca de exemplu cu automobilele de lux, dar nu o făcea deoarece prefera din comoditate să ceară materialul costisitor Germaniei. Germania era firește de acord să îndeplinească cele mai stringente dorinţe ale României; dar îi era imposibil să înzestreze Armata română mai bine decât propriul Wehrmacht.

*

Cu prilejul unei discuţii la Statul Major german, maiorul von Prittwitz, a cărui prietenie o câştigasem, mi-a spus că conducerea germană este foarte nemulţumită de Mihai Antonescu, deoarece acesta a demonstrat o atitudine neleală faţă de Germania. Am replicat imediat că este foarte regretabil să se acorde crezare tuturor zvonurilor despre Mihai Antonescu. Consider că este absurd, am spus eu, să se pună la îndoială bunăvoinţa acestuia. La aceasta von Prittwitz mi-a replicat:

— *Nu aş vorbi dacă nu aş fi văzut eu însumi documente demne de încredere şi dacă nu ar exista dovezi concludente.*

Surprins i-am atras atenţia maiorului von Prittwitz că învinuirile sunt prea grave pentru a nu mi se da o explicaţie mai amănunţită. La insistenţa mea, el mi-a dezvăluit în cele din urmă că Statul Major german deţine informaţii potrivit cărora vicepreşedintele Consiliului de Miniştri român întreţine legături cu Statele duşmane prin intermediul unor oameni de legătură. I-am spus imediat că trebuie să transmit această ştire direct Mareşalului Antonescu. Maiorul m-a rugat să consider această informaţie ca fiind strict personală şi confidenţială şi să nu întreprind nimic mai înainte ca el să primească încuviinţarea generalului Matzki, şeful secţiei de informaţii. Am fost rugat apoi să ţin totul pentru mine, ceea ce firește nu am putut promite.

I-am comunicat deci Mareşalului.

În loc de recunoştinţă, am primit din partea lui Mihai Antonescu, căruia nici nu mă adresasem, o telegramă ditirambică în care protesta energic că eu am dat crezare unei asemenea calomnii. I-am răspuns telegrafic în termeni foarte moderaţi că nu e vorba despre ceea ce cred sau nu cred eu, ci despre transmiterea unei ştiri prin care vreau să atrag atenţia asupra modului în care este privit în Germania. Firește că lucrul este neplăcut, dar datoria mea nu constă numai în a raporta lucruri plă-

cute, ci în a transmite orice gen de informații. De altfel nu este treaba mea să iau atitudine în problema de față.

Acest incident mi-a lăsat o impresie foarte neplăcută.

*

Nu mult după aceea am vorbit cu generalul Becker, șeful societății de export pentru materialul de război, despre modalitățile de livrare către Armata română. Mi-a spus:

— *Este sigur, nu-i așa, că materialul livrat de noi merge pe front?*

Am răspuns că nu înțeleg întrebarea, deoarece este de la sine înțeles că România are nevoie de armament pentru frontul răsăritean. Mi-a replicat:

— *Regret foarte mult, dar trebuie să vă spun: din nefericire informațiile noastre indică că România intenționează să păstreze materialul de război în mare parte în țară.*

Am protestat imediat împotriva acestei imputări și i-am spus generalului că este absurd să se creadă că România își va trimite trupele neînarmate pe front și va ține armele în țară. Mi-a prezentat atunci o telegramă a ambasadorului german von Killinger, în care acesta îi aducea la cunoștință lui Ribbentrop rugămintea oficială a lui Mihai Antonescu ca Germania să-și dea consimțământul pentru ca România să poată păstra în țară o parte din materialul de război livrat. Rugămintea era argumentată cu posibilitatea unei agresiuni ungare. România se descoperă cu totul față de Ungaria prin participarea sa integrală la războiul din răsărit, argumenta Mihai Antonescu, de aceea este necesar să se păstreze în țară arme suficiente.

Nu-mi venea să-mi cred ochilor! Cum a fost posibilă o asemenea absurditate? O asemenea lipsă de tact, o asemenea lipsă de rațiune sănătoasă!?

Pe de o parte, România cerea Germaniei livrări exagerate de material de război și argumenta aceasta cu necesitatea stringentă de a-și înzestra trupele în mod corespunzător pentru războiul din răsărit, iar pe de altă parte, conducerea română recunoștea ea însăși că intenționează să păstreze același material de război în interiorul țării pentru alte scopuri. Pentru a ajunge la culmea nerușinării, se mai cerea și aprobarea Germaniei!

În primul moment am crezut că este vorba de o mistificare; atât de nereală mi se părea chestiunea. Am comunicat imediat Cabinetului Militar al Conducătorului Statului ceea ce am aflat și am indicat că eforturi-

le mele de a obține livrări cât mai maximale posibil, sunt îngreunate de asemenea acțiuni. Este explicabil că noi considerăm necesar să păstrăm o parte din material pentru alte eventualități. Cu totul inexplicabil este însă faptul că Germania trebuie să ia la cunoștință de intențiile noastre și mai mult chiar, să-și dea aprobarea. În afară de aceasta, acțiunile de genul celei lui Mihai Antonescu nu ar trebui să se întreprindă fără informarea prealabilă a forurilor afectate, deci în special a ambasadorului și a atașatului militar de la Berlin, pentru ca aceștia să nu fie puși în situația penibilă de a fi surprinși de autoritățile germane. Ne temem de altfel că livrările vor avea de suferit simțitor datorită amestecului inoportun al lui Mihai Antonescu.

Răspunsul care mi-a fost transmis la ordinul Mareșalului, era ciudat. Mai întâi mi se mulțumea pentru că atrăsesem atenția asupra greșelii făcute. Apoi mi se recomanda să explic autorităților militare germane că cererea română referitoare la păstrarea unei părți din materialul de război în țară este pe deplin justificată, deoarece Ungaria adoptă o atitudine amenințătoare și România trebuie să ia măsuri.

Harababura intențiilor ajunsese deci la punctul culminant. Curând aveau să se vădească și roadele.

Știrile secrete îngrijorătoare și exagerate care soseau de la București și încordarea crescândă dintre România și Ungaria au determinat conducerea germană să ia o hotărâre surprinzătoare și fatală prin consecințele sale: Guvernul german a anunțat Budapesta și Bucureștiul că materialul greu de război destinat livrării nu poate fi trimis mai întâi în Ungaria respectiv România, ci ar trebui repartizat direct trupelor ce fuseseră trimise în răsărit. Această hotărâre ciudată a fost argumentată prin faptul că s-ar cheltui prea mult timp prin trimiterea livrărilor mai întâi în țările respective din care proveneau trupele; de aceea armele urmau să fie direct trimise pe frontul din răsărit. Această argumentație era aparent logică; totuși o asemenea procedură ascundea în sine pericolul ca armele să nu ajungă la timp, fără a mai vorbi de faptul că nu mai era posibil astfel să se prezinte trupelor noile arme mai înainte de a se folosi de ele. Dar conducerea germană nutrea atât față de România cât și față de Ungaria o neîncredere de neînvins. Cât de mare era această neîncredere, a ieșit cras la iveală prin măsura ce fusese luată.

*

Din neînțelegerea referitoare la aprovizionarea trupelor române de pe front au rezultat alte probleme serioase.

După cum am amintit, Keitel îl asigurase pe Mareșalul Antonescu în scrisoarea pe care i-o trimisese că aprovizionarea unităților române se va face „prin intermediul forurilor germane corespunzătoare". Această formulare a fost înțelasă cu totul altfel de Keitel și de Mareșalul Antonescu. Conducerea românească rămăsese încredințată că aprovizionarea trupelor sale de pe frontul răsăritean nu se va face numai administrativ ci într-adevăr prin intermediul forurilor germane; Keitel, dimpotrivă, înțelesese aranjamentul sub forma ca România să acopere aprovizionarea trupelor române de pe front cu livrări corespunzătoare de alimente către Germania. Formularea din scrisoare trebuia înțeleasă deci în sensul că Germania se străduia să simplifice lucrurile, scutind România de problemele de transport, care s-ar fi ivit printr-o aprovizionare a trupelor direct din patrie.

Surprinsă de această interpretare, conducerea română a declarat indignată că aceasta provoacă o creștere considerabilă a livrărilor de alimente către Germania și că România nu poate depăși cantitățile stabilite în acordurile economice. Pe scurt: România se situa pe poziția că Germania trebuia să aprovizioneze trupele române din răsărit, dacă are o nevoie atât de stringentă de ele și că România nu are nici un fel de obligații în această privință. Conducerea germană a calificat la rândul său drept absurde pretențiile românești, declarând că este nefiresc ca Germania, a cărei situație alimentară este oricum dificilă să preia asupra sa aprovizionarea trupelor în regie proprie, în timp ce baza alimentară a României este mult mai bună decât cea germană.

Disputele sterile asupra acestei probleme mai continuau încă când unitățile române își ocupaseră deja primele poziții pe front. În cele din urmă s-a căzut de acord asupra unui compromis: România accepta să livreze Germaniei drept compensație pentru aprovizionarea trupelor cantități de alimente.

Este greu de spus cine avea dreptate. Este posibil ca Keitel care făcea adesea promisiuni fără să le respecte, să-l fi lăsat în mod conștient pe Mareșalul Antonescu să creadă că este vorba de o aprovizionare efectivă, iar nu numai administrativă a trupelor. S-ar putea ca abia mai târziu, când autoritățile economice germane l-au dezaprobat, să fi dat o altă interpretare promisiunii sale. Pe de altă parte s-ar putea însă ca o greșeală de traducere să fi dus la această neînțelegere. Oricum ar fi stat

lucrurile, România a fost întărită în convingerea sa prin această nouă implicație că Germania vrea s-o înșele, mărind livrările românești pe această cale. Guvernul german, la rândul său, a început să creadă că România încearcă să se sustragă de la angajamentele asumate.

Într-adevăr conducerea română era îngrozită de volumul contribuției sale, mai ales de când tot mai multe memorii ale anumitor politicieni luau atitudine împotriva angajamentelor asumate. Problema aprovizionării nu era însă suficient de importantă pentru a servi României ca argument pentru normalizarea contribuției sale. Mult mai important era faptul că trupele române rămâneau fără arme moderne. Conducerea română a putut persista pe poziția că nu-și va trimite diviziile pe front decât dacă acestea vor fi înzestrate și instruite în mod corespunzător; ea putea respinge riscul ca aceste trupe să fie aruncate în luptă fiind insuficient înarmate. (Ceea ce s-a și întâmplat apoi din nefericire!)

Prudența era justificată și această prudență îndreptățea conducerea română să ceară neapărat o înarmare prealabilă a trupelor. Este drept că ea își subminase singură poziția morală, și anume prin acțiunea nefastă a lui Mihai Antonescu.

*

Între timp noul șef al Statului Major, generalul Șteflea, făcuse o vizită în Germania. El l-a vizitat pe general-colonelul *Halder* și a fost prezentat cu acest prilej și lui Hitler.

Șteflea i-a transmis lui Hitler asigurarea Mareșalului Antonescu că România își va aduce maximum de contribuție pentru acțiunea hotărâtoare din răsărit. El a atras atenția asupra numărului impresionant de unități românești care erau destinate a pleca pe front și a declarat:

— *Anul acesta am instruit două contingente de recruți și îl vom trimite pe front și pe ultimul om apt de luptă.*

Hitler a replicat:

— *Îi mulțumesc Mareșalului pentru însemnata contribuție la decizia din răsărit. Eu nu aș vrea ca lucrurile să fie greșit înțelese. Nu am cerut României jertfe care îi depășesc forțele și nu cer acest lucru de la nimeni. Noua Germanie nu vrea, așa ca Anglia, ca alții să verse sângele pentru ea, în timp ce-și cruță sângele propriu. Germania este dimpotrivă gata să-și asume cele mai grele poveri și cele mai mari jertfe. Ea nu cere de la aliații săi o supralicitare a capacităților lor!*

Mi-am dat seama de îndată că greşisem şi de data aceasta ţinta şi că nu conducerea germană era aceea care supralicita capacitatea noastră militară. Firește că Comandamentul Suprem al Armatei germane (OKW) era încântat de marele număr al diviziilor române, dar cuvintele lui Hitler lăsau să se vadă clar o anumită reţinere. Din rapoartele Misiunii militare germane de la Bucureşti, el îşi putea face o imagine despre instruirea şi înzestrarea trupelor române şi să aprecieze capacitatea lor de luptă. De aici rezerva sa. Dar conducerea română îşi avea socotelile sale. Ea însăşi insista, după cum am văzut, asupra trimiterii pe front a unor forţe atât de masive.

Din nefericire, boala Conducătorului Statului a început să se înrăutăţească tocmai în acele zile decisive. Mareşalul suferea deja de crize de leşin, de depresiuni apatice şi de o slăbiciune generală. Energia şi hotărârea sa au fost afectate. Într-o vreme se părea chiar că viaţa îi este în primejdie. Boala, ale cărei cauze şi al cărei caracter medicii nu îl puteau constata şi pe care încercau s-o combată cu tot felul de injecţii, a fost în cele din urmă identificată ca o malarie cronică. Mareşalul s-a ţinut mult timp pe picioare. Când în cele din urmă a fost silit să stea în pat, suferinţa a luat forme îngrijorătoare.

Între timp plecau transporturi nesfârşite cu tinerii României în îndepărtatele stepe ruseşti, într-o luptă a cărei duritate nu se presimţea încă.

Debutul plin de succes al campaniei din 1942

Campania din 1942 a fost iniţiată de două acţiuni strălucite: cucerirea Sevastopolului şi bătălia de la Harkov. În ambele operaţiuni forţele româneşti au adus o contribuţie însemnată la victorie.

În Crimeea se aflau încă din campania antecedentă unităţi româneşti de vânători de munte şi Corpul de cavalerie. În timpul iernii li se dăduse acestor trupe o serie întreagă de sarcini importante, ca de exemplu curăţarea Crimeei de resturile armatei roşii şi de partizani, apoi respingerea încercărilor sovietice de acostare în diferite puncte, mai ales la Evpatoria. Grosul forţelor sovietice rămase în Crimeea se aflau încă în Sevastopolul asediat. După un asalt de 21 de zile, Armata a XI-a germană al cărei comandant, generalul von Schobert, căzuse şi fusese înlocuit cu Manstein a reuşit împreună cu Corpul român de vânători de munte şi cu Corpul VII Armată din România să cucerească fortăreaţa. Imediat după aceea, o parte a unităţilor româneşti (Corpul VII şi Corpul de cavalerie) a fost trimisă la strâmtoarea întărită de la

Kerci. După lupte grele, trupele au învins şi aici. Bolşevicii s-au retras în dezordine prin strâmtoarea maritimă Ieni-Kale înspre Caucaz. Pierderile au fost neobişnuit de mari.

Aproape simultan s-a desfăşurat lupta în regiunea Harkovului. Feldmareşalul von Bock l-a prins pe Timoşenko în cleştele pe care i-l pregătise. Lupta a început cu o ofensivă preventivă a mareşalului comunist împotriva trupelor germano-române (Corpul VI armată român sub conducerea generalului Dragalina). Feldmareşalul von Bock a retras centrul, dar a menţinut pe loc cele două flancuri ale sale de-a lungul flancurilor sovietice. La momentul potrivit el a pornit la contraatac şi i-a prins pe ruşi în cleşte. Bătălia s-a sfârşit cu nimicirea aproape totală a forţelor sovietice.

Feldmareşalul von Bock a vorbit întotdeauna cu o înaltă recunoştinţă despre trupele româneşti, deoarece perseverenţa acestora a contribuit în mod hotărâtor la reuşita bătăliei. Pierderile române au fost însă considerabile.

La mijlocul lunii iulie, Statul Major german i-a invitat pe ataşaţii militari acreditaţi să viziteze câmpurile de luptă de la Sevastopol şi Kerci. Urmele luptelor îndârjite mai erau încă foarte vizibile şi au făcut o impresie adâncă asupra tuturor. La sfârşitul vizitei s-a anunţat că Regele român sosise în Crimeea. M-am despărţit de colegii mei pentru a intra în suita Regelui.

Generalul Hansen, care îl înlocuia pe feldmareşalul Manstein — acesta se găsea în România la odihnă ca oaspete al Conducătorului Statului — l-a salutat pe Rege. Hansen comandase la cucerirea Sevastopolului un corp de armată căruia îi fuseseră subordonate şi trupe româneşti. Regele a venit însoţit de Mihai Antonescu. Mareşalul rămăsese acasă din cauza sănătăţii sale şubrezite. O serie de festivităţi au subliniat frăţia de arme germano-română. Discursuri şi contradiscursuri pline de elan au mărit entuziasmul provocat de victorie. Domnea o stare de spirit caldă şi prietenoasă, care contrasta cu rigiditatea obişnuită a ceremonialului şi care venea din inimile tuturor, după cum se asigura. Mihai Antonescu a făcut exces de cuvinte şi de gesturi în răspunsurile sale la discursurile germane.

Ultima festivitate a avut loc la comisarul german pentru Crimeea, contele von Alvensleben, SS-Gruppenführer şi general al poliţiei. Regele a fost rezervat şi oarecum absent în mijlocul acestei societăţi expansive.

Grupul de Armate al lui Antonescu și problemele sale

După încheierea vizitei, atașații militari aliați au rămas la Winniza, în apropierea căreia Hitler își instalase Cartierul său General. Corespunzător unei dispoziții a Statului Major al Armatei, ei trebuiau să funcționeze în timpul campaniei din 1942 ca ofițeri de legătură între Statul Major și trupele lor. Fiecare atașat a primit o locuință modestă și o cameră de lucru într-o clădire pregătită deja în acest scop. În fiecare zi ni se făcea cunoscută situația frontului și toate detaliile dorite, în special referitor la trupele proprii. Legăturile telefonice cu trupele proprii, cu Statul Major de la București și cu Biroul de la Berlin funcționau fără greș.

Cartierul General al Führerului se afla în afara orașului într-o pădure. Ca și cel din Prusia Orientală, el era alcătuit dintr-o serie de bunkere. Unul dintre aceste bunkere avea proporții gigantice; în el se găsea centrala telefonică a Cartierului General. Instalațiile acesteia erau într-adevăr demne de admirat. În decurs de două sau trei minute se stabilea orice legătură dorită, până la diviziile de pe front și anume nu numai în răsărit, ci și cu cele din Balcani, din Norvegia, Finlanda, Franța și Italia. Știrile erau cifrate automat.

Într-o zi spre sfârșitul lunii iulie l-am întâlnit în Cartierul General al Armatei pe șeful Misiunii militare germane din România, generalul Hauffe. M-am informat imediat asupra motivului vizitei sale și mi-am dat seama de îndată că era vorba de o problemă tehnico-militară referitoare la trupele românești. Spre surprinderea mea am aflat că conducerea germană hotărâse să formeze un nou Grup de armate, a cărui comandă intenționa să o ofere Mareșalului Antonescu. După părerea mea, aceasta era o greșeală gravă. Este drept că Antonescu își revenise întrucâtva de pe urma bolii, dar nu mai era același ca înainte. În afară de aceasta, în prima perioadă a războiului se vădise ce însemna ca Mihai Antonescu să înlocuiască pe Mareșal la Guvern. Acum, o asemenea înlocuire ar fi avut roade și mai fatale, deoarece frontul se găsea departe în interiorul Rusiei și legăturile cu Bucureștiul erau dificil de stabilit. Aceasta ar fi însemnat că Mareșalul nu ar mai fi avut practic contact cu evenimentele din țară și că îi dădea locul său unui om care nu avea autoritatea și capacitatea necesare.

La aceasta se adăuga o altă problemă fundamentală.

Mareșalul Antonescu era Conducătorul unui Stat, iar nu un general oarecare, care putea fi schimbat în cazul unor înfrângeri. Trebuia să se

aibă în vedere că erau posibile şi înfrângerile; Conducătorul Statului nu se putea însă întoarce în rolul unui conducător de trupe învins, deoarece aceasta ar fi putut avea consecinţe ireparabile.

M-am străduit să aflu amănunte de la generalul Hauffe, dar acesta a declarat că nu este împuternicit pentru aceasta. Mareşalul, a subliniat Hauffe, va fi foarte interesat de acest proiect şi se va bucura fără îndoială de ofertă. Mai mult nu putea spune, mai înainte de a-l fi informat pe Mareşal de hotărârea Germaniei.

Hauffe s-a pregătit să se reîntoarcă cu avionul său la Bucureşti. M-am alăturat şi eu, deoarece speram să pot vorbi cu Mareşalul mai înainte de a se prezenta la el Hauffe. Ca urmare a unui complex de împrejurări, audienţa mea la Mareşal a fost amânată din dimineaţa următoare pentru după-amiază. Între timp se anunţase şi Hauffe, pe care Mareşalul intenţiona să-l primească după ce vorbea cu mine.

Cum m-am prezentat la ora 15 la Mareşal, acesta s-a scuzat din cauza amânării pentru după-amiază. Nu m-a putut primi dimineaţă, mi-a spus el, deoarece fusese la el Iuliu Maniu, pentru a-i înmâna un memoriu. Convorbirea cu Maniu s-a sfârşit cu replica Mareşalului:

— Domnule Maniu, pentru dumneavoastră este uşor să criticaţi, deoarece nu aveţi nici o răspundere. M-am săturat! Sunt gata să vă cedez locul. Îl acceptaţi? Răspundeţi: da sau nu?

La aceasta Maniu a preferat să-i lase Mareşalului răspunderea. Un alt răspuns nici nu era posibil în situaţia aceea.

Înaintea mea, Mareşalul primise pe subsecretarul de Stat pentru problemele Aprovizionării, generalul Constantin, cu care s-a certat din cauza unor deficienţe, în timp ce eram şi eu de faţă. Disputa s-a prelungit. Stăteam ca pe ace, deoarece Hauffe putea sosi oricând. Deoarece, aşa cum anunţase cu emfază, aducea un mesaj de la Hitler, Mareşalul nu-l putea lăsa să aştepte. Nu mi-a rămas deci altceva de făcut decât să aştept şi, când a venit Hauffe, am luat parte la audienţă, din ordinul Mareşalului; de altfel spre nemulţumirea lui Hauffe.

Generalul german a întins pe podea o uriaşă hartă a frontului răsăritean. În ea erau însemnate porţiunile destinate trupelor româneşti şi viitorul loc al Grupului de armate al lui Antonescu. Hauffe i-a transmis Mareşalului Antonescu rugămintea lui Hitler de a prelua comanda acestui Grup de armate. Acesta urma să cuprindă Armatele a III-a şi a IV-a române şi Armata a VI-a germană. Armata a III-a română era destinată să preia porţiunea Donului la nord de Stalingrad, Armata a IV-a,

porțiunea de la sud de Stalingrad până la Marea Caspică, în timp ce Armata a VI-a de sub comanda general-colonelului de atunci, iar mai târziu feldmareșalul Paulus prelua Stalingradul. Mareșalul Antonescu a fost rugat să-și preia comandamentul la 1 septembrie.

Propunerea l-a bucurat evident pe Mareșal. Firea sa soldățească dădea la o parte toate celelalte considerente. Găsea că este cel mai firesc lucru din lumea să plece acolo unde se găseau soldații României. Fără ezitare el l-a rugat pe generalul Hauffe, să-i transmită Führerului mulțumirea sa pentru încrederea dovedită și să-l asigure de devotamentul său.

Vedeam că deocamdată nu mai era nimic de făcut, dar mi-am propus să încerc totul pentru a împiedica greșeala, deoarece eram pe deplin convins de consecințele primejdioase ale acesteia. M-am reîntors la Winniza și l-am căutat imediat pe colonelul von Mellenthin, cu care mă legau relații prietenești. I-am împărtășit temerile mele și l-am rugat să discute cu forurile competente. Am subliniat îndeosebi că Mareșalul este mult mai important la București decât pe front, pe care situația nu este de altfel clarificată încă. Colonelul von Mellenthin m-a aprobat întru totul și mi-a promis să întreprindă tot ce-i stă în putere. Firește că intenționa să trateze cu o discreție absolută problema extrem de spinoasă. Din partea română nu a aflat nimeni de pasul meu, cu excepția ajutorului meu, maiorul Zenobie Avram.

Luptele de pe Don, de la Stalingrad și din Caucaz

Armatele germane înaintau în marșuri forțate spre răsărit. Rezistența sovietică fusese înfrântă, Volga și Caucazul se găseau în apropiere. În cursul unei expuneri a situației, Halder a dat de înțeles că înaintarea germană în porțiunea sudică a frontului răsăritean va fi oprită la momentul potrivit, iar centrul de greutate al acțiunilor de luptă va fi transferat în regiunea Moscovei. Halder nu bănuia probabil pe atunci că Hitler era cu totul de altă părere!

Sovieticii fuseseră aruncați peste Don. Conducerea germană s-a decis să împartă în două grupuri mari forțele germane ce pătrunseseră în arcul Donului. Unul din grupuri a primit sarcina să cucerească Stalingradul și să se apropie de Volga, celălalt a cotit spre sud pentru a înainta spre Caucaz. Totodată trupele româno-germane din Crimeea au trecut strâmtoarea maritimă de la Ieni-Kale, cu excepția Corpului de vânători de munte român, care a rămas ca trupe de ocupație. Aceste decizii

ale Führerului au provocat o criză de comandament. General-colonelul Halder nu putea fi de acord cu asemenea dispersare a forţelor şi i-a urmat de aceea fostului său şef, feldmareşalului Brauchitsch, care în toamna anului 1941 demisionase din cauza unor divergenţe asemănătoare. În locul lui Halder a fost numit generalul de infanterie Zeitzler. Feldmareşalul von Bock era de asemenea în contradicţie cu hotărârile luate şi a demisionat din motive de sănătate.

La început totul a mers într-o anumită măsură bine. S-a ajuns la Volga, a fost blocat Stalingradul. Grupul sudic făcea de asemenea progrese satisfăcătoare în spaţiul caucazian. Grupul lui Ruoff a înaintat spre centrul Caucazului şi în stepa Calmucă.

Treptat a început să crească rezistenţa sovietică la Stalingrad. Pentru a o înfrânge cât mai curând, conducerea germană a dat ordin Armatei a IV-a de tancuri, care aparţinea Grupului sudic, să se întoarcă şi să se întâlnească cu Armata a VI-a în regiunea din preajma Stalingradului. Aceasta a provocat o nouă criză de conducere, deoarece feldmareşalul von List care comanda grupul din Caucaz, a declarat că nu poate atinge ţelurile stabilite, dacă i se ia Armata a IV-a de tancuri. El a demisionat şi a fost înlocuit de feldmareşalul von Kleist, care comandase până atunci Armata 1 de tancuri din Caucaz.

Ca şi la Stalingrad, rezistenţa bolşevică a crescut pe neaşteptate şi în spaţiul de la sud de Novorossiisk. Aici lupta grupul generalului-colonel Ruoff, care era întărit de considerabile forţe româneşti. Terenul era foarte împădurit şi dificil.

Planul conducerii germane urmărea ca după nimicirea sovieticilor între Don şi Volga şi după cucerirea Stalingradului, să constituie un front defensiv, sub paravanul căruia putea fi cucerit întregul Caucaz şi organizată eventual o mare operaţiune înspre Orientul Apropiat şi Mijlociu. Era însă posibil de asemenea ca însăşi conducerea germană să intenţioneze, după cucerirea Caucazului, o deplasare a centrului de greutate în spaţiul din jurul Moscovei. În orice caz, conducerea germană urmărea constituirea unui enorm front defensiv de la Marea Caspică până la Stalingrad şi în sus spre Don, pentru a-şi menţine spatele liber în vederea unor alte deplasări. Pe flancul drept al acestui front defensiv urma să se situeze Grupul de armate al lui Antonescu; Armata a IV-a română pe cursul inferior al Volgăi, Armata a VI-a germană la Stalingrad şi Armata a III-a română pe Don. La stânga acesteia trebuia să se alăture Armata a II-a italiană şi la aceasta apoi Armata a II-a ungară.

Frontul defensiv proiectat urma deci să fie susţinut — de la Marea Caspică, peste Voronej înspre cotul superior al Donului — în mod preponderent de diviziile aliate.

Trupele române, italiene şi ungare se apropiau şi-şi ocupau poziţiile în spatele porţiunilor prevăzute pentru ele. În cea de-a doua jumătate a lui august, Armata a III-a română se găsea adunată aproape complect în regiunea Rostovului, de unde a început să ocupe porţiunea sa de front de pe Don. Armata a IV-a română era de asemenea pe cale să se formeze din unităţile ce luptau deja în Caucaz şi din unităţile nou sosite.

Prin intermediul Misiunii militare germane din România s-a căzut de acord cu conducerea germană să se numească în fruntea Grupului de armate al lui Antonescu un stat major mixt germano-român, care urma să fie compus din sectorul operativ al Statului Major român şi din unele sectoare ale Misiunii militare germane. Ca şef al acestui stat major era prevăzut generalul Şteflea, care urma să aibă alături un şef echivalent german şi anume pe generalul Hauffe. Se argumenta această combinaţie ciudată şi neobişnuită prin faptul că Grupul de armate al lui Antonescu cuprindea şi o armată germană, din care cauză trebuiau luate măsuri pentru o transmitere rapidă bilingvă a ordinelor. De fapt era vorba de o tutelare a comandamentului român. Astfel, ordinele operative ale Mareşalului trebuiau să fie aprobate de Hauffe. El urma deci să joace principalul rol în această tutelare.

În a doua jumătate a lunii august, statul major s-a instalat la Rostov şi a aşteptat sosirea Mareşalului.

Fenomene de nervozitate în cadrul conducerii operaţiunilor

La sfârşitul lui august m-a chemat generalul Zeitzler şi mi-a comunicat că de la grupul Ruoff au sosit ştiri care relatau despre incidente îngrijorătoare în cadrul trupelor române subordonate acestui grup; câteva din unităţile române ar fi refuzat să participe la atac. Generalul Zeitzler m-a rugat să analizez lucrurile la faţa locului. Am plecat de îndată cu avionul la Rostov la generalul Şteflea, însoţit de un maior german al Statului Major. Generalul Şteflea a fost foarte surprins. El nu auzise nimic despre aceste incidente. M-am înţeles cu el să plec mai întâi singur la Ruoff şi apoi să mă întâlnesc cu el la comandamentul Corpului român de cavalerie, de unde urmam să inspectăm amândoi

frontul, pentru a cerceta pretinsele incidente. În timpul acela Corpul VII cavalerie român și Divizia a 3-a vânători de munte se aflau în sfera de luptă a grupului lui Ruoff.

La Ruoff am aflat lucruri surprinzătoare. General-colonelul mi-a relatat cum câteva din unitățile românești refuzaseră să participe la atac sau dăduseră informații false, afirmând că nu pot înainta, în timp ce ofițerii de legătură germani raportaseră contrariul, anume că nu existau dificultăți serioase pentru continuarea atacului. Ruoff a relatat în continuare că comandantul Corpului de cavalerie român, generalul Racoviță, recunoscuse refuzul de a participa la atac și propusese împușcarea fiecărui al treilea soldat din unitățile rebele, ceea ce el, Ruoff, refuzase imediat. În general trupele române făceau o impresie bună, dar moralul lor era subminat de o periculoasă propagandă: anume că românii nu ar avea ce căuta aici în Caucaz, că sarcina lor ar fi mai curând să recucerească Transilvania! Această lozincă se face simțită mai ales la trupele de proveniență transilvană. Ofițerii și mai ales ofițerii de rezervă ar colporta această lozincă în cadrul trupei. Generalul Ruoff a declarat că problema transilvană trebuie rezolvată, dar că în momentul de față este vorba în primul rând de înfrângerea sovieticilor; mai înainte de aceasta, ar fi inutilă orice discuție asupra problemelor teritoriale și politice din Europa. El mi-a relatat că în cursul inspecțiilor sale de pe front întrebase pe diverși soldați români dacă știu pentru ce luptă, la care aceștia ar fi răspuns:

— *Desigur domnule general! Pentru Transilvania!*

Ruoff era foarte îngrijorat de această situație. El a propus ca trupele române să fie lămurite asupra sensului și scopului luptei din răsărit printr-o propagandă corespunzătoare. Propunerea generalului Racoviță de a împușca pe fiecare al treilea soldat, l-a impresionat de altfel neplăcut și de aceea el a respins-o categoric.

La comandamentul Corpului de cavalerie român l-am informat pe generalul Șteflea despre cele auzite. Racoviță nu-i raportase nimic și propunerea umilitoare a acestuia l-a indignat profund.

Am inspectat Divizia a 19-a unde se petrecuseră incidentele. Comandantul Diviziei, generalul Schmidt, s-a arătat cu totul surprins, deoarece nu știa nimic despre cele petrecute în Divizia sa. O anchetă a dovedit apoi că toate acuzațiile erau greșite. Existaseră într-adevăr momente critice, mai ales în sectorul Diviziei a 3-a vânători de munte care intrase pentru prima dată în luptă și în sectorul Diviziei a 19-a, unde

colaborarea cu unităţile germane de atac nu funcţiona fără greş. De vină erau ordinele întârziate din partea Corpului de cavalerie. Nicăieri nu a fost însă vorba despre un refuz de a participa la atac, ceea ce reieşea de altfel şi din pierderile grele. Câteva unităţi îşi pierduseră peste jumătate din efectiv.

Chiar dacă aceste constatări m-au liniştit într-o oarecare măsură, pe de altă parte situaţia generală, nervozitatea şi ştirea falsă referitoare la trupele române au contribuit la zdruncinarea încrederii mele în aşteptata victorie germană. Am putut constata mai ales că lupta luase mai ales un caracter extrem de îndârjit în sectorul grupului Ruoff, la sud-est de Novorossiisk. Ruşii au trecut la rândul lor la puternice contraatacuri. Generalul Ruoff îmi spusese că nu mai dispune de nici un fel de rezerve. Când l-am întrebat când va fi posibil să se retragă trupele româneşti, pentru a le încadra în Armata a IV-a în curs de formare, mi-a răspuns că nici nu putea fi vorba despre aşa ceva. El nu putea să scoată nici măcar un singur batalion din front, fără a mai vorbi de şapte divizii române. Aceeaşi lipsă de rezerve am putut-o constata şi pe front. Comandanţii germani de sectoare se arătau de două ori mai îngrijoraţi din cauza lipsei de rezerve, deoarece rezistenţa bolşevică devenea tot mai combativă. Nervozitatea generală era evidentă.

Mi-am dat seama că frontul german din răsărit se găsea într-o criză strategică, care adopta forme foarte grave ca urmare a lipsei de rezerve. Ea era o consecinţă a împrăştierii forţelor în toate direcţiile, mai ales în operaţiunile din Caucaz. În ciuda câştigurilor de teren, obiectivele propuse au rămas neatinse. O flagrantă epuizare strategică!

La Stalingrad atacurile germane continuau cu o înverşunare nemaiîntâlnită. Treptat trebuiau însă să paralizeze şi aici forţele. Câteva companii se reduseseră deja la 10–12 oameni. Rezerve nu existau. În Caucaz lupta grupului Ruoff în mijlocul terenului muntos şi împădurit se dizolvase în acţiuni individuale îndârjite. În condiţiile existente nu mai era posibilă o acţiune comună. În centru, Armata I de tancuri germană, la care se găsea Divizia a 2-a vânători de munte română, ajunsese la Nalcik. Ea a înaintat mai departe în stepele largi. Porţiunile de front ale fiecărei divizii în parte se întindeau până la 70 de km. Aceasta cerea o risipire nepermisă a forţelor.

Ieşea tot mai clar la iveală că hotărârea nu avea să vină nici în 1942. Campania nu-şi atinsese ţelul. Acum nu mai rămânea altceva de făcut decât să se regrupeze forţele cât mai rapid posibil, deoarece era sigur

că sovieticii vor trece la rândul lor la ofensivă. O regrupare era însă nemărginit de grea, ca urmare a ciopârţirii frontului şi a lipsei de rezerve. Numai o retragere a frontului în unele locuri ar fi făcut posibilă regruparea, dar conducerea germană nu se putea decide să cedeze din teritoriile cucerite. Se părea însă că la Cartierul General al Führerului se mai credea încă într-o hotărâre posibilă. Se subapreciau încă o dată posibilităţile sovietice. În loc de a lua hotărâri rapide, fie chiar dureroase, şi de a întreprinde regruparea necesară, conducerea germană a lăsat să se scurgă timpul preţios. Stalingradul a continuat să fie asediat. Se intenţiona să se scoată acest ghimpe veninos cu orice preţ din flanc, fie chiar cu preţul unei neglijări a restului frontului.

Când m-am reîntors la Winniza, eram pe deplin conştient de gravitatea situaţiei.

I-am raportat lui Zeitzler rezultatul cercetărilor mele şi l-am asigurat că situaţia trupelor române este satisfăcătoare şi că ştirile care i-au parvenit se datorează numai unor exagerări nervoase. Generalul Ştefleа a luat de altfel câteva măsuri. Astfel, el l-a înlocuit pe comandantul Diviziei a III-a vânători de munte, deoarece acesta dovedise nehotărâre. Toate porţiunile frontului românesc puteau fi considerate acum pe deplin sigure.

Zeitzler a fost foarte bucuros de ştirea calmantă. A promis să sancţioneze pe cei răspunzători pentru informaţiile false şi exagerate.

Eu primisem de la generalul Ştefleа o însărcinare penibilă de care trebuia să mă achit. Comandantul Corpului de cavalerie român, generalul Racoviţă, urma să obţină Crucea Cavalerilor (Ritterkreuz), după cum sugerase conducerea germană. Din cauza comportării sale, care îl indignase pe generalul Ştefleа, acesta ajunsese la convingerea că Racoviţă nu este demn de o distincţie atât de înaltă. În loc de a apăra onoarea Armatei române şi de a cerceta el însuşi adevăratele motive ale tulburărilor, comandantul Corpului de cavalerie îşi oferise soldaţii spre împuşcare. Indignat fără margini de aceasta, Ştefleа mă însărcinase de aceea să le sugerez germanilor să renunţe la acordarea acestei distincţii lui Racoviţă. Deoarece nu-mi puteam îndeplini în nici un caz însărcinarea sub această formă, m-am decis la o cale ocolită: am comunicat conducerii germane că Statul Major român doreşte o explicaţie prealabilă în cazul în care conducerea germană doreşte să acorde ofiţerilor români distincţii atât de înalte. De cazul Racoviţă nu am amintit. Pe această cale a fost împiedicată acordarea acestei distincţii lui Racoviţă, spre

regretul forurilor germane. Racoviță știuse să devină copilul lor favorit.

Mai târziu el a obținut Crucea Cavalerilor. Este drept că Mareșalul Antonescu ordonase destituirea sa, dar Racoviță a reușit totuși să se mențină la suprafață și să dobândească în cele din urmă distincția germană atât de râvnită. Un exemplu tipic pentru situația din România! Ce caracter avea Racoviță în realitate, s-a vădit mai târziu, în legătură cu evenimentele de la 23 august 1944: a devenit ministru de război al noului Guvern!

*

De la Winniza am informat conducerea română că va fi imposibil să se alcătuiască la timp Armata a IV-a, deoarece diviziile de pe front subordonate lui Ruoff nu pot fi retrase. Totodată am reușit cu ajutorul colonelului Mellenthin să determin amânarea momentului preluării comandamentului de către Mareșalul Antonescu. Conducerea germană l-a informat pe Mareșal că situația de pe front nu a permis încă constituirea și instalarea comandamentului Grupului de armate de aceea trebuie să fie pregătit pentru un moment ulterior. Astfel am reușit să amân un timp nedefinit sosirea lui Antonescu pe front. Evoluția ulterioară mi-a întărit convingerea că am acționat just. După cum am aflat prin intermediul Cabinetului Militar al Mareșalului, el a primit amânarea în mod favorabil, deoarece se simțea prost cu sănătatea.

Lovitură suspectă a lui Mihai Antonescu

Într-o seară de la mijlocul lui septembrie — trupele române ajunseseră între timp aproape în întregime pe front — șeful serviciului de informare din Statul Major german, generalul Matzki, m-a chemat la el pentru a-mi arăta o telegramă pe care o primise de la von Killinger. El voia să discute cu mine mai înainte de a o prezenta Führerului.

Telegrama lui Killinger se referea la un protest al lui Mihai Antonescu împotriva proastei aprovizionări a trupelor române din răsărit. Mihai Antonescu afirmase că trupele române sunt tratate altfel decât cele germane și că românii nu sunt aprovizionați în mod suficient și la timp nici cu muniție, din care cauză sufereau pierderi grele. Killinger a adus acest lucru la cunoștință conducerii germane și cerea clarificarea situației.

I-am declarat de îndată generalului Matzki că era vorba fie de o eroare, fie de o neînțelegere. Era pentru mine cu totul inexplicabil de unde primea Mihai Antonescu astfel de informații alarmante. Eu nu cunoșteam în orice caz nimic despre toate acestea și nici nu puteau corespunde realității. De nicăieri nu mi se raportase că trupele române sunt aprovizionate cu întârziere, sau sunt tratate altfel decât cele germane. Firește că se puteau ivi stagnări, dar acestea afectau în aceeași măsură pe germani și pe români și erau condiționate de incidente inevitabile în război.

Pentru a evita complicațiile, l-am rugat pe generalul Matzki să nu comunice cele aflate până nu voi reuși să clarific ciudatul caz. În aceeași seară l-am chemat la telefon pe generalul Șteflea, care se găsea tocmai la București și l-am informat despre telegrama lui Killinger. Șteflea nu știa nimic. Mi-a promis să-l caute pe Mihai Antonescu pentru a-i cere explicații și apoi să mă informeze imediat asupra rezultatului. După o jumătate de oră, Șteflea m-a chemat la telefon. Mi-a relatat că vicepreședintele Consiliului de Miniștri afirma că nu știe nimic despre toată povestea. El mă făcea deplin răspunzător pe mine pentru „calomnia", care îl vizează pe el, ce era cu totul nevinovat.

Era culmea!

Este ușor de imaginat enervarea mea. Din nou încerca Mihai Antonescu să arunce vina sa pe alții. I-am transmis lui Șteflea conținutul exact și întreg al telegramei și l-am rugat să clarifice problema. Șteflea l-a chemat încă o dată pe Mihai Antonescu la telefon și i-a citit telegrama lui Killinger. Acum Mihai Antonescu și-a amintit dintr-o dată! Da, el îi relatase într-adevăr lui Killinger de această stare de lucruri. De unde avea informațiile nu a vrut să spună întâi, dar în cele din urmă a consimțit. Știrile proveneau, a spus el, de la Bossy, din Berlin.

Eram ca lovit de trăsnet. M-a surprins mai ales că Bossy, care nu avea nici un fel de cunoștințe militare, se amesteca în astfel de lucruri. Mi se părea de asemenea de necrezut, fiindcă cunoșteam natura foarte prudentă și reținută a lui Bossy. Toate oalele se spărgeau în capul meu, deoarece cu toții, mai ales însă forurile germane trebuiau să considere că Bossy obținuse de la mine informațiile furnizate lui Mihai Antonescu, deși nu-l văzusem pe Bossy de două luni și nu purtasem corespondență cu el.

În aceeași noapte l-am chemat pe Bossy la telefon. Era îngrozit. Nici măcar în vis nu se gândise la asemenea lucruri și putea să-mi dea

cuvântul de onoare că n-a avut nimic de-a face cu această problemă. Enervat peste măsură, m-a rugat să asigur Statul Major german că nu a contribuit cu nimic la acest incident penibil. Pentru mine nu exista nici o îndoială că Bossy era sincer. Şi dintr-o dată am înţeles despre ce era vorba: ne aflam în faţa unei mistificări răuvoitoare a lui Mihai Antonescu, care încerca pe această cale să iasă din încurcătură. Lovitura dată de el pe furiş relaţiilor româno-germane, nu putea să se datoreze numai uşurinţei; în spatele ei era intenţia conştientă. Acest om era capabil de orice!

A doua zi l-am rugat pe generalul Matzki să considere problema fără importanţă, deoarece totul se bazează pe o neînţelegere. Matzki şi-a dat seama imediat cum stăteau lucrurile. A zâmbit. Pentru Statul Major german cazul era rezolvat. De partea noastră însă el a mai avut consecinţe.

Când Bossy a aflat de la mine cum s-au sfârşit lucrurile, mi-a declarat că vrea să demisioneze. El nu voia să se lase în acest fel discreditat de Mihai Antonescu. În joc era onoarea lui. Faţă de autorităţile germane se găsea acum într-o situaţie care făcea imposibil ca să poată rămâne în postul său de la Berlin. Bossy m-a rugat să-i dau o explicaţie în scris a cazului, ceea ce am făcut de îndată. Pe baza acesteia, el a cerut la Bucureşti rechemarea.

Răspunsul lui Mihai Antonescu era demn de a fi remarcat: vicepreşedintele Consiliului de Miniştri îl acuza pe Bossy că se lasă atras mult prea uşor în intrigi josnice cu care el, Mihai Antonescu, nu are nimic de-a face. De o demisie a sa din post nu se punea problema. „Ne găsim în toiul războiului", se încheia scrisoarea, „şi de aceea, nu îi este nimănui permis să-şi părăsească postul".

Bunul Bossy a fost paralizat de atâta josnicie. Acum şi-a dat seama cu cine a avut de-a face. Hotărârea sa de a demisiona a devenit şi mai fermă. De altfel era un prilej bun de a scăpa de postul de la Berlin, pe care-l ocupa oricum cu rezerve. El şi-a dat seama că evoluţia începea să devină nefavorabilă şi voia să evite din timp pericolul de a fi surprins la Berlin de decizii neavantajoase. În ultimă instanţă era în joc cariera sa diplomatică!

După un însufleţit schimb de telegrame cu Bucureştiul, în care el insista cu încăpăţânare asupra rechemării sale, în timp ce Mihai Antonescu îl acuza de „dezertare", lucrurile au rămas în suspensie într-o confuză fază întermediară. Bossy se considera demis, dar Mihai Antones-

cu îl trata în continuare ca ambasador. Această situație grotească a durat șase luni. În acest răstimp postul ambasadorului român la Berlin era în esență vacant. Bossy își petrecea timpul în parte în România, în parte în Elveția unde își adusese familia. Urmarea a fost o serie de neplăceri condamnabile în această perioadă grea a relațiilor româno-germane.

*

Evenimentele de pe frontul de răsărit au început să ia o întorsătură neașteptat de proastă. Criza strategică se prelungea fără rost. Ea a devenit din zi în zi mai grea datorită situației de la Stalingrad. Atacurile germane pentru cucerirea orașului s-au dovedit tot mai limpede a fi zadarnice. Totuși ele au fost continuate cu încăpățânare, fără a se cuceri mai mult decât ruine fumegânde. Nu mai era nici o speranță într-o lovitură hotărâtoare.

Campania din 1942 decursese în mod negativ.

Catastrofa de la Stalingrad și urmările ei imediate

Situația Armatelor a III-a și a IV-a române

La începutul lui octombrie Cartierul General al Führerului s-a mutat din nou în Prusia Orientală. Winniza, de unde conducerea germană sperase să ducă spre victorie lupta decisivă împotriva sovieticilor, a fost părăsită, fără ca cineva să fi putut spune dacă mai avea să existe vreo reîntoarcere. Trebuiau luate acum hotărâri rapide pentru apropiata iarnă grea.

Prelungirea neașteptată a războiului în îndepărtatele stepe a provocat o impresie nimicitoare trupelor române. România însăși era de asemenea alarmată. S-a răspândit zvonul că conducerea germană intenționa să lase trupelor române porțiunile cele mai grele ale frontului, mai ales Armatei a IV-a în stepa Calmucă. Cei care se întorceau în permisie de pe front povesteau lucruri fantastice. Lipseau adăposturile, regiuni întregi nelocuite, lipsea apa, lipsea lemnul pentru construirea de cartiere de iarnă — toate acestea se relatau și se povesteau mai departe. Aceste rapoarte se bazau în cea mai mare parte pe realitate.

Armata a III-a de pe Don și Armata a IV-a, care nu fusese alcătuită încă în întregime, din stepa Calmucă, au primit ordin să ocupe poziții de apărare și să se pregătească pentru iarnă. Dar lipsea lemnul pentru construirea de adăposturi, nu numai în stepa Calmucă, ci și pe Don. Nu mai rămânea deci altceva de făcut decât să se transporte material de

construcție, pentru care lipseau însă posibilitățile de transport. Rapoartele comandamentelor de pe front zugrăveau perspective sumbre. Vechea metodă de a înlătura lipsurile prin ordine aspre, s-a dovedit a fi insuficientă. Moralul trupelor scădea simțitor.

Și mai îngrijorătoare era lipsa de arme, îndeosebi de armament antitanc. Existau în cantități mici numai materiale învechite de calibru slab — 37 și 43 de mm. Împotriva tancurilor grele ale inamicului, de tipul T-34, totul se dovedea ineficace. Trupele germane posedau noile arme PAK cu un calibru de 50 și 75 mm, dar nici acestea nu se găseau pe front într-o cantitate îndestulătoare. De aceea nu au putut fi date și trupelor române. Acestea au primit numai un nou proiectil de un calibru de 75 de mm, care putea fi folosit la caz de nevoie la tunurile de același calibru care existau pe front. Pentru aceasta lipseau însă cunoștințele tehnice necesare și exercițiile de tragere.

Porțiunile destinate Armatelor a III-a și a IV-a române erau prea mari, mai ales fiindcă trupele nu dispuneau de suficiente mijloace de luptă. Erau divizii care obținuseră o porțiune a frontului de peste 20 de km. Pentru a avea în porțiunea lor o densitate de apărare întrucâtva satisfăcătoare, acestea au trebuit să folosească cea mai mare parte a rezervelor. Atât la Armata a III-a cât și la Armata a IV-a, situația era aceeași. Armata a IV-a nu era alcătuită deocamdată decât din Corpul VI armată, al lui Dragalina. Armata a IV-a nu avea deloc tancuri iar Armata a III-a avea un număr cu totul insuficient. Era pregătită o singură divizie de tancuri românească, înzestrată cu tancuri franceze și cehoslovace învechite. Era de așteptat ca inamicul să rupă local frontul, iar aceste locuri trebuiau acoperite cu rezervele mobile motorizate; pentru aceasta Divizia de tancuri română nu era însă adecvată. De aceea un masiv atac sovietic trebuia să aibă în mod inevitabil urmări catastrofale, având în vedere situația.

Românii au atras tot mereu atenția asupra acestui pericol amenințător, până când conducerea germană a promis în cele din urmă două divizii germane de tancuri, care urmau să fie ținute în rezervă în spatele Armatei a III-a. Aceasta era însă numai o promisiune nedefinită, care nu putea înlătura sentimentul de teamă. Temerile au crescut. Pline de decepție asupra atacurilor germane zadarnice de la Stalingrad și pline de nesiguranță în fața stepei dinaintea lor — trupele române și germane așteptau contraatacul sovietic.

Începutul contraofensivei ruseşti

În acestă atmosferă îngrijorătoare şi-au început ruşii contraofensiva. Prima lovitură s-a dat la nord de Stalingrad, între Volga şi Don. Armata a VI-a germană s-a văzut silită să întreprindă o deplasare a centrului său de greutate, pentru a preîntâmpina atacul, pierzându-şi astfel elanul său de atac în oraşul însuşi şi fiind nevoită să treacă şi aici la apărare. Apoi ruşii au atacat Corpul VI armată al lui Dragalina la sud de Stalingrad.

Acolo situaţia era extrem de grea. Diviziile române (de la nord spre sud: Diviziile a 20-a, a 4-a, 1 şi a 2-a infanterie) nu au putut opune nimic atacurilor sovietice susţinute de tancuri şi au suferit pierderi grele. Treptat ofensiva sovietică s-a extins şi asupra celorlalte porţiuni ale frontului. În Caucaz Armata I germană de tancuri era implicată în lupte grele pe un sector uriaş al frontului. Ruoff a fost de asemenea atacat. Situaţia generală s-a agravat de la o zi la alta, rezervele germane lipseau cu totul. Aceasta nu era însă lovitura propriu-zisă. Ea urma să vină abia mai târziu şi să se abată cu toată puterea.

*

Cu prilejul unei examinări temeinice a frontului, la începutul lui noiembrie, generalul Şteflea a constatat că ruşii făceau pregătiri intense de atac împotriva Armatei a III-a. În multe puncte ale frontului, mai ales în cotiturile Donului aflate în mâna ruşilor, erau vizibile noi şi numeroase construcţii de poduri, o dovadă că ofensiva se pregătea în curând. Generalul Şteflea a alarmat imediat pe comandanţii germani şi a cerut o accelerare a măsurilor de securitate, mai ales trimiterea celor două divizii de tancuri anunţate către Armata a III-a. Deoarece se părea că comandamentele germane nu se grăbeau, Şteflea l-a rugat pe Mareşal să se prezinte personal la Comandamentul suprem german. Mareşalul mi-a trimis o telegramă cu însărcinarea de a atrage atenţia Cartierului General al Führerului asupra indicilor ameninţători şi să rog să accelereze măsurile promise.

La Statul Major german mi s-a răspuns că acesta este informat despre pregătirile ruseşti în ce priveşte Armata a III-a, dar că conducerea germană le consideră numai o manevră a conducerii sovietice de abatere a atenţiei; aceasta nu intenţionează să dea lovitura hotărâtoare pe Don, ci probabil în regiunea Moscovei. De aceea este prematur să se pună în mişcare încă de pe acum rezervele germane de tancuri, mai

înainte ca intenţiile sovietice să se clarifice. Am fost asigurat că Armata a III-a română nu va rămâne fără ajutor, în caz că aceasta se va dovedi necesar.

Şi de această dată conducerea germană a fost victima iluziei sale. Ofensiva rusească nu a venit în regiunea Moscovei, ci pe Don. Ea a lovit mai întâi şi cu toată puterea Armata a III-a.

În timp ce Divizia a 4-a română de la sud de Stalingrad a trebuit să se sustragă presiunii ruseşti şi să-şi retragă poziţiile, Statul Major german susţinea că Divizia română ar fi fost în stare să-şi menţină poziţiile, dar că ar fi dovedit o rezistenţă slabă. Era necesar să i se ia comanda generalului Barbu Alinescu, comandantul acestei Divizii. Divizia a 20-a sub comanda generalului Tătăranu a restabilit situaţia printr-un contraatac.

Ştirile româneşti din această porţiune a frontului subliniau că este imposibil să se respingă în permanenţă atacurile sovietice, deoarece trupele române nu aveau decât un număr insuficient de arme antitanc. Nu era de conceput ca ele să primească arme grele PAK, deoarece nici unităţile germane nu erau înzestrate în mod satisfăcător cu acestea. Numai armele FLAK de 8,8 cm erau absolut eficace împotriva grelelor tancuri sovietice; majoritatea bateriilor FLAK disponibile fuseseră însă concentrate la Stalingrad, pentru a sprijini Armata a VI-a, ce lupta din greu. Pe de altă parte, trupele române nu erau instruite pentru a mânui complicatele baterii de 8,8 cm.

Ofensiva inamicului pe Don; catastrofa Armatei a III-a

Ofensiva sovietică pe Don s-a declanşat. După o rezistenţă înverşunată de trei zile, frontul Armatei a III-a a fost rupt în mai multe locuri. Peste 1 000 de tancuri grele ruseşti se îndreptau spre Hinterland prin rupturile ce deveneau tot mai largi. Faţă de o asemenea masă de oţel nu folosea nici cea mai eroică rezistenţă. Rezervele germane promise nu se găseau în apropierea Armatei a III-a. De aceea, golurile nu mai puteau fi acoperite. Ruşii îşi deplasau cu uşurinţă grupurile lor de tancuri, putând să încercuiască un grup de patru Divizii române. Generalul Lascăr, care comanda grupul încercuit, a cerut permisiunea să se retragă din timp spre vest. El a primit însă din partea comandamentului german competent ordinul strict de a rămâne în încercuire, deoarece va fi scos. După două sau trei zile, Lascăr a cerut din nou permisiunea să iasă, deoarece rezistenţa sa pe loc nu avea nici un sens, având

în vedere că hrana şi muniţia erau pe sfârşite. El intenţiona de aceea să încerce să rupă încercuirea, cât timp va mai avea forţe. Răspunsul a fost acelaşi! Generalul Lascăr s-a adresat atunci Mareşalului Antonescu pentru a obţine prin acesta permisiunea de a încerca să iasă. Mareşalul mi-a trimis o telegramă în care m-a rugat să mă prezint la conducerea germană pentru salvarea celor patru divizii. În sfârşit conducerea germană a cedat. Deoarece de la Berlin nu aveam altă posibilitate de transmitere, am trimis ştirea prin Bucureşti, de unde a fost trimisă mai departe lui Lascăr. Era însă deja prea târziu. După pierderile grele nu a mai fost posibilă o rupere a încercuirii. Grupul de luptă a fost literalmente nimicit de grelele tancuri ruseşti, pe poziţiile lui apărate eroic. O parte din soldaţi au fost luaţi prizonieri, câteva fracţiuni au reuşit să se retragă. Luptând pe cont propriu împotriva ruşilor pe care-i întâlneau, ei au rătăcit prin stepă.

Pe flancul stâng al Armatei a III-a se găsise Armata a II-a italiană. Şi aceasta a fost încercuită. Ea şi-a pierdut de asemenea cea mai mare parte a efectivului. Flancul drept al Armatei a III-a, mai ales Divizia 1 cavalerie sub comanda generalului Brătescu, a fost despărţit de Armata a III-a şi încadrat în Armata a VI-a germană, cu care a rămas apoi în marea încercuire de la Stalingrad. Unica rezervă a Armatei a III-a, Divizia de tancuri sub comanda generalului Gheorghe Radu, a întreprins un atac îndrăzneţ pentru a rupe încercuirea rusească. Ea nu şi-a atins însă scopul şi a pierdut cea mai mare parte din armament.

În sfârşit mai erau cele două divizii germane de tancuri, dar ele nu mai reprezentau decât o umbră a lor. Ele nu mai dispuneau decât de un număr infim de tancuri. Eforturile lor de a acoperi golurile de pe front au fost spulberate rapid.

Armata a III-a română era nimicită în întregime! Câteva grupuri risipite au încercat să se strecoare. Ele nu aveau legătură unele cu altele, nu aveau hrană şi muniţie. Scăpate din mâinile comandantului lor, ele mergeau în urma coloanelor de tancuri ruseşti pentru a se salva într-un fel oarecare. Numai câteva au putut ajunge la zonele sigure, care erau ocupate de unităţi germane proaspete, aduse de pe alte fronturi. Prin dispariţia Armatei a III-a se făcuse o uriaşă ruptură în frontul, în care unităţile germane chemate ulterior pluteau ca nişte insule într-un ocean. Din cele 13 Divizii ale Armatei a III-a nu au mai putut fi înjghebate decât câteva batalioane. Materialul greu de luptă al armatei, mai ales artileria, era pierdut în întregime. Forţa de rezistenţă şi capacitatea de manevră ale Armatei a III-a se dovediseră surprinzător de slabe.

Mulţi dintre comandanţi erau departe de a fi la înălţime. Dar răspunderea nu o avea Armata a III-a. Ce putea face o trupă atât de slab înarmată şi instruită faţă de un adversar mult superior, înzestrat cu arme moderne, într-o situaţie strategică oricum destul de critică?

Această criză strategică a ieşit tot mai mult la iveală. Conducerea germană a încercat să devină stăpână pe situaţie printr-o serie de măsuri operative insuficiente. Ea îşi propusese ţeluri îndepărtate şi mari, fără a dispune de forţele necesare. În plus, ea a mai făcut greşeala de neiertat de a opera pe linii divergente: pe Don, la Stalingrad, în Caucaz. Ea s-a trezit prea târziu din această greşeală şi nu i-a rămas altceva de făcut decât să umple imensul gol al câmpului strategic cu trupe aliate. Oricât de mare ar fi fost vitejia cu care ar fi luptat aceste unităţi, ele erau totuşi nepregătite pentru un război modern.

Este surprinzător cum conducerea germană a ocupat cele mai importante şi mai sensibile porţiuni ale frontului cu trupele aliate care aveau cea mai infimă capacitate de luptă. Se pune întrebarea: oare conducerea germană nu era conştientă că liniile strategice din regiunea Stalingradului spre Rostov erau cele mai ameninţate din întreaga porţiune sudică? Şi dacă era conştientă de acest fapt: ce a determinat-o să ocupe aceste linii numai cu trupe mediocre, înarmate prost? Căci un lucru este sigur: ori conducerea germană, într-o necunoaştere fatală pentru întregul război, aprecia aceste linii ca fiind de rangul 2, ori nu avea suficiente forţe proprii, deşi cunoştea just situaţia. În orice caz, conducerea germană a fost singură răspunzătoare pentru catastrofa produsă.

Sfârşitul Armatei a IV-a şi catastrofa finală

Paralel cu ofensiva împotriva Armatei a III-a, sovieticii au atacat cu forţe puternice şi Armata a IV-a la sud de Stalingrad. Corpul VI armată al lui Dragalina a fost lovit în centru şi împrăştiat. Divizia a 20-a a căzut la Stalingrad, restul Corpului la Kotelnikov. Divizia a 4-a aflată în centru a fost nimicită aproape total. Restul forţelor Armatei a IV-a se mai aflau încă în marş la începutul atacului. Ele s-au retras acum la poziţiile din spate, nepregătite, pentru a acoperi cel puţin liniile de legătură ale grupului de luptă germano-române, ce opera în Caucaz spre Rostov. Mai înainte deci de a se fi format definitiv Armata a IV-a, ea era deja sfâşiată şi împrăştiată.

La stânga şi la dreapta Stalingradului existau goluri uriaşe. Armata a VI-a germană şi trupele române care fuseseră încadrate în ea, erau încercuite.

Conducerea germană se afla acum în faţa unei probleme grele de natură strategică şi psihologică: Stalingradul devenise simbolul luptei în răsărit şi anume atât pentru Germania, cât şi pentru sovietici. Raţiunea strategică cerea să se salveze Armata a VI-a şi importantele cantităţi de material de război. Dar conducerea germană acorda prioritate momentului psihologic. Stalingradul trebuia menţinut din motive de prestigiu. Conducerea germană credea că va putea restabili prin măsuri rapide şi improvizate legătura cu oraşul. Ea l-a chemat pe feldmareşalul von Manstein şi i-a dat comanda asupra tuturor forţelor germano-române scăpate de nimicire, la care se adăugau trupe proaspete aduse în grabă. Din toate părţile, chiar şi din Franţa, erau pe cale de a sosi importante forţe, mai ales unităţi de tancuri. Ele s-au adunat în regiunea Rostovului, deoarece sarcina lui Manstein nu consta numai în a consolida frontul şi a debloca Stalingradul, ci era vorba şi de acoperirea trupelor ce operau în Caucaz, menţinându-le calea liberă spre Rostov. Câteva acţiuni ale lui Manstein au avut un caracter strălucit, astfel mai ales la sud-vest de Stalingrad, unde au ajuns în apropierea Stalingradului două divizii de tancuri nou sosite cu sprijinul forţelor româneşti. Superioritatea trupelor germane s-a dovedit cu claritate, dar numărul lor era din nefericire prea mic. În pofida strălucitelor succese de început, ele nu au putut face nimic împotriva maselor bolşevice ce veneau în avalanşă. Manstein a trebuit să se limiteze la oprirea atacului rusesc, pentru a acoperi importantul nod de transport Rostov.

*

Pe cursul superior al Donului s-au intensificat atacurile ruseşti. Ce se petrecuse cu Armatele a III-a şi a IV-a române, s-a repetat cu Armata a II-a italiană şi Armata a II-a ungară. Fronturile acestora au fost rupte, unităţile încercuite şi nimicite. Întregul front de pe Don era distrus şi aruncat cu mult în urmă.

Conducerea germană a întreprins eforturi disperate pentru a preîntâmpina nenorocirea. Caucazul a fost cedat, unităţile care luptau acolo au fost retrase prin Rostov într-o zonă sigură. Deoarece bariera ridicată de Manstein ameninţa să se rupă în orice moment, retragerea din Caucaz a trebuit să se facă în cea mai mare grabă. Materialul greu de război a rămas pe parcurs. Ceea ce nu a putut fi dus prin Rostov, a fost adunat pe capul de pod din Cuban. Din motive psihologice conducerea germană s-a decis să păstreze acest cap de pod, pentru a sugera că intenţionează să revină cândva din nou în Caucaz. Aceasta nu era de fapt decât

o autoînşelare. Pe de altă parte însă capul de pod din Cuban putea să angajeze forţe inamice care ar fi fost trimise în alt caz la Rostov sau la Doneţ. Acolo situaţia începea să se consolideze.

Înfrângerea forţelor germane şi aliate era un fapt împlinit. Numai trupele germane şi române aflate în Stalingrad (Divizia 1 cavalerie şi Divizia a 20-a infanterie din România) luptau eroic în mijlocul avalanşei bolşevice, fără speranţă şi însufleţite de ideea de a menţine nepătat prestigiul armatelor germane. Ele ştiau că jertfa lor era inutilă, dar mândria germană cerea acest lucru. După cum s-a afirmat mai târziu, nimănui nu i-a trecut pe atunci prin cap să ceară capitularea. Un eroism legendar s-a întrecut pe sine însuşi. El vroia să dovedească că forţa militară a Germaniei a trecut prin clipe nefericite şi critice, dar că ea continua să fie mai puternică ca oricând din punct de vedere moral. Nu putea fi vorba despre o capitulare a Armatei a VI-a. Lupta trebuia continuată până la ultimul om. În acea vreme o asemenea decizie părea cât se poate de firească şi chiar şi cei care luptau la Stalingrad o acceptau fără crâcnire. Ordinul era nemilos, dar era un apel la mândria soldaţilor, căruia cei încercuiţi erau gata să-i dea ascultare.

Lupta pentru Stalingrad a continuat deci. Sfârşitul era de prevăzut. El a devenit simbolul şi cotitura războiului din răsărit.

Noua deviză: apărarea Europei

Sfârşitul campaniei din 1942 şi lupta nefastă pentru Stalingrad au adus o modificare a obiectivului de război nu numai în răsărit, ci şi pe toate fronturile.

Acum se vorbea despre o r e s p i n g e r e a pericolului bolşevic. Deviza despre nimicirea comunismului s-a transformat într-un semnal de alarmă care chema la s a l v a r e a E u r o p e i d e i n v a z i a b o l ş e v i c ă. Noua deviză avea un sens mai logic şi era mai explicabilă. Din păcate nimeni nu mai credea într-un succes!

Din nefericire, nu era vorba de eforturi propagandistice, pe care le făcea Germania în faţa lumii, ci de faptul că Reichul nu o putea scoate la capăt, cu pericolul bolşevic. Totuşi această slăbiciune nu era încă vizibilă. De aceea chemarea adresată de conducerea germană Europei, de a apăra civilizaţia, nu a găsit un ecou puternic.

Poate că apelul la apărarea civilizaţiei ar fi avut mai mult succes dacă naţiunile europene şi-ar fi dat seama în întregime de primejdie şi poate că atunci ar fi acţionat într-adevăr toate forţele. Dar conducerea germană nu se bucura de încrederea Europei. De vină nu erau numai

planurile lor neclare, care nu au fost niciodată recunoscute cu sinceritate, ci şi lipsa bazei morale a revoluţiei naţional-socialiste. În afară de aceasta, naţiunile europene erau dezorientate de alianţa democraţiilor occidentale cu bolşevismul. Ele nu vedea în această alianţă numai o necesitate condiţionată de război, ci şi o garanţie pentru securitatea Europei în faţa pericolului bolşevic. Desigur că nimeni nu credea că lupul s-a transformat într-un miel; se credea însă că lupul va fi silit să-şi păstreze pentru totdeauna pielea de oaie.

Unii vedeau în naţional-socialism răul mai mic, iar în bolşevism răul cel mare; alţii considerau că bolşevismul este mai primejdios. Erau şi câţiva care sperau că ambele rele vor fi înlăturate succesiv, mai întâi naţional-socialismul şi apoi bolşevismul. Nimeni nu cuteza însă să declare deschis această necesitate.

O mobilizare a Europei împotriva bolşevismului sub conducere germană nu avea aproape deloc perspective de succes. Confuzia ideologică şi politică, provocată de alianţa Occidentului cu Moscova, împiedica în mod decisiv constituirea unui front comun european; mai mult încă decât lipsa încrederii în conducerea germană şi şi mai mult încă decât lipsa încrederii într-un succes. Naţiunile europene se încadrau în diverse categorii, în funcţie de poziţia lor ideologică, naţională şi geografică. Pentru cei aflaţi la cea mai mare depărtare de Rusia, pericolul „nazismului" se afla pe primul plan. Popoarele ameninţate nemijlocit de Rusia simţeau primejdia bolşevismului, dar acest sentiment era adormit de iluzia că democraţiile occidentale vor îmblânzi pericolul comunist.

Acestor naţiuni învecinate Rusiei, printre care şi România, le rămânea o singură speranţă: anume că relaţiile Puterilor occidentale cu bolşevismul se vor clarifica încă înainte de sfârşitul războiului, sau dacă nu va fi posibil, cel puţin după război. Unele din aceste naţiuni, ca şi România au fost mult timp convinse că atunci când Germania va fi până într-atât slăbită încât nu va mai prezenta un pericol, Occidentul nu va permite bolşevismului să pătrundă prea adânc în Europa. Atât conducerea română cât şi masele largi ale poporului nutreau această speranţă. Ele se aşteptau ca Occidentul să ducă lupta împotriva Germaniei la un sfârşit suportabil, mai înainte ca Germania să fie nimicită total şi să cadă în anarhie, aceasta bineînţeles când victoria va părea asigurată Occidentului şi când pericolul bolşevic se va dezvălui cu claritate. Se credea că o nimicire şi o bolşevizare a inimii Europei nu corespunde intereselor Occidentului. Nimeni nu se aştepta la izbucnirea atât de nefastă a atâtor pasiuni oarbe însetate de răzbunare.

Popoarele mici aşteptau de la cei mari o măsură corespunzătoare de raţiune. Bazându-se pe o astfel de raţiune, ele au crezut într-o posibilă înţelegere germano-anglo-americană înaintea catastrofei finale. Unele cercuri se aşteptau chiar ca Occidentul să se îndrepte împotriva Sovietelor la momentul potrivit, deci când va fi eliminat pericolul Germaniei naţional-socialiste, pentru ca după înlăturarea naţional-socialismului să înlăture şi bolşevismul. O asemenea idee a putut câştiga teren mai ales în Statele cu o morală politică elastică, cum avea din nefericire România. Unei astfel de morale politice i se părea foarte firesc ca anglo-americanii să se îndrepte împotriva aliaţilor lor şi această mentalitate a dus apoi în România la părerea — când a fost spulberată speranţa într-o acţiune a Occidentului împotriva Rusiei — că România se poate despărţi fără un pericol prea mare de Germania, deoarece Occidentul trebuie să împiedice oricum o subjugare bolşevică a României.

Aceste idei au început să domine o mare parte a păturii conducătoare din România după catastrofa din răsărit. Încrederea într-o victorie germană era zdruncinată. Trebuiau analizate alte posibilităţi.

Compromisuri germano-române pe ruine

În ianuarie 1943, conducerea germană a încercat să constituie un front european împotriva pericolului bolşevic. În primul rând trebuia ca Germania să fie sigură de membrii Pactului Tripartit, a căror încredere în succesul cauzei germane scăzuse simţitor. La fel ca şi la începutul campaniei din 1942, au fost invitaţi pe rând şefii Statelor partenere la Cartierul General al Führerului.

România fusese lovită cel mai puternic dintre toţi aceşti parteneri ai Pactului. Ca urmare, conducerea germană trebuia să-i acorde cea mai mare atenţie. Germania era informată despre atmosfera ce domnea în România. Pierderile îngrozitoare de pe Don, de la Stalingrad şi din sud provocaseră o adâncă depresiune morală în România. Ofiţerii şi soldaţii scăpaţi din nenorocire povesteau în întreaga ţară că fuseseră trimişi în luptă în condiţiile cele mai nefavorabile şi că erau acuzaţi în mod jignitor de camarazii lor germani că sunt vinovaţi de catastrofă. Li se reproşase că rezistenţa slabă opusă de trupele române ar fi dus la încercuirea Armatei a VI-a germane în Stalingrad. Învinuirile şi invectivele reciproce înveninau atmosfera. Poporul român era foarte amărât din cauza înfrângerii şi a consecinţelor sale.

La acestea se adăuga faptul că realipirea Basarabiei şi a Bucovinei era pusă sub semn de întrebare datorită evoluţiei neaşteptate din răsărit.

Se sperase într-un război uşor şi se privea acum cu groază realitatea. Nu putea fi vorba despre o despărţire de Germania, deoarece aceasta mai era încă destul de puternică. Totuşi conducerea română a început să caute o ieşire din situaţia care începea evident să devină fatală. Evenimentele de pe Don şi de la Stalingrad au oferit pretextul pentru o dispută cu conducerea germană. De aceea, invitaţia la Cartierul General al Führerului era foarte bine-venită.

Mareşalul Antonescu s-a prezentat cu un lung memoriu, care conţinea cauzele şi împrejurările înfrângerilor româneşti şi în care se reproşa conducerii germane că nu-şi ţinuse promisiunile şi trimisese trupele române în luptă fără armele necesare. Memoriul nu atribuia conducerii germane numai întreaga răspundere, ci cerea şi o despăgubire materială a României sub forma livrărilor de arme, care urmau să acopere din nou lacunele ce se formaseră din vina Germaniei. Argumentaţia memoriului în problema vinovăţiei sublinia că înfrângerea a fost o consecinţă a proastei înarmări a trupelor române, ceea ce, după părerea mea, constituia numai cauza nemijlocită, nu însă adevăratul motiv. Vina pentru catastrofă o purta în primul rând criza strategică generală de pe frontul german de răsărit. Accentuarea problemei înarmării abătea atenţia de la acest motiv real. Partea germană a obiectat în problema înarmării trupelor, că trupele române dovediseră prea puţină forţă de rezistenţă decât se presupusese şi că de aceea nici o înzestrare mai bună nu ar fi dus la o creştere considerabilă a combativităţii. După părerea mea, argumentaţia română trebuia să pună pe primul plan eşecul strategic al conducerii germane şi în această privinţă răspunderea era în mod evident de partea acesteia.

Mareşalul Antonescu trebuia să se felicite că împrejurările împiedicaseră atragerea sa în operaţiunile de pe front. I s-ar fi putut atribui acum o parte din răspundere pentru criza strategică. Conducerea germană ar fi trebuit totuşi să ştie că dacă nu vor fi atinse obiectivele propuse pentru campania din 1942, cotul Donului avea să devină cel mai periculos loc din câmpul strategic. În spatele acestui punct nevralgic al frontului se afla regiunea Rostovului care se asemăna cu un gât de sticlă, prin care se hrăneau operaţiunile din Caucaz. De Rostov depindea soarta întregului flanc sudic al trupelor germane. Cu toate acestea, conducerea germană a ocupat cotul Donului şi restul porţiunilor dificile ale frontului cu trupe prost înarmate şi neexperimentate. Această greşeală fundamentală a conducerii germane a inclus în sine şi întreaga răspundere pentru ceea ce s-a petrecut apoi.

Conducerea germană era perfect conştientă de vina sa. Ea se străduia de aceea să afişeze o atitudine accentuat conciliantă. La prima întâlnire dintre generalul Ştefleea şi reprezentanţi ai Comandamentului suprem ai Wehrmachtului, Keitel a anunţat că Hitler a interzis tuturor comandamentelor şi trupelor germane să discute rezultatele de pe Don şi de la Stalingrad, şi să denigreze comportarea trupelor „aliate". Hitler a apelat apoi la toţi să privească înainte şi să lase evenimentele petrecute la aprecierea justă a istoriei. Situaţia, a spus el, cere un efort comun şi acest efort trebuie să fie însufleţit de cele mai calde sentimente ale frăţiei de arme. Este de datoria fiecăruia să se supună acestei necesităţi superioare.

În pofida „interdicţiei de a discuta" despre rezultatele campaniei, generalul Ştefleea a insistat să citească memoriul pe care i-l dăduse Mareşalul. Acesta a fost luat la cunoştinţă în tăcere şi fără replici.

Generalul Ştefleea a trebuit să se achite cu acest prilej şi de o însărcinare penibilă. Mareşalul Antonescu îi ordonase să se plângă de atitudinea generalului Hauffe, pe care o avusese în cursul evenimentelor de pe Don. Pentru a rămâne probabil basma curată, Hauffe a făcut aprecieri neprietenoase la adresa trupelor române în unele rapoarte către conducerea germană. Generalul Ştefleea l-a acuzat de aceea de o atitudine neleală şi necolegială faţă de Armata română, cu care era aliat şi de a cărei înzestrare insuficientă era şi el răspunzător. Generalul Hauffe a ascultat acuzaţiile cu o figură împietrită, fără a replica. Rămânerea sa în continuare în România era imposibilă. Conducerea germană l-a rechemat imediat şi a predat din nou generalului Hansen conducerea Misiunii militare germane.

În cursul acestor convorbiri de rangul doi, Mareşalul Antonescu a fost primit de Hitler.

Era caracteristic şi decisiv pentru evoluţia viitoare a relaţiilor româno-germane faptul că ambii parteneri se aşteptaseră la o avalanşă de reproşuri şi că acum se simţeau oarecum surprinşi şi încurcaţi, deoarece această avalanşă nu se produsese; ambii erau bucuroşi că scăpaseră de discuţii penibile. Atât Hitler cât şi Antonescu primiseră informaţii exagerate, care denaturau realitatea. Ca urmare ambii se aşteptau la o întâlnire dură.

Bucureştiul mişuna de agenţi şi de reporteri, ale căror relatări erau însă întotdeauna problematice, deoarece apreciau în mod greşit temperamentul român şi se lăsau tot mereu induşi în eroare de aparenţa lucrurilor.

Opinia publică română era adânc mișcată de evenimentele de pe front. Aceasta corespundea la fel de bine faptelor cât și indispoziția față de germani. Pentru a aprecia în mod just, trebuia să se țină seama de natura expansivă a românilor, de felul liber de a vorbi, de înclinația spre exagerări, deoarece în caz contrar riscai să supraapreciezi importanța emoției. Informatorii germani aveau impresia că România hotărâse deja să înceteze colaborarea militară în răsărit. Însăși conducerea germană crezuse că Mareșalul Antonescu intenționează să anunțe o asemenea hotărâre.

Mareșalul Antonescu la rândul său dăduse crezare zvonurilor potrivit cărora germanii aruncă întreaga vină pentru înfrângere trupelor române, așa cum se auzise de la diverși ofițeri și soldați germani. Mareșalul presupunea că aceasta este într-adevăr părerea conducerii germane, ceea ce s-a dovedit apoi a fi la fel de greșit ca și informațiile germane asupra unei apropiate cotituri a României. Hitler și Antonescu erau în aceeași măsură surprinși să întâlnească la parteneri înțelegere și bunăvoință. Conducerea germană se temea într-adevăr de o eventuală retragere a trupelor române de pe front. Șase divizii române se aflau la capul de pod din Cuban, două în Crimeea și alte două, care fuseseră alcătuite din resturile Armatelor a III-a și a IV-a, în regiunea Mariupol pentru asigurarea coastei. O retragere a acestor trupe ar fi provocat multe necazuri conducerii germane din cauza lipsei de rezerve. Este posibil ca Mareșalul să se fi gândit inițial într-adevăr la o rechemare a diviziilor; din cauza situației dificile și a consecințelor, el a renunțat însă curând la acest gând.

Germania a făcut o concesie pentru a înlătura încordarea: ea s-a oferit să acorde Armatei române o nouă înzestrare sub cele mai ademenitoare condiții. Aceasta era puntea de aur pe care se puteau întâlni cele două țări și se putea înlătura nemulțumirea României.

Proporțiile programului de înarmare erau atât de satisfăcătoare, încât această dovadă de bunăvoință a spulberat de îndată nemulțumirea românilor. Propunerile germane au fost primite cu satisfacție, ba chiar cu recunoștință. Programul de înarmare prevedea în primul rând înzestrarea trupelor române de pe front într-o proporție egală cu cea a unităților germane. Partea a doua a programului se referea la noile unități ce urmau să fie alcătuite în România. Astfel se prevedea constituirea unui Corp de tancuri, care urma să primească mai întâi material de instrucție și apoi echipamentul complect. În sfârșit au fost stabilite și bazele unei reorganizări a aviației militare românești. Urma să se alcătuiască un

Corp de aviație, să se instruiască și apoi să se înzestreze cu avioane moderne, pentru a fi trimis în răsărit. Un al doilea Corp era destinat pentru interiorul țării.

Acest program a fost primul pas serios pe calea unei înzestrări cu armament modern a Armatei române. El reprezenta prețul pe care îl oferea Germania pentru jertfele României și pentru înlăturarea tuturor plângerilor românești.

Deoarece întâlnirea avea de la bun început menirea de a restabili armonia, Mareșalul Antonescu a vrut să înlăture și ultima nemulțumire adâncă. Aceasta se referea la câteva amestecuri penibile ale șefului Misiunii aviației militare germane, general-locotenent Speidel. Se constatase că serviciile Misiunii aviației militare falsificau cu sau fără știrea lui listele cu soldele, pentru a încasa de la Statul român sume mai mari de întreținere. Pe această cale România a trebuit să plătească mai multe miliarde de lei în plus. Banii erau folosiți de organele administrative ale emisiunii la achiziții nepermise de mărfuri, mai ales de cereale, depășindu-se prețurile maxime stabilite de Guvernul român. Mărfurile erau apoi scoase din țară prin contrabandă.

Mareșalul a prezentat documente amănunțite. El a cerut încetarea unor astfel de abuzuri, despăgubiri și pedepsirea celor vinovați. Hitler a fost neplăcut impresionat și a ordonat cercetarea imediată a cazului. El a promis că vor fi pedepsiți fără cruțare cei care „pătaseră uniforma germană".

Eram de față ca translator când Keitel a apărut în trenul special al Mareșalului Antonescu, pentru a se scuza oficial în numele lui Hitler și pentru a promite din nou că se vor lua cele mai severe măsuri.

După cum am aflat mai târziu, ancheta a fost întreprinsă de un împuternicit special al lui Hitler, generalul Reinecke. Rezultatul a confirmat informațiile Mareșalului. Generalul Speidel a fost retras imediat. El a apărut curând în Grecia ca reprezentant al organizației economice balcanice conduse de Neubacher. Mafia partidului îl acoperise în ciuda afacerii penibile de la București. Cu atât mai îndreptățită este bănuiala că el, prietenul și omul de încredere al lui Neubacher, nu lucra pe cont propriu în România. Neubacher părăsise România înaintea lui și îl luase apoi în grija sa.

Partea a cincea

CA AMBASADOR ROMÂN LA BERLIN

Adâncirea divergenţelor de păreri între România şi Germania

Întâlnirea dintre Hitler şi Mareşalul Antonescu în ianuarie 1943 crease baze noi într-o anumită măsură satisfăcătoare pentru viitoarea colaborare militară şi economică şi atenuase neînţelegerile, dar îmbunătăţirea relaţiilor nu mergea în profunzime. Lipsea sinceritatea şi încrederea. O colaborare cu adevărat colegială între cele două naţiuni nu mai era posibilă după tot ce se petrecuse.

Până atunci interesele fuseseră într-o măsură paralele; acum divergenţele ieşeau tot mai clar la iveală. Germania a proclamat războiul total. Cu cât victoria devenea mai îndoielnică, cu atât mai crudă şi mai fanatică devenea lupta. Conducerea germană era decisă să înfrângă toate rezistenţele şi să ducă războiul cu o duritate aproape necunoscută în istorie până la ultima consecinţă. Fanatismul a crescut până la demenţă şi poporul german a trebuit să-şi asume jertfe uriaşe. Nemulţumindu-se cu atât, conducerea germană cerea şi partenerilor săi o cantitate asemănătoare de eforturi şi de jertfe. Deviza „victorie sau prăbuşire" era valabilă pentru toţi aliaţii.

Poporul român a dat însă înapoi în faţa unor astfel de perspective. El nu avea nici capacităţile spirituale pentru o exagerare fanatică de aceste proporţii, nici forţele fizice şi morale; el nu avea nici măcar premisele tehnice pentru o astfel de luptă dusă până la capăt. Războiul devenea tot mai lipsit de perspectivă. De aceea România a început să caute o ieşire din implicaţia fatală şi tragică.

Înstrăinarea trebuia să se adâncească tot mai mult. România nu a primit noi poveri militare, deoarece Germania s-a limitat la unităţile române aflate deja pe front, dar în schimb relaţiile au început să se înrăutăţească rapid în domeniul economic. Între concepţiile celor două ţări era o prăpastie de netrecut.

Guvernul german cerea României cel puţin în domeniul economic o reorganizare în direcţia războiului total; un efort serios pentru exploatarea maximă a potenţialului economic. România era însă departe de a accepta acest lucru. Ea s-a declarat de acord să intensifice măsurile de raţionare în ţară, dar livrările mărite către Germania trebuiau plătite în mod sigur şi cu promptitudine. Aşa cereau economiştii români. Dezbaterea sterilă asupra acestei vechi probleme niciodată rezolvate a început să se învârtească din nou într-un cerc vicios.

Germania avea impresia că tratează cu o ţară neutră, iar nu cu un aliat de care era legată pe viaţă şi pe moarte. Cercurile economice române priveau comerţul cu Germania ca pe o afacere pur comercială şi nu-şi dădeau seama că Germania nu era în stare să facă această tranzacţie pe o bază liberal-capitalistă. Ele vorbeau despre o contradicţie aparentă în atitudinea germană: în timp ce Germania pretindea ca sursele economice române să-i revină exclusiv ei şi interzicea României să vândă o parte din bunuri în ţările neutre în schimbul devizelor, cu care Banca Naţională ar fi putut sprijini circulaţia bancnotelor, Germania livra la rândul său mărfurile importate din România în ţările neutre, pentru a-şi procura ea însăşi devize. Acest procedeu a fost explicat de partea germană prin faptul că Germania foloseşte devizele câştigate în acest mod pentru achiziţionarea de materii prime importante pentru război, folosind astfel victoriei comune. În beciurile Băncii Naţionale româneşti, argumentau experţii germani, aceste devize nu ar avea însă nici o valoare productivă, deoarece ele nu serveau decât ca o acoperire iluzorie pentru circulaţia bancnotelor. Cui i-ar folosi lingourile de aur şi devizele ascunse, dacă războiul ar fi pierdut? Numai învingătorului. Şi deci sovieticilor! Altfel stau lucrurile dacă România livrează mărfuri şi activul său se măreşte continuu la Banca Reichului: după victoria germană, ea poate folosi contul după plac pentru reconstruirea unei Românii bogate.

Această argumentaţie era o grea eroare psihologică, deoarece punea în discuţie o înfrângere germană şi întărea cu atât mai mult cercurile din jurul Băncii Naţionale în convingerile lor. Căci aceste cercuri nu erau nicidecum de acord să împărtăşească o înfrângere germană! România se decisese la o colaborare cu Germania pentru a împărţi cu aceasta roadele unei victorii sigure, nu însă o catastrofă. În mentalitatea Băncii Naţionale nu-şi găsea locul ideea că trebuia să se însoţească Germania până la ultima consecinţă. O victorie germană devenită pro-

blematică însemna mai curând că România trebuie să se desprindă cât mai curând posibil din nefasta colaborare cu Germania şi să caute alţi colaci de salvare.

Acestea erau adevăratele păreri ale cercurilor Băncii Naţionale. Şi aceste păreri determinau conceptul economic în privinţa relaţiilor cu Germania. De aici şi rezistenţa faţă de eforturile germane de a întreprinde echilibrul conturilor abia după război. Căci viitorul era nesigur în cel mai înalt grad. Argumentul german, că lingourile de aur şi devizele ascunse în Banca Naţională ar reveni numai învingătorului în cazul unei înfrângeri comune, nu convingea, deoarece nimeni nu era dispus în România să aştepte până la o înfrângere comună.

Astfel a crescut rezistenţa Băncii Naţionale împotriva tezelor comerciale naţional-socialiste pe măsură ce scădeau şansele de victorie ale Germaniei. Deci nu numai contradicţiile economico-ideologice însufleţeau această rezistenţă, ci şi considerente comerciale realiste. Interesele paraziţilor care roiau ca muştele în jurul Băncii Naţionale erau de fapt în joc! Căci Banca Naţională era mai puţin un motor al economiei, cât un paradis al paraziţilor privilegiaţi. De aceea rezistenţa lor în politica eforturilor germane nu era altceva decât rezistenţa acelor forţe politice oculte care îşi ridicau capul acum când victoria germană devenea tot mai problematică: nu din dragoste pentru vechile principii economice şi nici din patriotism, ci numai pentru că era în pericol sursa lor de existenţă.

Lupta aceasta era dusă firește sub o lozincă patriotică. Trebuia doar salvată România! Dar numai câţiva din aceşti „salvatori" aveau curajul şi caracterul necesar pentru a protesta împotriva trimiterii tineretului român pe front. Grija pentru propriul buzunar era mai importantă. Poporul României putea să-şi verse în continuare sângele pe front — principalul era ca Trezoreria Băncii Naţionale să rămână încuiată!

Această mentalitate a caracterizat perioada nefastă ce a început în 1943. În lunile următoare, până la înfrângere, politicaştrii României au făcut tot ce le-a stat în putinţă pentru a sabota perspectivele de succes, oricum destul de slabe, şi scopul luptei înverşunate.

*

Înrăutăţirea relaţiilor economice germano-române s-a accentuat rapid. Tratativele asupra acordurilor anuale au durat opt şi nouă luni, astfel încât cearta, abia încheiată, începea din nou. Disputa se datora mai

ales interpretării diferite pe care o dădeau cei doi parteneri acordului economic încheiat în ianuarie 1943.

Germania susținea că valoarea totală a livrărilor sale depășește pe cea a exportului român. România susținea contrariul. Dacă, așa cum făceau negociatorii germani, se adunau la livrările germane de compensare valoarea materialului de cale ferată și a armamentului, atunci volumul livrărilor germane depășea într-adevăr pe cel al livrărilor românești. Această interpretare era însă respinsă de partea română cu argumentul că armamentul și materialele de cale ferată trebuiau puse la dispoziție pe baza creditului special de război și nu trebuiau de aceea incluse în sistemul general de plată al celor două țări. Acest lucru era just, din punct de vedere formal. Dar între timp Germania se decisese din cauza refuzului României de a accepta un program economic destinat războiului total, să nu acorde nici ea concesii. Germania cerea ca livrările de armament și de material de cale ferată să fie incluse în sistemul general de plată. Dacă Banca Națională se arată îndărătnică, declara Berlinul, atunci nici Germania nu vede vreun motiv să-i vină în întâmpinare.

Încordarea se mărea, devenind insuportabilă. La începutul lui martie 1943 a trebuit să aibă loc o nouă întâlnire între Hitler și Mareșalul Antonescu, deoarece numai un asemenea pas ar fi putut pune din nou lucrurile pe roate. S-a găsit un nou compromis: Germania ceda Băncii Naționale ceva aur, dar a decis în taină, după cum s-a aflat mai târziu, să înceteze livrările de armament. Compromisul nu a dus deci la o soluție reală și a lăsat un gust amar ambelor părți.

*

În cursul vizitei sale la Cartierul General al Führerului, Mihai Antonescu a chemat pe generalul Rozin și pe mine în mașina sa. După o introducere de două ore, el a declarat că s-a decis să-l recheme pe Bossy și să numească un nou ambasador pentru Berlin. Într-adevăr Bossy se considera deja de mult timp demisionat. El nu lua parte la acțiunile Ambasadei și nu apăruse acum la Cartierul General al Führerului, deoarece era bolnav, după cum m-a rugat pe mine să-l scuz. Acest lucru l-a indispus probabil pe Mareșal și l-a determinat să-i ordone lui Mihai Antonescu să rezolve cazul Bossy.

Vicepreşedintele Consiliului de Miniştri a făcut lui Rozin — care făcea parte din suita Mareşalului — şi mie o expunere asupra situaţiei politice generale, expunere al cărei scop nu părea destul de limpede, dar care i-a oferit prilejul să ne convingă de genialitatea sa. Eram siliţi să-l ascultăm cu atenţie. Era cel mai idiot spanac pe care-l auzisem vreodată şi jur că nu am înţeles absolut nimic. M-am liniştit însă când generalul Rozin mi-a spus după aceea că nu a înţeles nici un cuvânt din întreaga poveste.

Înţelesesem numai că Mihai Antonescu voia să numească un alt ambasador la Berlin. Rămânea o problemă deschisă, de ce considerase el necesar să ni se adreseze nouă în acelaşi timp. Cu siguranţă că era nedecis pe care dintre noi să ne onoreze cu acest post. Ne înşelam însă, în măsura în care nu ştiam că Mihai Antonescu se adresase deja multor altora înaintea noastră.

Germania acuză pe Maniu şi Mihai Antonescu de trădare

După vizita din martie se părea că lucrurile s-au liniştit întrucâtva; deodată i-a fost însă transmisă Mareşalului rugămintea de a se întâlni cu Hitler la München. Despre motivul întâlnirii nu s-a spus nimic. Ambasada de la Berlin nici nu a fost măcar informată despre întâlnire. În primele zile ale lui aprilie Mareşalul a plecat cu avionul la München cu o suită puţin numeroasă.

De data aceasta convorbirea dintre Hitler şi Mareşal a fost foarte furtunoasă. Hitler i-a reproşat că în politica română se petrec lucruri care nu mai pot fi tolerate. Surprins de izbucnirea lui Hitler, Mareşalul a cerut explicaţii. La aceasta Hitler a deschis un dosar gros cu documente care acuzau grav pe câţiva politicieni români. Era vorba de relaţii evidente cu Puterile inamice.

Astfel Hitler a prezentat printre altele copia unui memorandum, pe care îl adresase Iuliu Maniu Guvernului englez. O poveste care dădea fără îndoială de gândit! Ribbentrop, care era de faţă la întâlnire, a strigat cu un ton foarte aspru că o asemenea trădare nu poate fi pedepsită decât cu moartea. În Germania s-ar fi spânzurat de mult un om ca Maniu.

Pe un ton foarte calm Mareşalul a replicat că documentul arătat nu este pentru el o surpriză. El avusese de mult cunoştinţă despre acesta şi Mareşalul a adăugat, în timp ce Hitler şi Ribbentrop îl priveau uluiţi:

— *Da, persoana însărcinată de Maniu să transmită memorandumul englezilor, nu v-a trimis numai dvs., ci şi mie o copie.*[1]

În memorandumul său Maniu încerca să construiască o punte spre englezi, asigurând Guvernul britanic că opinia publică din România nu aşteaptă decât momentul în care va putea să scape de Germania. Mareşalul Antonescu trebuia să considere un astfel de pas cel puţin nepotrivit, mai ales într-o vreme în care soldaţii români îşi vărsau sângele împreună cu aliaţii lor germani. Pentru a înţelege bine acţiunea lui Maniu, sunt necesare câteva explicaţii:

În România nimeni nu se considera în război cu anglo-americanii, deşi oficial aşa stăteau lucrurile. Războiul la care participa România, se referea în concepţia poporului numai la sovietici; cu Puterile occidentale el nu avea nimic de-a face. Dimpotrivă: românii erau chiar ferm convinşi că Puterile occidentale nu nutresc decât simpatie faţă de România. De aici şi convingerea că alianţa Occidentului cu sovieticii este numai formală şi că principala grijă a Americii şi a Angliei este de a salva România nu numai de germani, ci şi de ruşi. Politicienii români regretau acum, când războiul devenea greu şi succesul problematic, că România intrase în el. Ei erau însă de părere că această greşeală putea fi uşor reparată. Nu trebuia decât să se adreseze Puterilor occidentale şi să se căiască faţă de acestea pentru greşeala care o făcuseră. Nu numai fiul risipitor doreşte să se întoarcă acasă. Şi Puterile occidentale se vor grăbi să taie viţelul. În afară de aceasta, Occidentul va apuca de zgardă şi pe periculosul urs rusesc, pentru ca să nu poată face nimic fiului ce s-a reîntors pocăit.

Politicienii români se băteau acum cu pumnul în piept, jurându-se că rămăseseră întotdeauna supuşi anglo-americanilor. Trebuia numai să se declare că Puterile occidentale sunt aşteptate cu flori, iar acestea se vor grăbi atunci să elibereze România din situaţia sa neplăcută.

Aceasta era explicaţia pentru memorandumul lui Maniu. Mareşalul a răspuns la cererea lui Hitler şi Ribbentrop, de a-l face inofensiv pe Maniu, că el nu se teme de acesta, deoarece Maniu fusese întotdeauna un politician negativ şi nu reprezintă nici acum adevărata părere a României. Adevărata voinţă a României o deţine el, Mareşalul. Un procedeu drastic împotriva lui Maniu nu este însă recomandabil, deoarece

[1] Mareşalul Antonescu, care mi-a relatat această scenă, mi-a spus că însărcinatul lui Maniu fusese un anumit Bursan. Acest fost subsecretar de Stat într-un Guvern naţional-ţărănist primise însărcinarea de a preda memorandumul la Istanbul englezilor.

acesta „fusese" o figură importantă a politicii române. El nu se putea păta cu sângele acestuia. În orice caz, a asigurat Mareşalul, Maniu va fi pe viitor impiedicat să mai activeze în acest fel.

Hitler a trecut apoi la cazul Mihai Antonescu. Dacă i se puteau acorda lui Maniu câteva circumstanţe atenuante, deoarece se afla în opoziţie, atunci acest lucru era imposibil în cazul vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri. Făcând abstracţie de faptul că, curierii lui Maniu plecaseră în Turcia cu ştirea lui Mihai Antonescu, care le şi eliberase paşapoarte cu acest scop, partea germană dispunea de documente extrem de compromiţătoare. Hitler i-a prezentat Mareşalului documente pe care acesta nu le cunoştea şi care îl acuzau într-adevăr grav pe vicepreşedintele Consiliului de Miniştri. Erau dovezi evidente că Mihai Antonescu căuta să stabilească legături cu Puterile inamice.

Astfel conducerea germană fusese făcută atentă asupra unui memoriu al lui Mihai Antonescu adresat ambasadorului italian din Bucureşti, Bova Scopa. În acest memoriu Mihai Antonescu analiza situaţia precară a Germaniei şi propunea măsuri care trebuiau luate sub conducerea Italiei pentru a „clarifica" situaţia. Vicepreşedintele Consiliului de Miniştri avea relaţii intime cu Bova Scopa. Contele Ciano a fost informat prin intermediul lui Bova Scopa de intenţiile lui Mihai Antonescu şi a informat la rândul său Guvernul Reichului, deşi căzuse de acord cu Mussolini că nu trebuie subapreciate planurile lui Mihai Antonescu. Caracteristic pentru Mihai Antonescu era faptul că el, care făcea o agitaţie atât de puternică împotriva Ungariei, propusese o înţelegere prietenească cu Budapesta. Aceasta l-a uluit pe Ciano. El şi-a dat seama imediat de nesinceritatea propunerii şi de intrigă şi nu a pus mâna pe fierul înroşit.

Mareşalul Antonescu era surprins de această escapadă a celui mai apropiat colaborator al său. Dar el nu şi-a pierdut cumpătul şi l-a apărat în mod cavaleresc pe adjunctul său, asigurând că nu era vorba de fapt decât de informaţii pe care Mihai Antonescu ar fi încercat să le obţină pe această cale. Firește că acest procedeu ar putea fi calificat ca greşit şi uşuratic; a vorbi însă de trădare, a spus Mareşalul, este totuşi nejustificat.

Situaţia era cu toate acestea extrem de penibilă! În cele din urmă Hitler a cerut ca Mareşalul să se despartă de Mihai Antonescu. Germania nu-l mai putea accepta ca politician de frunte al unei ţări aliate. Mareşalul a trebuit să promită că-l va destitui pe Mihai Antonescu din funcţie.

Cu aceasta a luat sfârşit penibila întâlnire. Mareşalul s-a reîntors la Bucureşti fierbând de mânie. El l-a chemat imediat pe Mihai Antonescu şi i-a făcut o scenă îngrozitoare. Astfel de intrigi în spate sunt de netolerat. Totul s-a sfârşit, a declarat Mareşalul, Mihai Antonescu trebuia să suporte consecinţele.

Comportarea acestuia a fost jalnică. Directorul Cabinetului Militar al Mareşalului, colonelul Davidescu, mi-a relatat cum a căzut Mihai Antonescu în genunchi şi a vărsat fluvii de lacrimi de crocodili, plângându-se într-un extaz ipocrit că nu-i mai rămâne altceva de făcut decât să se sinucidă.

Mai târziu mi-a relatat Mareşalul însuşi convorbirea neplăcută de la München în toate amănuntele şi mi-a descris şi scena cu Mihai Antonescu. El se temuse într-adevăr că acesta va face ceea ce promisese; de aceea se îmblânzise pentru a nu-şi asuma o vină. Bunul Mareşal! S-a lăsat înşelat de jalnica comedie a tizului său perfid! La aceasta au ajutat şi persoanele din cercul intim din jurul Mareşalului, care erau interesaţi din anumite motive ca Mihai Antonescu să rămână în continuare în funcţie. Acestea au declarat că, deoarece în familia lui Mihai Antonescu se produseseră deja câteva cazuri de sinucidere, trebuia să se manifeste prudenţă! Mihai Antonescu „s-a îmbolnăvit" imediat. „Boala" sa a durat peste o lună. În acest timp nu a venit la serviciu. Necunoscând situaţia, opinia publică credea într-o boală gravă şi reală. Se vorbea deja despre un înlocuitor şi anume se avea în vedere ministrul înzestrării Armatei şi ad-interim la Economia Naţională, generalul D o b r e. Eu personal am regretat că acest patriot inteligent, demn de încredere, nu a trecut într-adevăr în locul lui Mihai Antonescu. Ţara avea o nevoie imperioasă de el în acele vremuri grele.

Nu s-a ajuns însă până acolo, deoarece cercul intim al Mareşalului luase între timp măsuri. El a reuşit să-l îmbuneze pe Mareşalul, a cărui voinţă era slăbită datorită bolii. Unul din cele mai ciudate fenomene ale bolii sale era teama de singurătate şi de izolare. Aceasta favoriza exercitarea de influenţă asupra Mareşalului. Cercul său apropiat, din care făceau parte şi câteva femei[1] forma o clică condamnabilă, care era implicată într-o serie de afaceri publice şi care juca un rol nu tocmai ireproşabil în domeniul caritaţii. În cadrul acestei clici, mânată de un spirit neleal de afaceri, Mihai deţinea poziţia unui „binefăcător". În calitate de vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, el constituia puntea prin

[1] Doamna Goga, doamna Barbul etc.

care clica își întreținea legăturile cu cercurile guvernamentale și cu viața politică. „Societatea Patronajului", o organizație de caritate, a provocat discuții aprinse datorită afacerilor sale scandaloase. În acestea era implicată din nefericire și soția Mareșalului, care își asumase probabil numai din naivitate sau din ambiție, un rol peste puterile sale. Această clică își vedea acum existența periclitată. Mihai Antonescu era prietenul și protectorul său, el nu trebuia să cadă. Încet, încet Mareșalul se putea împăca cu gândul de a ierta „greșeala" lui Mihai Antonescu — acesta era numit în cadrul clicii „Ică" și acest diminutiv a fost preluat cu rânjet de opinia publică. Și Mareșalul a iertat.

După o absență de o lună, Mihai Antonescu se „restabilise" într-o asemenea măsură, încât își putea relua activitatea, spre nenorocirea țării.

Este ciudat că nici conducerea germană nu a mai insistat în cererea sa de înlăturare a lui Mihai Antonescu. Această renunțare surprinzătoare avea însă motive bine întemeiate. Reichul era împovărat cu cele mai grele necazuri, de aceea nu considera recomandabilă o atitudine bruscă în cazul lui Mihai Antonescu, deoarece puteau rezulta complicații nefavorabile. Pe de altă parte, Germania credea însă că nu are de ce să se teamă, cât timp Mareșalul Antonescu va avea în mână puterea. În el Germania avea o încredere oarbă. Mihai Antonescu trebuia supravegheat, acest lucru era neapărat necesar. El juca însă numai un rol de rangul doi, încât nu merita să agraveze relațiile din cauza lui și să se creeze o nouă problemă în afară de cele grave, destul de numeroase.

De aceea Mihai Antonescu a rămas pe viitor neatins.

Numirea mea ca ambasador la Berlin

La mijlocul lunii mai 1943 am fost chemat la raport la București. Am raportat Conducătorului Statului, ministrului de război, ministrului înarmării și șefului Statului Major. M-am străduit să prezint o imagine reală și exactă a situației așa cum o vedeam eu pe baza informațiilor mele. Mi-am propus întotdeauna să prezint lucrurile absolut leal, dar și neapărat sincer; nici lealitatea, pe care trebuia s-o păstrez ca reprezentant al României față de Germania aliată, nici interesele țării mele nu mă puteau împiedica să spun adevărul.

Iar situația era oricum, în afară de trandafirie! Masivele atacuri aeriene asupra Germaniei dovedeau că dominația aerului trecuse de partea Puterilor occidentale. Sfârșitul catastrofal al campaniei germane în Africa explica încă o dată clar cauzele înfrângerii anterioare din răsărit.

Războiul ajunsese la punctul său de cotitură și îl depășise. Germania lupta pe toate fronturile în apărare, dar forța sa militară nu era încă distrusă, în pofida tuturor înfrângerilor. Oricât de puțin posibilă ar fi părut o victorie asupra Rusiei și Occidentului, totuși nu trebuiau trecute cu vederea posibilitățile Germaniei de a mai rezista încă mult timp. În această perioadă se puteau produce cele mai diverse modificări în situația generală a războiului.

Fronturile Germaniei se aflau încă foarte departe de granițele sale. Aproape întreaga Europă se mai găsea încă în mâna germanilor. De aceea Reichul mai dispunea încă de posibilități spațiale și materiale, care făceau posibil un lung război de apărare. Perspectivele victoriei păreau nesigure, dar nimeni nu le putea desemna ca fiind absolut negative. Germania mai avea încă șanse de a da războiului un sfârșit acceptabil. Din aceste considerații reieșea și concluzia pe care o trăgeau partenerii celui de-al treilea Reich: atitudinea acestora nu putea și nu trebuia să slăbească în continuare poziția germană. Acest lucru era valabil și pentru România. Ea se decisese de bunăvoie să participe la războiul din răsărit, și acest război îi aparținea la fel cum aparținea și Germaniei. Ea lupta acum umăr la umăr cu Germania, de aceea contribuția sa militară, economică și politică trebuia să reprezinte un *ajutor* leal și sincer pentru Germania. Acest lucru era necesar pentru ca Germania și partenerii săi să poată ieși onorabil din impasul în care intraseră. Situația nu trebuia în nici un caz îngreunată, nimicindu-se astfel orice perspectivă a unei soluții acceptabile.

Acestea erau aspectele și considerațiile care rezultau dintr-o analiză a situației la mijlocul lui 1943.

După ce mi-am prezentat raportul la Mihai Antonescu, acesta m-a întrebat dacă nu sunt înclinat să plec ca ambasador la Berlin. Am răspuns că o asemenea răspundere este mare, dar că nu mă tem de ea. Se părea că Mareșalul se gândise la mine în ce privește acest post; mă irita însă faptul că aflasem acest lucru pe această cale. De la Bossy știam câte ceva; astfel, după o vizită la București mi-a relatat că erau în discuție câțiva candidați, dar care căzuseră din diverse motive și că în cele din urmă rămăsesem eu. Eu personal nu întreprinsesem nimic în această privință.

După tonul cu care mi-a pus Mihai Antonescu această întrebare, mi-am dat seama că nu el, ci Mareșalul se decisese în favoarea mea. Întrebarea sa suna foarte nehotărât. M-am reîntors la Berlin, fără a avea

certitudinea dacă hotărârea se luase într-adevăr. Mai târziu am auzit că Mihai Antonescu adresase această întrebare şi altora.

La începutul lui iunie, Ministerul de Externe român s-a decis să ceară la Berlin aprobarea pentru numirea mea. Imediat după aceea am plecat la Bucureşti pentru a-mi lua scrisorile de acreditare şi instrucţiunile necesare.

Mareşalul mi-a spus că se decisese pentru mine datorită meritelor pe care le dobândisem ca ataşat militar şi că ezitase numai pentru că Armata avea nevoie de mine, dar în cadrul Ministerului de Externe nu a găsit pe nimeni care să fi fost potrivit pentru postul de la Berlin. În felul său sincer şi drastic mi-a declarat că îl dezgustau diplomaţii români. Ministerul de Externe nu merita altceva decât să se toarne gaz peste el şi să i se dea foc. Şi oamenii cei mai capabili, ca Bossy şi Grigorcea (ambasador la Roma) l-au decepţionat. Instrucţiunile pe care mi le-a dat Mareşalul pentru noua mea însărcinare se pot rezuma în câteva cuvinte: misiunea sa în calitate de Conducător al Statului constă în primul rând în păstrarea onoarei României. El îşi va ţine cuvântul dat în numele ţării cu orice chip şi indiferent de greutatea situaţiei. Poporul român nu a trădat niciodată şi de aceea el, Mareşalul, nu-l va duce niciodată la trădare! Lealitate absolută a României faţă de Germania, dar şi băgare de seamă pentru ca drepturile şi interesele României să fie respectate! În ce priveşte pe aceia care au crezut sau mai credeau că pot lucra în spatele său (o aluzie evidentă la Mihai Antonescu), el mă asigura că ei se înşeală amarnic, căci el, Mareşalul, îi va lovi fără cruţare!

Scurt şi pe înţeles!

Altfel a decurs convorbirea cu Mihai Antonescu! Ea a durat aproape trei ore. Vicepreşedintele Consiliului de Miniştri şi totodată ministrul de externe mi-a declarat că rapoartele mele din Berlin „m-ar fi numit ambasador". Abia mai târziu am înţeles ce însemna în realitate acest „compliment": Aflându-se într-o confuză neştiinţă a situaţiei, Mihai Antonescu credea că întrevede în rapoartele mele clare şi veridice o concepţie înrudită cu a sa. El considera sinceritatea mea o duşmănie camuflată faţă de Germania! Pentru el era inexplicabil că lealitatea şi dragostea de adevăr pot fi puse foarte bine de acord! Ce micime spirituală! După cum eu nu mă gândeam să dispreţuiesc principiul lealităţii faţă de Germania, la care mă obliga onoarea mea de român şi de soldat, tot aşa nu mă gândeam să denaturez realitatea, nici dacă aceasta era incomodă şi crudă. De aici Mihai Antonescu a tras concluzia greşită că

sunt un aliat în acţiunea sa de trădare. De toate acestea mi-am dat din nefericire seama abia când era prea târziu!

Pe atunci nu ştiam încă cine era în realitate Mihai Antonescu. Îl consideram un iluzionist politic nestăpânit, cu un caracter slab, care se înghesuia cu ambiţie pentru a-şi face loc pe primul plan şi care îşi alegea fără scrupule mijloacele. Eu nu ştiam însă pe atunci că el nu urmărea altceva decât o trădare deschisă a Germaniei pentru ca, după cum îşi imagina el, „să salveze" România. Eu împărtăşeam această apreciere eronată despre el cu întreaga ţară. Mihai Antonescu nu era luat în serios, de aceea nu era considerat cu adevărat periculos.

În loc de instrucţiuni el mi-a zugrăvit viaţa sa, probabil pentru a-mi fi exemplu. El a subliniat marea sa dragoste pentru Franţa şi bogata sa activitate pe plan internaţional. (!)

De 20 de ani nu gândesc altfel decât la nivelul politicii internaţionale!, repeta el tot mereu.

După ce îmi reamintise din nou scena cu Ribbentrop şi cu pumnul bătut în masă, audienţa mea a luat sfârşit. Nici un fel de recomandări precise, nici un fel de instrucţiuni pentru sarcinile mele! Numai câteva aluzii amare asupra felului în care îl tratase conducerea germană. El se afla de altfel deasupra unor astfel de meschinării, după cum mi-a declarat el cu figura unui martir!

Este imaginabil cu ce sentimente mi-am preluat greaua misiune, având un asemenea şef!

*

După cum pentru mulţi oameni de Stat opera lui Machiavelli *Il Principe* a fost cartea cărţilor, pentru mulţi diplomaţi Talleyrand constituie marele exemplu. Acest lucru ar fi de neînţeles dacă sufletul omenesc nu ar avea profunzimile sale obscure, de necercetat. Cum s-ar putea altfel explica admiraţia pentru unele aspecte ale viciului? Căci viciul nu este condamnat decât când este vulgar; un geniu fără viciu mi se pare ciudat. Un Oskar Wilde în literatură, un Talleyrand în diplomaţie cu înclinaţiile lor perverse vor găsi întotdeauna o înţelegere binevoitoare, deoarece îi privim sub aspectul geniului. Nu suntem noi oare la fel de concilianţi faţă de o femeie vicioasă, dar frumoasă, în timp ce rezervăm rugul numai pentru cea urâtă? Nenorocirea este că mulţi nechemaţi încearcă s-o scoată la capăt în politică cu lipsa de scrupule a unui Talleyrand, fără a avea însă genialitatea acestuia. O asemenea

victimă a şcolii lui Talleyrand a fost şi ridicolul şi nefericitul Mihai Antonescu.

Aceasta era impresia pe care mi-o făcusem despre şeful meu nemijlocit. Îmi dădusem de la bun început seama că nu îmi puteam îndeplini sarcina fiind înarmat cu aceste instrucţiuni. Împrejurările cereau o cu totul altă concepţie decât cea a şcolii diplomatice valabile până atunci. Trebuie să se lege acum o atitudine clară de cuvinte la fel de clare. Nu era nevoie de digresiunile şi de dulcegăriile aşa-numitei arte diplomatice! Căci metodele conducerii naţional-socialiste nu erau un teren propice pentru jocurile diplomatice. Nu exista nimic de negociat. Figurile de şah aveau poziţii atât de fixe, încât numai mişcările ferme, clare şi energice aveau şansa de a influenţa situaţia.

Probleme litigioase nerezolvate

Am considerat necesar din primul moment al activităţii mele de ambasador să rezolv odată pentru totdeauna câteva vechi probleme rămase nesoluţionate. Acestea tulburau neîncetat bunele relaţii care ar fi trebuit să domnească între Germania şi România: problema legionarilor, chestiunea dezertorilor români, chestiunea propagandei ungare, care continua să inunde presa germană, şi în sfârşit *problema funcţională a Reprezentanţei române de la Berlin.*

În problema legionarilor căzuseră între timp de acord Mareşalul şi Hitler ca legionarii fugiţi în Germania să fie împiedicaţi să întreprindă acţiuni politice împotriva Guvernului român. Hitler dăduse ordine severe şi se oferise chiar să-i predea pe legionari în frunte cu Horia Sima. Deoarece însă aceasta ar fi atras după sine îndeplinirea sentinţelor date după rebeliunea din ianuarie, Mareşalul a refuzat oferta. El s-a mulţumit cu promisiunea lui Hitler de a le interzice legionarilor libertatea de acţiune politică. Dar această promisiune nu a fost respectată. Mulţi dintre conducătorii legionarilor întreprindeau acţiuni antiguvernamentale, şi chiar dacă acestea nu găseau aproape deloc ecou în România, ele încălcau totuşi acordurile.

Era intolerabil că Gestapoul întreţinea cu legionarii relaţii suspecte şi îi sprijinea în acţiunile lor politice. Acest lucru nu putea fi tolerat! Dacă datoram Germaniei lealitate, atunci eram îndreptăţiţi să cerem acelaşi lucru şi de la ea! Ca în atâtea cazuri, s-au amestecat şi în acest caz cercurile de partid, fără a ţine seama de poziţia oficială a Guvernului german. Erau încălcate chiar şi ordine ale lui Hitler. Eu nu nutream

sentimente pasionate nici pentru, nici împotriva Gărzii de Fier, dar ca reprezentant oficial al României eram dator să iau poziție, pentru a elimina acest factor de tulburare a relațiilor reciproce. Fuga lui Horia Sima în ianuarie 1943 din lagărul german de internare, crease o situație foarte neplăcută. Mareșalul Antonescu era ferm convins că „comandantul" fusese ajutat de germani să fugă în Italia. De aceea mi-a ordonat să fac o cercetare amănunțită a cazului; în afară de aceasta el dorea să fie informat despre relațiile dintre autoritățile germane și legionari. Astfel Ambasada română de la Berlin trebuia să se ocupe de această afacere. M-am străduit să împrăștii temerile Mareșalului, care devenise foarte neîncrezător din cauza toleranței germanilor față de legionari. I-am explicat că fuga lui Horia Sima s-a făcut fără știrea autorităților germane și cel mult în înțelegere cu foruri subordonate. Ordinul energic al lui Himmler adresat Italiei de a-l preda pe Horia Sima părea a fi o confirmare serioasă a celor spuse de mine, deși s-ar fi putut ca Himmler să fi făcut acest pas abia după protestul categoric pe care îl înaintase Mareșalul lui Hitler. Mareșalul a continuat însă să susțină că totul nu este decât o comedie înscenată de Gestapou. El se înșela cu privire la rolul de complice al înaltelor autorități germane, avea însă dreptate că acestea manifestau o toleranță evidentă față de legionari, ușurându-i astfel fuga lui Horia Sima.

Acțiunile mele în această afacere nu decurgeau deci din motive personale, ci urmăreau numai să determine autoritățile germane la o atitudine leală față de România. Eu personal nu am simțit nici un moment nevoia să-i urmăresc pe legionari. Mi-am făcut numai datoria. Ministerul de Externe german a înțeles foarte bine această situație și m-a sprijinit cu toate mijloacele. Dar Mafia partidului era atotputernică. Cu toate acestea s-a vădit curând și la Gestapo și SS o anumită reținere, chiar dacă protestele mele nu au putut provoca o încetare totală a uneltirilor.

*

O problemă la fel de neplăcută era cea a dezertorilor români fugiți în Germania. Mi se părea foarte ciudat că dezertorii români puteau găsi adăpost în Germania aliată și că autoritățile germane refuzau să-i extrădeze. Se întâmpla chiar că agenți ai „Frontului Muncii" recrutau în taină oameni din România și îi duceau în Germania prin contrabandă, unde erau angajați în întreprinderi de război. „Frontul Muncii" se situa

pe poziția că oamenii pot fi folosiți astfel într-un mod la fel de util sau și mai util încă pentru cauza comună, decât s-ar fi putut în Armata română. O exagerare deci a ideii totalitariste din Germania, care nu se putea împăca cu suveranitatea română! Deși Ministerul de Externe german s-a alăturat părerii mele, nu era nimic de făcut împotriva „Frontului Muncii".

Cu totul de nerezolvat a devenit această problemă când Guvernul român s-a declarat de acord să cedeze pe cetățenii români de naționalitate germană Germaniei, fie pentru unitățile de luptă SS, fie pentru muncă — este vorba de contingentele mai bătrâne. Am considerat întotdeauna această hotărâre a Guvernului român, drept una din cele mai mari greșeli. Hotărârea s-a luat de altfel înainte de a-mi fi preluat postul de la Berlin.

Deși propagandei național-socialiste, tolerată de Statul român, îi reușise să-i convingă pe unii sași și șvabi din România să intre în unitățile germane SS, majoritatea covârșitoare a cetățenilor apți de luptă de naționalitate germană și-au făcut datoria militară până în 1943 în unitățile Armatei române.

În primii doi ani de război ei au fost trimiși pe front în cadrul unităților române. După Stalingrad și după ce grosul Armatei române a fost retras în țară, Reichul și-a amintit de aceste „rezerve" și a reluat tratativele cu România pentru a o determina să-i cedeze pe germanii din România apți de luptă. Până atunci Berlinul se situase pe poziția oficială că germanii din România sunt cetățeni români și că, în pofida tuturor privilegiilor care trebuie să li se acorde, trebuie să servească și ca soldați români. Fără îndoială că acești germani din România erau sfâșiați de o contradicție spirituală: conștiința lor de germani deosebit de dezvoltată a fost amplificată pe de o parte de propaganda național-socialistă, în timp ce pe de altă parte li se cerea lealitate față de Statul român. Și în această privință divergența dintre politica oficială a Reichului și cercurile de partid național-socialiste a creat o situație dificilă. Tensiunile subterane și în parte evidente dintre România și Germania, care existau în pofida alianței româno-germane, au provocat sașilor și șvabilor de asemenea conflicte de conștiință greu de rezolvat. Cu toate acestea ei au păstrat în majoritate lealitate față de România. Sașii din România se bucuraseră dintotdeauna de un bun prestigiu politic. Ei își dovediseră atitudinea lor pozitivă față de tânăra Românie Mare prin declarația lor de la Mediaș în 1919 și au reprezentat în anii următori un element pe

care se putea bizui. Era național-socialistă i-a atras în mod necesar într-o direcție orientată asupra țării mamă, Germania. Acum se găseau într-o situație fatală, dualistă.

În tratativele duse între Guvernul german și București s-a căzut de acord ca înseși contingentele mai tinere ale germanilor din România să fie recrutate pentru SS, cele mai în vârstă pentru industria de război a Germaniei. În vara lui 1943 au început recrutările. La fel ca în Slovacia, Ungaria și Croația au fost chemați și în România toți bărbații germani până la 45 de ani și în parte chiar mai în vârstă să ajute țării mamă care lupta pentru existență. Prezentarea era voluntară, după cum se căzuse de acord cu Statul Major român. Potrivit înțelgerilor, nu trebuia să se aplice constrângerea. Organizațiile politice ale germanilor exercitau firește o puternică presiune morală. Fără îndoială însă că pentru mase conștiința proprie era hotărâtoare. Puținii care s-au sustras recrutării sau nu au dat curs ordinului de chemare, nu erau considerați numai de conducerea comunității germanilor, ci și de comunitatea însăși ca ieșiți din rândurile ei. La manifestații la care în afară de funcționarii politici și de ofițerii SS vorbeau și reprezentanți ai Armatei române, voluntarii își luau rămas bun cu miile și erau conduși cu muzică la trenul ce urma să-i transporte. În cele din urmă se recrutaseră aproape 80 000 de oameni și se aduseseră în Germania, de unde au fost repartizați în diverse divizii SS de pe front, după o scurtă perioadă de instruire. Pierderile lor au fost numeroase.

Latura juridică a acestei acțiuni a fost un aspect peste care conducerea germană a trecut într-o măsură mai mare sau mai mică. Astfel a rămas nerezolvată mai ales problema familiilor voluntarilor în ce privește sprijinul lor material. Voluntarii au obținut cetățenia germană prin așa-numitul „decretul al Führerului", fără ca acesta să includă drepturile tuturor cetățenilor germani. România a trebuit să se declare de acord să le lase în continuare celor recrutați cetățenia română. De aceea, aceștia au rămas din punct de vedere juridic într-o anumită măsură într-o țară a nimănui. Lovitura de Stat de la 1944 din România le-a luat apoi posibilitatea de a se reîntoarce în patrie la soțiile și copii lor.

Astfel au devenit și sașii și șvabii victima politicii național-socialiste, care i-a dus la o situație tragică și în cele din urmă la o soartă amară.

*

Cea mai dificilă problemă a Reprezentanței române din Germania era propaganda. În acest domeniu Ungaria ne depășise de mult. Propaganda ungară lucrase întotdeauna cu multă abilitate și cu mijloace considerabile. Ea reușise să se implânteze adânc în publicistica germană, în instituțiile culturale, economice, politice și sociale. Întreaga presă germană, teatrul, filmul, intelectualitatea, erau de partea cauzei ungare. Putea să ne fie indiferent acest lucru dacă propaganda nu era orientată împotriva noastră. După trei ani de luptă comună, după trei ani de alianță germano-română, presa germană continua să vorbească despre „nedreptatea" ce i se făcuse Ungariei la Trianon și care se reparase prin dictatul de la Viena. O asemenea situație ni se părea insuportabilă.

Este drept că în ultimul timp România încercase să echilibreze propaganda ungară prin măsuri corespunzătoare, dar era ușor de văzut că nu vom ajunge la țelul dorit pe această cale, deoarece mijloacele propagandistice ale Ungariei le depășeau cu mult pe ale noastre. Mi-am dat seama că numai acțiunile drastice ar putea duce la rezultate prompte și radicale. Curând s-a ivit prilejul acesta. Într-un articol al publicației *Der Völkische Beobachter* se vorbea din nou despre „nedreptatea de la Trianon". Drept răspuns am înmânat Ministerului de Externe german o notă dură, în care atrăgeam atenția că jignirile permanente la adresa sentimentului național român sunt incompatibile cu alianța germano-română. Am cerut ferm ordine severe corespunzătoare, pentru ca să dispară din presa germană expresii ca cea despre „nedreptatea de la Trianon".

Cu un asemenea ton și cu o asemenea atitudine nu era obișnuit Ministerul de Externe. Grație relațiilor mele am aflat imediat ce impresie făcuse nota mea. Ministerul de Externe era extrem de mirat și de surprins că cineva îndrăznea să vorbească astfel. Câteva cercuri ale Ministerului m-au aplaudat. Câteva zile mai târziu am fost rugat să-l vizitez pe subsecretarul de Stat Hencke, care fusese numit în locul lui Woermann. Acesta mi-a exprimat regretul său pentru faptul că s-a putut strecura în presă un astfel de articol; el primise deja indicații menite să împiedice o repetare. Totuși tonul notei mele fusese neobișnuit de aspru. În timp ce Hencke îmi spunea aceasta, ținea în mână nota mea ca pentru a-mi sugera să o retrag. Nu putea fi însă vorba de așa ceva! Am răspuns că mă aflam de aproape trei ani în Germania și că nu era prima dată când se întâmpla așa ceva. Deoarece presa germană nu putea scrie după plac, eram convins că nu era vorba de o întâmplare, ci de acțiuni

sistematice. Mi se părea de neînțeles. În orice caz, eu făceam răspunzătoare autoritățile germane.

Hencke a părut foarte surprins. Mi-a reproșat că nici eu nu sunt nepărtinitor, deoarece într-un articol publicat în aceeași revistă cu prilejul aniversării a doi ani de la intrarea României în război, făcusem anumite afirmații care nu ar fi corespuns realității. Eu amintisem în acel articol că România fusese atacată în 1919 de regimul comunist al lui Bela Kun și fusese astfel silită să doboare regimul, în care scop trupele române ocupaseră Ungaria și restabiliseră ordinea. Spre surprinderea mea, auzeam acum că aceasta nu corespunde realității!

Această întâmplare a dovedit ce succes înregistrase propaganda ungară în Germania. Ceea ce știa omul simplu de pe stradă, dar și intelectualul și conducătorul politic despre România, se limita la sursele propagandistice ungare. Aceasta era situația noastră! A trebuit să-i ofer lui Hencke o imagine a împrejurărilor și rezultatelor campaniei române împotriva Ungariei comuniste. Auzea pentru prima dată de aceste lucruri și părea evident neîncrezător. Despărțirea a fost rece din ambele părți, ceea ce nu ne-a împiedicat însă să devenim mai târziu prieteni buni.

Prin aceasta problema nu era încă rezolvată. Este drept că aluziile ungare la adresa României au devenit mai rare în presa germană, dar a mai fost nevoie de numeroase proteste încăpățânate din partea mea, până când s-a pus în mișcare mecanismul greoi al birocrației germane și a dispărut definitiv propaganda ungară din publicistica germană.

Este curios că și ambadasorul ungar Stojáy s-a declarat satisfăcut cu acest sfârșit al disputei.

*

Extrem de complicată și de dificilă era și problema funcției Ambasadei noastre în calitate de Reprezentanță diplomatică la conducerea germană. Rolul său de până atunci era egal cu zero în ce privește problemele politice. Nu numai din vina germanilor, ci și a României. Ambele țări se obișnuiseră să ducă toate tratativele prin intermediul Ambasadei germane de la București, chiar și acelea care priveau Germania. Dacă Guvernul român dorea să spună ceva, atunci Mihai Antonescu se adresa lui Killinger și dacă Guvernul german se adresa Guvernului român, o făcea de asemenea prin intermediul Ambasadei sale de la București. Reprezentanța română de la Berlin era exclusă din acest circuit. Adesea ambasadorul român de la Berlin nu știa

nimic din ceea ce se negociase între Guvernul german şi Bucureşti. Am găsit această „tradiţie" când mi-am preluat noua funcţie.

Lucrul cel mai îngrijorător era că însăşi conducerea germană acţiona de sine stătător în numeroase probleme de război comune, fără a-şi consulta aliaţii. Se luau adesea măsuri care afectau pe aliaţi înşişi, fără a se ţine seama dacă aceste măsuri puteau fi aprobate de cei afectaţi. Firește că Germania avea dreptul să joace un rol determinant în conducerea operaţiunilor de război, dacă avem în vedere proporţia eforturilor, posibilităţilor şi jertfelor sale; totuşi aceasta nu trebuia să ducă la o asemenea exclusivitate. Reichul cerea aliaţilor săi maximum de eforturi şi de jertfe, de aceea trebuia să ţină seama şi de pretenţia lor de a fi informaţi asupra sensului şi scopului acestor jertfe. Naţiunile aliate, printre care şi România, trebuiau să ştie ce obiective urmărea politica comună — dar aceste obiective le erau cu totul necunoscute. Conducerea germană nu împărtăşea niciodată intenţiile sale, scopul acestor intenţii şi modalitatea de aplicare. Planurile politice şi militare generale le ţinea numai pentru sine. O astfel de situaţie mi se părea nesănătoasă. De vină era pe de o parte mentalitatea autoritară a conducerii germane, dar în parte şi Guvernul român însuşi. Acesta nu întreprindea nimic pentru a modifica respectiva situaţie. La întâlnirile dintre Hitler şi Mareşalul Antonescu se discutaseră numai problemele române, deşi România participa la un conflict mondial, de ale cărui consecinţe indirecte trebuia să se ţină seama, ca şi de consecinţele nemijlocite şi regionale pentru România. Destinul României era încadrat în acest complex al luptei decisive, de aceea avea dreptul să afle care sunt problemele generale. Conducerea germană excludea însă pe deplin consultaţiile diplomatice cu aliaţii săi, mai ales cu cei mai mici. Faptul că Ribbentrop nu întreţinea relaţii cu ambasadorii aliaţilor, făcea imposibil orice schimb de păreri între el şi aceştia. O situaţie foarte ciudată! Ea cerea neapărat o schimbare. Firește că Germania nu putea fi determinată să-şi schimbe concepţia asupra sarcinilor unui ministru de externe german, dar România putea cere să fie ţinută la curent cu politica generală de război.

Eliminarea Ambasadei române din toate acţiunile mersese atât de departe în trecut, încât nici nu i se comunicaseră câteva vizite ale Mareşalului. Se considera de prisos o participare a ambasadorului şi a ataşatului militar la discuţiile conducerii, şi aproape de fiecare dată a fost

nevoie de insistenţe pentru a atrage totuşi şi Reprezentanţa română de la Berlin.

Am atras atenţia Ministerului de Externe român asupra acestei situaţii şi am cerut acţiuni corespunzătoare pentru a se pune capăt acestei evoluţii greşite. Am subliniat îndeosebi că situaţia generală a războiului necesită o informare a Guvernului român asupra intenţiilor viitoare ale conducerii germane.

Rezultatul: o telegramă şi apoi o scrisoare ale lui Mihai Antonescu, în care acesta îmi mulţumea pentru expunerile mele. Încolo nimic!

Treptat mi-am dat seama că regretabila situaţie nu putea fi schimbată. Neîncrederea conducerii germane în Mihai Antonescu era atât de mare, încât nu se putea decide să-i împărtăşească acestuia intenţiile referitor la scopul politic şi militar al războiului. Experienţa m-a învăţat apoi că nici România nu se arăta interesată să schimbe situaţia dată, însăşi din faptul că aceasta îi oferea un fel de justificare morală de a unelti în spatele Germaniei.

O situaţie fatală!

Lovitura de Stat din Italia şi urmările sale

Curând după ce mi-am preluat funcţia, s-a produs lovitura de Stat în Italia. Consecinţele acesteia asupra conducerii germane şi a situaţiei din Germania au fost asemenea unui cutremur. Ieşirea Italiei din alianţă punea în spatele Reichului noi poveri de război aproape insuportabile, dar şi mai îngrijorător era însă faptul că poporul german şi-a pierdut încrederea în victorie. Pe fundalul catastrofei italiene au devenit vizibile greşelile conducerii politice germane. Deşi fusese avertizată, ea nu întreprinsese nimic pentru a preîntâmpina catastrofa. Cel mai greu lovită era politica externă germană. Cât de incapabilă era această politică externă sub conducerea unui astfel de zero cum era Ribbentrop, s-a vădit din încercările sale ridicole de a ajunge la o altă colaborare cu Badoglio, care îl înlăturase pe Mussolini, deşi era evident de la bun început că Badoglio nu voia decât să câştige timp.

Numai Statul Major General şi-a ţinut firea. El a restabilit din nou situaţia în Italia prin măsuri rapide şi eficiente şi a împiedicat astfel o catastrofă totală. Treptat s-a reîntors încrederea. Soldatul german rămăsese nezdruncinat la post. În umbra lui s-a ascuns acum conducerea politică; aceeaşi conducere politică, care în vremea succeselor nu a ştiut

să-şi definească obiectivele sale precise de război şi care acum, în demoralizarea sa, vedea unica speranţă în soldatul german.

*

Efectele evenimentelor din Italia asupra conducerii şi poporului german au fost neobişnuit de grave şi pline de consecinţe neaşteptate. Pentru un ochi mai atent nu exista nici o îndoială că războiul intrase într-o criză, din care nu mai exista o ieşire favorabilă. De aceea trebuia să se ia hotărâri îndrăzneţe şi decisive. Partenerii Pactului Tripartit aveau acum prilejul de a cere renunţarea la formula alianţei de până atunci şi deschiderea unor căi noi, pentru a termina războiul lipsit de perspective. Italia fusese o parte a bazei pe care se construise Axa şi Pactul Tripartit. Ce sens mai avea menţinerea acestei construcţii după ieşirea Italiei? Imperiul fantomă al lui Mussolini, instaurat de conducerea germană în nordul Italiei, nu mai era decât o iluzie.

După părerea mea, partenerii Pactului Tripartit trebuiau să se folosească de prilej pentru a supune unui examen situaţia politică. Ca urmare am trimis ministrului de externe român o scrisoare, în care atrăgeam atenţia asupra situaţiei nou create şi asupra importanţei momentului. Am subliniat atmosfera pustiitoare care domena în Germania, de la căderea Italiei. Perspectivele de victorie ale Germaniei erau considerabil micşorate, de aceea trebuia ca situaţia să fie abordată cu curaj şi fermitate. Prăbuşirea Italiei se datoreşte fără îndoială greşelilor grave ale conducerii germane. Italia a fost adânc decepţionată de conducerea politică germană, iar nemulţumirea a contribuit mult la lovitura de Stat. Ar fi de aceea regretabil, am scris eu, dacă aceleaşi cauze ar duce la rezultate asemănătoare şi la alţi parteneri. Am atras atenţia că Germania se găseşte încă departe de o descompunere morală ca cea din Italia şi că forţa sa mai este încă uriaşă. Această indicaţie trebuie înţeleasă ca un sfat de a nu se întreprinde acţiuni necugetate, care ar avea consecinţe nefaste.

Credeam că conducerea română va lua hotărârea îndrăzneaţă de a cere Germaniei o revizuire a situaţiei politice şi o organizare pe baze noi, deoarece Axa şi Pactul Tripartit nu mai existau de fapt. După cum dovediseră recentele evenimente, războiul nu mai avea perspective de succes. A-l continua era absurd, deoarece odată cu înrăutăţirea treptată a situaţiei, se micşorau şi perspectivele de a găsi o soluţie acceptabilă. Un război disperat ar duce în mod necesar la paşi disperaţi necugetaţi,

care ar face imposibilă o încheiere cugetată și onorabilă a războiului. Analizarea situației ar duce neapărat la o clarificare a oricărei conduceri politice, în special a celei române.

Conducerea română trebuia deci să ia taurul de coarne și să ceară de la Germania clarificarea situației. Speram că scrisoarea mea va determina pe ministrul de externe român să ia o astfel de hotărâre. Dar m-am înșelat!

La fel ca în Italia, lucrurile aveau să se desfășoare și în România, din aceleași motive, în același fel. Căci în primul rând domneau teama și lașitatea! Nimeni nu avea curaj și sentimentul răspunderii de a spune Germaniei că situația face ca să fie absurdă continuarea luptei și că partenerii alianței ar trebui să se retragă mai înainte de a veni catastrofa definitivă. Nimeni nu și-a asumat răspunderea de a convinge conducerea germană în mod cinstit și onorabil de această stare de lucruri.

Nimeni — în afară de Finlanda! Numai aceasta i-a explicat Germaniei încă din vara lui 1944 că nu mai poate continua lupta, din care cauză Germania trebuie să-și conceapă planurile sale făcând abstracție de armata și de teritoriul finlandez. Așa a acționat Finlanda și aceasta era unica cale onorabilă! Toți ceilalți parteneri ai Germaniei, în frunte cu Italia lui Badoglio și urmată din nefericire de România, au preferat din lașitate să conspire în spatele Germaniei, pentru ca în cele din urmă, aflându-se la strâmtoare, să o atace pe la spate.

*

Scrisoarea mea către Mihai Antonescu îi era adresată acestuia personal, deoarece rapoartele adresate Ministerului de Externe nu erau tratate cu discreția corespunzătoare, după cum aflasem din păcate. Pentru ca propunerile și indicațiile mele sincere, prin care încercam să preîntâmpin tendințele trădătoare, să fie ferite de vreun abuz, m-am adresat deci șefului meu direct. A-l evita pe acesta, scriindu-i astfel direct Mareșalului, era imposibil. Credeam cu naivitate că Mihai Antonescu va trata cu discreția necesară scrisoarea ce-i fusese adresată personal. Dar mi-am văzut așteptările înșelate!

Curând după aceea, Radio Londra a anunțat că situația din Germania este atât de proastă, încât chiar și ambasadorul român de la Berlin o vede lipsită de orice perspective. Aceasta mi-a fost învățătură! Nu regretam scrisoarea pe care o trimisesem, deoarece ea decursese dintr-o necesitate absolută, dar m-am convins încă o dată despre caracterul lui

Mihai Antonescu. Era deja pentru a doua oară când folosise o scrisoare secretă personală în scopurile sale. Data trecută fusese vorba de informaţii strict secrete, pe care le obţinusem prin intermediul unui om al lui Killinger şi pe care le transmisesem la fel de strict confidenţial lui Mihai Antonescu. Rezultatul a fost că aceste informaţii secrete au ajuns pe biroul lui Killinger, fiind pus într-o situaţie penibilă faţă de informatorul meu.

Scrisoarea pe care o adresasem lui Mihai Antonescu nu a fost înţeleasă de acesta, sau el nu a vrut s-o înţeleagă în sensul ei; dimpotrivă: el vedea în ea numai o justificare şi o încurajare pentru uneltirile sale începute de mult timp în spatele Germaniei.

*

La sfârşitul lui august 1943, am aflat că se proiectase o nouă vizită a Mareşalului la Hitler. Pentru a lua legătura mai înainte cu forurile de la Bucureşti şi a le informa asupra situaţiei, am plecat în România.

Situaţia se hotărâse în favoarea anglo-americanilor. Atacurile se amplificau continuu. Cu prilejul înmânării scrisorilor mele de acreditare auzisem din gura lui Hitler că Germania era pe cale de a produce noi unităţi masive de aviaţie de vânătoare, a căror îmbunătăţire senzaţională îi va convinge pe americani în scurt timp că atacurile lor aeriene sunt nerentabile. Hitler părea să nu ştie că este de mult timp indus în eroare prin cifre greşite. I se comunicase un cuantum teoretic de producţie, în timp ce un sabotaj camuflat cu măiestrie paraliza în special producţia de avioane. O altă speranţă a conducerii germane erau armele „noi" şi „armele secrete", cu ajutorul cărora trebuia să se producă o echilibrare a forţelor şi să se decidă războiul din nou în favoarea Germaniei. Folosirea acestor „arme secrete şi noi" urma să se facă în curând. Această speranţă dădea un nou imbold multor germani. În schimb constatasem că prăpastia dintre partid şi poporul german se adâncea zilnic şi că poporul german *vădea semne clare de oboseală* fizică şi morală. El nu mai credea în nimic! Germania începuse să aştepte cu indiferenţă sfârşitul militar al războiului. Lumea nouă şi mai bună pe care o prevestise naţional-socialismul dispăruse ca o fantomă. „Corifeii" partidului şi atitudinea lor demoralizantă convinseseră poporul german că nu mai era nimic de aşteptat din promisiunile dinainte. Războiul trebuia să creeze noua lume, dar această perspectivă pierise. O înfrângere aducea cu sine nimicirea naţional-socialismului. Aveau să rămână numai as-

pectele negative ale revoluției național-socialiste, iar cele pozitive urmau să fie date uitării. Pierderea idealurilor sale a împins poporul german în cea mai adâncă depresiune morală. El era însă convins că și după o înfrângere a regimului național-socialist viitorul va trebui să fie și va fi s o c i a l i s t; un viitor al maselor muncitoare, care luptaseră și suferiseră cel mai mult în acest război. Înfrângerea ce se contura tot mai clar era valabilă în concepția poporului numai pentru tendințele naționaliste ale național-socialismului; i d e a l u l s o c i a l i s t a l r e v o l u ț i e i v a r ă m â n e, credea el, chiar dacă nu va avea nuanța național-socialistă.

Aceasta era situația care începea să se cristalizeze în mintea poporului. În rapoartele trimise la București prezentasem acest lucru; acum voiam să spun la fața locului toate acestea, mai înainte ca Mareșalul să plece la Hitler.

Înainte de a mă primi Mareșalul, am vizitat Statul Major, Ministerul de Război și Ministerul Înarmării, cu care întrețineam cele mai strânse relații. Obiectul discuțiilor l-a constituit situația îngrijorătoare de pe frontul răsăritean. Generalul Șteflea mi-a spus:

— *Vă dau un sfat: în raportul pe care îl veți prezenta lui Mihai Antonescu evitați orice precizare de natură militară.*

— *De ce?*, l-am întrebat surprins.

— *Dragul meu, a venit momentul în care să vă fac atent: M i h a i A n t o n e s c u e s t e s p i o n!*

— *Cum este posibil?*, l-am întrebat plin de surprindere.

— *Puteți crede ce vreți*, mi-a spulberat generalul Șteflea îndoielile. *Eu personal nu-i dau în orice caz niciodată un document militar sau numai un raport militar asupra situației, deoarece știu că totul este transmis imediat inamicului.*

Stăteam ca împietrit. Totul în mine se revolta, nevoind să dea crezare acestei afirmații. Am spus:

— *Gravitatea afirmației dvs. mă îndreptățește să cer explicații mai amănunțite. Ce dovezi aveți?*

— *Nu pot spune decât că informațiile destinate inamicului se transmit prin intermediul „turcului". Acestuia îi spune totul Mihai Antonescu. Urmați-mi de aceea sfatul și feriți-vă!*

„Turcul" despre care vorbea Șteflea, era ambasadorul turc la București, Suphi Tanriöer, și eu știam că Mihai Antonescu avea relații strânse cu acesta. Îl văzusem adesea pe ambasadorul turc la Președinția

Consiliului de Miniştri. Intra şi ieşea din biroul lui Mihai Antonescu ca la el acasă. Nu bănuisem însă ce se ascunde în spatele acestei prietenii.

Un avertisment asemănător, deşi nu atât de drastic, mi-a dat şi generalul Pantazi, ministrul de război. El mi-a recomandat de asemenea să mă feresc de Mihai Antonescu.

În cursul convorbirii cu Şeful Statului am constatat alte simptome îngrijorătoare: a reieşit că Mareşalul nu fusese informat asupra tuturor rapoartelor mele de la Berlin! Pentru a înlătura pericolul care se ascundea în această procedură a lui Mihai Antonescu, l-am rugat pe şeful de cabinet al Mareşalului, colonelul Davidescu, să obţină de la Mareşal aprobarea de a-mi trimite pe viitor rapoartele către Ministerul de Externe şi Cabinetului Mareşalului, sub forma unei copii. Pe această cale speram ca Şeful Statului să obţină cele mai importante informaţii şi ca Mihai Antonescu să nu mai poată să abuzeze de aceste informaţii.

Din păcate, Mareşalul a respins propunerea mea, argumentând că nu-l poate jigni pe Mihai Antonescu printr-o astfel de dovadă de neîncredere; el mi-a promis însă că se va îngriji ca toate rapoartele de la Berlin să-i fie prezentate fără amânare.

Deci nu era nimic de făcut!

Plin de gânduri negre m-am reîntors la Berlin.

Nouă întrunire a partenerilor Pactului Tripartit

A urmat vizita Mareşalului la Cartierul General al Führerului, care continua să se găsească în Prusia Orientală. Scopul invitaţiilor adresate Şefilor Statelor aliate era clar: se urmărea încurajarea morală a partenerilor Pactului Tripartit. Într-adevăr conducerea germană reuşise să pună oarecum situaţia pe roate.

În Italia „guverna" noul regim social al lui Mussolini. Frontul de pe Peninsula Italică era menţinut prin unităţi germane de elită. Criza ameninţătoare izbucnită în Bulgaria după moartea Regelui Boris fusese înlăturată. Despre frontul răsăritean conducerea germană susţinea că şi aici criza este pe sfârşite, deoarece frontul german ce se retrăsese, va rămâne pe poziţii pregătite şi le va menţine. În afară de aceasta, urmau să fie introduse „noi arme" în curând. O parte din acestea se introduseseră deja şi se dovediseră a fi excelente. Şi, în sfârşit, spunea conducerea germană, mai existau şi „armele secrete". Despre acestea nu se vorbea decât în şoaptă. Se ştia însă că din păcate în acest sector se petrecuseră lucruri neprevăzute, care întârziau folosirea acestor arme. Gene-

ralul Jeschonek, şeful statului major al aviaţiei militare, se împuşcase. Cunoscătorii au pus moartea sa în legătură cu catastrofa de la Peenemünde. Fabrica de aici, producătoare de arme V, fusese descoperită de agenţi engelzi ca urmare a unor declaraţii imprudente ale unor pescari şi fusese distrusă aproape total de atacuri aeriene, în care îşi găsiseră moartea majoritatea tehnicienilor şi savanţilor. Aceasta a provocat o amânare de aproape un an a folosirii armelor V.

Se poate imagina ce efecte ar fi avut aceste arme dacă ar fi putut fi folosite cu un an înainte, deci în vremea în care coasta Canalului Mânecii se mai găsea încă în mâna germanilor. Fără îndoială că ele ar fi lovit din greu porturile şi centrele industriale engleze, ba ar fi dat poate chiar lovitura decisivă. În toamna lui 1943 o folosire masivă a armelor V ar fi oferit cu totul alte posibilităţi decât un an mai târziu.

Consecinţe la fel de grave, dacă nu chiar mai grave, le-a avut lovitura primită de o instalaţie ascunsă într-un Fiord norvegian, pentru producerea „apei grele". Lucrurile erau atât de avansate, încât în anumite împrejurări savanţii germani ar fi putut s-o ia înainte celor americani în producerea bombei atomice. Înainte de a se ajunge însă atât de departe, staţia de experimentare a fost nimicită de englezi.

Toate aceste lucruri nu erau cunoscute decât de cele mai apropiate cercuri ale Führerului. Hitler şi Mareşalul Antonescu nu au vorbit despre aceasta. S-a ajuns numai la câteva aluzii nedefinite, că războiul va cunoaşte curând o cotitură, dar tocmai acest ton nedefinit ducea la concluzia că anumite motive împiedică conducerea germană să dea explicaţii mai precise.

Optimismul referitor la o apropiată cotitură a războiului nu era de aceea prea convingător. Cu toate acestea, Mareşalul Antonescu s-a arătat satisfăcut de rezultatul întâlnirii. Mai puţin din cauza perspectivelor trandafirii, cât pentru faptul că de data aceasta nu i se ceruse nimic. Mareşalul se temuse că grava criză din Rusia va determina conducerea germană să ceară o nouă contribuţie a României şi el era ferm decis să refuze această cerere. Acum se arăta satisfăcut că această problemă fusese evitată şi că nu fusese pus în situaţia neplăcută de a trebui să refuze.

*

În cursul vizitei am avut o convorbire foarte interesantă cu Mareşalul.

Evoluţia din Rusia îl decepţionase atât de mult, încât nu mai credea într-o cotitură radicală, deşi el nu se gândea la un pericol nemijlocit din

partea Rusiei, influențat probabil de optimismul pe care îl arătase cu abilitate Hitler. Acest pericol rusesc i se părea încă foarte îndepărtat. El se refugia în iluzia că Puterile occidentale nu vor admite în cazul unei înfrângeri germane în răsărit, ca bolșevicii să înainteze până în Germania, deci până în inima Europei. Îmi amintesc cum s-a înroșit de iritare fața sa palidă la gândul unei invadări bolșevice a Europei.

La acest punct al discuției m-am ridicat și am cerut permisiunea de a acoperi telefonul aflat pe birou cu o învelitoare de pluș, deoarece eram sigur că „Abwehrul" german montase în aparat un microfon. Cunoșteam chiar pe omul care fusese însărcinat să intercepteze convorbirile duse în vagonul de tren, pus de Guvernul german la dispoziția Mareșalului: este vorba de un tânăr profesor universitar, care stăpânea pe deplin limba română, deși nu fusese niciodată în România. La fiecare vizită a Mareșalului la Cartierul General al Führerului remarcasem pe acest om care rămânea în fundal. Nu era nici o îndoială asupra scopului prezenței sale tăcute.

Mareșalul se ridicase indignat, dar eu l-am liniștit. Nu era vorba, i-am spus, de o neîncredere îndreptată împotriva lui, ci despre un sistem general al „Abwehrului"

— *Până unde am ajuns!,* a spus el dând din cap.

Am reluat firul discuție. După părerea mea, am spus eu, o înaintare a rușilor până în inima Europei nu poate fi oprită în nici un caz de anglo-americani, dacă nu o împiedică soldatul german.

Șeful Statului nu voia să admită acest lucru. El era ferm convins că Puterile occidentale vor merge alături de ruși, numai până când va fi rupt frontul răsăritean german, deci până în momentul în care înfrângerea germană va fi sigură. În spațiu el a concretizat acest punct prin linia: Vistula-Carpați. O înaintare rusească până la această linie ar însemna o înfrângere categorică a Germaniei. Anglo-americanii nu vor face greșeala de a depăși această linie. După acel moment războiul nu ar mai avea nici un sens politic și militar. O depășire a acestui punct, care reprezintă granița dintre rațiune și nerațiune, nu ar duce decât la o nimicire gratuită a Germaniei și nu ar face decât să creeze un pericol nou și mai mare pentru Puterile occidentale decât fusese național-socialismul: pericolul bolșevismului.

Îmi dădeam seama că prin această teorie el se crampona de o iluzie. Dorința este părintele ideii! Totuși argumentația sa avea o urmă de logică incontestabilă. Mareșalul uita însă că înaintarea sovieticilor în ini-

ma Europei, în cazul unei înfrângeri germane, ar fi consecința inevitabilă a cererii atestate de Roosevelt și Churchill la Casablanca și apoi de Stalin la Teheran cu privire la o capitulare necondiționată a Germaniei. Această capitulare necondiționată garanta într-o anumită măsură înaintarea sovietică în inima Europei, făcând abstracție de toate celelalte consecințe nefaste pe care le avea pentru Europa și pentru învingătorii înșiși.

L-am făcut atent pe Mareșal că cererea de capitulare necondiționată silește Germania să ducă războiul până la ultima consecință. Această cerere este o greșeală și din punct de vedere psihologic, deoarece leagă poporul german de conducerea național-socialistă și prelungește astfel războiul. Această prelungire va duce însă la forme de luptă care depășesc ceea ce este necesar pentru obținerea victoriei, ca de exemplu distrugerea orașelor germane.

Formula despre capitularea necondiționată prelungește deci războiul și nu face imposibilă numai o răzvrătire a poporului german, ci și a conducerii armatei împotriva conducătorilor național-socialiști, deoarece printr-un asemenea pas oricum nu mai este mult de salvat. Aliații înșiși îi împingeau într-o luptă disperată chiar și pe acei germani, care nu simpatizau cu conducerea național-socialistă sau îi erau chiar ostili.

Mareșalul și-a exprimat convingerea că o astfel de prelungire a războiului nu va distruge numai total Germania, creând astfel o situație absurdă pentru perioada postbelică, ci va ruina și pe câțiva aliați, dacă nu chiar pe toți. El înțelege înverșunarea lui Roosevelt, Churchill și Stalin, dar nu înțelege de ce aceștia vor să impună nimicirea totală a Germaniei cu prețul propriei ruine naționale. El a strigat de aceea enervat:

— Ce rol pot juca învingătorii în Europa de mâine, dacă sunt la fel de ruinați ca și Germania învinsă? Nu mai este oare posibil să se țină măsura?

Am replicat:

— Cu formula despre capitularea necondiționată, Aliații urmăresc desigur un țel anumit: ei nu vor numai nimicirea național-socialismului, ci și a „militarismului", a marii industrii, a junkerilor etc. Este vorba deci, într-un cuvânt, de nimicirea tuturor forțelor care stimulează naționalismul german. Aceasta nu se poate obține însă decât pe calea unei nimiciri totale a tuturor forțelor germane de rezistență, din care cauză războiul va fi prelungit în mod fatal până la acest punct.

— *Dar acest pericol al unei nimiciri naționale totale a Germaniei — care fără o înaintare a rușilor în inima Europei este imposibilă — nu va provoca conducerii germane conflicte de conștiință?*, a întrebat Mareșalul.

— *Sigur că nu!*, am răspuns. *Cine cunoaște fanatismul acestei conduceri, acela știe că ea târăște mai bine întreaga lume cu sine în prăpastie, mai înainte de a capitula necondiționat.*

— *Nu, nu!*, a protestat Mareșalul. *Chiar dacă conducerea germană ar fi capabilă de așa ceva, Aliații nu vor accepta un asemenea joc tragic. Vedeți, de aceea cred că anglo-americanii nu vor merge decât până la acel punct despre care am vorbit. Ei vor pune capăt războiului când germanii nu vor mai fi în stare să mențină frontul de răsărit!*

Cât de mult s-a înșelat!

Dificultăți sporite cu Mihai Antonescu

Importantele evenimente mi-au lăsat puțin timp pentru a organiza munca în cadrul Ambasadei și în Colonia română de la Berlin. Am încercat în repetate rânduri să înlătur neglijența „distinsă", obișnuită în cadrul Ambasadei și a diplomaților români, dar mi-am dat curând seama că mă aflam în fața unei munci a lui Sisif, deoarece funcționarii sancționați de mine își aveau protectorii lor la București. Acești favoriți se caracterizau prin lipsa chefului de lucru, indisciplină și concepții care făceau imposibilă desfășurarea unei activități rodnice. Totuși am reușit ca alături de sarcinile mele diplomatice să întreprind o serie de acțiuni care au dat roade. Astfel am dobândit una din cele mai frumoase biserici din Berlin, în Jerusalemer Strasse, pe care am reorganizat-o pentru necesitățile Coloniei noastre românești. Am reușit să obțin pentru Consulatul nostru general încăperi mai frumoase și mai adecvate. În strădaniile mele de a organiza Colonia română, m-am ocupat mai ales cu tineretul studios, care era până atunci de capul lui. Spre bucuria mea, am găsit însă înțelegere la acest tineret; din păcate, planul meu de a restabili vechile legături ale studenților români de la Berlin, a eșuat din cauza loviturii de Stat din România.

*

În octombrie 1943 consilierul nostru de presă, Pintea, mi-a relatat că prietenul său din cercul dr. Paul Schmidt îl informase cum cercurile politice germane sunt nemulțumite că Bucureștiul numise ca atașat de

presă al Ambasadei române de la Ankara pe Solacolu, a cărui atitudine era accentuat anglofilă. Mai înainte, aceste cercuri politice germane fuseseră surprinse că ministrul de externe român numea în Ambasadele române din țările neutre agenți propagandistici cunoscuți pentru atitudinea lor anglofilă. Solacolu se număra printre acești „oameni noi", care se iviseră odată cu numirea lui Cădere ca ambasador la Lisabona.

Am considerat de datoria mea să-l informez pe Mihai Antonescu de aceste comentarii nefavorabile, pe care le provocaseră aceste noi numiri ce săreau în ochi. Primul lucru pe care l-a făcut Mihai Antonescu a fost să-l cheme pe Killinger și să i se plângă. Killinger s-a adresat imediat Ministerului de Externe german, nu pentru a-l apăra pe Mihai Antonescu, ci din cauza funcționarului care îi transmisese lui Pintea aceste informații. Funcționarul a fost trimis într-un lagăr de concentrare, iar Pintea a fost pus în carantină de cercurile apropiate lui Schmidt, de unde își furniza de obicei informațiile.

Impresionat în modul cel mai neplăcut de procedeul lui Mihai Antonescu, i-am transmis că informațiile mele nu sunt destinate pentru Killinger și că, prin comportarea sa, mi-a discreditat pe toți agenții Ambasadei mele și pe informatorii lor. Răspunsul a fost o telegramă tăioasă în care Mihai Antonescu îmi mulțumea pentru sfaturile referitoare la uzanțele diplomatice. Aveam impresia că am de-a face cu un nebun. Pe deasupra, Mihai Antonescu s-a năpustit asupra sărmanului Pintea și l-a amenințat cu destituirea, deoarece nu-l apărase pe el, Mihai Antonescu, imediat și nu protestase împotriva afirmațiilor referitoare la numirea lui Solacolu! Pintea și-a primit astfel răsplata pentru o informație bine intenționată. Firește că m-am opus unor nedreptăți. Mihai Antonescu se purta ca un hoț prins asupra faptului!

La scurt timp după această izbucnire a fost numit Crețianu ambasador la Ankara. De data aceasta am renunțat însă să-i comunic lui Mihai Antonescu reacția de la Berlin.

Crețianu juca la Ministerul de Externe român rolul unui fel de „eminențe cenușii". Înainte ca Mihai Antonescu să fi preluat Ministerul de Externe, Crețianu deținuse postul de secretar general în acest departament, dar demisionase din funcție, deoarece „îl respinsese" pe noul șef și de atunci era „disponibil". Totuși el și-a continuat activitatea în culise. Oamenii săi din Minister i-au prezentat rapoartele informative de la Ambasade, deși nu se mai găsea în funcție. Iar acum Mihai Antonescu îl trimisese la Ankara.

Vicepreşedintele Consiliului de Miniştri argumenta toate aceste noi numiri în ţări neutre, spunând că pe această cale poate aduna informaţii mai bune şi mai cuprinzătoare graţie contactelor oamenilor săi cu diplomaţii englezi. În realitate, el organiza însă baze de discuţie cu ţările inamice. În cazul Creţianu era caracteristic că acesta, care refuzase în 1941 o colaborare cu Mihai Antonescu, a acceptat să fie numit ambasador al „dictaturii" lui Antonescu şi nu mai simţea repulsie faţă de şeful său Mihai Antonescu.

În general câţiva români de acest gen ofereau un spectacol jalnic: ei se calificau ostentativ drept prieteni ai Angliei, ai Americii, ai Franţei sau ai Germaniei, niciodată însă drept români adevăraţi! În anumite cercuri române s-a creat chiar un fel de ierarhie, care îi cataloga şi clasifica pe membrii săi în funcţie de „gradul lor de prietenie" faţă de o naţiune sau alta. Nu sentimentul naţional român era decisiv, ci orientarea respectivului faţă de Puterile străine.

La sfârşitul lui octombrie 1943, ataşatul militar român la Stockholm, colonelul Dinulescu, a trecut prin Berlin. Mi-a relatat că Ambasada română de la Stockholm ar fi primit prin intermediul unor curieri de încredere ai directorului de Cabinet din Ministerul de Externe, Niculescu-Buzeşti, recomandarea de a stabili relaţii cu Ambasada engleză şi cea americană de la Stockholm şi de a întreţine contacte cât mai strânse posibil. Colonelul Dinulescu a găsit aceste recomandări extrem de ciudate, deoarece România se găsea doar în război cu Anglia şi America.

La sfârşitul lui 1943 s-au înmulţit tainicele călătorii ale curierilor între Bucureşti şi Stockholm, Berna, Madrid şi Lisabona. Aproape zilnic trecea prin Berlin câte unul din aceşti soli misterioşi. Aşa-numita Centrală de informaţie din Ministerul de Externe român, de sub conducerea lui Niculescu-Buzeşti, era în plină activitate. Era un centru camuflat de acţiune împotriva Germaniei, care se străduia să stabilească legături cu Puterile inamice. Conducătorul suprem al acestor acţiuni era Mihai Antonescu. Toate acestea într-o vreme în care România mai era încă aliată cu Germania, iar soldatul român lupta la capul de pod din Cuban! Acest du-te-vino al curierilor secreţi în Capitalele neutre, în care Mihai Antonescu căuta firul de care să se cramponeze politica română, eşuată, a devenit îngrijorător. Tinerii diplomaţi ai acestei aşa-numite Centrale de informaţie erau oricum, numai discreţi nu. La Ambasada noastră din Berlin ştia fiecare ce însărcinări aveau „curierii secreţi", deoarece aceştia povesteau totul. Curierii au devenit o adevărată plagă

pentru Ambasadă; ea trebuia să se îngrijească, ca un birou de voiaj, să procure zilnic bilete de călătorie, camere de hotel, vehicule de transport etc. și să întocmească programul călătoriei. Informațiile pe care le aduna Mihai Antonescu cu ajutorul acestei organizații, erau pur și simplu ridicole.

Un singur exemplu:

Cu prilejul unei vizite la București în ianuarie 1944 am vorbit cu secretarul general al Ministerului de Externe, Gheorghe Davidescu. Acesta conducea Ministerul în numele lui Mihai Antonescu. La el soseau toate informațiile Ambasadelor și Centralei de informații, ai cărei curieri desfășurau o activitate atât de febrilă. Davidescu a ascultat expunerea mea și a spus:

— Domnule general, noi deținem informații mai bune decât dumneavoastră. Nu vă pot spune decât un singur lucru: într-o lună s-a sfârșit cu războiul.

Repet: îmi vorbea secretarul general al Ministerului de Externe, deci omul care trebuia să fie cel mai bine informat din întreaga țară.

Când am replicat că vrea să spună un an, iar nu o lună, el a insistat:

— Nu, nu, domnule general! Vă înșelați! O lună și poate nici măcar o lună!

Războiul a durat după aceea încă aproape un an și jumătate.

Atât de bine era deci informat Ministerul de Externe român! Nu era deci de mirare că rapoartele mele erau primite cu neîncredere. Ambasada de la Berlin era suspectată și sabotată, deoarece era atât de naivă să ia în serios alianța cu Germania.

Am fost atât de surprins de afirmația fermă a lui Davidescu că războiul nu va mai dura decât o lună, încât nu m-am putut reține să-i comunic aceasta Mareșalului cu următorul prilej. L-am rugat să-l facă atent pe secretarul general al Ministerului de Externe să fie reținut cu astfel de afirmații; mă temeam că le spune și altora același lucru.

Mareșalul era indignat. A strigat:

— Îl voi trage la răspundere! Și după un timp a adăugat: *Dar nu-i voi spune că am fost informat de dumneavoastră. Numele dvs. nu va fi amintit.*

După câtva timp m-am întâlnit cu Davidescu la București. A zâmbit amar:

— Îmi pare rău, domnule general, că l-ați informat pe Mareșal despre discuția noastră. Era vorba numai despre o părere a mea personală...

— *Cum?*, am răspuns. *Deţineaţi o informaţie atât de importantă şi voiaţi s-o ascundeţi Şefului Statului?*

Davidescu s-a înroşit şi a tăcut.

*

Din programul meu de activitate propagandistică făcea parte şi constituirea Asociaţiei germano-române, care trebuia să aibă filiale în toate marile centre germane. După întemeierea Asociaţiei de la Berlin, a avut loc la 22 noiembrie 1943 crearea filialei de la Viena. La festivitate au luat parte preşedintele Asociaţiei, contele Schulemburg, însărcinaţi ai Ministerului de Externe german şi reprezentanţi ai autorităţilor vieneze, în frunte cu Baldur von Schirach. Festivitatea a fost onorată prin prezenţa sa şi de Arhiducesa Ileana. Seara am dat o recepţie în încăperile Consulatului general român de la Viena.

Noaptea am fost trezit de un telefon: din Berlin sosise tocmai informaţia că Ambasada română fusese lovită şi distrusă de ultimul atac aerian. Am încercat imediat să stabilesc legătura cu Berlinul pentru a afla amănunte. Deoarece nu am reuşit, i-am cerut comandantului militar din Viena să-mi pună la dispoziţie un avion. Din cauza timpului nefavorabil, decolarea nu a fost posibilă decât la prânz. Încă nu bănuiam cât de totală fusese distrugerea Ambasadei de la Berlin.

La Berlin, o imagine îngrozitoare: ruine, flăcări, fum, oameni disperaţi care rătăceau pe străzi. Atacurile aeriene mai continuau. Cartierul Zoologic fusese lovit cel mai greu; Ambasada română arsese până la temelie! În câteva secunde fusese nimicit întreg avutul Ambasadei precum şi al meu propriu. Nimic nu a putut fi salvat. Soţia şi fiul meu nu mai rămăseseră decât cu ce aveau pe ei. Mama bolnavă a soţiei mele fusese salvată în ultimul moment din camera în flăcări. Fusese dusă la un spital, unde a murit a doua zi.

Membrii Ambasadei îşi pierduseră de asemenea în cea mai mare parte locuinţele. Viceconsulul Rusu şi soţia acestuia îşi găsiseră moartea în flăcări.

Toate Ambasadele străine fuseseră lovite de aceeaşi soartă. Ministrul de externe von Ribbentrop a făcut o vizită în cartierul Ambasadelor, pentru a-şi exprima regretul în numele Guvernului german. El a promis cu generozitate să repare daunele şi să reconstruiască Ambasadele!

Am primit însărcinarea din partea Guvernului român să-i mulţumesc ministrului de externe, dar am refuzat însă telegrafic, deoarece

mi se părea imposibil. Ribbentrop purta cea mai mare parte din vină pentru pierderea arhivei Ambasadei, deoarece împiedicase evacuarea acesteia la timp. Toate cererile mele de a pune la dispoziție Ambasadei un local în caz de evacuare, în care să fie puse în siguranță actele care nu erau necesare la Berlin, fuseseră tot mereu amânate și neglijate, până a fost prea târziu.

De aceea am refuzat să-i mulțumesc lui Ribbentrop că Ambasada română fusese păgubită atât de greu numai și numai din cauza neglijenței grosolane a Ministerului de Externe german.

Cine trebuie să apere Carpații

Încet războiul se apropia de granița răsăriteană a României. Linia de rezistență de la Nistru, calificată drept definitivă, nu a putut fi menținută. Ea a fost ruptă sub presiunea superioară a maselor rusești, după cum a eșuat și orice altă încercare de a rezista. Pericolul se apropia cu fiecare zi de România și umplea de groază poporul român.

Ce era de făcut?

Guvernul român avea de ales numai între două posibilități: fie să mobilizeze toate forțele fizice și morale ale poporului pentru apărarea țării, fie să se decidă să pună capăt în mod onorabil și cinstit luptei lipsite de perspective.

Eu întrețineam de mult timp relații strânse și prietenești cu ambasadorul finlandez Kiwimaeki. Situația țărilor noastre era aceeași și la fel grijile noastre. Ne informam reciproc asupra situației și ne sfătuiam unul pe altul. Îi era imposibil să creadă că Germania nu caută un compromis, deoarece în caz contrar nu poate înțelege politica conducerii germane. Kiwimaeki nutrea la fel ca și Mareșalul Antonescu și ca mulți alții iluzia că Germania va găsi o cale, care-i va da posibilitate ei și țărilor noastre să încheie războiul pe cale onorabilă. El credea că nu depinde decât de Germania să ajungă la un asemenea compromis; dacă Guvernul german s-ar decide să-și exprime clar o asemenea dorință, atunci trebuie să existe o soluție. El se înșela fără îndoială, deoarece în acea vreme nimeni nu mai era gata să înceapă cu Germania o discuție, nici cu conducerea național-socialistă, nici cu succesorul său posibil. Aliații se deciseseră definitiv pentru formula capitulării necondiționate. Evident, Kiwimaeki nu era edificat asupra încercărilor germane de a stabili contacte cu Anglia prin intermediul Suediei și Portugaliei. Aceste încercări se dovediseră din nefericire întârziate. Probabil că ele ar fi

putut înregistra un succes la Casablanca; la Teheran erau însă cu totul lipsite de perspectivă.

Când Finlanda a ajuns la convingerea că Germania nu mai avea nici o speranţă într-o înţelegere cu Puterile occidentale, a tras concluziile cuvenite. Ea nu a uitat însă, în pofida situaţiei sale dificile, imperativul onoarei naţionale! Şi-a asumat înfrângerea inevitabilă asupra sa, a încercat însă să facă mai suportabilă această înfrângere printr-o încetare onorabilă şi din timp a luptei.

Guvernul finlandez a cerut Guvernului german să clarifice situaţia: ar putea oare Germania garanta că frontul va fi sau nu menţinut? Finlanda nu este în stare să continue lupta cu mijloacele care existau pe frontul finlandez la sfârşitul lui 1943. De aceea Germania trebuie să declare dacă poate pune la dispoziţie forţele necesare. În caz contrar, Finlanda va fi silită să caute o ieşire onorabilă.

La această atitudine curajoasă a Finlandei, Guvernul german a răspuns prin trimiterea lui Ribbentrop la Helsinki. Acesta a făcut acolo cunoscuta declaraţie, că Germania va apăra Finlanda şi România ca pe propriul său teritoriu. Solicitat să-şi concretizeze acest jurământ, Ribbentrop s-a angajat ca Germania să trimită imediat două divizii de infanterie şi două divizii de tancuri, precum şi considerabile unităţi aeriene în Finlanda.

Finlanda s-a declarat atunci de acord să continue în aceste împrejurări lupta.

*

Între timp, conducerea germană ordonase evacuarea capului de pod din Cuban. Forţele române care mai existau acolo au fost retrase de asemenea în Crimeea. Operaţiunea a decurs în condiţii favorabile şi fără pierderi remarcabile de oameni şi material. Acum se găseau în Crimeea şapte divizii române şi câteva germane sub comanda general-colonelului Jaenecke. Conducerea germană intenţiona să menţină Crimeea cu ajutorul acestor forţe armate.

Din nefericire, frontul din nordul Crimeei a fost aruncat înapoi spre vest prin strâmtoarea Perekop, întrerupându-se astfel legătura terestră cu trupele din Crimeea. Înaintarea sovietică la Uman a făcut ca restabilirea legăturii să devină definitiv iluzorie. Nu mai exista nici o îndoială că frontul german se va retrage la graniţa răsăriteană a României.

Eram chinuit de gânduri sumbre. Din Bucureşti nici o ştire, nici o informaţie asupra situaţiei, asupra intenţiilor conducerii române, asupra măsurilor pe care intenţionează să le ia! Nici un fel de directive, de instrucţiuni — nimic!

În decursul întregii mele activităţi am încercat tot mereu să determin Ministerul de Externe român să mă informeze asupra principalelor sale intenţii şi dispoziţii, în măsura în care acestea erau de domeniul meu. Arătasem în ce situaţie penibilă fusesem pus faţă de autorităţile germane, când aflasem despre aceste măsuri sau comunicări ale Guvernului român, despre care nu aveam habar. Propusesem crearea unui buletin de informare, pe care să-l trimită Ministerul de Externe român Ambasadelor, pentru a le informa asupra situaţiei din ţară şi asupra problemelor generale ale Ministerului.

Totul a fost zadarnic!

În cursul întregii perioade de funcţionare la Berlin, deci în epoca cea mai grea poate a ţării mele, nu am primit nici măcar o singură dată informaţii, fie chiar sumare sau aluzive, referitoare la intenţiile Guvernului român. În mijlocul harababurii generale a trebuit să mă limitez la a ghici ce cale intenţionează să aleagă conducerea română pentru viitor. În faţa mea se desfăşura întreaga uneltire a lui Mihai Antonescu, a cărui lipsă de curaj mă dezgusta; vedeam zig-zagul unei politici care încălca cu o perversitate metodică principiul realităţii, dar îmi era imposibil să constat dacă aceste manipulaţii criminale afectau numai pe Mihai Antonescu, sau dacă în spatele lui se afla însăşi nefericita Românie. Nu puteam crede că Mihai Antonescu, pe care nu-l lua nimeni în serios, reprezenta adevărata poziţie politică a României!

În aceste împrejurări am primit pe neaşteptate o telegramă de la Mihai Antonescu, în care îmi cerea să-i comunic de îndată precis dacă Guvernul german dispune de suficiente forţe pentru a opri înaintarea sovietică. Telegrama mi-a provocat un zâmbet amar. Pe frontul de lângă graniţa română existau destule comandamente române care ştiau mult mai bine care este situaţia. Mihai Antonescu schimba rolurile: el urma să mă informeze asupra situaţiei frontului, deoarece îi stăteau la dispoziţie informaţiile conducerii Armatei române, iar nu să primească de la mine explicaţii. Adevăratul motiv al telegramei sale era evident! Înaintarea ruşilor până la Winniza îl speriase. Se temea acum să nu piardă momentul potrivit pentru acţiunea pe care o plănuise de mult timp!

Am răspuns că frontul german de răsărit trece evident printr-o criză grea, care se va încheia probabil printr-o retragere a flancului sudic în Carpaţii Răsăriteni. Trebuia să se aibă în orice caz în vedere o retragere în Carpaţi.

Imediat am primit o nouă telegramă: mi se cerea să precizez dacă eventuala retragere în Carpaţi reprezintă părerea mea personală sau cea a conducerii germane. Firește că am răspuns că este vorba de părerea mea personală, pe care mi-am făcut-o pe baza unor analize amănunţite ale frontului. Mă voi strădui însă, am răspuns, să constat în cel mai scurt timp dacă părerea mea corespunde celei a conducerii germane.

Am cerut în acest scop o audienţă la Ribbentrop. Acesta locuia într-o reşedinţă învecinată cu Cartierul General al Führerului şi era complect izolat de lumea înconjurătoare. După zece zile am fost în cele din urmă anunţat că ministrul de externe este dispus să mă primească.

Deşi eu cerusem convorbirea, aveam deci ceva de spus, totuşi a vorbit numai Ribbentrop singur. Eu ascultam calm. El considera evident că este necesar să-mi dea o imagine cuprinzătoare a situaţiei şi să zugrăvească totul în culorile cele mai trandafirii. Mi-a povestit mai ales despre armele secrete, care urmau să fie folosite în curând, fără a preciza însă cum sunt acestea alcătuite. M-a asigurat că întreaga parte sudică a Angliei va fi ştearsă de pe faţa pământului. Pentru a-mi concretiza prevestirea sa, a întins pe masă o hartă, pe care mi-a arătat linia până la care urma să se exercite efectele îngrozitoare ale noilor arme. Linia străbătea cam jumătate din sudul Angliei.

Din aluziile foarte neclare ale lui Ribbentrop şi din faptul că puterea de acţiune a noilor arme avea anumite limite, am dedus că era vorba despre mijloace de luptă balistice. Un proiectil aruncat din aer ar fi ameninţat în mod inevitabil întreaga Anglie. Ribbentrop a prevestit o cotitură senzaţională a războiului. La convorbire a fost de faţă şi translatorul şef dr. Schmidt, care neavând ce face, a stenografiat convorbirea, spre indignarea mea. După ce şi-a încheiat expunerea, Ribbentrop a sugerat că audienţa a luat sfârşit, dar eu nu eram deloc de aceeaşi părere! I-am mulţumit pentru expunerea sa şi am adăugat că scopul vizitei mele este să-l fac atent asupra câtorva probleme care sunt de o importanţă uriaşă şi care priveau România.

Am declarat că ţinând seama de situaţia din răsărit, va trebui să se ia în considerare mai devreme sau mai târziu o retragere a flancului

sudic în Carpaţii Răsăriteni şi că trebuie să se clarifice mai înainte anumite probleme.

Ribbentrop mi-a replicat de îndată mânios:

— Nici nu poate fi vorba! Cum? Retragere în Carpaţi? Nici gând! Imposibil! Dimpotrivă: vom lua toate măsurile necesare — câteva sunt deja în curs — pentru a opri definitiv frontul. Pe cât posibil înaintea graniţelor române!

L-am asigurat că sunt bucuros să aud toate acestea, dar consider totuşi că nu este inutil să iau în calcul o asemenea ipoteză ca retragerea în Carpaţi, oricât de mică ar fi eventualitatea.

— Bine! Despre ce este deci vorba?

Am desenat pe o foaie de hârtie regiunile răsăritene ale României. Dacă se va dovedi totuşi necesară o retragere în Carpaţi, va trebui să se clarifice în prealabil o serie întreagă de probleme militaro-politice. De această clarificare depindea existenţa frontului şi premisele acţiunilor de luptă.

Dacă frontul se va retrage în Carpaţi, atunci în sectorul român va fi vorba despre Carpaţii Răsăriteni. Aceştia reprezentau însă graniţa dintre Ungaria şi România. Trebuia deci să pun întrebarea: Cine va ocupa acest front? Dacă părţile moldovene ale Carpaţilor Răsăriteni vor fi apărate de trupe româneşti, după cum este de presupus, atunci trupele române vor trebui să lupte cu spatele la Ungaria, să apere deci graniţa ungară. În acest caz toate liniile de aprovizionare a apărătorilor români trec prin teritoriul Transilvaniei de Nord, deci prin regiunea care este acum ungară. Va fi oare Ungaria de acord? Va consimţi la o organizare pe etape a luptei românilor pe teritoriul ungar? Toate acestea trebuie clarificate din timp. O improvizare, în cazul unei retrageri pripite în Carpaţi, nu va fi uşoară!

S-ar putea presupune şi că vor fi apăraţi Carpaţii de trupe ungare. Graniţa ungară trece doar pe acolo. Dar ungurii ar trebui să treacă graniţa până la poalele munţilor, aflate pe teritoriul românesc, pentru a-şi construi apărarea. Aceasta ar putea duce însă la complicaţii şi mai mari încă.

Sau poate Germania intenţionează să preia ea însăşi acest front? Posedă oare forţele necesare pentru aceasta? Toate aceste probleme, am încheiat eu, trebuie avute în vedere şi rezolvate.

Ribbentrop părea cu totul surprins. Evident că nu examinase această latură a problemei. În loc să o abordeze cu curaj, el a băgat capul în nisip şi a spus:

— *Indicațiile dvs. sunt interesante, dar nu sunt oportune. Nu trebuie să ne facem mai multe griji de câte avem! Repet: problema unei retrageri în Carpați este cu totul lipsită de conținut. De aceea nu trebuie să ne batem capul cu ea.*

L-am rugat pe Ribbentrop să prezinte totuși problema Statului Major al Führerului. L-am asigurat că aș fi fericit dacă ipoteza ar rămâne de natură pur teoretică; totuși nu ar fi rău să ne ocupăm de ea.

În cele din urmă Ribbentrop a cedat insistenței mele și mi-a promis să vorbească cu Keitel. Urmam să fiu neapărat și cât mai curând informat despre poziția acestuia.

Nu am aflat niciodată răspunsul lui Keitel.

*

Comportarea lui Ribbentrop îmi dezvăluise încă o dată starea de spirit a conducerii germane. Sentimentul disperării exercita o presiune asupra subconștientului, care avea la rândul ei drept urmare faptul că toate posibilitățile neplăcute erau date la o parte și erau considerate, cu un optimism îndârjit, ca neoportune. Indicația de problemă fatală purta de la bun început aparența defetismului, de aceea se temeau cu toții să vorbească despre măsuri preventive necesare. A vorbi despre o retragere, însemna ca respectivul să fie acuzat că face panică. Fiecare se străduia să depășească optimismul celuilalt. Pe această cale s-a creat o atmosferă trandafirie, străină de realitate.

Îmi amintesc de o audiență la Hitler, la care a venit vorba despre recentele atacuri aeriene. Șeful Cancelariatului, ministrul de Stat Meissner, care mă însoțea, a spus în cursul discuției:

— *Mein Führer! Generalul Gheorghe și-a exprimat admirația față de moralul deosebit al populației din Berlin, care suportă cu atât curaj atacurile aeriene.*

Modul drastic al intervenției sale m-a uluit. Meissner voia să-i dovedească lui Hitler prin aceasta că berlinezii sunt poate chiar încântați de atacurile aeriene. Nu-i spusesem lui Meissner nimic de acest gen. Firește că admiram moralul berlinezilor în acea perioadă (vara lui 1943), deoarece comportarea lor era într-adevăr demnă de admirație. Dar nu avusesem prilejul să mă exprim în acest sens față de Meissner.

Situație haotică la București

După audiența la Ribbentrop am plecat la București, pentru a pune forurilor române aceleași probleme. În România domnea o dezorientare impresionantă.

Generalul Ştefleа m-a informat că Mareşalul decisese să pregătească totul pentru apărarea ţării. Domnea însă o mare neclaritate referitor la măsurile ce urmau să fie luate. Mareşalul părea că intenţionează să nu treacă trupele române dincolo de linia Focşani-Nămoloasa-Galaţi. El prefera această poziţie scurtă, întărită cu două linii de adăposturi de beton pentru apărare. Cuprinsă între Carpaţi şi cotul Dunării, ea apăra Capitala şi regiunea petroliferă.

Generalul Ştefleа voia dimpotrivă să grupeze trupele române mai la nord, pe linia Piatra Neamţ-Paşcani-masivul împădurit Corneşti-cursul inferior al Nistrului, deoarece această zonă conţinea puternice piedici naturale împotriva tancurilor şi a atacurilor aeriene şi avea de asemenea şi spaţii mai largi de desfăşurare.

Mai târziu am vorbit şi cu Mihai Antonescu. El a ascultat raportul meu asupra convorbirii cu Ribbentrop cu un surâs mefistofelic, părând absent şi enigmatic. Limbuţia sa obişnuită făcuse loc unei muţenii totale. Problemele pe care i le prezentasem lui Ribbentrop nu păreau să-l intereseze. Mai întâi am crezut că nu le înţelege, apoi mi-am dat seama că el, la fel ca şi Ribbentrop, nici nu voia să vorbească despre ele, din cu totul alte motive însă. Ribbentrop se temea să recunoască gravitatea situaţiei şi eventualitatea unei retrageri în Carpaţi; Mihai Antonescu, dimpotrivă, considera situaţia şi mai precară decât era, punându-şi în ea speranţele. Problema Carpaţilor nu-l interesa, deoarece considera absurdă o continuare a luptei, deşi era vorba despre apărarea pământului românesc.

Ca răspuns la cele ce-i spusesem despre „armele secrete", despre care mă informase Ribbentrop, Mihai Antonescu a schiţat numai un zâmbet compătimitor. În aceste basme nu mai credeau nici pruncii, mi-a declarat el disprețuitor.

În timpul convorbirii a fost chemat la telefon de unul din colaboratorii săi, după care m-a rugat scuzându-se să-l aştept câteva momente, deoarece trebuie să primească pe cineva. M-a lăsat în biroul său şi s-a dus în încăperea alăturată pentru a vorbi cu vizitatorul. Prin crăpătura uşii întredeschise l-am recunoscut pe ambasadorul turc, Tanriöer. Mi-am amintit de avertismentul lui Ştefleа referitor la relaţiile lui Mihai Antonescu cu Tanriöer. Când s-a reîntors din camera alăturată, vicepreşedintele Consiliului de Miniştri era foarte bine dispus. Mi-a recomandat să fiu foarte atent, deoarece în curând se vor petrece evenimente însemnate. El are nevoie acum de o informare foarte promptă din Berlin.

După ce am plecat, l-am întâlnit pe „turc" în camera de aşteptare. Îl cunoşteam de la Ankara şi am schimbat cu el câteva cuvinte neînsemnate. În acest timp, Mihai Antonescu a deschis de mai multe ori uşa biroului său pentru a vedea dacă mai vorbesc încă cu ambasadorul turc. Probabil că era curios să ştie ce aveam de parlamentat cu acesta.

*

Atmosfera din Bucureşti era încărcată ca urmare a frontului ce se apropia, dar şi a atacurilor aeriene ce avuseseră loc. Se dovedise că Bucureştiul nu avea de fapt o reală apărare antiaeriană. Nu se făcuse nimic sau aproape nimic pentru a preîntâmpina atacurile aeriene. Se sperase că americanii nu vor ataca niciodată capitala României. Probabil că şi autorităţile se refugiaseră în această iluzie. Când anglo-americanii au atacat totuşi, autorităţile şi populaţia au fost smulse cu cruzime din iluzia lor. Ele nu avuseseră niciodată sentimentul că erau în război cu Puterile occidentale, nici măcar acum, după ce Bucureştiul fusese lovit greu de câteva ori, după ce oraşele petroliere Ploieşti şi Câmpina fuseseră transformate în ruine. Nici măcar acum nu a luat naştere un resentiment împotriva anglo-americanilor, deşi aceştia dovediseră în mod drastic că luau foarte în serios situaţia de a fi în război cu România.

În schimb, din sentimentul neputinţei a luat naştere o panică care a cuprins toate spiritele. Cine îşi putea permite, se refugia în munţi. Bucureştiul parcă murise. Magazinele şi băncile şi chiar şi autorităţile lucrau neregulat sau aproape deloc. Chiar şi atunci când avioanele inamice nici nu atingeau măcar spaţiul aerian al României, când exista numai posibilitatea ca ele s-o facă, se dădea aşa-numita „alarmă aeriană". Era de ajuns, pentru ca populaţia Bucureştiului să intre în cea mai sălbatică panică. Magazinele, băncile, toate instituţiile publice şi particulare închideau imediat. Fluvii nesfârşite de oameni fugeau într-o teamă nebună pe străzi, năvăleau în tramvaie, în maşini, în toate vehiculele care le ieşeau în cale. Să iasă cât mai repede posibil afară din oraş! Chiar şi ofiţerii, soldaţii şi sentinelele erau cuprinşi de această fugă disperată. Imaginea oraşului în astfel de momente era tragicomică.

Am asistat la o astfel de panică generală şi mi-am dat seama că o rezistenţă organizată ar fi foarte greu de obţinut cu aceşti oameni. De ce, pentru numele lui Dumnezeu, nu exista curajul de a pune capăt acestei situaţii, mă gândeam eu. Toţi erau ca paralizaţi, curajul îi părăsise pentru totdeauna!

*

La Şeful Statului am avut din nou impresia unei atitudini ferme, hotărâte. El mi-a anunţat intenţia de a apăra cu orice preţ Capitala. Dacă frontul va trebui retras şi mai mult din spaţiul Winniza, nu există altă soluţie decât apărarea liniei Focşani-Nămoloasa-Galaţi. Aici se lucra febril la extinderea întăriturilor. Mai înainte de a se fi întreprins această încercare extremă de apărare, nu este de conceput o încetare a luptei. Linia de apărare aleasă de el era ultima care acoperea Bucureştiul.

I-am prezentat Mareşalului aceleaşi probleme ca lui Ribbentrop. Mi-a spus:

— Desigur, aceste probleme trebuie cât mai rapid clarificate. Insistaţi!

L-am mai rugat să-mi spună dacă consideră eficient să prezint Guvernului german o nouă propunere sau dacă crede necesar să-mi dea noi instrucţiuni, ca urmare a recentelor evenimente.

— Nu, nimic! Atitudinea mea rămâne în continuare neschimbată! Este vorba acum de apărarea pământului patriei, şi în aceste momente nu voi şovăi!

El este soldat, a adăugat, şi îşi va ţine până la capăt cuvântul dat. *Ceea ce vreau, este doar să ni se trimită cât mai curând material de război. Presaţi conducerea germană să accelereze livrările!*

Nu mai aveam nici o îndoială în privinţa atitudinii Conducătorului Statului şi a lui Mihai Antonescu. Eram numai uimit cum este posibil să se suporte reciproc aceste atitudini deosebite. Doi oameni, ale căror birouri erau numai la câţiva paşi depărtare! Dar ce prăpastie filozofică şi spirituală între ei! Ce comedie sumbră se juca între ei, dar şi ţării pe care o conduceau!

M-am reîntors la post şi am luat cu mine două impresii precise: pe de o parte hotărârea clară, fermă a Conducătorului Statului de a apăra patria; de cealaltă parte, intenţia evidentă a lui Mihai Antonescu de a sabota hotărârea Mareşalului.

Între aceste tendinţe opuse se găsea opinia publică românească. Ea oscila între defetismul acelora care „avuseseră dreptate", şi instinctul onoarei naţionale: fără constanţă, fragil, influenţabil şi fără o orientare sigură. Poporul simţea că mâna conducătoare era prea slabă pentru a-i arăta hotărâtă calea pe care trebuia s-o urmeze.

Înainte de a pleca am vrut să mai clarific o problemă la Bucureşti, care mi-a dat multă bătaie de cap. Este vorba de problema evreilor.

Ca toate Statele din Pactul Tripartit, România imitase şi ea Germania prin anumite măsuri antisemite; astfel, de exemplu, prin faimoasa „românizare" a economiei, dar şi prin câteva deportări ale evreilor din Basarabia şi Bucovina în Transnistria, în cursul cărora se ajunsese la anumite brutalităţi. În general însă măsurile antisemite erau aplicate, mai ales în România Veche, numai foarte superficial. Aceasta corespundea unei tradiţii ancorate în mentalitatea orientală a administraţiei. Toate legile cu caracter restrictiv nu serveau în ultimă instanţă decât ca sursă de încasări pentru organele executoare şi supraveghetoare. La fel şi în cazul acesta. Majoritatea evreilor care reuşiseră „să se învârtească", şi-au continuat nestânjeniţi afacerile. La Bucureşti piaţa neagră şi speculaţia cu devize continuau să fie un domeniu aproape exclusiv evreiesc.

Treptat Guvernul şi mai ales Mihai Antonescu au început să devieze de la iniţiala linie antisemită, oricât de moderată fusese aceasta. Din punct de vedere uman, nu era nimic de obiectat; condamnabil era însă faptul că Mihai Antonescu a devenit un fel de avocat al evreimii din anumite motive speculative. El voia să adune documente care îl absolveau de orice vină, să-şi creeze astfel un alibi pentru a se putea servi de el în viitor. Din păcate, această încercare a coincis în timp cu îngrozitoarea agravare a măsurilor antisemite din Germania şi nu a dus de aceea la rezultatele râvnite.

De câteva luni Ambasada de la Berlin fusese bombardată cu telegrame de la Mihai Antonescu, în care acesta cerea intervenţii insistente pentru eliberarea evreilor de cetăţenie română aflaţi în lagărele germane. Intervenţiile mele repetate şi energice la Ministerul de Externe german nu au avut succes, deşi am arătat că reţinerea evreilor români în lagărele germane reprezintă o încălcare a suveranităţii române. Mi s-a răspuns că internarea acestor evrei se făcuse la timpul său cu aprobarea Guvernului român. Eu nu cunoşteam o asemenea aprobare, de aceea am cerut să mi se spună cine îşi dăduse consimţământul. După o aşteptare mai îndelungată, mi s-a răspuns că nu este vorba de un document, ci de o declaraţie verbală a Guvernului român, care acorda Germaniei libertate de acţiune faţă de evreii români aflaţi în toate teritoriile ocupate. Am transmis acest răspuns la Bucureşti. El nu a fost niciodată contestat de Ministerul de Externe român. În schimb, Mihai Antonescu şi-a continuat bombardamentul cu telegrame şi mi-a ordo-

nat în repetate rânduri să intervin pentru eliberarea unuia sau altuia dintre evrei.

Dar Ministerul de Externe german își menținea părerea că evreii respectivi fuseseră internați în înțelegere cu Guvernul român și că nu pot fi eliberați înainte de sfârșitul războiului, ținându-se seama de reglementarea generală a acestei probleme. Cine putea bănui pe atunci ce motiv îngrozitor se ascundea în spatele acestei explicații stereotipe!

Pentru a clarifica această problemă, am vorbit înainte de plecarea mea încă o dată cu Mihai Antonescu și am propus o discuție nemijlocită între Guvernele român și german, deoarece situația nu-mi permitea să obțin nici un progres în această problemă, datorită intransigenței autorităților germane. Guvernul român are dreptul să insiste asupra suveranității sale și dacă persevează cu fermitate, atunci trebuie să se decidă cât mai curând să facă un pas la Berlin. Numai pe această cale se poate ajunge la eliberarea evreilor români. În caz contrar, problema va rămâne nerezolvată.

Mihai Antonescu a promis să se gândească la modalitățile unei acțiuni întreprinse de Guvern. Dar nu s-a întâmplat nici cel mai mic lucru în acest sens. Dimpotrivă: am fost bombardați la Berlin cu noi telegrame insistente, pentru a determina autoritățile germane să elibereze numeroși evrei, menționați nominal. Dar primeam de la forurile germane mereu același răspuns stereotip, iar în cele din urmă nu mai primeam nici un fel de răspuns.

Treptat mi-am dat seama că Mihai Antonescu nu era de fapt interesat într-o îndeplinire reală a cererilor sale. El nu voia decât să adune dovezi, cu care să se justifice mai târziu că a făcut totul pentru a elibera pe evreii internați în Germania. Unicul pas serios în această problemă ar fi fost un contact direct între Guvernul român și german. Dar acest pas nu a fost întreprins niciodată.

Prima întâlnire Hitler–Antonescu la castelul Klessheim

Abia sosit la Berlin, am fost informat de secretarul de Stat von Steengracht că se prevede o nouă întâlnire între Hitler și Mareșalul Antonescu. Convorbirea solicitată de însuși Mareșalul a avut loc la începutul lui martie 1944 la castelul Klessheim lângă Salzburg. Motivul vizitei era următorul:

Rapoarte amănunțite din Crimeea dezvăluiau că situația de aici se agrava tot mai mult. Trupele germano-române luptau în cele mai nefavorabile condiții, deoarece legătura rutieră prin Perekop fusese de mult întreruptă și aprovizionarea peste Mare devenise tot mai dificilă. Mareșalul Antonescu primise de la comandamentul român din Crimeea știrea că însuși comandantul trupelor germano-române se pronunțase împotriva unei rămâneri în Crimeea, deoarece izolarea totală a Grupului alcătuit din șapte divizii române și trei divizii germane face ca situația să fie lipsită de perspective. General-colonelul Jaenecke considera că venise momentul potrivit pentru evacuare. Cât timp rușii nu atacau încă masiv, se putea întreprinde retragerea peste Mare fără pierderi considerabile în oameni și materiale. Acest lucru nu va mai fi posibil când rușii vor trece la atac. În acest caz s-ar produce mari pierderi.

Aceste știri alarmante îl determinaseră pe Mareșal să solicite întâlnirea cu Hitler. Voia să-i prezinte concepțiile sale în această problemă și să-l determine să ordone evacuarea Crimeei, cât timp împrejurările mai erau favorabile.

Hitler se găsea în vremea aceea cu Statul său Major la Berchtesgaden. Am plecat la Salzburg însoțit de ministrul de Stat Meissner și de șeful Protocolului von Dörnberg. Se prevăzuse ca Mareșalul să fie încartiruit împreună cu suita sa și cu toți cei ce urmau să participe la discuții în vechea reședință arhiepiscopală din castelul Klessheim. Castelul fusese modernizat pentru astfel de ocazii.

Pentru a înțelege mai bine rezultatul convorbirilor dintre Hitler și Mareșal, aș vrea să descriu mai întâi atmosfera ce domnea în jurul lui Hitler. În această atmosferă cădeau sub o influență înșelătoare și cei mai bine informați asupra situației. Chiar și spiritul cel mai critic era influențat de liniștea totală ce i se oferea în acest mediu. Domnea cea mai profundă seriozitate, dar această seriozitate era luminată de permanentul zâmbet optimist al oamenilor din jurul lui Hitler. Toți veneau plini de griji și de prevestiri din cele mai sumbre, deoarece situația generală nu putea provoca alte sentimente la o analiză rațională, pentru a se simți deodată în Cartierul General al Führerului calmați, deoarece atmosfera din jurul lui Hitler emana această liniște și încredere ca pe un fluid.

Atitudinea lui Hitler în asemenea ocazii era prietenoasă, simplă, degajată, calmă, niciodată legată de gesturi mari. Ea contrasta puternic

cu solemnitatea rigidă și grea cu care primea cercul care îl înconjura apariția „Führerului". Un străin credea fie că situația nu este atât de gravă, fie că autostăpânirea acestui om era cu totul ieșită din comun. Fluidul magnetic al lui Hitler domina întregul mediu și întreaga atmosferă înconjurătoare. Aveai sentimentul unei forțe care domina toate dificultățile și chiar și cel mai profund pesimist descoperea că este gata să dea la o parte necazurile.

Mareșalul Antonescu și-a expus părerile și a subliniat că sunt necesare măsuri imperioase pentru a evacua Crimeea, din timp și în liniște. Trupele române aflate în Crimeea sunt cele mai bune pe care le are România. Experiența lor de luptă și mai ales echiparea lor sunt de asemenea prea valoroase pentru a le pierde. Acest lucru s-ar întâmpla în cazul unei retrageri silite, pripite.

Hitler era exact de părerea contrară. Crimeea este cheia Mării Negre și cedarea ei ar însemna cedarea legăturilor maritime. O retragere a trupelor ar acorda sovieticilor libertate de acțiune pe Marea Neagră și ei s-ar putea folosi de aceasta pentru operațiuni foarte periculoase de acostare, fie pe coasta română, fie pe cea bulgară. Fără Crimeea este periclitat întregul flanc sudic al frontului răsăritean. Din aceste considerente rezultă necesitatea absolută de a menține Crimeea. Dificultățile trecătoare din sudul frontului răsăritean nu trebuie în nici un caz să ne facă să pierdem din vedere importanța strategică uriașă a Crimeei. O dată cedată, ea n-ar putea fi recucerită decât cu considerabile eforturi și jertfe. Acest lucru trebuie evitat.

Mareșalul a răspuns că este la fel de convins ca și Hitler de importanța strategică a Crimeei, dar că, având în vedere situația generală a frontului din sudul Rusiei, este greu să se mai țină multă vreme Crimeea. Rușii fac deja pregătiri pentru a ataca Peninsula.

Hitler l-a asigurat pe Mareșal că va face totul pentru a menține Crimeea. El dăduse deja ordine să se transporte acolo însemnate întăriri și material greu de luptă. Pregătirile organizatorice sunt deja în curs de desfășurare în regiunea Nikolaev. El, Hitler, va trimite în Crimeea toate forțele necesare, pentru ca aceasta să poată fi menținută. De aceea îl roagă și pe Conducătorul României să-l ajute, ușurându-le din punct de vedere moral trupelor române din Crimeea lupta de apărare.

Mareșalul s-a lăsat convins. Hitler i-a dat încă o dată asigurarea oficială că întăririle germane vor ajunge fără amânare în Crimeea.

A urmat discutarea situației generale. Încrederea pe care o avea Hitler în noile avioane de vânătoare, în noile serii de tancuri și în „armele secrete", părea convingătoare. Iar în cele din urmă, Hitler și-a exprimat pentru prima dată față de Mareșal nemulțumirea din cauza situației din Ungaria.

— *M-am convins de dreptatea României,* a declarat el, *și sunt decis să anulez dictatul de la Viena. Vă cer însă, domnule Mareșal, să mă lăsați pe mine să aleg momentul în care voi face cunoscută hotărârea mea. Până atunci vă rog să păstrați o discreție absolută.*

Mareșalul mi-a relatat cu însuflețire convorbirea sa cu Hitler. El vedea în aceste cuvinte referitoare la Transilvania în sfârșit o răsplată pentru eforturile sale în această problemă.

La convorbire nu asistase decât translatorul șef dr. Schmidt. Mareșalul mi-a relatat că la declarația sa cu privire la Transilvania și la rugămintea de a păstra o discreție totală, Hitler ar fi făcut față de translator o mișcare a mâinii, care îi cerea acestuia să păstreze de asemenea discreție. Deci Hitler nu dorea să mai afle cineva, nici măcar Ribbentrop, de noua sa hotărâre. Deoarece dictatul de la Viena fusese opera lui Ribbentrop, menținerea dictatului i se părea acestuia o problemă de prestigiu personal; de aceea el îl calificase întotdeauna ca definitiv. Probabil că din aceste motive Hitler nu îi comunicase lui Ribbentrop hotărârea sa; pe de altă parte, această tăinuire putea da naștere la îndoieli referitoare la promisiunea lui Hitler.

Mareșalul mi-a recomandat cea mai strictă discreție, la care se angajase și el. A adăugat:

— *Dumneavoastră trebuia însă să vă spun, din cauza calității de ambasador la Berlin.*

La scurt timp după aceea l-am întâlnit pe generalul Șteflea. M-a rugat să-i împărtășesc amănunte asupra hotărârii luate la Salzburg referitor la Transilvania. I-am răspuns că nu sunt în măsură să-i dau explicații și l-am întrebat de unde știe. I-a povestit soția sa, mi-a răspuns, și aceasta aflase la rândul său la o petrecere de la doamna Goga. Acesteia îi spusese Mareșalul după reîntoarcere:

— *Poți să-mi săruți mâna, căci am redobândit Transilvania!*

Doamna Goga era transilvăneancă.

*

La Klessheim avusesem câteva discuții interesante cu Mareșalul. Ceea ce calificase Ribbentrop acum o lună ca fiind imposibil, era pe

cale de a deveni realitate: frontul ucrainean ajunsese la granița română. I-am recomandat Mareșalului ca în cazul unei retrageri în Carpați să ceară ca linia din câmpie Focșani-Nămoloasa-Galați să fie apărată de unități germane sau unități mixte germano-române, deoarece germanii pot face față mai bine la masivele atacuri de tancuri, decât trupele române prost înzestrate. Acestora li s-ar putea rezerva, în caz că va fi nevoie, Carpații moldoveni, unde dificultățile de teren ar împiedica desfășurarea tancurilor sovietice.

Dar Mareșalul nu voia să audă despre aceasta. El nu putea încredința apărarea Bucureștiului în nici un caz altor trupe decât celor românești, dacă s-ar ajunge atât de departe.

Această discuție m-a convins încă o dată de faptul că Mareșalul era decis să continue lupta la caz de nevoie și pe teritoriul român.

Într-o altă ordine de idei, l-am informat despre zvonurile referitoare la pretinse tentative de pace germane prin intermediul Suediei. Am adăugat că mă îndoiesc că aceste încercări au perspective în actuala situație. Într-adevăr, partea germană a făcut astfel de pași, dar englezii respingeau orice discuție.

Mareșalul nu renunțase însă la vechea sa convingere, că un compromis germano-englez este unica posibilitate logică de a termina războiul. O dată împinsă în granițele sale inițiale, Germania nu mai reprezintă nici un pericol. Pierderile sale potențiale, baza sa micșorată enorm și pierderile în prestigiu făceau imposibil ca ea să mai poată amenința alte țări. În schimb, din acel moment Moscova reprezenta pericolul cel mai mare pentru Puterile occidentale. De aceea, Mareșalului i se părea imposibil ca Anglia să continue lupta împotriva Germaniei până la nimicirea totală a acesteia, pentru a se afla în cele din urmă în fața unui pericol și mai mare, cel bolșevic.

În această teorie Mareșalul vedea cele mai favorabile posibilități pentru România de a ieși din luptă. Din păcate, teoria sa s-a dovedit greșită.

Într-o altă convorbire, Mareșalul mi-a relatat despre planurile sale și despre activitățile începute în întreaga țară. El se plângea de lipsa unor personalități adecvate de conducere.

— *Sunt singur și trebuie să mă ocup de toate!*

El cunoștea și dificultățile politice care rezultau din neîncrederea față de Mihai Antonescu. Spunea:

— Totuşi am nevoie de el. Are calităţi oratorice (sic!) şi eu nu pot să-mi pierd timpul cu numeroase inaugurări, festivităţi etc. Atunci îl trimit pe el. Poate să ţină discursurile în numele meu.

Această argumentaţie m-a uluit. Acesta era deci principalul motiv pentru care rămânea Mihai Antonescu în fruntea Statului! „Talentul de orator" al lui Mihai Antonescu! În realitate nu era decât un talent mediocru pentru pălăvrăgeală. Şi Mareşalul îl considera un mare talent!

Cea de-a doua întâlnire de la Klessheim

Curând după reîntoarcerea Mareşalului în România a început atacul ruşilor asupra Crimeei. Hitler nu se ţinuse decât parţial de cuvânt. Sosiseră într-adevăr întăriri, mai ales de artilerie şi arme antitanc, dar nu în proporţia promisă. Trupele de atac ruseşti, mult superioare în privinţa tancurilor, au reuşit rapid să străpungă frontul. Ele au împins unităţile germano-române spre Sevastopol, astfel încât nu mai rămânea altceva de făcut decât să se înceapă evacuarea. S-a întâmplat aşa cum se prevăzuse: evacuarea s-a făcut sub o puternică presiune sovietică şi cu pierderi mari. În pofida tuturor eforturilor eroice ale slabelor forţe maritime germano-române, nu a putut fi salvată decât o parte a trupelor şi a materialului. Cei mai buni ofiţeri şi subofiţeri români au fost luaţi prizonieri. Odată cu ei a fost capturat tot materialul greu de luptă.

Depresiunea morală a Mareşalului era considerabilă. Se părea că se distrusese echilibrul său sufletesc prin această nouă lovitură grea. Încrederea sa în conducerea germană a fost definitiv zdruncinată. De acum înainte Mareşalul nu a mai arătat o rezistenţă serioasă. El a continuat să meargă orbeşte pe calea pe care pornise, dar numai mânat de evenimente, fără impulsuri proprii, fără o forţă morală proprie.

Această tulburare definitivă a echilibrului său sufletesc a devenit piatra de hotar a acţiunii care a dus în cele din urmă la 23 august 1944. Forţele întunecate, care unelteau în ţară, au ieşit la iveală. Până atunci nu îndrăzniseră să ridice capul, aşteptând de mult timp momentul potrivit pentru a porni la acţiune. Acum simţiseră că voinţa Mareşalului, care căutase de asemenea o ieşire onorabilă, dar în nici un caz trădătoare, este paralizată. Acum el va închide ochii şi va trebui să lase mână liberă „acţiunii de salvare a patriei", deşi această acţiune nu era altceva, după cum ştia şi el foarte bine, decât o încercare de a salva interesele vechilor clici politice, care în faţa catastrofei nu se mai gândeau la altceva decât la preţioasa lor piele.

Dar cât de amar aveau să se înşele toţi aceşti vânzători ai onoarei naţionale!

*

La scurt timp după prima întâlnire de la Klessheim s-a ajuns în Ungaria la cunoscutele evenimente, declanşate de încercarea prim-ministrului Kallay de a ataca Germania pe la spate. Conducerea germană era pregătită. Câteva divizii SS concentrate la Viena au pătruns în Ungaria, au ocupat centrele de transport şi punctele-cheie şi au înăbuşit acţiunea în faşă. Kallay s-a refugiat la Ambasada turcă de la Budapesta, unde s-a putut sustrage câtva timp Gestapoului.

Horthy care ştiuse de conspiraţie sau asistase la ea în mod pasiv, a fost invitat de Hitler să vină la Salzburg. Aici i s-a cerut constituirea unui nou Guvern ungar, care să acorde toate garanţiile pentru Germania şi care să funcţioneze sub supravegherea instanţelor germane de control. Împuternicitul Germaniei la Budapesta, Vesenmayer, primise atribuţiile corespunzătoare. Ungaria urma să rămână ocupată de trupe SS.

După câteva încercări de opoziţie, Horthy a trebuit să se supună. Ambasadorul de până atunci la Berlin, generalul Stojáy, a fost însărcinat, în înţelegere cu Guvernul german, să formeze noul Guvern. În pofida bolii sale şi deşi sarcina îi depăşea forţele, Stojáy a consimţit pentru a pune capăt fatalei crize politice din Ungaria. Până la rezolvarea acesteia, Horthy a rămas internat la Klessheim.

Abia fusese soluţionată criza ungară, şi Hitler l-a invitat pe Conducătorul Statului român la el. Am aflat despre aceasta prin secretarul de Stat von Steengracht, care nu mi-a putut însă spune nimic despre obiectul discuţiilor. Era de bănuit că invitaţia era în legătură cu evenimentele din Ungaria. Probabil că Germania se temea că exemplul ungar ar putea găsi imitatori. Se cunoştea doar neîncrederea ei faţă de Mihai Antonescu.

În cazul acestuia, conducerea germană a făcut o gravă greşeală psihologică. Neîncrederea sa, dezvăluită la München în 1943, şi cererea adresată de Hitler Mareşalului de a se despărţi de Mihai Antonescu, rămăseseră fără urmări. Guvernul german asista în tăcere la rămânerea lui Mihai Antonescu la conducerea României. Era clar că acesta răsplătea jignirea ce i se adusese printr-o dublare a activităţii sale conspirative, căci era însufleţit de o nevoie uşor de înţeles de răzbunare.

Existența sa reprezenta pentru Germania un pericol crescând. Totuși, conducerea germană, ferindu-se de posibile complicații, a evitat o atitudine fermă, după cum trecuse la fapte și în cazul conspirației ungare abia atunci când lucrurile se agravaseră amenințător.

Hitler voia acum să fie din nou asigurat de mareșalul Antonescu că nu este nimic de temut. Hitler avea o încredere absolută în Mareșal, îl vedea însă înconjurat de oameni nesiguri și prins împotriva voinței sale în plasa unei acțiuni care amenința să creeze în România o situație ca în Ungaria.

Mareșalul a șovăit să răspundă cu preciziune la invitație. El a pretextat că nu se simte bine, din care cauză nu poate face deocamdată călătoria. Conducerea germană și-a dat seama de refuz și a devenit bănuitoare.

Într-o convorbire cu secretarul de Stat von Steengracht, acesta mi-a dat de înțeles că Germania era surprinsă de șovăiala Mareșalului. Eu am simțit pericolul care ar putea lua naștere de aici pentru România și m-am străduit de aceea să aflu intențiile conducerii germane referitoare la vizita Mareșalului. În cursul unei a doua discuții cu von Steengracht m-am convins că Germania nu nutrește decât dorința de a discuta pe marginea evenimentelor din Ungaria și că nu există nici o intenție de a se lua vreo hotărâre privind situația din România.

Era de temut ca refuzul Mareșalului să înrăutățească lucrurile, deoarece conducerea germană a fost determinată să privească lucrurile din România mai în negru decât erau poate în realitate. Bănuiala Germaniei trebuia să crească pe măsură ce Mareșalul șovăia cu vizita sa.

Am chemat Bucureștiul și l-am cerut pe Mihai Antonescu la aparat, după ce îl informasem în prealabil pe directorul de Cabinet al Mareșalului, colonelul Davidescu, asupra situației și subliniasem că Mareșalul nu trebuie să mai șovăie. Lui Mihai Antonescu i-am spus, că după părerea mea, este necesar să-l însoțească pe Mareșal. Aceasta, deoarece conducerea germană era iritată și s-ar putea ca bănuiala ei față de România să crească dacă conducătorii români nu se vor prezenta fără teamă și fără șovăire. Pentru a înțelege punctul meu de vedere, trebuie să ne amintim că Germania mai avea în acea vreme încă suficientă forță și destule posibilități pentru a da o lovitură nimicitoare României, dacă considera necesar.

Mihai Antonescu a părut foarte surprins de propunerea mea. A răspuns cu jumătate de voce.

— *Hm... vom vedea. Nu vă pot da însă un răspuns sigur.*

*

Mareşalul s-a decis să plece la Salzburg. L-a adus cu sine şi pe Mihai Antonescu.

Hitler i-a trimis la Bucureşti avionul său personal. Imediat după sosirea la Salzburg, s-a ajuns în încăperile destinate Mareşalului la o convorbire, la care a participat şi suita Mareşalului, printre care generalul Şteflea şi cu mine. Primele cuvinte pe care mi le-a adresat Mareşalul au fost:

— *Ei, despre ce este vorba? Ce soartă ni se pregăteşte?*

Am răspuns că nu-l înţeleg.

— *Vor să mă trateze ca pe Horthy?*

L-am asigurat de îndată că nu poate fi vorba despre aşa ceva.

— *Credeţi,* am adăugat, *că aş fi admis să veniţi aici, dacă aş fi simţit că este vorba despre aşa ceva?*

— *Dumneavoastră nu puteţi şti totul...*

Eram profund surprins că Mareşalul se temea de o asemenea comportare din partea conducerii germane.

— *Dar cu Horthy cum au putut s-o facă?,* a insistat el.

— *Situaţia din România este cu totul altfel decât cea din Ungaria.*

Treptat s-a liniştit. Mi-a spus care este motivul temerilor sale. Soţia îl implorase să nu plece, deoarece fusese avertizată de cineva, care avea relaţii bune cu Ambasada germană din Bucureşti, că conducerea germană intenţiona să pregătească aceeaşi soartă Mareşalului Antonescu, ca şi a lui Horthy.

L-am rugat să nu dea crezare acestor afirmaţii, deoarece eram ferm convins că nu exista nici un motiv pentru astfel de temeri. Dar în pofida asigurărilor mele, Mareşalul nu părea pe deplin calmat. Mihai Antonescu tăcea. Nu a spus nici un singur cuvânt. Mie mi se părea situaţia neobişnuit de penibilă, ba chiar ridicolă. Mă întrebam uimit ce se petrece în capul acestor oameni? De unde provenea teama lor nejustificată? De ce nu se puteau elibera de ea? Le explicasem doar că nu exista nici un motiv de îngrijorare. Aveau deja motive întemeiate de a se aştepta la represalii din partea conducerii germane?

Teama de pe feţele oamenilor de Stat români s-a mărit după dejunul dat de Hitler, înaintea convorbirilor politice. În cursul mesei nu s-a vorbit despre altceva, decât despre încercarea lui Kallay. Hitler era mânios. Striga:

— *De doi ani ne trădează acest om!* Şi adresându-se lui Himmler: *de ce nu l-aţi arestat?*

— *Nu am avut ordin.*

— *Ordine, ordine! Toţi aşteptaţi de la mine numai ordine!*

Privirile mi s-au încrucişat fără voie cu cele ale lui Mihai Antonescu. Nu m-am putut opri să zâmbesc, când am văzut ce teamă îi inspira faţa mâniată a lui Hitler.

*

Convorbirea ulterioară dintre Hitler şi Mareşal a fost una din cele mai calme. Hitler s-a arătat deosebit de atent şi a subliniat lealitatea României în comparaţie cu decepţiile pe care i le adusese Ungaria. După obişnuita prezentare a situaţiei generale, el a repetat asigurarea dată deja la întâlnirea precedentă, că a decis problema transilvană în favoarea României. În curând el va da declaraţiile oficiale corespunzătoare.

Mareşalul a răspuns că Transilvania aparţine incontestabil şi din punct de vedere juridic în întregime României. După cum ştie prea bine Hitler, el a luptat cu pasiune pentru repararea nedreptăţii făcute la Viena, pentru ca nordul Transilvaniei să se reîntoarcă în România pe o cale naturală, deci printr-o anulare a dictatului. El, Conducătorul României, nu s-a gândit nici un moment să folosească situaţia din Ungaria pentru o lovitură violentă, deoarece nu voia ca Ungaria să se simtă pe viitor oarecum îndreptăţită să joace din nou vechiul rol de martir. Acum, când Ungaria intrase într-o nenorocire, de care era singură vinovată, România ar fi putut ocupa nordul Transilvaniei, dar nu o făcuse din motivele amintite. Ea aşteaptă cu încredere realipirea legală, care va îndreptăţi numai România la posesia incontestabilă asupra Transilvaniei.

Prin această atitudine, Mareşalul voia să determine o atestare a hotărârii luate la Trianon, pentru ca pe viitor să devină imposibilă orice agitaţie ungară din cauza Transilvaniei. Poziţia sa în problema transilvană a găsit aprobarea conducerii germane, care a primit cu bucurie reţinerea românilor. Germania mai conta încă pe continuarea participării Ungariei la război sub conducerea lui Stojày şi o anulare a dictatului de la Viena în acel moment ar fi dăunat simţitor conceptului german despre Ungaria. Din acest motiv conducerea germană s-a arătat încântată de poziţia Mareşalului. Ea se temuse că Şeful Statului român va enunţa acum pretenţia de revizuire a dictatului, expusă cu atâta încăpăţânare

de mult timp, ca pe o condiţie fără de care nu se mai putea continua colaborarea militară cu Germania. De aceea toate persoanele din preajma lui Hitler lăudau raţiunea politică a Mareşalului, care dovedise din nou calităţile sale de om de Stat.

Eu personal am fost surprins de noua atitudine a Mareşalului în problema transilvană. Atâtea hotărâri grele, atâtea jertfe pentru nordul Transilvaniei, iar acum Mareşalul îşi retrăgea mâna de la fructul ce se copsese! Trebuia fără îndoială să aibă motive deosebite.

Adversarii săi şi ai Germaniei din România ştiau foarte bine care era coarda cea mai sensibilă a sufletului românesc: Transilvania! De aceea ei cântau tot mereu pe această coardă. Aliaţii îşi enunţaseră deja de mult timp hotărârea de a restitui nordul Transilvaniei României, dacă aceasta se va despărţi de Germania şi va capitula. Promisiunea lor cântărea mult mai greu decât cea a Germaniei, pentru care trecuse ceasul. Şi Mareşalul îşi dădea probabil seama de acest lucru, în pofida lealităţii sale nezdruncinate faţă de Germania şi în pofida repulsiei pe care o avea pentru o trădare, care ar fi pătat pentru totdeauna onoarea sa şi a poporului. Să ia acum, în ultimul ceas, nordul Transilvaniei de la Germania, nu i se părea recomandabil, deoarece sfârşitul războiului ar fi luat oricum această hotărâre. Fructul era copt, dar era deja otrăvitor.

Acest punct de vedere era al cercurilor politice din România şi se părea că Mareşalul şi-l însuşise probabil sub influenţa lui Mihai Antonescu. Acest calcul avea însă o latură foarte periculoasă: despre ce Aliaţi era vorba? Despre Puterile occidentale sau despre sovietici?

Promisiunile anglo-americanilor de a anula dictatul de la Viena, dacă România se va despărţi de Germania, nu puteau exercita în ultimă instanţă o putere prea mare de atracţie asupra României. Pentru anglo-americani şi de aceea şi pentru francezi, problema apartenenţei întregii Transilvanii la România nu trebuia să dea în nici un caz prilej de controversă, nici chiar atunci când Germania, şi odată cu ea şi România, avea să piardă războiul. Căci Transilvania nu fusese acordată României prin Tratatul de la Trianon ca pradă de război, ci pe baza principiului naţionalităţilor. Dreptul de autodeterminare al popoarelor era însă o parte integrantă a Tratatului de la Versailles, semnat de Aliaţi în primul război mondial. Aceiaşi Aliaţi luptau acum pentru aceleaşi principii, după cum se exprima solemn în Cartha Atlanticului. Dacă Aliaţii vor învinge deci, ei îşi vor revizui la fel de puţin propriile hotărâri luate odinioară, după cum vor recunoaşte modificările principiilor de la Ver-

sailles întreprinse de Puterile fasciste. De aceea nu era de presupus că anglo-americanii vor lăsa în vigoare dictatul de la Viena în cazul victoriei lor.

Rămâneau însă sovieticii! Aceştia nu-şi asumaseră nici un angajament faţă de tratatele de pace din primul război mondial. Deci promisiunea Aliaţilor de a ceda Transilvania României, dacă aceasta capitulează, nu avea valoare decât în cazul consimţământului Uniunii Sovietice! Căci anglo-americanii promiteau pe de o parte ceva, pentru care îşi dăduseră consimţământul încă cu mult înainte, iar pe de altă parte, nu ei erau aceia care puteau îndeplini această promisiune, ci sovieticii, a căror Armată era singura care avea să înainteze fără ajutorul Puterilor occidentale prin Transilvania până în inima Europei.

Ca urmare redobândirea nordului Transilvaniei prin intermediul Aliaţilor şi cu preţul unei despărţiri de Germania şi, mai mult încă, cu preţul unei întoarceri a armelor împotriva acesteia, nu era altceva decât o cedare a României sovieticilor!

Firește, nu aceasta era intenţia tuturor acelora care hotărâseră să plătească redobândirea Transilvaniei cu actul de la 23 august 1944; ei nu puteau sau nu voiau să recunoască slăbiciunea aliaţilor occidentali faţă de Moscova, anume incapacitatea de a impune Kremlinului voinţa lor în acele regiuni în care îşi pusese piciorul soldatul bolşevic. O analiză rezonabilă a situaţiei trebuia să ducă de aceea la consecinţele inevitabile care au rezultat după 23 august 1944. Dar toţi cei care au iniţiat acest pas condamnabil, erau departe de a bănui că Anglia, în care îşi puseseră îndeosebi speranţele, lăsase sovieticilor prin intermediul lui Churchill mână liberă în România, pentru care Anglia a primit în schimb mână liberă în Grecia (vezi cartea lui Byrnes: *Speaking frankly*).

*

În prezentarea situaţiei generale, Hitler se ocupase îndeosebi de problema unei acostări anglo-americane pe Continent. Această problemă preocupa foarte mult conducerea germană. Hitler credea că invazia va avea loc pe coasta nord-vestică a Franţei. Este drept că coasta Canalului Mânecii era foarte atrăgătoare pentru Puterile occidentale, deoarece operaţiunea de acostare se putea sprijini pe apropiatele porturi engleze; adversarul s-ar decide însă probabil să renunţe la avanta-

jul depărtării mai mici, deoarece știe că în această regiune se găseau cele mai puternice întăriri și grosul forțelor germane.

Hitler a spus că și coasta franceză a Mării Mediterane ar putea fi folosită pentru o acostare, dar din cauza depărtării mari nu va fi folosită probabil decât pentru operațiuni secundare sau ulterioare. Din aceste considerații, Hitler a tras concluzia că porțiunea probabilă de acostare va fi coasta de nord-vest a Franței. Evenimentele ulterioare i-au dat într-adevăr dreptate în privința acestei presupuneri.

Este interesant de știut cum își imagina conducerea germană eventualitatea unei invazii anglo-americane.

Grație unei propagande abile, majoritatea opiniei publice germane era convinsă că invazia așteptată nu reprezintă nicidecum un pericol, ci șansa unei cotituri favorabile a războiului. Propaganda insuflase fiecăruia încrederea că invazia va fi fatală Puterilor occidentale. De aceea se aștepta acostarea cu o tensiune febrilă. S-au exprimat chiar temeri că invazia nu ar mai avea loc.

Conducerea germană exprima exact aceleași păreri. Invazia era marea șansă! Se făcuseră pregătiri uriașe. Întăririle erau pregătite. Puternice mijloace de luptă așteptau momentul în care urmau să-l strivească pe invadator. Circa 70 din cele mai bune divizii germane erau pregătite să dea lovitura mortală inamicului.

Se omisese un singur fapt: superioritatea aeriană nimicitoare a anglo-americanilor! Conducerea germană era conștientă de această superioritate aeriană a inamicului, dar spera să-i poată neutraliza efectele. Acesta era singurul punct în care se înșela, deoarece superioritatea aeriană anglo-americană a devenit într-adevăr factorul hotărâtor pentru reușita invaziei.

Încrederea lui Hitler în succesul sigur față de orice operațiune de acostare era atât de mare, încât contamina pe oricine. Cei care îl înconjurau și majoritatea poporului german nu doreau altceva decât să se petreacă mai curând invazia în vest, anunțată cu atâta zarvă.

*

În afară de aceste aspecte, s-a discutat și de situația militară din România. Frontul ajunsese pe teritoriul român. În partea sudică a frontului putea fi menținut cursul inferior al Nistrului; nordul Basarabiei și Moldovei era străbătut în acel moment de lupte grele. România trimisese pe acest front toate forțele militare de care mai dispunea. Unitățile noi,

organizate şi stabilite între timp, se găseau pe front, de asemenea întregul material de război existent.

Conducerea germană se declarase de acord să sprijine acest front, care, după cât se părea, se stabilizase, cu forţe puternice şi cu mijloace moderne de luptă. Frontul se sprijinea cu flancul stâng de Carpaţi şi urma de aici linia Suceava-Bahlui-Jijia-masivul împădurit Corneşti-cursul inferior al Nistrului.[1] Şase divizii germane de tancuri urmau să formeze scheletul apărării.

Atmosfera calmă şi încrederea pe care părea s-o aibă conducerea germană în victorie, liniştiseră şi de data aceasta nervii zdruncinaţi ai Mareşalului. Temerile cu care venise la întâlnire dispăruseră. Totuşi nu mi-a scăpat faptul, că voinţa Conducătorului Statului român fusese înfrântă şi încrederea distrusă total. El era gata să se lase târât la vale de apele tulburi care îl învăluiau din toate părţile.

*

În cursul unei discuţii interne dintre membrii delegaţiei române aflaţi la Klessheim, l-am auzit pe Mareşal spunând că are o conştiinţă politică satisfăcută, indiferent de rezultatele politicii sale: nimeni nu-l poate convinge că germanii sunt mai periculoşi pentru România sau ar putea fi vreodată mai periculoşi decât Uniunea Sovietică. Această afirmaţie mi-a dovedit clar că Mareşalul nu mai găsea pentru justificarea politicii sale nici un singur argument politic, ci numai această mică consolare puţin actuală a unui pericol german, deci naţional-socialist, faţă de pericolul bolşevic mai mare.

Catastrofa produsă în România după 23 august 1944 a rezultat din această comparare a pericolului german pe de o parte şi a celui sovietic pe de altă parte. Căci în ambele cazuri calea aleasă era la fel de greşită. România trecea de la o cale la alta. Mai întâi politicienii săi consideraseră pericolul bolşevic mai mare decât cel naţional-socialist, iar apoi

[1] Mareşalul se lăsase totuşi convins să împingă forţele române până la această linie. După cum se ştie, iniţial voia să construiască apărarea pe linia Focşani-Nămoloasa-Galaţi. Voia să ocupe din timp această poziţie, pentru a aştepta aici atacul. „Vedeţi, aşa este Mareşalul!, mi-a spus generalul Şteflea. Acum face aşa, ca şi cum nu s-ar fi vorbit niciodată despre o altă linie de apărare decât cea din nordul Moldovei. Dacă aţi şti cât m-am străduit să-l conving să accepte această poziţie şi să trimită trupele noastre până acolo!"

invers. Adevărata catastrofă a acestei comparaţii a constat însă în faptul că ea a fost influenţată de un al treilea factor:

Nu s-a recunoscut rolul neutralizator, sau cel puţin moderator, atribuit democraţiilor occidentale asupra soartei României. Când Germania se găsea în culmea puterii sale, politicienii români credeau că democraţiile occidentale sunt slăbite până la extrem, de aceea politica română a fost formulată în funcţie de Germania. Când apoi a crescut eventualitatea unei înfrângeri germane, posibilităţile democraţiilor occidentale le-au părut politicienilor exagerat de mari, astfel încât nici nu s-a mai ţinut seama că politica română ar putea fi orientată în cele din urmă fără voie spre Uniunea Sovietică. Se contase numai pe o orientare a României spre democraţiile occidentale. Politica română a continuat deci să fie influenţată de iluzii, iar nu de realitate.

*

Aeroportul din Salzburg era acoperit de ninsoare la acel sfârşit de martie. De aceea nu a fost posibilă decolarea avionului spre Bucureşti. S-a hotărât să se plece de la München. Ultima noapte s-a petrecut la castelul Weilheim din apropierea Münchenului, unde a făcut onorurile în calitate de stăpân al casei baronul von Dörnberg. Călătoria cu maşina până acolo s-a făcut pe înserate. În localităţile mai mici din apropierea castelului, străzile erau înţesate de curioşi, care se uitau după coloana noastră. Se auzeau strigăte în şoapte:

— *Mussolini! Mussolini! Vine din nou la castel!*

Castelul Weilheim îi servise într-adevăr acestuia ca reşedinţă după romantica sa eliberare. El a locuit aici împreună cu soţia sa dona Rachele şi copiii fiicei sale Edda, doamna Ciano. Dörnberg l-a întreţinut pe Mareşal în cursul întregii seri cu amintiri din vremea şederii lui Mussolini la castel. Von Dörnberg păstra o amintire plină de respect mai ales donei Rachele. Aceasta avusese o comportare firească, demnă şi fermă, în timp ce Mussolini făcuse impresia unui om doborât. El era gata să-i ierte pe toţi cei ce-l trădaseră. Dona Rachele era însă mânioasă din cauza josniciei ginerului său Ciano.

— *Il faut fusiller cette canaille!* repeta ea tot mereu, indignată.

Nepoţii lui Mussolini erau destul de prost crescuţi. Ei jucaseră fotbal în holul mobilat cu piese scumpe, împodobit cu tablouri şi alte obiecte de artă, şi îngroziseră prin aceasta servitorii.

Mussolini, foarte apatic şi într-o stare depresivă, se ocupase cu lista noului Guvern din nordul Italiei. Dörnberg asistase de câteva ori la eforturile sale, când şi-a dat seama că Mussolini nici nu cunoştea pe oamenii cu care lucrase şi cu care vroia să lucreze în continuare. Astfel îl trecuse pe un general din fosta sa suită pe lista guvernamentală ca ministru de război, fără să ştie că acest general se compromisese grav în acţiunea îndreptată împotriva lui Mussolini. Abia după ce Mussolini a fost făcut atent cu prudenţă asupra acestui lucru, l-a ales pentru acest post pe mareşalul Graziani.

*

A doua zi am plecat spre München. Mareşalul dormise foarte prost; mi-a povestit că-l chinuiseră visuri sumbre toată noaptea în castelul Weilheim. Cu toate acestea a plecat uşurat. Totul trecuse cu bine.

M-am despărţit de el cu presimţiri sumbre.

Partea a şasea

CAPITULAREA

Presimţirea trădării

La începutul lunii aprilie 1944 mi-a telegrafiat Mihai Antonescu să procur de la Ministerul de Externe german aprobarea pentru plecarea fostului ambasador italian Bova Scopa din România. Acesta se declarase după evenimentele din Italia pentru Guvernul Badoglio. De aceea Guvernul german ceruse Bucureştiului să-l interneze, ceea ce România a refuzat datorită intervenţiilor lui Mihai Antonescu.

Bova Scopa era confidentul lui Mihai Antonescu. După cum se ştie în ianuarie 1943 el transmisese lui Bova Scopa un memorandum şi crezuse în naivitatea sa că Italia se va entuziasma pentru o intrigă împotriva Germaniei. Informaţiile transmise de Bova Scopa lui Ciano fuseseră transmise mai departe la Berlin de acesta, din neîncredere faţă de Mihai Antonescu. În pofida acestui eşec şi a felului neprietenos în care Bova Scopa tratase această afacere, intimitatea celor doi a continuat să existe.

Între timp conducerea română recunoscuse Guvernul lui Mussolini, luase deci poziţie împotriva lui Badoglio. Ea se îngrijise însă ca şi acest pas, ca aproape toate acţiunile politice ale conducerii române din ultimul timp, să fie prezentat ca un rezultat al şantajului german. Bova Scopa a rămas neatins şi a continuat să locuiască în Ambasada italiană. Noul purtător de afaceri italian la Bucureşti, numit de Mussolini, a încercat să se mute în Ambasadă, dar a fost împiedicat de Bova Scopa. Au avut loc o serie întreagă de scandaluri teribile. Pentru a pune mâna pe Ambasadă, a izbucnit un adevărat război civil între adepţii lui Badoglio şi Mussolini, din care nu au lipsit ciocnirile tragicomice.

Toate acestea se desfăşurau sub ochii Guvernului român, care manifesta o neutralitate ciudată şi suspectă. Guvernul a calificat scandalul drept o problemă pur italiană, în care nu se putea amesteca. Astfel zgomotoasele scene de scandal au continuat în public.

Mai clar decât atât nu-şi putea arăta Mihai Antonescu duplicitatea! În cele din urmă a trecut chiar la atac: a cerut autorităţilor germane nu numai consimţământul pentru plecarea lui Bova Scopa din România — ceea ce era o problemă românească — ci chiar şi viza de trecere prin teritoriile ocupate de Germania, înspre Italia lui Badoglio. Când am primit telegrama, credeam că nu-mi văd ochilor! Un joc tare! Ştiam că Germania nu va accepta în nici un caz asemenea pretenţie şi consideram de aceea de datoria mea să-i atrag atenţia lui Mihai Antonescu asupra imposibilităţii dorinţei sale. Am arătat că Germania se situează pe poziţia că România a recunoscut Guvernul Mussolini şi nu-l poate deci recunoaşte şi pe Badoglio; adepţii lui Badoglio sunt adversarii regimului Mussolini acceptat de Germania şi de asemenea şi de România. Mussolini a cerut atât Guvernului german cât şi celui român fie să-i interneze pe adepţii lui Badoglio, fie să-i repatrieze în Italia, în caz că ar dori; firește în Italia lui Mussolini. După recunoaşterea regimului Mussolini trebuia să se ţină seama în mod inerent şi de dorinţele acestuia. Bova Scopa voia însă să plece în „cealaltă" Italie, şi într-acolo el nu putea fi sprijinit.

Toate acestea le-am explicat lui Mihai Antonescu şi l-am întrebat dacă să întreprind totuşi intervenţia lipsită de la bun început de perspective.

Mihai Antonescu mi-a răspuns telegrafic:

— *Noi suntem trecători! Principiile sunt veşnice! Interveniţi!*

Obişnuita îndrăzneală absurdă deci! Cuvinte mari pentru probleme mici.

Am intervenit. Rezultatul a fost cel aşteptat: refuz net! În plus, pasul meu a făcut o impresie penibilă. A trebuit să-i comunic lui Mihai Antonescu că Germania refuză să adopte o atitudine nedorită de Italia lui Mussolini.

Dar Mihai Antonescu era decis în calitate de fost docent de drept internaţional, să continue procesul pentru Bova Scopa. Mi-a telegrafiat să explic Guvernului german că Bova Scopa fusese acreditat la Regele României ca ambasador al Italiei. După terminarea misiunii sale, indiferent din ce motive, el poate pleca acolo unde doreşte, „corespunzător uzanţelor diplomatice".

Din punct de vedere principial, Mihai Antonescu putea avea dreptate. M-a surprins însă că el nu era conştient de lacuna sa de raţionament: el îl putea trata pe Bova Scopa după bunul său plac, dar nu putea cere Germaniei să-i urmeze exemplul. Din păcate, Guvernul german,

care își avea de asemenea specialiștii săi în drept internațional, era de părere că nu este deloc indiferent din ce motive și în ce împrejurări luase sfârșit acreditarea lui Bova Scopa la Regele României. În afară de aceasta, Bova Scopa nu putea fi eliberat din motive de securitate pentru a pleca în tabăra inamicilor Germaniei (și României), deoarece dispune de cunoștințe care nu trebuiesc trădate. Mihai Antonescu se făcea însă că nu înțelege. A urmat un nou refuz, și mai categoric, din partea Guvernului german.

I-am propus atunci lui Mihai Antonescu să i se pună lui Bova Scopa și familiei sale la dispoziție o vilă la munte, dacă voia să fie neapărat protejat. Acolo putea aștepta în liniște sfârșitul războiului. Am indicat pericolul care ar lua naștere dacă ar fi lăsat să plece, de exemplu în Turcia, fără aprobarea Germaniei. El ar fi cu siguranță arestat mai înainte de a trece granița. Predarea sa Italiei lui Mussolini ar fi atunci sigură.

Încăpățânarea lui Mihai Antonescu în cazul Bova Scopa nu decurgea firește numai din angajamente de prietenie. El voia mai curând să-l trimită pe această cale pe emisarul său personal în tabăra adversă. Pentru el era atât de important acest lucru, încât nu a dat înapoi nici de la compromiterea sa personală față de Germania aliată. Bova Scopa urma să convingă Puterile occidentale să vadă în Mihai Antonescu pe fiul rătăcitor, care-și dădea silința să se reîntoarcă la sânul Puterilor occidentale. Mihai Antonescu vroia să-și asigure din timp bunăvoința Occidentului în viitoarele vremuri grele, de care se temea foarte mult.

Un mod de a acționa și o atitudine care cu greu puteau fi puse de acord cu jertfele pe care continuau să le aducă nefericiții luptători români alături de Germania!

*

Duff Cooper și-a exprimat, în biografia pe care a scris-o despre Talleyrand, părerea că trădarea poate fi considerată în anumite cazuri o datorie patriotică. „Orice cetățean care este sincer convins că țara sa are de suferit sub o conducere proastă și va suferi în continuare din cauza acesteia, are de ales între două căi: fie asistă pasiv cum țara sa se apropie de prăpastie, fie întreprinde acțiuni, pentru a preîntâmpina răul, care sunt calificate de adversarii săi trădare de țară. O opoziție deschisă ar fi considerată o răzvrătire sau o tulburare a ordinei publice; o opoziție camuflată ar fi considerată trădare. Și totuși pot exista împrejurări în care o asemenea trădare de țară devine datoria oricărui patriot!"

Da, firește! Dar putea fi vorba despre așa ceva în cazul lui Mihai Antonescu? Cine era acest cetățean Mihai Antonescu? Era oare un asuprit al regimului? Avea el legitimitatea de a se răzvrăti împotriva politicii greșite a conducerii? Oare nu era el însuși Guvernul? Era oare legitim indignat de propria sa politică și de propriile sale acțiuni? Oare nu era și el răspunzător pentru politica nefericită a României?

Orice român se putea simți îndreptățit să întoarcă armele în sensul lui Duff Cooper împotriva aliatului de până atunci, dacă aceasta se dovedea necesar pentru salvarea țării — oricare român, în afară de aceia care duseseră România pe calea ce se dovedise greșită! Și cel mai puțin dintre toți, Mihai Antonescu!

După înfrângerea Germaniei s-a ajuns la izbucniri pasionate de ură împotriva conducerii național-socialiste vinovată de catastrofă, încât actele ei condamnabile de violență au fost imitate în unele cazuri. Se părea că se renunțase la principiile veșnice despre onoare și fidelitate. Oare nu au fost funcționarii de Stat condamnați la închisoare grea numai din cauză că urmăriseră pe dezertori, pe trădători și pe criminalii de drept comun? Aceste abuzuri judiciare ale perioadei postbelice se justifică cu o formulă foarte periculoasă: toți cei care au fost ajutoare sau numai funcționari corecți și leali ai regimului învinuit că a încălcat legea, au fost puși în afara legii. Din această concepție se extrăgea și dreptul de a ataca prietenul și aliatul pe la spate, luând ca pretext anumite încălcări ale dreptului, deși purtai o parte din vină pentru încălcarea dreptului internațional.

Cineva nu vroia să-și păstreze propria morală, ci vroia numai să creeze impresia că acționează din motive morale. În realitate era vorba despre fuga lașă din fața răspunderii față de propria vină.

Dacă oamenii ca Mihai Antonescu se decideau să acționeze în sensul lui Duff Cooper, atunci era în orice caz un lucru condamnabil. Căci din punctul de vedere al valorilor veșnice, trădarea unui prieten sau unui aliat nu poate fi niciodată onorabilă. Te poți despărți de un tovarăș de drum, dacă acesta s-a dovedit nedemn de prietenie, dar nu ai voie să-l ataci din spate!

Friedrich Wilhelm Foerster spune într-un loc că i-ar veni mai greu să trădeze un prieten decât propria țară. Chiar dacă nu putem subordona dragostea de patrie sentimentului de prietenie, cum cere Foerster, totuși trebuie să condamnăm cu atât mai mult pe un om care odată cu prietenul și-a trădat și țara. Căci era vorba de trădarea onoarei naționale însăși!

Mihai Antonescu credea în şiretenia sa naivă, că printr-o asemenea trădare nu va fi numai absolvit de propriile păcate, ci va fi chiar lăudat în mod corespunzător. Soarta sa ulterioară, precum şi cea a ajutoarelor şi tovarăşilor săi de idei constituie o dovadă cât de gravă a fost această greşeală.

*

Consulul general al României la Berlin, George Gallin, s-a reîntors din concediul petrecut în ţară. Mi-a prezentat copia unui memoriu pe care îl elaborase fratele său, colonelul Gallin, în calitate de şef de cabinet al lui Mihai Antonescu la Preşedinţia Consiliului de Miniştri. Colonelul Gallin fusese elevul meu la Academia de Război. Când i-am citit memoriul, mi-am dat seama că supraaprecierea calităţilor sale fusese o greşeală regretabilă. Acest memoriu m-a uluit.

Într-o manieră mai mult decât mediocră şi simplistă pentru un colonel de stat major, Gallin analiza situaţia generală politico-militară, pentru a ajunge la concluzia „senzaţională", că invazia americană se va produce în curând. Deoarece propaganda occidentală anunţa invazia zilnic cu surle şi trâmbiţe, această descoperire a lui Gallin nu era o dovadă convingătoare de perspicacitate; uluitor era numai că „strategul" oficial al lui Mihai Antonescu prevestea drept sigură acostarea Puterilor occidentale în Peninsula Balcanică. După acostare, forţele anglo-americane vor înainta de îndată şi fără oprire spre Dunăre. Acest moment avea să fie apoi hotărâtor pentru acţiunea în sens conştient. Deci: şeful de cabinet al vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri al unui Guvern român, care mai era încă aliat cu Germania şi lupta umăr la umăr cu aceasta, nu participa numai la trădare, ci indica şi momentul strategic favorabil pentru acţiunea de trădare! Şi vicepreşedintele Consiliului de Miniştri nu numai că tolera astfel de raţionamente, ci fără îndoială că cerea el însuşi astfel de memorii „de specialitate"! Acest memoriu dovedea ce atmosferă domnea în cercurile apropiate lui Mihai Antonescu!

M-am informat la consulul general de unde avea documentul şi de ce mi-l arăta mie. El a rămas surprins, când mi-a văzut dezaprobarea:

— *Fratele meu mi l-a dat,* s-a scuzat el. *Ar dori foarte mult să ştie care este părerea dumneavoastră în această problemă.*

Ambii fraţi Gallin făceau parte deci din grupul conspirativ al lui Mihai Antonescu! Acum îşi dezvăluiau speranţele naive, nutrite de mult, în-

tr-o răsplată a acțiunii lor: anglo-americanii la Dunăre! Ei se grăbeau să se descopere în fața acestora, pentru a nu rămâne pe dinafară la împărțirea răsplatei. Ce cotitură minunată era aceasta pentru toți „românii buni"! Acum nu erau salvați numai de Germania rea, care le stricase toate învârtelile și aranjamentele și care pe deasupra îi mai trimitea și să se bată, ci și de bolșevicii și mai răi încă! Căci ce mai puteau face aceștia când anglo-americanii se vor afla la Dunăre, mai înainte ca bolșevicii să fi trecut Milcovul? Se petrecuse o minune, o minune care salva pe toți „românii buni"!

Repede să sunăm deci clopotele! Sunetul lor, credeau toți acești gropari ai onoarei naționale române, nu trebuia să anunțe pieirea națiunii române, ci propria lor salvare miraculoasă.

Cât de amar aveau să se înșele! Căci încă nu bănuiau că bolșevicii primiseră mână liberă în România și că înaintarea anglo-americanilor la Dunăre avea să rămână un vis funest al propriei lor fantezii.

*

Dintr-o dată a apărut pe scenă și marele staroste al tuturor acțiunilor și uneltirilor obscure din politica română din ultimele decenii: Prințul Barbu Știrbei.

Acest tainic regizor al politicii române își întrerupsese cariera întunecată în vremea lui Carol al II-lea deoarece a dat înapoi în fața excesului de imoralitate care caracteriza acea epocă. În ultimul timp își reluase însă vechea ocupație de „salvator al României în ceasuri grele".

La mijlocul lunii mai am fost chemat la Ministerul de Externe german. Secretarul de Stat von Steengracht m-a surprins cu întrebarea, ce semnificație au călătoriile misterioase ale Prințului Știrbei în Orientul Apropiat și care sunt amănuntele acestora. Părea să aștepte de la mine declarații liniștitoare, care să împrăștie temerile sale. Dar nu știam nimic! Auzeam acum pentru prima dată de întreaga afacere. Situația mea era extrem de penibilă.

Câtva timp mai înainte mi se întâmplase ceva asemănător, când am aflat de la germani despre fuga din România a faimosului afacerist Auschnitt. Respectabila odraslă fanariotă și — din păcate — ofițer român Ghica, îl dusese pe Auschnitt cu un avion militar în străinătate. Când m-am plâns la Mihai Antonescu că nu fusesem informat; despre afacere, și aflasem în mod penibil mai întâi de la autoritățile germane, Mihai Antonescu mi-a răspuns că problema nu fusese destul de impor-

tantă pentru a o comunica Ambasadelor române din străinătate. Ca şi cum m-ar fi informat vreodată asupra evenimentelor importante! El a adăugat spiritual că germanii nu au nici un motiv să se mire de fuga lui Auschnitt, deoarece se petrecuseră lucruri asemănătoare şi la ei. El făcea luzie la cazul Hess, deşi acesta avusese un cu totul alt scop şi caracter.

Şi de data aceasta, în cazul Ştirbei, nu aflasem nimic de la Bucureşti. Cu greu mi-am putut ascunde surprinderea în faţa lui Steengracht. Nu-i puteam totuşi spune că n-aveam habar. Dar am înţeles imediat despre ce era vorba şi m-am străduit să creez impresia că vizita lui Ştirbei era o problemă pur personală, cu care Guvernul român nu avea nimic de-a face.

— *Dar Ştirbei călătoreşte doar cu un paşaport diplomatic român,* mi-a replicat von Steengracht, *deci în înţelegere cu Guvernul!*

— *Paşaportul diplomatic nu înseamnă nimic,* am afirmat eu. *La aşa ceva au un drept legal toţi foştii demnitari de Stat. Fireşte că Ştirbei călătorea cu aprobarea Guvernului român, dar această aprobare se limitează numai la călătoria însăşi. Trebuie să neg că ar exista o înţelegere cu Guvernul referitoare la vreun scop oarecare al călătoriei.*

Secretarul de Stat von Steengracht a zâmbit la explicaţiile mele. Fireşte că mai ştia încă multe alte lucruri, despre care eu nu aveam cunoştinţă.

Câtva timp înainte, von Steengracht îşi exprimase deodată, în cursul unei convorbiri care avea cu totul altă temă, regretul pentru faptul că i se făcuseră neplăceri ambasadorului român la Ankara, Creţianu. Autorităţile germane se văzuseră din păcate silite să împiedice fiica Prinţului Ştirbei să treacă prin Bulgaria în drum spre Turcia. Astfel vizita intenţionată a Prinţesei la Creţianu nu mai avusese loc. Nici acest caz nu-l cunoşteam încă pe atunci, dar nu mi-a scăpat zâmbetul lui Steengracht când şi-a exprimat „regretul".

Deoarece nu cunoşteam substratul afacerii, m-am întrebat mirat ce o determinase pe Prinţesă să întreprindă călătoria obositoare şi neplăcută prin toate posturile de control ale Gestapoului, numai pentru a-l vizita pe ambasadorul român. Ar fi fost mult mai simplu dacă întâlnirea celor doi ar fi avut loc la Bucureşti, în caz că ar fi fost într-adevăr atât de necesară. De ce nu a venit Creţianu la Bucureşti?

L-am liniştit pe Steengracht cât mi-a stat în putinţă din cauza călătoriei Prinţului Ştirbei; nu trebuia să i se acorde o importanţă exagerată, am spus eu, deoarece nu avea un caracter oficial sau oficios.

Tragismul situaţiei mele mă apăsa. Ca ambasador al României aveam însărcinarea din partea Mareşalului să-i reprezint atitudinea sa de fidelitate neschimbată faţă de Germania, şi iată că trebuia să fiu nu numai martorul tuturor acestor uneltiri, ca şi cum nu le-aş fi văzut şi nu le-aş fi auzit, ci trebuia să le acopăr!

Ce puteam face?

Sentimentele mele de român, calitatea de ambasador şi de soldat mă împiedicau să denunţ aceste maşinaţiuni. Nu-mi rămânea decât posibilitatea să demisionez din post, fără a ţine seamă de interpretările nefavorabile care s-ar da acestei acţiuni. Ar fi fost calificată drept o fugă, o dezertare din situaţia dificilă, şi totuşi ar fi fost mai puţin grav decât să asist mut şi cu mâinile legate la uneltiri.

Nu am făcut acest pas şi recunosc că regret din tot sufletul!

Nu am demisionat, deoarece mi se părea de neconceput ca uneltirea să fie dusă într-adevăr la capăt. La fel ca mulţi alţii care ştiau de pregătirile acţiunii dezonorante şi care au fost totuşi surprinşi de îndeplinirea ei, nutream şi eu o încredere oarbă în spiritul cavaleresc al Mareşalului şi în cuvântul dat. Cine îl cunoştea, nu se putea îndoi de lealitatea sa reală. Am considerat patriotismul acestui om prea mare pentru a-l crede capabil de o trădare, şi i-am apreciat atât de mult voinţa, încât nu puteam crede că trădarea, ce fierbea în jurul lui, va trece într-o bună zi la faptă.

În împrejurările din vara anului 1944, România nu putea continua războiul decât cu două condiţii: a) să împiedice cu toate mijloacele pătrunderea ruşilor în ţară, până când Aliaţii occidentali vor avea posibilitatea să ocupe ţara şi b) o conducere fermă şi fără scrupule pentru a putea realiza acest obiectiv.

Dacă una din aceste condiţii nu putea fi îndeplinită, mai rămânea o singură cale: ieşirea onorabilă din luptă.

Asupra tututor acestor probleme nu putea decide decât Mareşalul Antonescu, căci totul depindea numai de el, anume dacă mai avea încă voinţa şi forţa spirituală necesară pentru a lua o hotărâre şi a o duce la capăt.

Din nefericire, nu exista un echilibru între concepţia sa politico-strategică care era de fapt justă, anume de a continua lupta până se va

ivi prilejul ca România să poată fi ocupată de aliaţii occidentali, mai înainte de a o face ruşii, şi între voinţa de a duce la capăt această idee. El nu mai era în stare să pună în practică această concepţie. Din păcate el nu şi-a dat seama de slăbiciunea sa şi acesta este motivul pentru care nu a păşit pe calea care se vădea a fi unica posibilă: ieşirea onorabilă din luptă! Nimeni nu împiedica conducerea română să enunţe acest lucru clar şi fără echivoc. Ce s-ar fi întâmplat dacă România şi-ar fi anunţat dorinţa de a pune capăt luptei? Nici o încercare germană de a-i impune un alt Guvern nu ar fi avut succes, deoarece poporul ar fi refuzat în totalitate continuarea războiului. O asemenea atitudine unitară, fermă, nu ar fi putut fi manifestată decât sub Mareşalul Antonescu.

Oare nu a acţionat şi Finlanda în acest mod şi a încheiat onorabil lupta, fără a-şi trăda aliatul?

Mareşalul Antonescu se bucura de încrederea Armatei. El ar fi putut să informeze conducerea germană despre intenţia României de a înceta lupta şi ar fi putut cere retragerea trupelor germane în cadrul unui anumit termen. Şi dacă Armata şi poporul l-ar fi sprijinit clar pe Mareşal, Germaniei nu i-a fi rămas altceva de făcut decât să tragă concluziile cuvenite la fel ca în cazul Finlandei. Dar chiar dacă conducerea germană s-ar fi opus, lucrurile n-ar fi decurs mai rău pentru România, decât s-au întâmplat apoi după 23 august 1944.

Un asemenea mod de a acţiona am aşteptat de la Mareşalul Antonescu într-un caz extrem. Şi aceasta este şi explicaţia pentru care m-am decis să nu renunţ la postul încredinţat, în ciuda dezgustului pe care îl simţeam pentru acţiunile conspirative.

Semnele fatale se înmulţesc

În Germania se petreceau în această vreme lucruri care cântăreau greu. Rezistenţa pasivă crescândă, sabotajul din industria de război, confereau Reichului într-o măsură crescândă caracterul unui Stat poliţienesc. Puterea deplină aluneca pe nesimţite în mâinile lui Himmler, care devenea tot mai mult adevăratul dictator. El era şeful pretorienilor şi structura Reichului a luat treptat aspectul unui Stat al pretorienilor.

Starea de spirit generală se înrăutăţea văzând cu ochii. La aceasta contribuiau mai ales atacurile aeriene amplificate până la limita suportabilului, zdruncinând de asemenea industria de război şi moralul populaţiei. Ordinea şi disciplina nu mai puteau fi menţinute decât prin metodele drastice ale lui Himmler.

Spre mijlocul lui iulie, ambasadorul finlandez, Kiwimaeki mi-a comunicat că Guvernul german a informat Finlanda de intenţia sa de a retrage întăririle trimise pe frontul finlandez în baza acordurilor încheiate de Ribbentrop la Helsinki, deoarece era nevoie de ele în Polonia şi Lituania din cauza grelei ofensive sovietice. Kiwimaeki m-a informat despre hotărârea Guvernului finlandez de a redobândi libertatea de acţiune. El mi-a relatat că erau deja în curs tratative cu sovieticii în vederea încheierii unui armistiţiu. O înţelegere părea însă greu de obţinut, deoarece sovieticii puneau pretenţii exagerate. Cel mai greu de acceptat era condiţia finlandeză de a acorda trupelor germane un termen de evacuare; ruşii nu vroiau să accepte această condiţie. Ei cereau internarea şi predarea trupelor germane aflate în Finlanda, cerere împotriva căreia Guvernul finlandez se opunea categoric. Germania era informată asupra situaţiei.

Eu ţineam conducerea română la curent asupra tratativelor finlandeze de armistiţiu. Oare nu putea şi ea acţiona în acelaşi mod?

În acelaşi timp ambasadorul turc la Berlin, Safet Arikan, cu care întreţineam relaţii bune, mi-a dat de înţeles că Turcia va rupe în curând relaţiile cu Germania, din care cauză el va părăsi peste puţin timp Berlinul. În capitala Germaniei se cunoşteau şi încercările Bulgariei, de a stabili legături cu Puterile occidentale pentru a ajunge la un armistiţiu. Guvernul bulgar considera că perspectivele sunt favorabile, deoarece nu se afla în război cu sovieticii. El spera într-o acostare a anglo-americanilor în Balcani, care i-ar fi eliberat de pericolul bolşevic. Mai târziu s-a vădit cât de amar le-a fost spulberată această speranţă.

Situaţia generală s-a înrăutăţit deci rapid. În România a crescut neliniştea şi a adoptat forme îngrijorătoare.

*

În acele zile se găsea la Berlin fostul ministru român al propagandei, profesorul Nichifor Crainic. El fusese invitat în Germania să ţină o serie de conferinţe. Am dat la castelul Alt-Madlitz o masă în cinstea sa, la care au participat numeroase personalităţi ale vieţii culturale germane. Era la 20 iulie 1944.

În timpul mesei mi s-a raportat că Radio Londra anunţase un atentat împotriva lui Hitler. Din cauza proastei recepţii, rămăseseră neclare amănuntele în legătură cu pretinsul atentat. Nimeni din cei de faţă nu a dat importanţă ştirii, deoarece astfel de afirmaţii ale posturilor străine se dovediseră în repetate rânduri ca fiind neadevărate.

De data aceasta însă ştirea era adevărată. Atentatul avusese loc, Hitler rămăsese în viaţă, dar în sufletul poporului german echilibrul s-a stricat definitiv. Din acel moment Germania a început să decadă. Nici măsurile crude ale lui Himmler şi ale pretorienilor săi nu mai puteau schimba nimic. Ele nu făceau decât să adâncească prăpastia dintre popor şi conducere. Prăbuşirea părea de nestăvilit.

Rămânea totuşi o speranţă: eşecul invaziei. Se aştepta eşuarea încercării de acostare a anglo-americanilor ca un lucru de la sine înţeles. Invazia a început în Normandia la 6 iunie. Pe coastă s-au dat lupte îndârjite. E drept că apărarea germană nu a putut împiedica operaţia de acostare şi construierea unor capete de pod, dar nici trupele acostate nu înregistrau progrese. Aceasta a întărit convingerea germanilor că înseşi capetele de pod ridicate cu cele mai grele jertfe de anglo-americani nu vor putea fi menţinute mult timp şi vor fi aruncate în Mare.

În toiul acestei situaţii încordate s-a produs fulgerul de la 20 iulie. Mulţi germani mai erau dominaţi de emoţia bucuroasă asupra salvării miraculoase a Führerului. Ei vedeau în acest miracol un gest al Providenţei, care vroia ca Hitler să iasă totuşi învingător. Momentul hotărârilor favorabile părea aproape, căci trupele de acostare ale Puterilor occidentale îngrămădite într-un spaţiu restrâns se aflau evident în faţa nimicirii. Şi prin aceasta, credeau mulţi, va veni cotitura războiului. Oricât de mult a lovit ziua de 20 iulie poporul, ea nu a putut nimici această speranţă.

În timp ce în Normandia bântuia lupta înverşunată, poporul german era sfâşiat de o grea luptă sufletească. Sentimentele contradictorii se înfruntau. În timp ce unii erau indignaţi împotriva atentatorului, alţii regretau că lovitura eşuase. Bucuria sinceră pentru salvarea miraculoasă a lui Hitler se amesteca cu amărăciunea neputincioasă asupra faptului că vărsarea de sânge avea să continue. Milioane de naivi şi de idealişti îşi proclamau supunerea faţă de Führer, în timp ce alţii se întreceau să-şi facă reciproc promisiuni de fidelitate. Toţi priveau cu încordare, cu speranţă şi teamă înspre coasta normandă, unde se dădea lovitura decisivă.

*

Bătălia din Normandia a fost pierdută şi odată cu ea şi ultima speranţă. Hotărâtoare a fost superioritatea materială a anglo-americanilor,

mai ales în aer. Rommel, care condusese operațiunile de apărare a fost greu rănit. În locul său a venit feldmareșalul von Kluge. Curând după aceasta, el și-a luat viața otrăvindu-se. Și el fusese membru al conspirației împotriva lui Hitler. Bătălia din Normandia nu s-a sfârșit, cum se sperase, cu nimicirea trupelor acostate. Ea a fost începutul prăbușirii rezistenței germane.

*

Natura demonică a lui Hitler a rezistat și la 20 iulie. Și mai fanatic, și mai îndârjit ca oricând, el era decis să ducă lupta până la capăt și să mănture orice slăbiciune și șovăială.

Încă sângerând din rănile căpătate, suferind de șocul primit, afumat de explozie, el s-a decis să clarifice mai întâi cine era sau nu era gata să lupte mai departe.

În această problemă era implicat și Conducătorul de Stat al României. Mareșalul Antonescu a fost deci chemat la o nouă convorbire.

Ultima întâlnire a Mareșalului cu Hitler

Această întâlnire avea să fie ultima. Ea a avut loc la 2 și 3 august 1944 în Cartierul General al lui Hitler din Prusia Orientală.

Lângă adăpostul Führerului se mai vedeau încă ruinele barăcii în care avusese loc atentatul. Ele erau ca un simbol al catastrofei care se apropia cu pași rapizi. Atmosfera din Cartierul General era încă încărcată cu tensiunea de la 20 iulie. Existau controale severe, sentinele gata de tras în toate luminișurile și pe toate potecile din pădurea care înconjura bunkerele. La intrarea în principala baracă, șeful Protocolului m-a rugat să-i fac atenți pe toți însoțitorii Mareșalului că nu pot fi luate la Hitler nici arme, nici serviete.

Întâlnirea dintre Hitler și Mareșal a avut un caracter dramatic. Führerul a fost de la bun început foarte hotărât. Prima sa întrebare a fost dacă România vrea sau nu să continue lupta. Venise deci momentul hotărâtor! Tot ce avea să urmeze depindea de răspunsul Mareșalului.

În acel moment nu era numai punctul culminant din viața Mareșalului, ci și din destinul României. Trebuia să se hotărască dacă, în caz că lupta nu mai era într-adevăr posibilă, România pornea pe unica cale onorabilă care o scotea din tragica implicație. Numai pe această cale s-ar fi putut pune pe sine și viitorul său într-o lumină istorică onorabilă.

Din nefericire, Mareşalul nu era pregătit pentru acest moment istoric. Pentru a salva naţiunea română şi onoarea sa ar fi trebuit să-şi pună în joc ca un erou propria viaţă şi să respingă continuarea războiului ca fiind imposibilă. Atitudinea ambiguă a lui Antonescu în acest moment a fost dictată numai de gândul de a găsi mijloace şi căi pentru a-şi putea realiza totuşi marele său ţel. El vroia să continue lupta, dar într-un cu totul alt sens decât dorea Hitler. El nu vroia decât să câştige timp pentru a-i convinge pe aliaţii occidentali să-i acorde ajutor, pentru a împiedica ocuparea României de către sovietici.

În loc de a enunţa dorinţa României de încetare a luptei, el s-a lăsat intimidat de atitudinea fermă a lui Hitler. A răspuns deci că întrebarea lui Hitler este jignitoare pentru România, care a adus şi aduce încă atâtea jertfe. El nu cerea altceva decât ajutor pentru a putea continua lupta. El s-a plâns că România nu are suficiente arme antiaeriene, că duce lipsă de material de cale ferată şi de gări ca urmare a bombardamentelor şi că o parte din diviziile germane de tancuri au fost retrase de pe frontul din Moldova, periclitând astfel apărarea în faţa apropiatei ofensive sovietice.

Hitler a promis să înlăture aceste lipsuri. El cere în schimb României mai multă înţelegere colegială în domeniul economic. Guvernul român, a spus el, nu luase măsuri eficiente de raţionare, din care cauză nu se respectaseră în întregime livrările ce urmau să fie trimise Germaniei. Hitler s-a mai plâns că trupele germane de pe frontul român nu sunt aprovizionate în mod satisfăcător, nici măcar cu legume proaspete. Acest lucru este ciudat pentru o ţară agrară ca România, deoarece este de presupus că în spatele acestui fapt se ascunde fie intenţie răuvoitoare, fie o rezistenţă pasivă a administraţiei. Este inacceptabil să se transporte chiar şi legumele proaspete din Germania.

Discuţia a alunecat deci pe un plan neplăcut şi de mâna a doua. Mareşalul era foarte indispus din cauza tratamentului necruţător la care fusese supus pentru prima dată. Îmi amintesc cum îmi spusese indignat după prima întrevedere.

— *Aceştia sunt gangsteri, domnule!*

El suferea în taină că era silit să nu poată adopta o atitudine sigură faţă de Hitler. El era conştient că atingerea ţelului urmărit era problematică, dar că nu putea totuşi renunţa la el. Astfel a trebuit să-l înşele într-o oarecare măsură pe Hitler, ceea ce nu se potrivea cu caracterul

său şi aceasta îl înfuria. Momentul hotărâtor trecuse fără a fi folosit. Prilejul pentru a adopta o atitudine hotărâtă, istorică, scăpase.

În cursul celei de-a doua convorbiri, care a durat aproape patru ore, atmosfera a devenit şi mai jalnică. Hitler avea impresia că Mareşalul se supune voinţei sale. Acesta din urmă era şi el conştient de acest lucru. Temperamentul său era iritat. Se simţea într-un impas din care nu mai găsea nici o ieşire. În loc de a reacţiona cum se cuvenea, el a lăsat frâu liber nervilor săi şi s-a exteriorizat prin gesturi care nu erau la înălţime şi care au fost primite de partea germană cu un zâmbet îngăduitor, în loc de indignare. Erau apreciate ca semne de slăbiciune şi din păcate aceasta era realitatea!

Şeful Protocolului l-a rugat pe Mareşal să scuze absenţa lui Hitler la dineu, deoarece Führerul mai suferea încă de pe urma atentatului. Într-adevăr, Hitler era bandajat la o mână. Ţinuta sa era gârbovită, deoarece îl dureau rănile de pe corp. Baronul Dörnberg a explicat Mareşalului, că de la atentat Hitler suferă de tulburări ale echilibrului, şi că nervii săi sunt atât de iritaţi, încât nu suportă să se afle mai mult timp într-o societate. Cu două zile înainte îi chemase pe toţi gauleiterii pentru a le da instrucţiuni, dar nu putuse să rămână mai mult de câteva minute cu ei. În mijlocul discursului său se retrăsese.

Toate aceste explicaţii nu au putut atenua enervarea Mareşalului din cauza neparticipării lui Hitler la dineu. El a refuzat de asemenea să vină la masă. În cursul convorbirii Hitler îl strânsese într-o anumită măsură „de gât", a declarat el mai târziu foarte mâniat.

— *Aceştia sunt gangsteri!,* repeta el tot mereu cu sălbăticie.

Era evident că principalul motiv al profundei sale indispoziţii nu era tratamentul nefavorabil la care îl supusese Hitler. El se simţea nemulţumit de sine însuşi şi de atitudinea sa. Probabil venise cu alte intenţii şi faptul că cedase îl umplea de o iritare chinuitoare.

Masa a decurs într-o atmosferă foarte reţinută. Deşi toţi se străduiau să nu dea atenţie indispoziţiei, totuşi atmosfera era încărcată. Ribbentrop şi Mihai Antonescu îşi arătau mâhnirea pe faţă. Enervarea lor a fost însă camuflată de tonul jovial al lui Keitel şi al celorlalţi ofiţeri. Cel mai vorbăreţ şi mai bine dispus era Himmler — Dumnezeu ştie de ce!

După masă a urmat o expunere asupra situaţiei. În locul lui Hitler a vorbit general-colonelul Guderian, care îl înlocuise pe Zeitzler ca şef al Statului Major. Zeitzler fusese învinuit după atentat că nu ştiuse

de conspirația care ajunsese până la Statul Major și că nu o preîntâmpinase la timp.

Guderian făcea o impresie excelentă. Expunerea sa era sinceră și exactă. El nu a ascuns dificultatea uriașă a situației, a arătat însă o încredere sigură, calmă, fără a adopta vreo poză oarecare. Frontul german la Avranches, a relatat el, a fost străpuns. Toate măsurile necesare erau în curs de desfășurare. Jodl a arătat că puternice unități germane de tancuri erau pe cale de a porni contraatacul.

În acel moment nu putea presupune nimeni ce consecințe strategice avea să aibă ruperea frontului de la Avranches.

Referitor la frontul român, Guderian a motivat retragerea câtorva unități germane de elită invocând situația încordată de lângă Varșovia, unde rușii trecuseră la o nouă ofensivă. Pe frontul român domnește liniștea, de aceea este recomandabil să se trimită cele mai eficiente unități de tancuri în punctele cele mai importante. Mareșalul Antonescu a aprobat această părere, a cerut însă ca unitățile retrase să fie trimise la timp din nou pe frontul român, deoarece existau informații care indicau o apropiată ofensivă sovietică în stil mare.

S-a căzut de acord să se discute a doua zi cu Guderian problemele administrative ale trupelor germane din România. În afară de aceasta urmau să se clarifice diverse probleme economice împreună cu ministrul Clodius.

Noaptea mi-am recapitulat rezultatele primei zile a vizitei. Atitudinea Mareșalului, dar mai ales cea a primului său consilier, Mihai Antonescu, făcea posibil să se extragă concluzii clare! Mareșalul era foarte indispus din cauza condițiilor impuse României pentru a lupta. În mintea sa se înrădăcinase ideea că atunci când frontul din nordul Moldovei nu va mai putea fi menținut, trebuia să se pună capăt la toate. Despre o retragere la linia pe care o preferase odinioară, Focșani-Nămoloasa-Galați, nu mai vroia să știe nimic, tot astfel despre o retragere în Carpați, deși o retragere a apărării pe aceste poziții ar fi fost logică. Când în cursul discuției s-a pus problema, ce se va întâmpla dacă frontul din Moldova va fi rupt, Mareșalul a răspuns cu un gest larg, obosit. Aceasta spunea totul. Nu se mai gândea nici măcar să construiască o nouă apărare germano-română.

În această renunțare nu-și găsea însă expresia o concluzie logică a situației strategice. Era numai consecința unei adânci depresiuni psihice. Mareșalul își pierduse moralul și odată cu aceasta îi pierise și voința

de a continua lupta. Aceasta era starea sufletească a Conducătorului Statului român la ultima sa întâlnire cu Hitler.

Mihai Antonescu n-a făcut altceva decât să toarne gaz peste foc. El vorbise cu Ribbentrop; Dumnezeu ştie ce laşitate şi naivitate a arătat el şi cu acest prilej. În raportul prezentat Mareşalului nu se vorbea însă despre altceva decât despre pumni bătuţi în masa lui Ribbentrop. El i-a aruncat în faţă ministrului de externe german adevărul necruţător şi a înfierat greşelile politicii germane.

— *I-am strigat: Aşa nu mai merge, domnule von Ribbentrop!* (sic)

Eram scârbit de această lăudăroşenie tragicomică. Era pentru mine de neînţeles, cum de putea fi Mareşalul atât de naiv să acorde crezare pălăvrăgelii mincinoase a consilierului său!

La toate aceste lucruri m-am gândit noaptea. Am ajuns la convingerea că sfârşitul era foarte aproape. Şi acest sfârşit a venit din nefericire fără nici o onoare.

Hotărârea mea era fermă. Voiam să-i împărtăşesc deschis Şefului Statului părerile mele asupra situaţiei.

Am vorbit a doua zi în prezenţa următoarelor persoane: Mareşalul Antonescu, Mihai Antonescu, şeful Statului Major Ştefleа, subsecretarul de Stat pentru Alimentaţie generalul Arbore, şeful transporturilor militare, generalul Lovinescu, ofiţerul de legătură cu Statul Major generalul Gârbea, directorul de Cabinet al Mareşalului, colonelul Davidescu, ataşatul militar la Berlin, locotenent-colonelul Tilichi.

Mai întâi am analizat situaţia politică şi militară generală. Germania nu mai putea câştiga războiul, în primul rând din lipsă de spaţiu. Spaţiul suficient pe care şi-l procurase la început, se micşorase treptat atât de mult, încât aviaţia anglo-americană, superioară îl domina în întregime. Industria germană de război este în cea mai mare parte distrusă, o producţie suficientă a uzinelor rămase este imposibilă. În aceste condiţii nu mai există nici o speranţă de a decide războiul în mod favorabil pe calea armelor. Deoarece şansele militare au scăzut la un minimum, nu poate fi căutat un sfârşit onorabil al războiului decât pe plan politic. Pentru aceasta nu există însă nici o punte către un aliat.

Conducerea germană urmăreşte prin rezistenţa sa îndârjită să câştige timp. Ea speră într-o ruptură între lumea capitalistă şi cea bolşevică. Alianţa este nefirească şi, după cum speră conducerea germană, trebuie să se dizolve la un moment dat.

Acest raţionament pare justificat; nu este însă atât de sigur dacă ruptura alianţei nefireşti se va produce *înainte* de înfrângerea definitivă a Germaniei. Aceasta va veni cu siguranţă; dar probabil că abia după căderea Germaniei.

Germania mai este încă un gigant, a cărei rezistenţă se va mai menţine încă mult timp. Chiar dacă poporul german pierde acest război, el va rămâne cea mai puternică sursă de energie din Europa. După o anumită perioadă de zdruncinare şi dezorientare, se va ridica din nou, căci reprezintă cel mai puternic pilon al construcţiei europene de mâine! Ba mai mult încă: această reînviere a unei noi Germanii va fi stimulată de forţa care s-a dovedit cea mai influentă în acest război! O reorganizare a Europei va trebui să înceapă în mod necesar prin redobândirea forţei necesare de către nucleul acestei noi orânduiri, adică de Germania. Germania este şi rămâne inima Europei!

Istoria ne învaţă că un popor cade numai atunci definitiv, c â n d e s t e î n f r â n t n u m a i d e o s i n g u r ă f o r ţ ă m a i m a r e şi este menţinut pentru totdeauna în supunere. Niciodată însă un popor atât de mare nu a fost învins definitiv de o coaliţie. Victoriile obţinute de coaliţii sunt provizorii, deoarece coaliţia nu supravieţuieşte niciodată victoriei comune, ca urmare nu-l poate supune permanent nici pe cel învins. Şi după înfrângerea celui de-al treilea Reich coaliţia se va desface şi va lăsa loc pe viitor unor noi combinaţii de forţe.

Soarta unei ţări mici ca România se hotărăşte peste capul său şi fără a se ţine seamă de voinţa sa, şi anume de către condiţiile în care se va organiza Europa viitoare. România va trebui să întâmpine însă aceste noi evoluţii cu n u m e l e ş i c u o n o a r e a n e p ă t a t e ! Istoria nu cunoaşte exemple că un popor s-a salvat prin trădare. Nici o înfrângere nu este mai ireparabilă decât pierderea onoarei!

Dacă lupta nu poate fi deci încheiată în condiţii onorabile, atunci România trebuie să prefere să-şi menţină până la capăt alianţa sa benevolă cu Germania şi să cadă împreună cu Germania. În caz contrar, România sare în necunoscut, deoarece nimeni nu ar putea să-i spună dinainte care va fi forţa sub a cărui influenţă Europa va renaşte din nou!

România nu trebuie să se lase legănată de iluzia că va fi cruţată de vreunul din adversarii săi actuali. Ea trebuie să întâmpine înfrângerea cu bărbăţie şi demnitate şi să o ia asupra sa! Ea poate urma exemplul Finlandei, după cum am mai recomandat. Ar fi greşit să se aştepte ca Puterile occidentale să se opună pătrunderii bolşevismului în România.

Ea trebuie să se obişnuiască mai curând cu gândul unei cedări a întregului spaţiu din estul şi sud-estul Europei către Moscova. Situaţia demonstrează că anglo-americanii sunt cei care se tem mai mult de Uniunea Sovietică, iar nu invers. Acest lucru este şi mai valabil pentru viitor!

România trebuie să preîntâmpine viitorul necunoscut având o anumită libertate de acţiune, şi aceasta ar fi mai puţin limitată printr-o înfrângere primită cu demnitate, decât printr-o schimbare nedemnă a atitudinii, căci aceasta ar fi primul pas pe o cale care ar putea duce la pierderi naţionale ireparabile. În orice caz, ea ar aduce cu sine cele mai îngrozitoare decepţii. Şi s-ar putea ca într-o bună zi să trebuiască să lupte împotriva vreunei ţări de la care se sperase că va veni salvarea!

*

Mareşalul Antonescu a părut puternic impresionat de sinceritatea fermă cu care mi-am prezentat punctul de vedere. El se găsea în situaţia tragică de a recunoaşte trădarea ca pe un mijloc nedemn şi greşit din punct de vedere politic, fără a avea forţa de a conferi luptei un sfârşit onorabil. El ştia că, după cum spusesem şi eu, România nu ar avea decât avantaje iluzorii dintr-o schimbare trădătoare a frontului, dar nu avea curajul să tragă concluziile cuvenite. Propria sa lipsă de fermitate îl enerva peste măsură; fiecare din acţiunile şi gesturile sale din tot timpul vizitei trădau clar acest lucru.

*

În convorbirea cu Guderian, referitoare la aprovizionarea trupelor germane din România, Mareşalul a declarat că se găsesc prea mulţi soldaţi germani în interiorul ţării. Numărul lor nu este proporţional în raport cu trupele germane aflate pe front. El presupunea de asemenea că efectivul acestora nu corespundea cu listele prezentate Guvernului român.

Generalul Hansen a protestat energic: el respinge această suspectare a Wehrmachtului german! Mareşalul a răspuns că astfel de lucruri se mai întâmplaseră.

Scena a fost foarte penibilă. Numai Guderian a reuşit, prin firea sa calmă şi împăciuitoare, să lichideze incidentul. Guderian a promis să inspecteze frontul din Moldova şi să analizeze problema cu acest prilej.

*

Într-o nouă convorbire cu Hitler, Mareşalul s-a declarat de acord cu propunerile acestuia de îmbunătăţire a condiţiilor de luptă de pe frontul românesc şi din România însăşi. Prin aceasta vizita a luat sfârşit. Conducerea germană a rămas convinsă că Mareşalul este hotărât să întreprindă totul pentru continuarea luptei. Mareşalul a plecat cu sentimentul că totul era de prisos. El nu avusese curajul de a se opune cu bărbăţie cererii Führerului, deşi instinctiv dădea înapoi în faţa unei trădări. El a pornit pe calea celui mai slab: a închis ochii şi a lăsat să se întâmple ceea ce se pregătise de atâta timp.

*

Despărţirea de Hitler a durat mai mult ca de obicei. Avionul destinat Mareşalului nu era încă gata de plecare. Nerăbdător, el a cerut să i se pună la dispoziţie vreun avion oarecare; dar Hitler, care devenise între timp din nou politicos, i-a răspuns că şi-ar da consimţământul în orice alt caz în afară de acesta, deoarece viaţa Mareşalului este prea preţioasă, nu numai pentru România, ci şi pentru Germania.

În sfârşit a urmat plecarea.

Abia reîntors la Cartierul General, mi s-a comunicat că avionul aterizase din nou, deoarece avea o mică defecţiune la motor. M-am grăbit să ajung la aeroport. Ce vroia să sugereze prin aceasta destinul?

Am avut astfel încă o dată prilejul să ascult ultimul cuvânt al Mareşalului. El repeta tot mereu:

— *Simt la fel ca dvs. şi sunt absolut de părerea dvs.! Dar, sunteţi soldat ca şi mine, de aceea veţi înţelege care este situaţia! Faceţi în orice caz totul pentru ca ajutorul promis să ajungă în curând în România!*

Bietul Mareşal! Era pentru prima dată când îl auzeam vorbind echivocuri!

Apoi avionul a decolat din nou.

Se pregăteşte lovitura de Stat

După ruperea frontului la Avranches, situaţia din Occident a luat un caracter catastrofal. Invazia reuşise. Succesul depăşea chiar şi cele mai optimiste aşteptări ale Puterilor occidentale. Situaţia militară a Germaniei nu mai avea nici o perspectivă într-o încheiere favorabilă a războiului.

La mijlocul lui august, ambasadorul finlandez mi-a comunicat că Guvernul finlandez şi-a impus cererea susţinută cu încăpăţânare ca tru-

pele germane să poată fi retrase în libertate. Finlanda ceruse acest lucru ca pe o condiție *sine qua non,* iar Moscova ar fi acceptat punctul de vedere de onoare al finlandezilor, spre a duce în sfârșit la capăt tratativele pentru armistițiu.

De ce nu acționase și conducerea română în acest fel?

Turcia a rupt la 2 august relațiile diplomatice cu Germania, dar i-a dat lui von Papen asigurarea că nu era vorba decât despre o formalitate ce-i fusese impusă. Turcia era amenințată de pericolul de-a fi exclusă în calitate de țară neutră de la tratativele asupra problemelor pentru care prezenta și ea interes. Ea nu va întreprinde însă nici un fel de acțiuni dușmănoase împotriva Germaniei.

Tratativele pentru armistițiu dintre Bulgaria și Puterile occidentale erau de asemenea aproape pe sfârșite. Sofia nu bănuia încă surpriza fatală, pe care o pregătiseră sovieticii pentru Bulgaria.

Evenimentele militare și politice au început să se desfășoare rapid. În prima jumătate a lunii august criza sistemului german de alianță atinsese punctul culminant. Acum au considerat că sosise momentul și regizorii tainici ai politicii românești care stăteau de mult la pândă. „Acțiunea în sens conștient", cum se exprimase colonelul Gallin, a fost pusă în practică.

Din punct de vedere al politicii externe, terenul fusese pregătit de Prințul Știrbei. Puterile occidentale dăduseră cercurilor române reacționare asigurări liniștitoare referitoare la U.R.S.S. Dracul nu este atât de negru, se credea, și în afară de aceasta aceste Puteri vor lua pe protejații lor sub oblăduire.

Legătura cu sovieticii trecea prin Sofia. Aici ambasadorul român Christu se dovedise a fi un bun om de legătură cu Ambasada sovietică. Deoarece Bulgaria nu se găsea în război cu Rusia, ea continua să întrețină relații diplomatice cu Moscova. La Ankara ambasadorul Crețianu făcea același joc.

La Ministerul de Externe român „Centrala de informații" a directorului Cabinetului Niculescu-Buzești, de sub patronajul lui Mihai Antonescu, luase măsurile preventive necesare. Niculescu-Buzești a preluat Ministerul de Externe al Guvernului viitoarei lovituri de Stat, ce fusese deja format în secret. Pentru a-i crea rangul corespunzător, Mihai Antonescu l-a numit repede în ultimul moment ministru plenipotențiar plin.

Generalii de palat și de asemenea și generalii de pe front, în frunte cu viitorul prim-ministru generalul Sănătescu, s-au declarat de acord

să intre în viitorul Guvern. „Opoziția tăcută" s-a reîntors de asemenea la pozițiile sale inițiale. Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, Titel Petrescu căzuseră de acord să constituie o coaliție de partide și hotărâseră, după tratative mai îndelungate, să primească și reprezentanți comuniști în comitetul lor de acțiune. Acest lucru era necesar, ținându-se seama de Moscova, deși Partidul Comunist nu existase niciodată legal și nici nu avea ecou în mase. În noua „democrație" intrase astfel *calul troian*. Comuniștii au jurat să respecte regulile democratice. La scurt timp după lovitura de Stat s-au trezit însă cu toții din această iluzie. Nici Puterile occidentale nu au venit pentru a lua România sub protecția lor, nici comuniștii nu s-au arătat dispuși să participe procentual la putere. Convingerea naivă că țăranul român este imun față de comunism, s-a dovedit a fi exagerată. În pofida minorității lor infime, comuniștii au reușit să cucerească cu metode șantajiste o poziție după alta. Moscova, care în aprilie 1944 făcuse României prin Molotov o ofertă de armistițiu, în care era conținută și declarația solemnă că U.R.S.S.-ul nu se va amesteca în problemele interne ale României, a apărat și a stimulat apoi după 23 august trupa de șoc comunistă din cadrul politicii române, până când a lăsat în cele din urmă, în martie 1945, să cadă definitiv masca: Vâșinski l-a silit pe Rege să semneze decretul de numire a Guvernului Groza. La o jumătate de an după lovitura de Stat, comuniștii cuceriseră puterea deplină.

Dar toate acestea mai erau încă ascunse în tenebrele viitorului, Mihai Antonescu și ajutoarele sale precum și generalii conspiratori mai credeau că țin frânele în mână. Oare erau cu toții convinși că interesele române nu puteau fi salvate decât pe această cale trădătoare? Credeau ei într-adevăr că acțiunea lor va aduce României un viitor mai bun? Sau au fost mânați și de alte motive, de exemplu de interese politice de partid sau poate chiar de interese personale ambițioase?

Este greu de spus cum și unde se întretăiau toate aceste mobiluri. Cert este că existau generali care se făliseră că își conduc soldații în „sfântul război al națiunii", ai căror camarazi își jertfiseră viața pentru idealurile României proclamate solemn, dar care se găseau acum gata să-și înscrie numele pe lista Guvernului loviturii de Stat, în timp ce conduceau în luptă pe soldații români care nu bănuiau încă nimic, în timp ce curgea sânge român și german pentru apărarea pământului românesc.

Cât de departe erau ei de comportarea cavalerească a unui Duce Henri de Rohan, care în calitate de comandant al trupelor franceze în

Elveţia aliată refuzase să participe la intrigile lui Richelieu şi să-i trădeze pe elveţieni printr-o înţelegere dezonorantă cu duşmanii. „Dacă nu mi se dă posibilitatea să fiu totodată un francez şi un om de onoare, atunci prefer acest din urmă lucru, chiar dacă ar trebui să rămân fără patrie!" Acest răspuns dat lui Richelieu a făcut din Ducele Rohan una din figurile cele mai nobile ale istoriei franceze.

Generalii conspiratori nu aveau o asemenea concepţie. Unii dintre ei deţinuseră înalte posturi de administraţie în ţară sau în provinciile eliberate. Câţiva foarte şireţi dintre ei sperau că printr-o participare la lovitura de Stat vor fi absolviţi de unele încălcări grave ale dreptului uman, de care se făcuseră vinovaţi.

Atât de departe ajunsesem!

Cei 300 000 de soldaţi căzuţi în „sfântul război al naţiunii" au fost pur şi simplu uitaţi. Jertfa lor era calificată acum de toţi cei care preferau o schimbare dezonorantă a frontului unei înfrângeri onorabile, ca o „eroare regretabilă". Desigur, România făcuse o grea greşeală politică şi naţională; dar ceea ce se petrecea acum reprezenta o eroare politică şi naţională cu mult mai gravă!

Eroii jertfiţi inutil ai naţiunii s-ar fi ridicat din mormintele lor, dacă ar fi ştiut în ce josnicie morală căzuse naţiunea şi cu câtă uşurinţă calificau paraziţii şi cei care ştiuseră să se aranjeze moartea a sute de mii de soldaţi, ca pe o simplă „eroare". Cei care nu se temuseră de moarte ar fi putut vedea acum cum alergau trădătorii să-şi scape pielea. Căci în fond despre asta era vorba: toţi aceşti fripturişti laşi vroiau să-şi pună în siguranţă jalnica lor existenţă! Onoarea naţională reprezenta moneda de schimb cu care vroiau să-şi cumpere propria viaţă dezonorantă. Dar totuşi mulţi dintre ei nu au putut obţine nici măcar acest succes jalnic.

Lovitura de pumnal a trădătorilor

La mijlocul lui august, secretarul de legaţie Giurcă a primit o telegramă din România în care era anunţat că tatăl său este pe moarte şi doreşte să-l mai vadă o dată. Firesc că i-am dat imediat concediu. La scurt timp înainte de plecarea sa a sosit o a doua telegramă. Tatălui îi mergea ceva mai bine, iar o călătorie în România nu era neapărat necesară. Totuşi Giurcă a plecat.

Mai târziu am aflat că toate acestea nu au fost decât o comedie camuflată. Giurcă avea prieteni buni în „Cabinetul" Ministerului de Externe, care îşi aminteau de el şi care nu voiau să-l lase „să cadă în mâna

germanilor". Ei au informat familia lui Giurcă despre cele ce se pregăteau. Aceasta s-a grăbit să-şi cheme odrasla în ţară. Apoi însă a trimis cea de-a doua telegramă atenuantă, deoarece după o reflectare mai adâncă, ajunsese la concluzia că trebuia să-l lase pe Giurcă să hotărască singur ce avea de făcut.

Un alt caz:

Consulul general Gallin, care îşi adusese familia de mult timp în Elveţia şi care acum, de teama ca lovitura de Stat despre ale cărei pregătiri era la curent, să nu-l surprindă în Germania, îşi vizita adesea familia. La 18 august m-a rugat să-i dau voie să plece din nou în Elveţia. Se îmbolnăvise soţia sa, mi-a spus el. Părea foarte nerăbdător. I-am spus că trebuie să aştepte câteva zile, deoarece era sâmbătă şi nu va putea obţine viza.

— *Nu, nu, domnule ministru!,* a strigat el îngrozit. *Am pregătit totul. Mă voi grăbi să merg la Ministerul de Externe german şi la Ambasada elveţiană, unde am reglementat deja afacerea. Am deja bilet de călătorie pentru astă-seară!*

— *Cum? Aţi pregătit deja totul fără să mă întrebaţi înainte?*

— *Vedeţi, scuzaţi-mă,* mi-a răspuns el cu totul dezorientat, *soţia mi-a telegrafiat că se simte foarte prost.*

— *Bine! Duceţi-vă!*

La scurt timp după aceea m-am dus la Ministerul de Externe pentru a rezolva o problemă curentă. În sala de aşteptare l-am întâlnit pe Gallin. Aveam în mână o foaie de hârtie pe care trecusem câteva note.

Când Gallin m-a văzut cu hârtia a pălit.

— *Despre ce este vorba, domnule ministru? S-a întâmplat ceva?* Privirea sa se îndrepta pe furiş şi cu teamă spre hârtia pe care o ţineam în mână. L-am privit mirat. Era foarte emoţionat. Am răspuns:

— *Ce să se întâmple? Ce vreţi să spuneţi?*

S-a liniştit. Un uşier m-a rugat să-l urmez. M-am despărţit de Gallin fără să bănuiesc că nu avea să se reîntoarcă niciodată la Berlin.

Mai târziu a povestit că fratele său, colonelul Gallin, îl chemase la telefon şi-l sfătuise insistent să plece imediat în Elveţia.

Şi alţii îşi aveau prietenii lor în „Cabinetul" Ministerului de Externe român. Astfel ambasadorul Cruţescu de la Copenhaga, împreună cu întregul personal al Ambasadei, au simţit deodată nevoia ciudată de a face o excursie comună în Suedia. Din motive de comoditate au rămas apoi cu toţii acolo.

Aproape toți diplomații „periclitați" au primit la timp un avertisment de la prietenii lor din București. Momentul pentru „acțiunea în sens conștient" sosise.

*

În lagărul de generali Neu-Ulm, în care mă aduseseră americanii, după ce fusesem dus „din greșeală" în lagărul politic Kornwestheim, unde petrecusem opt luni, am aflat de la general-colonelul Freissner câteva amănunte edificatoare asupra pregătirii loviturii de Stat de la 23 august 1944.

General-colonelul Freissner fusese în vara lui 1944 comandantul Grupului de armate germano-române de pe frontul românesc. El fusese făcut atent prin numeroase știri ale agenților săi de informații asupra diverselor indicii, care arătau că România va rupe în curând alianța cu Germania. El raportase acest lucru forurilor superioare și ceruse instrucțiuni de comportare. În urma vizitei Mareșalului la Cartierul General al Führerului (la 2 și 3 august) conducerea germană avusese însă din nou impresia că Mareșalul este decis să mențină linia politică de până atunci. Freissner a primit deci asigurarea liniștitoare, că nu se așteaptă o schimbare a atitudinii României. Aceasta a coincis în timp cu vizita făcută pe front de Mareșal. Această vizită a avut loc cu trei sau patru zile înainte de 23 august. Freissner l-a însoțit pe Mareșal la inspecția frontului și și-a format impresia clară că Mareșalul Antonescu este decis mai mult ca oricând să continue lupta. Convorbirile avute cu el, precum și ordinele și măsurile sale în diverse porțiuni ale frontului românesc, au împrăștiat în întregime temerile lui Freissner. Este interesant de știut că Mareșalul nu i-a relatat nimic despre neplăcerile pe care le avusese cu prilejul ultimei sale vizite la Hitler.

Bănuiala lui Freissner adormită astfel, a fost însă trezită din nou la scurt timp după inspecția pe front a Mareșalului. Fără a fi întrebat sau măcar înștiințat în prealabil, comandantul Armatei a IV-a române a fost schimbat. În locul generalului Racoviță a fost numit Șteflea, șeful Statului Major de până atunci, al cărui devotament față de Mareșal era cunoscut. Enigmatica schimbare subită l-a indignat foarte mult pe Freissner, deoarece tocmai în fața sectorului Armatei a IV-a se pregătea o ofensivă sovietică care putea izbucni în orice moment. Freissner a ordonat cercetări discrete, pentru a clarifica secretul schimbării coman-

damentului. Era însă deja prea târziu. În decurs de două zile frontul român din acest sector a fost rupt.

Cauza pentru care fusese înlocuit Racoviță, s-a aflat mai târziu: el urma să preia Ministerul de Război al Guvernului loviturii de Stat și plecase de aceea din timp la București.

*

Tot la Neu-Ulm l-am cunoscut pe generalul Krepel, care comandase în august 1944 o divizie germană pe frontul român.

Divizia lui Krepel se afla în porțiunea muntoasă și împădurită de la nord-vest de Târgu-Neamț. Spre stânga în fața sa se afla Brigada română mixtă sub conducerea colonelului Teodorescu. În noaptea de 22 spre 23 august, Krepel a primit de la Batalionul său de legătură cu Brigada lui Teodorescu știrea alarmantă, că Batalionul a fost supus unui atac înverșunat din partea trupelor române învecinate. Fără să știe despre ce este vorba, generalul Krepel l-a trimis pe aghiotantul său împreună cu o puternică trupă însoțitoare la următorul comandament român pentru a constata cauza împușcăturilor. Când ofițerul german și însoțitorii săi au intrat în sectorul român, au fost înconjurați deodată de soldații români și solicitați să depună armele. Un subofițer a reușit să fugă în sectorul german. El a raportat cele petrecute.

Abia spre dimineață Krepel a putut restabili legătura cu Corpul său de armată. El a aflat că în România avusese loc o lovitură de Stat. Amănunte nu se cunoșteau încă.

Ofițerul român de legătură de la Divizia lui Krepel a pretins că în noaptea trecută, deci în noaptea de la 21 la 22 august, trecuse prin sectorul Brigăzii lui Teodorescu un general sovietic împreună cu ofițerii comandamentului său pentru a trata cu delegația română în mânăstirea Ceahlău și pentru a stabili măsurile practice ce rezultau din armistițiul ce fusese deja încheiat. Convorbirea a durat foarte mult.

Astfel s-a produs fatalul 23 august 1944. Acțiunea pregătită îndelung a fost fulgerătoare. Mareșalul Antonescu a fost înlăturat din funcție de Rege și arestat împreună cu Guvernul său. Pe front trupele române aveau ordinul să lase cale liberă tancurilor sovietice în ofensivă. Unele unități luptau mai departe, altele s-au retras într-o fugă precipitată, altele au depus armele. Ele au fost în cea mai mare parte luate prizoniere și trimise în Rusia. Deja în primele zile se vedea că sovieticii concepeau armistițiul într-un alt sens decât se sperase. Diviziile germa-

ne aflate pe frontul român au fost în cea mai mare parte încercuite şi nimicite. Numai câteva resturi s-au putut salva trecând peste Carpaţi şi prin nordul Transilvaniei.

Unităţile FLAK şi de instruire care se găseau în ţară au avut aceeaşi soartă. Conducerea germană fusese cu totul surprinsă. O încercare întreprinsă cu mijloace improvizate şi mult prea slabă a generalului de aviaţie Gerstenberg, de a pune mâna pe Bucureşti şi de a înăbuşi puciul a eşuat, după ce Capitala fusese bombardată fără rost câteva zile în şir, de avioane germane dispersate.

La 2 septembrie Killinger s-a împuşcat în Ambasada germană, când primele tancuri sovietice treceau prin Bucureşti. România a declarat război Germaniei. O avalanşă uriaşă de trupe sovietice s-a revărsat deasupra ţării trecute de fiori de groază. Plină de încordare disperată, ea aştepta pe anglo-americanii salvatori. Dar aceştia n-au venit. Treptat oamenii au început să se trezească din iluzie şi să recunoască realitatea îngrozitoare: România sărise într-o prăpastie!

Poporul român a pornit pe tragica cale a suferinţei, la care o aduseseră evenimentele de la 23 august 1944. Tributul sângeros, pe care a trebuit să-l plătească în lupta împotriva celui de-al treilea Reich pe moarte, alături de armata roşie „aliată", a fost îngrozitor. Dar el nu a putut oprit bolşevizarea care se hotărâse de mult timp. După război Armata a fost lipsită de substanţa ei naţională, grosul ofiţerilor a fost destituit şi arestat. La o jumătate de an după lovitura de Stat a primit lovitura de moarte şi noul Guvern democratic. Cine mai sperase într-o intervenţie a Puterilor occidentale, şi-a dat seama definitiv de adevărul amar. Fapta unei clici de oameni lipsiţi de onoare dusese la această soartă. Drama s-a transformat într-o tragedie. Ea i-a târât cu o consecvenţă demonică în prăpastie pe toţi cei care jucaseră vreun rol de-o parte sau de cealaltă în jurul datei de 23 august, şi împreună cu aceştia şi pe primul gropar al României, Mihai Antonescu.

Tragedia începută la 23 august a trecut peste proprii săi regizori şi a împins poporul român în cea mai adâncă prăpastie a istoriei sale. Sarcina de a descoperi urmele sale îngrozitoare îi revine viitorului.

Epilog

REVERSUL MEDALIEI

România ar fi putut deveni salvatorul Europei

Toţi cei care pregătiseră actul plin de consecinţe de la 23 august 1944 şi care îl îndepliniseră, credeau — majoritatea dintre ei foarte sinceri — că întreaga serie de evenimente politice, militare şi naţionale va lua sfârşit odată cu acesta. Din nefericire, ziua capitulării a devenit punctul de plecare al unor decepţii infinit mai grele. Cei răspunzători pentru capitulare porneau de la ideea fundamentală că „România va putea fi readusă în lagărul democraţiilor occidentale — indiferent de ce cale şi de ce mijloace se vor folosi". În realitate, din acest moment a devenit un satelit sovietic. În ce priveşte însă mijloacele politice care au fost folosite pentru atingerea acestui ţel camuflat, dar care trebuiau să ducă în mod inevitabil la acest rezultat dezolant, la care asistăm în prezent, trebuie să spunem din păcate, că în alegerea lor, nu s-a dat înapoi nici chiar de la renunţarea la demnitatea şi onoarea naţională.

Înainte de a analiza repartizarea politică a rolurilor precum şi evenimentele la care a dus această repartizare şi care au culminat în înfrângerea morală şi naţională de la 23 august 1944, este necesar să punem următoarea întrebare: oare în anumite împrejurări s-ar fi putut porni şi pe o altă cale? Ar fi fost posibil şi eficient să se procedeze altfel decât s-a întâmplat? Răspunsul la această întrebare este indispensabil, ţinând seama de răspunderea ce-o avem în faţa istoriei şi de necesitatea de a stabili responsabilitatea individuală a tuturor acelor persoane care au provocat evenimentele şi sunt considerate ca purtătorii lor.

Faptele se cunosc astăzi exact, urmările lor de asemenea. Raportul dintre cauză şi efect se poate deci stabili uşor, la fel ca şi cel dintre intenţie şi faptă.

*

Actul de la 23 august 1944 a fost plănuit cel puțin cu doi ani înainte; pregătirile s-au făcut de asemenea începând din acea perioadă. Dar chiar în momentul când a fost pus în aplicare, situația generală ca și cea militară era de așa natură, încât permitea o rezistență mai îndelungată. Flancul stâng al frontului român se sprijinea pe Carpați, cel drept pe cursul inferior al Nistrului până la vărsarea sa în Marea Neagră. Masivul împădurit Cornești din Basarabia forma coloana vertebrală a centrului frontului. În spatele acestuia se găsea pe de o parte linia greu de străbătut a Carpaților Răsăriteni din Moldova, iar pe de altă parte linia întărită modern Focșani-Nămoloasa-Galați, care se sprijinea la rândul ei pe munții Vrancei, respectiv pe cursul inferior al Dunării. La caz de nevoie Carpații Răsăriteni și linia Focșani-Nămoloasa-Galați ar fi oferit posibilitatea unei noi rezistențe de lungă durată, în calitate de linii strategice de retragere. Tot acest sistem strategic se baza pe cetatea naturală a Carpaților, care se găsea în spate. În acea perioadă în care s-a hotărât capitularea, pe frontul român se găseau 26 divizii române și 29 divizii germane.

Nu este deci nici o îndoială asupra faptului că acest front ar fi putut opune o rezistență pe cât de puternică pe atât de îndelungată. Firește că o realizare a acestei eventualități militare ar fi fost eficientă, numai dacă ar fi corespuns totodată unui scop politic. Și astfel se pune întrebarea, dacă o astfel de rezistență armată ar fi avut vreun sens politic sau nu, adică dacă prin ea s-ar fi putut crea o altă situație politică, decât cea produsă prin capitularea de la 23 august 1944.

A pune această întrebare, înseamnă a răspunde afirmativ — având însă în vedere că era indispensabilă o condiție prelabilă: nu ar fi trebuit să se țină piept numai trupelor sovietice, ci să se preîntâmpine și o ofensivă de demoralizare, care era întreprinsă pe plan politic de Puterile occidentale împotriva României — și aceasta atât în interesul democrațiilor occidentale, cât și în interesul unei salvări a Europei. Spre deosebire de frontul militar, care era fără îndoială destul de puternic pentru a putea respinge mult timp cu succes hoardele bolșevice, frontul politic din România era însă foarte putred. Singurul om care, în ciuda îndoielilor și temerilor proprii, mai păstra totuși suficientă luciditate pentru a recunoaște marele țel, pentru obținerea căruia trebuia continuată cu orice preț rezistența României era Mareșalul Antonescu, Conducătorul de atunci al României. Privirea sa clară pentru țelul și necesitatea de a continua lupta, este un fapt incontestabil.

Greşită fundamental a fost însă metoda politică pe care a folosit-o Mareşalul pentru atingerea acestui scop. El îşi pusese în cap să le deschidă aliaţilor occidentali ochii, convingându-i că existenţa alianţei lor cu sovieticii reprezenta un pericol mortal pentru întreaga civilizaţie europeană. Din acest motiv s-a hotărât să trateze personal cu aceşti aliaţi, pentru a-i convinge că România, al cărei obiectiv iniţial de război nu mai era în discuţie — nu poate ieşi din luptă decât cu condiţia să se producă o schimbare a întregii situaţii politico-militare, astfel încât pericolul unei invazii bolşevice să fie îndepărtat nu numai de România, ci şi de întreaga Europă. El nu era de aceea dispus să scoată România din război cum cereau Aliaţii, printr-o capitulare în faţa sovieticilor, ci punea condiţia unei intrări în război a Turciei de partea Puterilor occidentale ca pe un mijloc politico-strategic, prin care s-ar uşura înaintarea aliaţilor occidentali în sud-estul şi centrul Europei, înainte de a ajunge acolo sovieticii. Greşeala sa nu a constat deci în concluziile sale politice şi strategice, ci în aprecierea greşită a momentului psihologic în ce priveşte aliaţii occidentali.

Aceştia îşi vânduseră într-adevăr sufletul Satanei bolşevice. În loc de a-şi apleca urechea la strigătele disperate de alarmă ale lui Antonescu, ei şi-au intensificat măsurile de subminare a oricărei dorinţe de rezistenţă a românilor, folosindu-se de aşa-numitele unelte „democratice", care ardeau de nerăbdare „să readucă România în lagărul marilor democraţii". Pentru majoritatea acestor „democraţi" români, democraţia nu era însă altceva decât o deviză oarecare. În afară de Iuliu Maniu, care avea într-adevăr o convingere democratică, aproape toţi ceilalţi politicieni români nu erau mânaţi decât de simpatiile, de cunoscutele lor „filisme" (fie francofilie, fie anglofilie), care adoptau forme atât de exagerate, rareori din convingere, de cele mai multe ori din dorinţa de a obţine profituri, astfel încât sentimentul naţional al respectivilor fusese împins chiar sub pragul subconştientului lor. Această situaţie a făcut ca ei să nu mai gândească ca nişte cetăţeni români, ci aproape exclusiv numai prin prisma „filismelor" lor. Problema tragică care se punea pentru viitorul României, consta deci în încrederea pe cât de oarbă, pe atât de superficială şi de comodă a „filiştilor" în marii lor patroni occidentali. Şi astfel chiar şi capitularea României în faţa sovieticilor a devenit pentru ei o problemă foarte simplă, deoarece acest lucru era dorit şi cerut cu insistenţă de aliaţii occidentali. Este explicabil că destinul naţiunii române nu ar fi putut fi trasat niciodată de aceste spirite

mutilate de politicaştri; pentru aceştia nu era numai comod, ci şi foarte firesc să se încreadă în aliaţii occidentali. Chiar şi Iuliu Maniu, al cărui caracter era ireproşabil, dar a cărui înzestrare pentru marea politică era mediocră, a acceptat cu anumite reticenţe minore ca soarta naţiunii sale să fie pusă în mâinile Puterilor occidentale. Rezervele sale erau foarte naive. Astfel în ajunul capitulării României în faţa sovieticilor el punea de exemplu condiţia ca două divizii de trupe anglo-americane să fie paraşutate în România şi era convins că aceste măsuri vor fi suficiente pentru a apăra ţara de jugul tiraniei sovietice.

Împotriva acestei orbiri tragice s-a ridicat un singur om în ţară: Mareşalul Antonescu. Cu prilejul contactelor sale cu Puterile occidentale, el şi-a menţinut neabătut punctul de vedere: ocuparea României de către aliaţii occidentali — care voiau să „elibereze" ţara — înainte de încetarea luptei de pe frontul sovietic. Ca răspuns, Puterile occidentale au cerut prin intermediul politicaştrilor români, care tratau la Cairo în numele Regelui Mihai şi al lui Iuliu Maniu, şeful opoziţiei, ieşirea României din război şi capitularea sa necondiţionată în faţa sovieticilor.

În ţară s-au conturat clar cele două tabere politice: prima, care reprezenta punctul de vedere al Mareşalului Antonescu; şi cea a negociatorilor de la Cairo care — copleşită de insistenţa anglo-americanilor — nu mai avea forţa spirituală pentru a rezista cântecelor de sirenă ale acestora. Aceste două tabere politice trebuiau să încerce totul pentru a se înlătura reciproc. Fie că Mareşalul Antonescu credea că poziţia sa este prea sigură pentru a putea fi înlăturat, fie că el considera imposibilă o josnicie, a cărei victimă a devenit, în orice caz departe de el de a se ocupa cu astfel de gânduri. În schimb, cealaltă tabără, s-a străduit cu atât mai mult să-l înlăture, când acest lucru a fost cerut insistent de aliaţii occidentali.

Ce s-a întâmplat între timp la Cairo?

La câteva zile după conferinţa de la Moscova (octombrie 1943) accentul a căzut asupra convorbirilor pe care le începuse Mihai Antonescu cu aliaţii occidentali, în parte cu ştirea Mareşalului, dar în cea mai mare parte fără ştirea acestuia. Motivul l-a constituit o notă a Guvernului britanic în care se spunea: *„Guvernul Majestăţii Sale nu poate ţine seama de propuneri ale Guvernului român sau ale românilor care tratează individual (o aluzie la Mihai Antonescu, de exemplu), dacă aceste propuneri nu sunt adresate simultan Guvernelor Statelor Unite şi Uniunii*

Sovietice. Astfel de propuneri ar trebui făcute sub forma unei oferte de către un emisar, împuternicit să semneze o capitulare necondiționată față de cei trei aliați. Orice altă propunere este pentru noi fără importanță".

Acest răspuns era fără îndoială urmarea angajamentelor pe care și le asumaseră aliații occidentali la Teheran față de sovietici. Necunoscându-le, Mihai Antonescu a făcut în același timp (20 decembrie 1943) o ofertă precisă ambasadorului S.U.A. la Madrid, Carlton Hayes, printr-un negociator (de data aceasta cu aprobarea Mareșalului) în care Guvernul român se declara de acord să trimită Guvernului turc o declarație de capitulare semnată de Mihai Antonescu, care declarație urma să fie prezentată aliaților occidentali cu condiția și în momentul în care anglo-americanii ar fi acostat în Balcani în direcția României, iar Turcia s-ar fi declarat de acord să intre în război de partea lor. Această declarație a fost complectată cu asigurarea că România nu se găsea cu aliații occidentali în război decât din punct de vedere teoretic și că trupele române nu vor lupta împotriva unităților aliate, de îndată ce acestea vor fi ajuns la Dunăre. Trupele române vor menține până atunci linia Nistrului, în spatele căreia anglo-americanii urmau să ocupe România și regiunile de sud-est.

În această soluție vedea Conducătorul de Stat al României unica posibilitate de a ieși din război. Și deoarece se aștepta ca eventual Iuliu Maniu, omul de încredere al aliaților occidentali, să obțină ceea ce el nu ar fi putut niciodată, Mareșalul a declarat șefului opoziției că este dispus să-i cedeze Guvernul, în caz că va aduce dovada că va putea obține condiții acceptabile în sensul amintit și va putea găsi o cale, care să apere România de o ocupație sovietică și să garanteze cu orice preț independența țării.

Prin aceste puteri depline pe care le-a acordat Mareșalul lui Iuliu Maniu, s-a pornit pe calea care urma să pecetluiască nu numai soarta celor doi oameni, ci și soarta țării. Căci nu era suficient că Mareșalul recunoscuse clar situația dată și perspectivele de viitor. El avea nevoie de forța spirituală, pe care nu o mai deținea din păcate, pentru a menține conducerea politică și a insista asupra unei soluții care să țină seama de considerentele sale de viitor. Împuternicirea acordată lui Maniu de a iniția tratativele de la Cairo, nu a însemnat în ultimă instanță altceva decât o cedare a conducerii politice în alte mâini. Este posibil ca Mareșalul să se fi liniștit cu gândul că în ultimă instanță el va putea totuși hotărî liber dacă condițiile obținute de Iuliu Maniu la Cairo prin emisa-

rii săi sunt sau nu acceptabile. Dar voința sa nu mai era de mult timp la înălțimea concepției sale politico-strategice. Ca urmare, și-a pierdut treptat din autoritate într-o asemenea măsură, încât la 23 august 1944 a putut fi înlăturat fără dificultate din cale, spre propria sa surprindere.

Iuliu Maniu își alesese ca reprezentant la Cairo pe Prințul Barbu Știrbei, un „filist" anglo-american notoriu, care era edificat asupra situației încă de la 17 martie 1944 — după primul contact cu reprezentanți ai Aliaților: Lordul Moyne (Anglia), Mac Veagh (S.U.A.) și Novikov (U.R.S.S.). El a putut constata existența unei solidarități depline a anglo-saxonilor cu sovieticii, care nu era împărtășită însă deloc de aceștia din urmă. Căci în timp ce anglo-saxonii refuzau la Cairo să poarte convorbiri speciale cu reprezentanții lui Maniu, sovieticii au propus Guvernului român să poarte tratative direct la Stockholm!

Între timp Mareșalul a perfectat o nouă întâlnire cu Hitler la Salzburg. Pe ordinea de zi a întâlnirii se afla problema evacuării Crimeei, care nu putea să nu-l intereseze pe Conducătorul Statului român, deoarece erau angajate acolo aproximativ șapte divizii române. Abia plecase el la Salzburg, și Mihai Antonescu i-a informat (la 20 martie 1944) fără știrea Mareșalului pe anglo-saxoni, prin intermediul ambasadorului de la Ankara, Alexandru Crețianu, despre apropiata întâlnire și s-a folosit totodată de prilej pentru a le adresa următoarea întrebare: *Cum apreciază anglo-americanii — având în vedere importantele hotărâri care ar putea fi luate la Salzburg — problema apărării teritoriului român împotriva înaintării sovietice și pe ce ajutor al aliaților ar putea conta România împotriva sovieticilor?*

Întrebarea este semnificativă pentru gradul de naivitate politică a fostului ministru de externe român. Răspunsul transmis prompt de generalul Wilson, comandantul suprem al forțelor aliate în spațiul mediteranean, suna (22 martie 1944) astfel:

Trebuie să capitulați imediat în fața celor trei Mari Puteri aliate și să ordonați trupelor române să nu opună rezistență rușilor. Germania se găsește într-o situație disperată pe frontul rusesc și România are acum șansa cea mare de a contribui la înfrângerea definitivă a acesteia. Pe baza rezultatelor finale vom aprecia apoi situația iar condițiile de pace care vor fi impuse României, depind în esență de importanța contribuției sale la înfrângerea Germaniei. Aceasta era tranzacția necinstită care a fost oferită României!

Generalul Wilson a transmis de asemenea prin intermediul lui Alexandru Creţianu la 29 martie 1944 un nou mesaj Guvernului român, în care comunica: *Guvernul sovietic propune Guvernului român capitularea unităţilor române aflate pe frontul rusesc. El se angajează totodată să trimită toate trupele româneşti, care capitulează în Crimeea şi pe cursul Nistrului, în regiunea Prutului la dispoziţia Mareşalului Antonescu, pentru a le trimite în luptă împotriva germanilor... Un general român aflat în prizonierat la ruşi va fi însărcinat să întreprindă aceste acţiuni în sensul şi în numele Mareşalului.* Se cerea deci de la Conducătorul Statului nu numai capitularea, ci în afară de aceasta şi să întoarcă armele împotriva aliatului de până atunci!

În această situaţie imposibilă adusese ţara Mihai Antonescu împreună cu Alexandru Creţianu şi cu agenţii lui din Ministerul de Externe român. Condiţiile lui Wilson cu totul inacceptabile pentru Conducătorul Statului au însemnat chiar pentru el o dezmeticire îngrozitoare. Înfricoşat de perspectivele ce se ofereau României, Mihai Antonescu s-a grăbit să-i telegrafieze lui Creţianu la Ankara, să întrerupă tratativele cu generalul Wilson. La acest *non possumus* al Guvernului român, Wilson s-a adresat însă direct lui Iuliu Maniu: *Dacă înlăturaţi Guvernul Antonescu pe baza refuzului său de a rupe relaţiile cu Germania, Guvernul sovietic este dispus să se înţeleagă cu dvs. în baza condiţiilor de mai sus* (adică a celor respinse de Guvernul român).

La Cairo, Barbu Ştirbei mai spera încă să obţină un armistiţiu formal, deşi ambasadorul sovietic Novikov îi declarase limpede (la 5 aprilie 1944): *Cât timp trupele germane luptau de partea unităţilor române în România, nu putea fi vorba despre un armistiţiu, ci numai despre o capitulare a unităţilor româneşti.* La 12 aprilie 1944 Novikov a concretizat condiţiile sovietice într-un mesaj trimis simultan Guvernului român şi lui Maniu:

1) *România trebuie să rupă relaţiile cu Germania şi să întoarcă armele împotriva ei.*
2) *Basarabia şi nordul Bucovinei vor fi alipite Uniunii Sovietice.*
3) *România va plăti Uniunii Sovietice despăgubiri de război,* şi
4) *Prizonierii sovietici vor fi eliberaţi!*

Aceste condiţii au primit confirmarea corespunzătoare din partea aliaţilor occidentali prin repetatele atacuri aeriene masive asupra Bucureştiului şi regiunii petrolifere.

Iuliu Maniu mai ezita însă să-şi dea consimţământul pentru acceptarea acestor condiţii. Din această cauză tratativele de la Cairo au fost tergiversate — spre îndârjirea aliaţilor occidentali, care voiau să provoace capitularea României cât mai curând posibil. Împins la strâmtoare şi căzut în propria cursă, Maniu s-a decis să trimită în ajutorul lui Barbu Ştirbei un alt negociator la Cairo, în persoana lui Constantin Vişoianu care, în calitate de prieten al lui Nicolae Titulescu, era şi un executor fidel al politicii acestuia de înţelegere cu sovieticii. În numele lui Maniu, el a adus cu sine la Cairo ştirea că acesta se hotărâse să constituie o coaliţie a partidelor democratice, care avea sarcina să înlocuiască Guvernul Antonescu. Printr-un nou mesaj, Maniu a asigurat pe aliaţii occidentali că Regele Mihai pregătise în înţelegere cu conducătorii opoziţiei, un plan referitor la încetarea imediată a ostilităţilor împotriva sovieticilor, la înlocuirea Guvernului Antonescu cu un Guvern democratic, care ar încheia armistiţiul cu Aliaţii.

Spre surprinderea lui Maniu, Aliaţii au omis însă să răspundă la această ştire pe care o aşteptau de mult. După reuşita acostării în Normandia, problema ieşirii României din război, ce fusese până atunci imperioasă pentru a face dificultăţi Germaniei în vederea acestei acostări, a trecut pe planul doi. Un al doilea motiv al acestei tăceri surprinzătoare îl constituiau considerentele sovieticilor. Aceştia nu renunţaseră la ideea de a cădea de acord direct cu Guvernul Mareşalului. Tratativele duse cu opoziţia condusă de Maniu li se păreau lipsite de orice fermitate şi autoritate. Din acest motiv, ei au început la Stockholm noi tratative cu Guvernul român şi i-au oferit condiţii mult mai bune decât formulase ambasadorul Novikov la 12 aprilie 1944 la Cairo.

În acel moment sovieticii avea în vedere nu numai noua situaţie creată în urma acostării din Normandia, ci şi înţelegerea cu Marea Britanie (din mai 1944), care asigura acesteia mână liberă în Grecia, iar sovieticilor înşişi în România.

Forţele politice ale României aflate sub influenţa dominantă a Puterilor occidentale deveneau tot mai nerăbdătoare. Pe de o parte urmăreau să îndeplinească doleanţele Occidentului, pe de altă parte se temeau că Mareşalul Antonescu le-ar putea-o lua înainte. Regele şi Iuliu Maniu se aflau sub influenţa nefastă a lui Niculescu-Buzeşti, conducătorul Centralei de legătură cu Puterile occidentale din Ministerul de Externe, care lucra la rândul său cu sprijinul ministrului de externe Mihai Antonescu în sensul unei accelerări a capitulării României.

De îndată ce s-a făcut cunoscută începerea noilor tratative ale sovieticilor cu Guvernul român, agenţii anglo-saxonilor din România au văzut în aceasta un pericol de neutralizare a propriei lor acţiuni. Ca urmare, ei au alarmat toate forţele pentru a accelera soluţia spre care tindeau ei.

La 20 august 1944 Maniu a telegrafiat la Cairo: *Suntem hotărâţi să acţionăm. Totodată sperăm că Aliaţii îşi dau seama de situaţia imposibilă în care ne găsim ca urmare a întârzierii răspunsului lor la ultimele noastre propuneri.* În dimineaţa lui 23 august 1944 Maniu mai telegrafia încă la Cairo, că acţiunea prevăzută (înlăturarea Guvernului Antonescu) va avea loc la 26 august 1944.

Bietul Maniu! El însuşi fusese întrecut de agenţia lui Niculescu-Buzeşti. Acesta era extrem de uluit de continuarea tratativelor de la Stockholm, care promiteau condiţii de armistiţiu mult mai favorabile pentru România şi care ar fi putut duce la o soluţie asemănătoare ca cea finlandeză. El era neliniştit de asemenea de şovăiala lui Maniu, deoarece se temea că complotul său va putea fi descoperit de Germania. Din aceste motive s-a hotărât să acţioneze peste capul lui Maniu. Prin intermediul cercului din jurul Regelui, el îl putea ţine şi pe acesta sub o influenţă permanentă. El a stabilit momentul loviturii de Stat la 23 august 1944 şi nu l-a informat despre aceasta pe Maniu.

În seara zilei de 23 august 1944, Mareşalul Antonescu a fost chemat la Palat, conform planului lui Niculescu-Buzeşti şi a fost arestat acolo de garda Palatului din ordinul Regelui Mihai. Imediat după aceea, Regele a comunicat prin radio, personal, ordinul de încetare a luptei pe frontul românesc.

Concomitent au primit, la Cairo, Barbu Ştirbei şi C. Vişoianu indicaţia stabilită dinainte (care nu provenea de la Maniu, în numele căruia duceau aceştia tratative), de a semna imediat armistiţiul. Regele şi toţi acei „oameni de Stat", care hotărâseră să înceteze ostilităţile, mai înainte de a se fi semnat ceva la Cairo, credeau cu naivitate că se putea încheia acum un armistiţiu, după ce trupele româneşti capitulaseră deja. Ambasadorul sovietic Novikov a comunicat imediat negociatorilor români că semnarea unui „armistiţiu" nu se mai poate face la Cairo, ci la Moscova. Acest „armistiţiu" a fost semnat apoi abia la 12 septembrie 1944 după ocuparea totală a ţării şi a fost într-adevăr numai un document care sancţiona capitularea în faţa sovieticilor.

Crimele pedepsite

Salvându-se pe sine însăşi, România ar fi putut deveni salvatoarea Europei de calamitatea sovietică. Acest lucru nu ar fi fost posibil însă decât cu următoarea condiţie: rezistenţă până la limita extremă şi anume nu pentru a câştiga războiul, ceea ce nu mai era posibil, ci pentru a ridica un dig în faţa torentului bolşevic, care l-ar fi împiedicat să înainteze până în inima Europei. Dacă eşua concepţia politico-militară a Mareşalului de a menţine acest dig — sprijinit pe cetatea naturală a Carpaţilor — până când aliaţii occidentali ar fi ocupat sud-estul Europei, atunci nu mai rămânea altceva de făcut decât să se continue rezistenţa până când Occidentul se vedea silit să pătrundă în această regiune. Preţul care ar fi trebuit plătit pentru prelungirea războiului din acest motiv ar fi fost chiar şi pentru România mult mai mic decât cel care a trebuit să fie plătit ulterior, lăsându-se Europa de Sud-Est şi Centrală să cadă în mâna sovieticilor. Încă de pe atunci începuseră Anglia şi Statele Unite să întrevadă adevăratele tendinţe ale sovieticilor. O modificare a mentalităţii anglo-saxone nu ar fi fost însă posibilă decât printr-o prelungire a rezistenţei acelora care ar fi recunoscut din timp pericolul mortal.

Opoziţia română nu şi-a dat seama nici măcar de acest lucru. Pentru ea deviza magică a „reîncadrării imediate a României în lagărul democraţiilor occidentale", care nu era altceva decât o himeră periculoasă, cântărea mai greu decât realitatea crudă, care a reieşit clar la iveală prin tratativele tragicomice de la Cairo. Este drept că Maniu era chinuit uneori de îndoieli referitoare la soarta României. În cele din urmă el a căzut însă victimă presiunii demonice a democraţiilor occidentale, care doreau capitularea cât mai rapid posibilă a României şi care au reuşit să înlăture şovăiala politicienilor români. Numai aşa s-a putut ajunge la tragedia de la 23 august 1944.

Cu toate acestea, iniţiatorii şi făptuitorii acţiunii de la 23 august 1944 erau stăpâniţi de teama în faţa viitorului. Şi această teamă era foarte justificată, după cum avea să se dovedească curând. Ea a declanşat un entuziasm asupra faptului împlinit, care s-a dovedit a fi fals, dar care pentru cei răspunzători pentru 23 august 1944 era indispensabil ca un fel de stupefiant, pentru a se narcotiza. Capitularea morală şi naţională a României a fost însoţită de banchete monstruoase. Fiecare, începând cu Regele, credea că este o onoare să ciocnească şi să poată bea votcă cu „Eliberatorul bolşevic". Monumentele „distinse", ridicate în

grabă în cinstea „eroilor bolşevici", au fost dezvelite în prezenţa noilor demnitari români. Toţi cei care contribuiseră la împingerea României pe calea ce avea să sfârşească ca satelit al Moscovei, îşi primeau acum răsplata prin care se simţeau mândri şi onoraţi. Făptuitorii de la 23 august 1944 au fost decoraţi cu cele mai înalte distincţii sovietice şi americane. (Nu însă şi engleze!) În ambele Guverne Sănătescu, care au urmat capitulării, au intrat toţi aceia care se făleau că au contribuit ca patria lor să devină un satelit sovietic. În primul Cabinet al lui Sănătescu, Niculescu-Buzeşti, principalul actor al conspiraţiei, a primit postul ministrului de externe; în cel de-al doilea, C. Vişoianu, negociatorul de la Cairo şi semnatarul capitulării de la Moscova, a fost numit în această poziţie-cheie pentru a consfinţi raportul de satelit. Creţianu, mediatorul între Mihai Antonescu, agenţia de spionaj a lui Niculescu-Buzeşti şi generalul britanic Wilson, a preferat din prudenţă să rămână în postul său de la Ankara, unde, cu ajutorul complicilor săi de la Bucureşti şi din Elveţia, a pus mâna pe cele mai importante fonduri româneşti care se găseau în străinătate. Generali, al căror piept era împodobit de Ordinul „Mihai Viteazul" şi care la gât purtau Crucea Cavalerilor, au fost numiţi în posturi militare şi administrative de conducere, sub privirile de nepătruns ale unor obscuri agenţi ai GPU. Ana Pauker şi-a permis să-l bată pe umăr pe Regele României şi să-i spună matern şi binevoitor că este „un băiat bun"!

Iuliu Maniu, Constantin Brătianu şi Titel Petrescu, conducătorii partidelor democratice, (Partidul Naţional Ţărănist, Partidul Naţional Liberal şi Partidul Social Democrat) au adoptat o mină fericită şi au preluat ca miniştri fără portofoliu în Cabinetul lui Sănătescu, patronajul răstignirii ţării. Câţiva dintre ei, uluiţi de acest miracol democratic, se încredeau cu fanatism în atotputernicia Puterilor occidentale, care, credeau ei, vor struni în cele din urmă bolşevismul, ce-şi arăta deja colţii. Majoritatea s-au arătat oportunişti obişnuiţi, care îşi urmăreau avantajul propriu la orice schimbare de putere. În sfârşit, nu au lipsit nici hienele care măcelăreau trupul propriei patrii.

Şi totuşi cele două Guverne Sănătescu nu au reprezentat decât introducerea idilică a ceea ce avea să urmeze. Căci războiul nu se sfârşise încă. Mai erau posibile surprizele, cel puţin cele politice. România mai putea oferi încă suficientă carne de tun pentru împlinirea triumfului bolşevic. Aşa-numitul „armistiţiu" de la Moscova prevedea, spre gloria mai mare a marelui Stalin, o colaborare militară româno-sovietică.

Colaboraţioniştii români ai celor două Guverne Sănătescu nu trebuiau deci înfruntaţi. Ei, care ani de-a rândul s-au străduit să condamne participarea României la campania răsăriteană şi care au calificat drept absurditate continuarea luptei după recucerirea Basarabiei şi Bucovinei, nu îndrăzneau acum să facă nici cel mai timid gest de protest împotriva măcelăririi diviziilor române în Munţii Tatra. Colaboraţioniştii Guvernului Sănătescu au jertfit nu mai puţin de 170 000 de vieţi omeneşti pentru triumful bolşevismului în Europa.

În acelaşi timp Mareşalul Antonescu, marele camarad al acestor luptători jertfiţi în mod criminal, era târât dintr-o închisoare în alta şi maltratat ca ultimul dintre criminali. Martiriul său a durat până în iunie 1946, când conducătorii laşi şi supuşi deja de atunci total Moscovei au aprobat trimiterea sa în faţa plutonului de execuţie.

Idila tragică a colaborării bolşevico-române a luat însă repede sfârşit. Împins tot mai mult la strâmtoare de adevăraţii stăpâni ai ţării, impertinenţi şi pretenţioşi, Regele Mihai a apelat în cele din urmă la unicul om de la care mai avea de aşteptat un sprijin leal în această mlaştină morală, în care adusese ţara Guvernul Sănătescu, la generalul N. Rădescu. Acesta a fost singurul care a încercat să determine forţele de ocupaţie sovietice să respecte tratatele româno-sovietice încheiate, care fuseseră garantate de Puterile occidentale. Căci oricât de aspre ar fi fost acestea, totuşi ele păreau ideale faţă de aplicarea lor arbitrară şi drastică de către sovietici. Atitudinea demnă a noului prim-ministru era potrivită pentru a accelera clarificarea situaţiei. Vâşinski a trebuit să se prezinte personal, pentru a preîntâmpina apelul lui Rădescu la conştiinţa naţiunii împotriva tuturor „cei fără Neam şi fără Dumnezeu". Un pumn bătut în masa Regelui a fost de ajuns pentru a spulbera şi această ultimă speranţă de izbucnire a rezistenţei naţionale împotriva asupritorului. Căci măsurile reprezentanţilor români care nu au ţinut seama de interesele naţiunii, ci de dorinţele aliaţilor occidentali, trebuiau să depindă de aceştia. Şi deoarece reacţia acestora la domnia arbitrară a sovieticilor în România era egală sau aproape egală cu zero, apelul generalului Rădescu a rămas fără efect. Regele a trebuit să se supună dorinţelor lui Vâşinski şi să accepte noul curs de bolşevizare a României. La 6 martie 1945 a fost încheiat definitiv capitolul Guvernelor „democratice" care se succedaseră de la 23 august 1944. În această zi sovieticii şi-au scos masca. Noul Guvern, pur comunist, al lui Petru Groza a schimbat radical cursul.

Mai întâi au fost îndepărtaţi cei care contribuiseră la căderea României. Faptul că forţa care îi mânase în acţiunile lor fusese simpatia pentru democraţiile occidentale, nu putea fi apreciat de sovietici decât ca o vină în plus. Cei clarvăzători s-au folosit de primul prilej pentru a pleca în străinătate în învălmăşala evenimentelor, care au urmat după 6 martie 1945, punându-se astfel în siguranţă. Unii dintre ei cu documente în regulă, care le fuseseră acordate în înţelegere cu puterea de ocupaţie, într-o anumită măsură ca ultimă răsplată pentru serviciile lor; alţii au fost lăsaţi să fugă, închizându-se ochii. În sfârşit, mai existau şi fugari adevăraţi. Acestora le-a urmat în anul 1947 şi Regele.

Toţi ceilalţi care au fost fie prea miopi, sau care mai sperau în atotputernicia democraţiilor occidentale şi credeau că mai au dreptul la recunoştinţa acestora, deşi se mirau că ea întârzia atât de mult să apară, au intrat rând pe rând în închisoare, în lagăre de concentrare sau au ales calea morţii. Toţi colaboraţioniştii de la 23 august 1944 au fost alungaţi cu biciul bolşevic din posturile în care fuseseră toleraţi la început. Conducătorii opoziţiei „democratice" se aflau fără excepţie în închisoare sau spiritul lor cedase de mult torturilor asupritorilor.

Mihai Antonescu a fost executat împreună cu Mareşalul Antonescu. Prin aceasta el a mai avut onoarea în ultimul moment al vieţii sale nedemne să cadă lângă un om, care îl ridicase din nimic şi pe care îl trădase în repetate rânduri.

Odată înhămată ca satelit la troica sovietică, România a fost predată unor nelegiuiţi străini de Neam şi fără Dumnezeu, care nesocoteau orice drept. Biciuită până la sânge, ea mai zace şi astăzi în praf la picioarele Crucii profanate şi îşi aşteaptă Reînvierea.

Sfârşit

FACSIMILE

T E L E G R A M A

URGENT *MARELUI STAT MAJOR*
Secţia II-a

Urmare la telegrama cifrată Nr.365, am onoare a raporta mai jos protestul făcut la M.C.G.German:

"Comentarea situaţiei inamicului din Est la mijlocul lui Decembrie, care a fost predată ataşaţilor militari aliaţi; în scris, în ziua de 15 Decembrie, conţine spre surprinderea mea fraza: Atacul secundar rusesc contra Armatei 3-a Română pe frontul DON, a adus Ruşilor un rezultat neaşteptat. Numai lipsa de rezerve, precum şi greutăţilor în reaprovizionare au împiedecat pe Ruşi să exploateze acest succes şi să înainteze către ROSTOV".

Această frază va lăsa pentru fiecare impresia că succesul rusesc în cotul DONULUI, a fost prea uşor obţinut din cauza slabei rezistenţe a trupelor noastre şi că numai lipsei de rezerve ruseşti şi a neaşteptatului succes se datoreşte faptul că această operaţiune nu s'a transformat într'o ruptură strategică până la ROSTOV.

Aceste informaţiuni înseamnă o apreciere jignitoare şi nemeritată pentru lupta şi marele sacrificii ale trupelor noastre din cotul DONULUI.

După cum vă este cunoscut, desigur, eu însumi am atras atenţiunea în repetate rânduri, şi în scris, din ordinul Domnului Mareşal Antonescu şi a M.St.M.Român cu mult înainte de se produce atacul rusesc, că în cotul DONULUI se aşteaptă acest mare atac.

In acelaşi timp am cerut întăriri pentru trupele noastre, în special blindate, precum şi aducerea rezervelor germane în înapoia frontului Armatei a 3-a Română, ce fuseseră promise.

Ca urmare la aceste intervenţii, mi s'a confirmat că chiar forurile competente germane au cunoştinţă despre iminenţa acestui atac, şi că au fost luate măsuri necesare.

Aşa că ceea ce s'a întâmplat ulterior nu poate fi, în niciun caz, urmărite în sarcina trupelor noastre.

Chiar acum stau în cotul DONULUI, aceleaşi trupe române, alături de camarazii lor germani, în luptele cele mai grele, aşa că nu merită în niciun caz să fie jignite.

Deaceia rog:

1/. In cazul când formularea amintită din comentariul asupra situaţiei inamicului este făcută de către Comandamente mai înalte, rog trimiteţi acestor Comandamente acest protest al meu.

2/. In cazul când formularea acestei fraze este datorită unei redactări interioare a Secţiei legătură externă, rog a face să parvină ataşaţilor militari aliaţi modificarea acestei fraze conform realităţii şi adevăratelor cauze care au făcut posibil succesul rus".

ATASAT MILITAR BERLIN

COMIN

I, Ghiorghe

Antonescu

Mareşal al României

şi

Conducătorul Statului"

Asupra raportului Domnului Vice-Preşedinte al Consiliu-
e Miniştri şi Ministrul Afacerilor Străine cu Nr.48421/1943;
In baza dispoziţiunilor Decretelor-Legi Nr.3052 din 5
mbrie şi Nr.3072 din 7 Septembrie 1940 ;

AM DECRETAT ŞI DECRETAM :

ART.I.- Domnul General GHEORGHE ION este numit pe ziua
Iunie 1943, Trimis Extraordinar şi Ministru Plenipotenţiar
rei la Berlin.

ART.II.- Domnul Vice-Preşedinte al Consiliului de Mi-
ţi şi Ministrul Afacerilor Străine este însărcinat cu execu-
acestui Decret.

Dat în Bucureşti, la 23 Iunie 1943

Antonescu

MAREŞAL AL ROMÂNIEI
ŞI
CONDUCATORUL STATULUI

VICE PREŞEDINTELE CONSILIULUI DE MINIŞTRI
ŞI
MINISTRUL AFACERILOR STRAINE

Mihai Antonescu

7 Mai, 1944

Nr.39 Conf./P.2.
CONFIDENTIAL

Domnule VICE PREŞEDINTE AL CONSILIULUI,

Manifestările politice, din ultimul timp, ale Conducerii germane cu ocazia vizitei Dlui Mussolini la Marele Cartier General German, precum şi felul cum este privită şi tratată, atât de oficialitate cât şi de presa germană, problema ungară, îmi sugerează unele reflecţii asupra Conducerii politice germane, rămasă încă, cu toate marile frământări şi evenimente petrecute în timpul din urmă, la vechile ei linii.

Lipsă de imaginaţie sau struţism politic ?

Şi una şi altă !

Suntem pe pragul fazei decisive a acestui război. Am văzut cum acestei faze decisive i-a premers, de partea adversarilor Germaniei, una de intensă pregătire, atât militară cât şi politică. O pregătire care a culminat prin dura şi îndelungată ofensivă rusă, ce-a putut refula armatele germane până în Carpaţi şi prin formidabila ofensivă teroristă aeriană a Anglo-Americanilor, cu efecte extrem de grave pentru rezistenţa morală şi materială a frontului intern

LEGATIUNEA REGALA A ROMANIEI,
BERLIN.

Nr. 10 Conf./F.2. 7 Iunie 1944

CONFIDENTIAL

Domnule Vice-Președinte al Consiliului,

Invazia cea mult așteptată a început în fine ! Așteptată și de Anglo-Americani și de Germani. De cei dintâiu poate de nevoie, din obligația de a satisface imperioasa cerere, atât de insistentă a Sovietelor, de a le ușura o situație care altfel va trebui să ajungă în curând și să la epuizare de ceilalți, din speranța unui succes care să le ofere o șansă de a ieși din impasul greu în care se abat de

[illegible] Anglo-Americanii s'au hotărît să înceapă invazia, în afară de [illegible] pe plăcintă Franței, atât, de o parte, posibilitățile de reventilizare ale Anglo-Americanilor, spre o salvare a lumii civilizate, iar de alta, râvnetul sinistru al bolșevismului, care își așteaptă prada.

Cine a învins din lupta din Vest ?

Repet, nici Anglo-Americanii, nici Germanii, ci or spiritul de salvare al civilizației mondiale, or anarhia bolșevică!

Primiți vă rog, Domnule Vice-Președinte al Consiliului, asigurarea prea înaltei mele considerațiuni.

Ministrul României la Berlin
General Ion Gheorghe

etc.

LEGATIUNEA REGALA A ROMANIEI,
BERLIN.

7 Iunie 1944.

Domnule Vice Președinte al Consiliului,

Am onoarea a Vă înainta, aci alăturat în copie, nota verbală Nr.101 S.P. din 13 Mai 1944, prin care am exprimat Ministerului Afacerilor Străine german regretul pentru apariția unui articol intitulat "Aufgerütteter Südosten" (Sud-Estul în fierbere), în ziarul "Deutsche Allgemeine Zeitung" din 3 Mai a.c.

Acest articol, sub forma unei corespondențe din Belgrad, lăsa să se întrevadă că în România domnește, de fapt, o atmosferă ostilă Germaniei și încerca să pună într'o lumină nefavorabilă Guvernul Român, susținând că "anumite cercuri guvernamentale .... au încuviințat propaganda lui Maniu", dând poporului german o falsă impresie asupra ținutei politice a României.

Ca urmare la protestul meu, Auswärtiges Amt mi-a răspuns că redacția ziarului susnumit a primit avertismentul necesar.

Primiți Vă rog, Domnule Vice-Președinte al Consiliului, încredințarea prea înaltei mele considerațiuni.

MINISTRU

General Ion Gheorghe

26 Iulie 1944

Confidential

Nr.2475/l i S a

Domnule M i n i s t r u ,

Ca urmare la telegrama mea cifrată No.161, am onoarea a Vă face cunoscut că Auswärtiges Amt mi-a comunicat că cetăţeana română de origină etnică evreiască Elena Iliescu a fost transportată, conform măsurilor generale luate contra evreilor, într'un lagăr de muncă din Est. Locul unde se află în prezent nu a putut fi stabilit şi eliberarea ei nu este posibilă înainte de terminarea războiului.

M i n i s t r u

General Ion Gheorghe

Domniei-Sale
Domnului Ministru al Afacerilor Străine

Mihai I^iu

Prin: gratia lui Dumnezeu şi voinţa naţională

Rege al României

La toţi de faţă şi viitori, Sănătate

Asupra raportului Ministrului Nostru Secretar de Stat la Departamentul Afacerilor Străine sub No. 117.793/944

AM DECRETAT SI DECRETAM :

Art.I.- Domnul General ION GHEORGHE, Trimis Extraordinar şi Ministru Plenipotenţiar al României la Berlin, este destituit din funcţiune pe data de 10 Octombrie 1944, pentru pactizare cu inamicu

Art.II.- Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departamentul Afacerilor Străine este însărcinat cu executarea acestui Decret.

Dat în Bucureşti, la 21 Octombrie 1944.

Mihai

MINISTRUL AFACERILOR STRAINE,

C. I. Bucur

CURTEA SPECIALA PENTRU JUDECAREA
CRIMINALILOR DE RAZBOI.

ACUZATOR PUBLIC: CAMIL SUCIU.
Cabinetul II

O R D O N A N T A

19 Aprilie 1945.

Noi, Camil Suciu, acuzator public,
Văzand că la acest cabinet se cercetează cauza Generalului Ioan Gheorghe, dispărut, bănuit criminal de război,
Văzand că din adresa No.4635/945 a Ministerului de Război, rezultă că numitul bănuit criminal de război posedă ca avere un imobil in Bucureşti, Str.Ciprian Porumbescu No.4,
Văzând şi dispoziţiile art, 5 din legea 50 din 21 Ianuarie 1945, pentru urmărirea şi pedepsirea criminalilor şi profitorilor de război,

D I S P U N E M :

Infiinţarea unui sechestru asigurător asupra imobilului din Bucureşti Str. Ciprian Porumbescu No.4, proprietatea bănuitului criminal de război General Ioan Gheorghe.-

Se va scrie Tribunalului Ilfov secţia Notariat pentru a lua inscripţie asupra suszisei averi.-

Dată la cabinetul nostru.-

ACUZATOR PUBLIC,
Camil Suciu.

INDICE*
nume de persoane

ALEXANDRU I, Ţar al Rusiei — 122.
ALINESCU, BARBU — 252.
ANTONESCU ION, Conducătorul Statului — 103, 104, 105, 113, 117, 121, 125, 127, 131,135, 137, 138, 144, 147, 151, 156, 161, 167, 171, 176, 178, 180, 183, 193, 197, 200, 207, 214, 219, 222, 225, 226, 228, 234, 238, 246, 251, 259, 260, 261, 263, 266, 268, 270, 272, 276, 281, 288, 291, 294, 297, 304, 307, 308, 311, 313, 315, 319, 329, 330, 333, 337, 339, 340, 345, 349, 350, 352, 353, 355, 356,357, 359, 360.
ANTONESCU, MIHAI — 100, 101, 144, 164, 168, 193, 196, 199, 210, 223, 225, 231, 233, 246, 248, 266, 269, 271, 272, 274, 280, 282, 284, 287, 297, 303, 304, 310, 313, 323, 325, 335, 347, 351, 353, 354, 358, 360.
ARBORE, ION — 337.
ARIKAN, SAFET — 331.
AVERESCU, ALEXANDRU — 107.
AUSCHNITT, MAX — 327, 328.

BADOGLIO, PIETRO — 322
BÁRDOSSY, LÁSZLÓ — 222
BOSSY, RAOUL — 169, 178, 208, 209, 210, 214, 222, 224, 247, 248, 249, 266, 272, 273.
BRĂTIANU, CONSTANTIN I. C. — 342, 358.
BRĂTIANU, GHEORGHE I. — 166
BRĂTIANU, ION I. C. — 108, 132

CANARIS, WILHELM — 143.
CAROL AL II-LEA, Rege al României — 105, 106, 107, 109, 112, 115, 116, 123, 125, 127, 132, 134, 137, 139, 143, 160, 327.
CĂLINESCU, ARMAND — 117.

* Indicele nu are referiri şi la *Studiul introductiv*.

CIANO, GALEAZZO — 269, 320, 322.
CIUPERCĂ, NICOLAE — 205.
CHURCHILL, WINSTON — 190, 317.
CLODIUS, CARL — 336.
CODREANU-ZELEA, CORNELIU — 111, 112, 114, 116, 125, 126, 146.
CRAINIC, NICHIFOR — 331.
CREŢIANU, ALEXANDRU — 292, 328, 353, 354.
CRUŢESCU, RADU — 344
CUZA, A.C. — 111.

DAVIDESCU, GHEORGHE — 294.
DAVIDESCU, NICOLAE — 313, 337.
DOBRE, GHEORGHE — 181, 270.
DRAGALINA, CORNEL — 254
DRAGOMIR, NICOLAE — 144.

FABRICIUS, WILHELM — 125, 126, 141.
FERDINAND I, Rege al României — 108.
FILIPESCU, GRIGORE — 107.
FILIPESCU, NICOLAE — 107.
FREISSNER, JOHANNES — 345.

GAFENCU, GRIGORE — 176.
GALLIN, GEORGE — 326, 344.
GERSTENBERG, ALFRED — 347.
GIGURTU, ION — 124.
GOGA, OCTAVIAN — 112, 114.
GÖRING, HERMANN — 133, 148.
GRECIANU, CONSTANTIN — 141, 143, 144, 155.
GRIGORCEA, VASILE — 169, 273.
GROZA, PETRU — 342, 359.
GUDERIAN, HEINZ — 211, 333, 336, 339.

HALDER, FRANZ — 235, 240.
HANSEN, ERIK — 153, 195, 237, 339.
HAUFFE, ARTHUR — 153, 195, 239, 260.
HAYES, CARLTON — 352.
HENCKE — 280.
HESS, RUDOLF — 238.
HIMMLER, HEINRICH — 330.
HITLER ADOLF — 111, 116, 117, 118, 120, 133, 148, 151, 157, 178, 183, 204, 207, 214, 217, 240, 260, 263, 266, 275, 285, 306, 307, 314, 318, 332, 333, 340, 353.
HORTHY MIKLÓS — 312, 314.

IACOBICI, IOSIF — 205, 226.
IORGA, NICOLAE — 154.
IAŞINSCHI, VASILE — 150.
IOANIŢIU, ALEXANDRU — 136, 164, 181.
IONESCU, TAKE — 107.

JAENECKE, ERVIN — 297, 307.
JIENESCU, GHEORGHE — 210.

KÁLLAY, MIKLÓS — 312.
KEITEL, WILHELM — 224, 230, 234, 260, 301, 333.
KILLINGER, MANFRED — 153, 166, 221, 232, 246, 280, 347.
KIWIMAEKI — 295, 331.
KLEIST, E. — 241.
KUN, BÉLA — 223.

LASCĂR, MIHAI — 252.
LUDWIG, EMIL — 128.

MADGEARU, VIRGIL — 154.
MANIU, IULIU — 108, 109, 112, 116, 267, 268, 343, 350, 352, 354, 356, 357, 358.
MANOILESCU, MIHAIL — 124.
MANSTEIN, ERICH — 236, 255.
MIHAI I, Rege al României — 108, 136, 202, 207, 224, 351, 355, 356, 358, 359, 360.
MOLOTOV, VIACESLAV — 173, 186.
MORUZOV, MIHAI — 137.
MUSSOLINI BENITO — 116, 128, 288, 320, 321, 323, 325.

NEUBACHER, HERMANN — 133, 141, 156, 262.
NICULESCU-BUZEŞTI, GR. — 293, 341, 355, 356, 358.
NOVICOV, NICOLAI — 355, 356.

PANTAZI, CONSTANTIN — 136, 138, 164.
PAPANACE, CONSTANTIN — 150.
PAUKER, ANA — 358.
PAULUS, FRIEDRICH — 184.
PETRESCU-TITEL, CONSTANTIN — 342, 358.
PETROVICESCU, CONSTANTIN — 145.
POPESCU, STELIAN — 114.

RACOVIŢĂ, MIHAIL — 243, 246, 346.
RADU, GHEORGHE — 253.
RĂDESCU, NICOLAE — 359.
RIBBENTROP, IOAKIM — 147, 220, 232, 267, 274, 295, 299, 301, 309, 333.
ROMALO, ALEXANDRU — 143.
ROMELL, ERWIN — 333.
ROOSEVELT FRANKLIN — 290.
ROZIN, GHEORGHE — 133, 137.
RUNSTED, GERD — 179, 194.

SĂNĂTESCU, CONSTANTIN — 341, 358, 359.
SCHMIDT, PAUL dr. — 100, 149, 215, 291.
SCHOBERT, RITTER — 179, 194, 236.
SCHULENBURG, FRIEDRICH — 186.
SCOPPA, BOVA — 269, 322, 324.

SIMA, HORIA — 125, 126, 146, 175.
SOLACOLU, NICOLAE — 292.
SPEIDEL, WILHELM — 262.
STALIN I. V. — 122, 290, 358.
STEENGRACHT — 97, 98, 101, 313, 328.
STOJÁY — 210, 312, 315.
STURDZA, MIHAI — 150.

ŞEICARU, PAMFIL — 97, 98, 100, 101, 103.
ŞTEFLEA, ILIE — 164, 225, 235, 242, 243, 251, 286, 302, 309.
ŞTIRBEI, BARBU — 327, 328, 329, 341, 353, 354, 356.

TANRIÖER, SUPHE — 286, 303.
TĂTĂRANU, NICOLAE — 252.
TĂTĂRESCU, GHEORGHE — 110, 138.
THOMAS, GEORGE — 133.
TILICHI, EUGEN — 336.
TIMOŞENKO, K. S. — 237.
TIPPELSKIRCH, KURT — 136, 137, 138.
TITULESCU, NICOLAE — 119.

VAIDA-VOIEVOD, AL. — 109.
VÂŞINSKI, ANDREI I. — 342, 359.
VIŞOIANU, CONSTANTIN — 355, 356, 358.
VOJEN, VICTOR — 141.
VOROBCHIEVICI, OCTAV — 137.

WILHELM AL II-LEA, Împărat al Germaniei — 115.
WILSON, HENRY — 354, 358.
WOERMANN — 209, 279.

ZĂVOIANU, ŞTEFAN — 145.
ZEITZLER, KURT — 242, 245, 333.

CUPRINS

STELIAN NEAGOE

CAZUL GENERALULUI ION GHEORGHE

REPERE ISTORICO-BIOGRAFICE 7

Miniştrii României la Berlin • Al doilea general de Piteşti

ATAŞAT MILITAR LA O.K.W. 15

„Inamicul principal este şi rămâne Anglia" • Erori în politica externă germană • Totalitarismul absolut duce la comunism • „Evacuarea radicală a evreilor"

PREDECESORUL ŞI SUCCESORUL ÎN OGLINZI PARALELE 26

Transilvania — leagănul poporului român • Antoneştii la Hitler • „Furtuni în pahar cu apă" • Tragedia de la Don • Un succesor „demn de un aşa predecesor" • „Mareşalul pare posomorât şi deprimat" • Errare humanum est!

AMBASADOR ÎN TIMP DE RĂZBOI 45

Chestiunea ungară • Polemici cu Mihai Antonescu • De la defecţiunea Italiei la avertismentul danez • Incidente diplomatice • Bătălia aeriană pentru Berlin • Războiul nervilor şi similitudini germano-ruse • Struţism politic • Invazia

PREŢUIREA MARELUI ISTORIC GERMAN ANDREAS HILLGRUBER 71

DOSARUL UNEI FALSE CONDAMNĂRI LA MOARTE 74

Intriga de la Berna • Destituirea • Cabala radiofonică • „Vânătoarea de vrăjitoare" • Ancheta • Apărarea • Ancheta continuă • Întru adevăr • Condamnarea

ÎN EMIGRAŢIE 90

Notă asupra ediţiei 93

Generalul ION GHEORGHE

UN DICTATOR NEFERICIT

MAREŞALUL ANTONESCU

Prolog

FULGERUL DIN SENIN 97

Prima parte

„FENOMENUL" ANTONESCU 104

Falimentul vechilor partide politice 106

Noi fenomene în viaţa politică 110

Mişcarea Legionară (Garda de Fier) 110

Generalul Antonescu apare pe scena politicii interne 113

Dictatura Regelui Carol al II-lea 115
Izolarea României pe planul politicii externe 117
Catastrofele din 1940 și preluarea puterii de către Antonescu 121

Partea a doua

GUVERNUL ANTONESCU ȘI SFÂRȘITUL GĂRZII DE FIER 128
Structura socială a României 130
Moștenitor al angajamentelor politice 132
Primele mele impresii despre noul regim 135
Conflictul cu Legiunea se agravează 144
Rebeliunea Gărzii de Fier 151

Partea a treia

ADERAREA ROMÂNIEI LA PACTUL TRIPARTIT 158
Momente psihologice ale noii orientări 158
Figuri politice în jurul Generalului Antonescu 163
Aderarea României la Pactul Tripartit 169

Partea a patra

RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA UNIUNII SOVIETICE
PÂNĂ LA STALINGRAD 178
Cum a fost România informată despre campania proiectată 178
Greșeli militare și politice înaintea ofensivei din Rusia 186
Campania din anul 1941 193
Desfășurarea primelor operațiuni 193
Fenomene în Hinterland 197
Impresii de pe frontul german de răsărit 203
Odessa — sau marea decepție 204
Probleme interne și externe ale României la sfârșitul anului 1941 208
Semne nefaste la răsărit 210
Campania din anul 1942 212
Situația de pe frontul de răsărit la sfârșitul lui 1941 212
Atestarea intrării în Pactul Tripartit 222
Debutul plin de succes al campaniei din 1942 236
Luptele de pe Don, de la Stalingrad și din Caucaz 240
Fenomene de nervozitate în cadrul conducerii operațiunilor 242
Lovitură suspectă a lui Mihai Antonescu 246

Catastrofa de la Stalingrad şi urmările ei imediate 249
Situaţia Armatelor a III-a şi a IV-a române 249
Începutul contraofensivei ruseşti 251
Ofensiva inamicului pe Don; catastrofa Armatei a III-a 252
Sfârşitul Armatei a IV-a şi catastrofa finală 254
Noua deviză: apărarea Europei 256
Compromisuri germano-române pe ruine 258

Partea a cincea

CA AMBASADOR ROMÂN LA BERLIN 263

Adâncirea divergenţelor de păreri între România şi Germania 263
Germania acuză pe Maniu şi Mihai Antonescu de trădare 267
Numirea mea ca ambasador la Berlin 271
Probleme litigioase nerezolvate 275
Lovitura de Stat din Italia şi urmările sale 282
Nouă întrunire a partenerilor Pactului Tripartit 287
Dificultăţi sporite cu Mihai Antonescu 291
Cine trebuie să apere Carpaţii 296
Situaţie haotică la Bucureşti 301
Prima întâlnire Hitler-Antonescu la castelul Klessheim 306
Cea de-a doua întâlnire de la Klessheim 311

Partea a şasea

CAPITULAREA 322

Presimţirea trădării 322
Semnele fatale se înmulţesc 330
Ultima întâlnire a Mareşalului cu Hitler 333
Se pregăteşte lovitura de Stat 340
Lovitura de pumnal a trădătorilor 343

Epilog

REVERSUL MEDALIEI 348

România ar fi putut deveni salvatorul Europei 348
Ce s-a întâmplat între timp la Cairo 351
Crimele pedepsite 357

FACSIMILE 361

INDICE — nume de persoane 365

Apărut: aprilie 1996

Culegere şi paginare computerizate

ADISAN
Departamentul editorial

ADISAN COMPUTER SRL

Tiparul a fost executat la tipografia editurii

Romfel SRL
Bucureşti
Str. Lizeanu nr. 35A, sect. 2

Patronaj unic şi Director general Cristian Rafuşină

ISTORIE & POLITICĂ

DOCUMENTE OFICIALE

IZVOARE NARATIVE

ISBN 973-96599-9-7